BIBLIOTECA POLIROM

Naghib Mahfuz

Laureat al Premiului Nobel pentru Literatură

Strada Zahărului

Trilogia Cairoului

POLIROM

Colecţia BIBLIOTECA POLIROM este coordonată
de Bogdan-Alexandru Stănescu.

Naghib Mahfuz, *al-Sukkaria*
Copyright © 1957 by Naghib Mahfuz
Translated into Romanian by arrangement with the American University in Cairo Press.
All rights reserved.

© 2011 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea prin orice mijloace şi sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum şi alte fapte similare săvîrşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1, sector 4, 040031,
O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:

MAHFUZ, NAGHIB

Trilogia Cairoului/Naghib Mahfuz; trad. şi note de Nicolae Dobrişan. – Iaşi: Polirom, 2011 – 3 vol.

ISBN 978-973-46-1859-0

Vol. 3: Strada Zahărului. – 2011. –

ISBN 978-973-46-1961-0

I. Dobrişan, Nicolae (trad.)

821.412-31=135.1

Printed in ROMANIA

Naghib Mahfuz

Strada Zahărului

Trilogia Cairoului

Traducere din limba arabă și note
de Nicolae Dobrișan

POLIROM
2011

Naghib Mahfuz (1911-2006) s-a născut în Cairo. Şi-a propus o serie vastă de romane care să acopere toată istoria Egiptului, însă schimbările dramatice de pe scena politică egipteană l-au făcut să se concentreze asupra tematicii sociale, prezentată într-un stil realist în *Trilogia Cairoului*, *Băieţii de pe strada noastră* (1959; Polirom, 2009) sau *Pălăvrăgeală pe Nil* (1966; Polirom, 2010). În anii '60-'70, a început să experimenteze cu formule literare mai flexibile, în care realismul se îmbină cu alegoria şi simbolul, pentru a încărca ficţiunea cu subtile accente satirice, în romane ca *Miramar* (1967), *O mie şi una de nopţi şi zile* (1982) sau *Akhenaton, cel care sălăşluieşte în adevăr* (1985). În 1988 i-a fost decernat Premiului Nobel pentru Literatură.
Departe de calmul părţii mediane a trilogiei, în cel de-al treilea volum, intitulat *Strada Zahărului*, anii '30 şi anii celui de-al Doilea Război Mondial aduc schimbări esenţiale. Lumea veche îşi pierde vigoarea, se scufundă lent, certitudinile ei se clatină, iar amintirile personajelor – chei de acces spre trecut – devin permanente prilejuri de nostalgie şi tristeţe. Falia dintre generaţii se adînceşte, mai ales pentru că tinerii îşi fixează singuri drumul; părinţii nu-şi mai pot proteja decît prea puţin copiii, care decid să intre în politică, aderînd la organizaţii politice adversare, neagreate de guvern, sau pur şi simplu alegînd să fie favoriţi ai unor persoane influente. În ultimul volum al trilogiei revenirea în forţă a politicului se împleteşte cu pierderea definitivă – moartea – şi cu noi reconfigurări ale vieţii. De aici înflăcărare, motivaţie, înălţări şi prăbuşiri, toate pe un fundal în care răvăşirea capătă amploare.

1

Capetele se îngrămădiseră împrejurul mangalului, iar mîinile își făceau loc anevoie deasupra flăcării plăpînde: mîinile Aminei slabe și osoase, mîinile lipsite de viață ale Aișei, mîinile lui *umm*[1] Hanafi noduroase ca o carapace de broască țestoasă. Și printre ele, nefiresc de albe și delicate – mîinile Na'imei. Gerul pătrunzător de ianuarie se cuibărise în toate ungherele salonului. Părea cel de odinioară – cu rogojinile colorate acoperind podeaua și canapelele risipite prin colțuri. Doar felinarul vechi dispăruse; în locul lui spînzura de tavan un bec singuratic. Și totuși se mai schimbase ceva: întîlnirea pentru cafeaua de seară se petrecea acum la etajul de jos. De fapt, familia părăsise cu totul etajul de sus de cînd stăpînul se hotărîse să recunoască oboseala inimii ce nu-i mai îngăduia să urce scara. Cele mai adînci schimbări cu care timpul își însemnase trecerea se vedeau însă pe figurile stăpînilor casei. Amina se uscase într-atît încît trupul sfrijit părea să se sfărîme la orice atingere. Părul îi albise complet; arăta cu cel puțin zece ani în plus peste cei șaizeci pe care nici nu-i împlinise. Dar asta nu însemna mai nimic pe lîngă prăbușirea Aișei; cu toate că părul îi rămăsese auriu

---

1. La arabi există obiceiul ca persoanele adulte să poarte un supranume după numele primului fiu, el putînd să existe sau să fie doar dorit sau așteptat. De aceea, foarte des se întîlnesc nume compuse, de tipul *abu* („tatăl lui cutare") sau *umm* („mama lui cutare").

și ochii albaștri, privirea-i era stinsă și rătăcită, iar pielea palidă, pergamentoasă te făcea să te gîndești la cine știe ce boală fără leac. Fața i se scofîlcise, iar ochii i se afundaseră în orbite. Nu arăta nici pe departe a fi o femeie de treizeci și patru de ani. Doar peste *umm* Hanafi anii alunecau fără să lase urme adînci; cărnurile și grăsimile nu făcuseră decît să se îngroașe ca niște colaci solzoși în jurul gîtului. Numai privirea-i gravă spunea că împarte cu ceilalți toate necazurile și durerile casei. Între cele trei femei, Na'ima părea un trandafir stingher în curtea unui cimitir. Trebuia să fi împlinit șaisprezece ani; avea părul și ochii Aișei și arăta întocmai ca mamă-sa în zilele cele mai fericite ale tinereții, sau poate chiar mai frumoasă. Era subțire ca un fir de trestie, iar privirile-i senine și visătoare reflectau candoarea și detașarea de necazurile acestei lumi. Stătea lipită ca o iederă de umărul mamei, refuzînd cu încăpățînare să se depărteze o clipă de ea.

— Săptămîna asta o să coboare, în sfîrșit, zidarii de pe bloc, după un an și jumătate de lucru... deschise vorba *umm* Hanafi, frecîndu-și palmele deasupra mangalului.

— E vorba de *amm*[1] Buyumi, vînzătorul de siropuri... preciză Na'ima cu ironie.

Aișa aruncă o privire nelămurită spre *umm* Hanafi, dar nu scoase nici o vorbă. Știau cu toții de dărîmarea casei ce aparținuse cîndva domnului Muhammad Ridwan, precum și de blocul cu patru etaje pe care *amm* Buyumi îl ridicase pe locul ei. Amintirile acelea de demult... Maryam și Yasin... Unde-o fi dispărut oare Maryam? Pe urmă povestea aceea stînjenitoare cu *umm* Maryam și cu Buyumi, ajuns peste noapte stăpîn... Jumătate din casă o moștenise, iar pe cealaltă jumătate o cumpărase. Ce vremuri!... Pe-atunci viața fusese cu adevărat viață, iar inima nu cunoscuse încă nenorocirile...

---

1. Cuvînt care înseamnă „unchi" (din partea tatălui), utilizat în Egipt ca termen de adresare bărbaților în vîrstă.

— Prăvălia lui *amm* Buyumi este locul cel mai atrăgător din bloc... încercă *umm* Hanafi să înnoade firul discuţiei. O mulţime de siropuri, îngheţate, prăjituri... Şi peste tot – puzderie de oglinzi şi lumini... Aparatul de radio nu se opreşte nici ziua, nici noaptea... Toată lumea îl invidiază: şi frizerul Hasanein, şi Darwiş – vînzătorul de *full*[1], şi lăptarul El-Fuli, şi Abu Sari' – stăpînul micului bufet... Toţi se uită cu pizmă din uşa dughenei la blocul semeţ care-i sfidează...

— Slavă Domnului care-a fost atît de mărinimos cu el! îngăimă Amina, strîngîndu-şi şalul în jurul umerilor.

— Dar blocul lui ne-a astupat terasa, zise Na'ima, înclinîndu-şi capul şi încolăcindu-şi braţele mai strîns în jurul gîtului Aişei. Cum o să ne mai petrecem vremea pe terasă după ce se mută chiriaşii?

Amina nu putea să ignore o întrebare adresată de nepoata ei favorită – firește, mai mult de dragul Aișei – și se grăbi să-i răspundă.

— Ce-ţi pasă ţie de chiriaşi? Tu îţi vezi de treburile tale şi pace!...

Apoi trase cu coada ochiului spre Aişa pentru a vedea efectul vorbelor, căci se temea atît de mult pentru ea, încît ajunsese să-i fie frică şi să grăiască. Aişa nu-i dădu însă nici o atenţie. Continua să privească dusă pe gînduri oglinda atîrnată deasupra măsuţei. Nu se dezbărase de năravul ăsta, cu toate că acum nu mai avea nici un rost. Încetul cu încetul ajunsese să se obişnuiască şi să nu se mai cutremure la vederea chipului scofîlcit care-o privea ostil din oglindă. Iar cînd un glas înăbuşit încerca să-i scormonească amintirile întrebînd-o ce s-a întîmplat cu Aişa de odinioară, îi răspundea cu indiferenţă: „Dar cu Muhammad, şi cu Osman, şi cu Khalil, ce s-a întîmplat oare?“. Amina înţelegea prea bine ce se petrece cu Aişa.

---

1. Seminţele unei plante leguminoase din familia bobului (*Vicia faba*), produs alimentar de bază pentru majoritatea populaţiei egiptene.

Inima i se strîngea de durere, iar neliniştea şi grijile ei se transmiteau de îndată lui *umm* Hanafi, miraza tuturor nenorocirilor din familie.

— E ora programului muzical, mamă... zise Na'ima cu jumătate de glas, în vreme ce învîrtea alene butonul aparatului de radio aşezat între salon şi sufragerie.

Aişa aprinse o ţigară şi trase adînc din ea. Amina urmări cu priviri critice buzele strînse şi rotocoalele de fum ce se adunau într-un nor, plutind aiurea deasupra mangalului. Aparatul de radio inundă casa cu o melodie tărăgănată şi curînd după aceea auziră cuvintele unui cîntec binecunoscut: „Unde eşti tu, liniştea mea de demult?...". Na'ima se întoarse la locul ei, strîngîndu-şi tare halatul pe trupul subţiratic. Îi plăcea muzica la fel de mult cum îi plăcuse odinioară Aişei şi se străduia să reţină toate cuvintele şi melodiile pentru a le repeta prin casă cu glas abia şoptit. Evlavia care triumfase în cele din urmă, dominîndu-i toate celelalte sentimente, nu reuşise să-i înăbuşe însă această pasiune pentru muzică. Îşi făcea rugăciunile în fiecare zi[1], ţinea postul Ramadanului[2] cu sfinţenie de

---

1. Rugăciunea (*salat*) reprezintă unul din cei cinci stîlpi ai ritualului musulman, alături de *şahada* „mărturisirea de credinţă, crezul", *zakat* „taxă de caritate", *siyam* „postul din luna Ramadan" şi *hadjdj* (în rostirea egipteană, *hagg*) „pelerinajul (facultativ) la locurile sfinte". Credincioşii musulmani au îndatorirea de a îndeplini în fiecare zi, din zori pînă seara tîrziu, cinci rugăciuni, după reguli prestabilite. Momentele lor sînt anunţate cu glas tare (în timpurile moderne, cu ajutorul difuzoarelor) de către muezini, din minaretele moscheilor.
2. Postul (*siyam*) anual prescris de Coran (sura II, versetele 183-185) pentru luna a noua a anului musulman, în amintirea faptului că în această lună ar fi început să-i fie revelat Coranul Profetului Muhammad. Socotit unul din cei cinci stîlpi ai religiei islamice, el este obligatoriu pentru toţi credincioşii musulmani începînd de la vîrsta de zece ani şi constă în abstinenţa totală de la mîncare, băutură, fumat,

la vîrsta de zece ani, medita cu plăcere la lumea de dincolo şi răspundea cu nemărginită bucurie ori de cîte ori bunică-sa catadicsea s-o invite în moscheea lui Al-Husayn[1]. Dar nimic din toate acestea nu-i putuse stăvili pasiunea pentru cîntec şi pornea să îngîne de cum rămînea singură în dormitor sau în baie. Pe Aişa o încînta tot ce pornea de la unica ei rază de speranţă în noianul de neguri ce-o înconjurau. Glasul fetei o vrăjea la fel de mult ca smerenia ei. Îi plăcea s-o simtă strîngîndu-se şi lipindu-se de ea. Ba chiar îi încuraja acest obicei şi nu suporta să audă pe cineva făcîndu-i observaţie. Simţea că-i pică cerul pe cap cînd cineva îndrăznea să exprime vreo obiecţie faţă de purtarea Na'imei, oricît de neînsemnată şi bine intenţionată ar fi fost. Nu făcea nimic toată ziua decît să soarbă din cafea şi să tragă din ţigară. Dacă se întîmpla s-o roage mamă-sa să-i dea o mînă de ajutor, o descuraja cu un ton plictisit: „Of, lasă-mă în pace!". Se întîmpla rar ca Amina să-i ceară s-o ajute şi n-o făcea pentru că ar fi fost neapărat nevoie de sprijinul ei, ci pentru că voia s-o smulgă din gîndurile negre ce-i dădeau tot timpul tîrcoale. Refuzul ei o nemulţumea întotdeauna pe Amina. Ba mai mult, Aişa nu-i îngăduia nici Na'imei să dea o mînă de

---

inhalarea de arome şi de relaţii sexuale. Ziua de post durează de la răsăritul pînă la apusul soarelui. Imediat după asfinţit se ia masa principală, iar înainte de ivirea zorilor (*suhur*) o masă mai uşoară. Luna postului se încheie cu o sărbătoare care durează patru zile.

1. Cea mai importantă moschee congregaţională din Cairo, dedicată lui Al-Husayn (în rostirea populară, El-Husein), cel de-al doilea fiu al califului Ali (656-661) şi al Fatimei, fiica profetului Muhammad. Al-Husayn a fost ucis la 10 octombrie 680, în timpul luptelor cu uzurpatorii umayyazi, şi este venerat ca sfînt şi martir de către toate sectele şiite. În anul 1153 i s-a construit un monument funerar pe una din laturile moscheii din Cairo ce-i poartă numele, cu toate că el a fost decapitat şi înmormîntat la Karbala', în Irak.

ajutor la treburile casei, ca și cînd s-ar fi temut c-ar putea s-o piardă la cea mai mică mișcare. Dacă ar fi fost cu putință, ar fi scutit-o și de efortul rugăciunilor sau le-ar fi făcut în locul ei. Cînd mamă-sa încerca să-i explice că Na'ima este acum o domnișoară și ar fi cazul să se obișnuiască să facă unele treburi în gospodărie, îi răspundea speriată, protestînd: „Bine, dar nu vezi că o suflă vîntul? E ca o umbră... Știi ceva? Fata mea nu e în stare să suporte nici un fel de efort... Las-o în pace! N-am altă speranță pe lumea asta în afară de ea...". Amina nu se simțea în stare să mai insiste. Tristețea îi sfîșia inima; frica ei ajunsese întruchiparea dezamăgirii și deznădejdii – din ochii ei stinși pierise orice urmă de viață, iar sufletul i se zbătea între speranță și spaimă. Asta o făcea pe Amina să evite pe cît îi stătea în putință s-o necăjească și să-i suporte totul cu multă îngăduință. „Unde ești tu, liniștea mea de demult?" revenea la nesfîrșit ritornela tărăgănată, în vreme ce Aișa asculta fumînd cu gîndurile rătăcind aiurea. Cîntecul îi plăcea la fel ca odinioară. Tristețea și disperarea nu reușiseră să-i ucidă această plăcere. Poate cîntecul acela îi plăcea tocmai pentru insistența cu care revenea la mîhnirea și durerea sufletului omenesc; deși era convinsă că nimic pe lumea asta nu-i mai putea aduce tihna zilelor minunate de altădată. Ba avea chiar momente cînd se întreba dacă trecutul acela existase vreodată cu adevărat sau fusese doar un joc al închipuirii. Dacă existase, atunci unde dispăruse casa ei plină de belșug? Unde era acum soțul ei cel generos? Unde erau Osman și Muhammad? Să n-o despartă oare de trecutul acela decît opt ani? Aminei nu-i făceau plăcere cîntecele de la radio decît rareori. Pentru ea, aparatul acela misterios nu avea alt merit în afară de posibilitatea pe care i-o oferea să asculte zilnic Coranul și vești din lumea largă. Întotdeauna asculta cîntecele cu inima strînsă la gîndul că tristețea lor ajunge și la urechile Aișei. „Asta parc-ar boci, nu-i așa?", îi spusese într-o zi cu năduf lui

umm Hanafi. Tot timpul era preocupată de nenorocirile care o loviseră pe fiica ei; nu dădea nici cea mai mică atenţie necazurilor personale şi tensiunii care-i creştea mereu. N-avea altă bucurie decît vizitele la moscheea Al-Husayn şi la alte lăcaşuri sfinte. Se cuvenea să-i mulţumească stăpînului care-i îngăduia acum să meargă să se roage lui Allah ori de cîte ori poftea. Dar nu mai era nici ea Amina de odinioară, căci peste bucuriile de demult se lăsase un zăbranic des. Energia ei neobişnuită se stinsese; ordinea şi curăţenia casei n-o mai interesau aproape deloc. Lăsase totul în grija lui *umm* Hanafi. Se ocupa numai de lucrurile care-i priveau direct pe stăpîn şi pe Kamal. Lăsase chiar şi bucătăria şi cămara în seama slujnicei, mulţumindu-se doar cu o supraveghere de formă. Nici asta n-o făcea decît rareori, căci nu se mai îndoia de cinstea lui *umm* Hanafi; femeia nu mai putea fi socotită o străină de casă şi de familie. Era prietena lor de-o viaţă, le fusese alături şi la bine, şi la rău şi trăise alături de ei toate bucuriile şi durerile familiei.

O vreme nu mai spuse nimeni nimic, ca şi cum cîntecul ar fi pus stăpînire pe toate gîndurile lor.

— Am zărit-o astăzi pe stradă pe prietena mea Selma, şopti Na'ima într-un tîrziu. Apoi continuă cu nostalgie: Am învăţat împreună la şcoala primară, iar ea îşi va lua anul viitor bacalaureatul...

— Dacă bunicu-tău ţi-ar fi îngăduit să-ţi urmezi şi tu studiile, ai fi întrecut-o... zise Aişa cu vădită nemulţumire. N-a vrut să te lase cu nici un chip...

— Bunicul ei are părerile lui din care nu-l poate scoate nimeni... o întrerupse Amina, încercînd să-i potolească nemulţumirea. Ai fi vrut să meargă mai departe la şcoală, cînd ştii foarte bine ce eforturi i-ar fi cerut? E mult prea plăpîndă pentru asta...

Aişa clătină din cap, rătăcită în noianul de gînduri.

— Ba eu aş fi vrut să merg mai departe la şcoală. Astăzi toate fetele învaţă la fel ca băieţii... protestă Na'ima cu glasul ei moale şi trist.

— Știu că n-au nici o speranță să le ceară în căsătorie băieți ca lumea, de-aia învață... se amestecă și *umm* Hanafi în vorbă. Pe cînd o fată frumoasă cum ești dumneata...

Amina dădu din cap aprobator și se grăbi să adauge:

— Și, la urma urmei, știi destulă carte, draga mea... Ai terminat școala primară... Ce-ai fi vrut mai mult? Doar n-ai nevoie de slujbă... Să ne rugăm lui Allah ca pe lîngă frumusețe să ai parte și de sănătate și să te mai împlinești și tu puțin...

— Ba eu îi doresc să fie sănătoasă, nu să se împlinească! protestă Aișa. Fetelor nu le șade bine să fie grase. Asta nu-i o calitate, ci un cusur. Mamă-sa a fost frumoasă la vremea ei, cu toate că n-a fost deloc plinuță...

— Ce-i drept e drept, Na'ima! Nimeni n-o întrecea pe mamă-ta... încuviință Amina, zîmbind.

— Dar s-au dus toate și nu i-au mai rămas decît lacrimile, murmură Aișa cu figura răvășită.

— Domnul să te binecuvînteze! bombăni *umm* Hanafi.

— Amin, stăpîn al cerului și al pămîntului! se grăbi să întărească Amina, mîngîind cu dragoste creștetul Na'imei.

Se așternu din nou tăcerea apăsătoare, lăsînd să plutească prin aer vocea cîntărețului ce repeta la nesfîrșit „Vreau să te văd, în fiecare zi...". Curînd însă tăcerea lor fu întreruptă de zgomotul ușii de la intrare, trîntită cu putere.

— Trebuie să fie stăpînul cel mare! își dădu cu părerea *umm* Hanafi și alergă împiedicîndu-se ca să aprindă becul de pe scară.

Își ciuliră urechile și-l recunoscură imediat după loviturile ritmice ale bastonului. Cînd se ivi în ușă, se ridicară în picioare cuviincioase.

— Bună seara! răsună glasul bine cunoscut, după ce stăpînul șovăi puțin să-și tragă răsuflarea, plimbîndu-și privirea scrutătoare de la una la alta.

— Bună seara! îi răspunseră ele într-un glas.

Apoi, Amina o luă înaintea lui şi aprinse lumina din dormitor. Bărbatul o urmă grav, părul argintiu de la tîmple strălucind puternic în lumina becului. Cînd ajunse la primul scaun căzu pe el, gîfîind. Nu trecuse nici măcar de ora nouă.

Domnul Ahmad se îmbrăca la fel de elegant ca în zilele lui de glorie: *gubba*[1] de postav, caftanul[2] imperial şi *kafiyya*[3] de mătase. Întocmai ca odinioară! Doar părul cărunt, mustaţa argintie şi trupul slăbit – alături de graba cu care se întorcea acasă atît de devreme – erau semnele unei alte vîrste. Un semn al acelei vîrste era şi cina sărăcăcioasă care-l aştepta pe tavă: un castron cu lapte bătut şi o portocală. Nici băutură, nici *mezza*[4], nici carne, nici ouă, deşi licărirea ochilor mari şi albaştri vădea încă o sete nestinsă de viaţă. Amina îl ajută ca de obicei să-şi scoată hainele şi să-şi îmbrace *ghilbab*[5]-ul de lînă. Se înfăşură apoi cu o *aba'a*[6], îşi puse şi *taqiyya*[7] pe cap şi se aşeză tacticos pe canapea cu picioarele strînse sub el. I se aduse tava cu cina sumară pe care o înghiţi fără nici o tragere de inimă. La sfîrşit, Amina îi întinse un pahar umplut pe jumătate cu apă. Îl prinse atent cu mîna stîngă, ţinînd deasupra lui cu dreapta o sticluţă din

---

1. Rostirea egipteană a cuvîntului *djubba*, desemnînd un fel de haină lungă şi largă (giubea).
2. Manta lungă, purtată pe sub *gubba*, deschisă în faţă şi strînsă la mijloc cu un cordon.
3. Şal de mătase care se pune pe cap sau se înfăşoară în jurul gîtului.
4. Felurite sorturi de salate şi aperitive, servite în ţările arabe înaintea mesei propriu-zise.
5. Cămaşă lungă şi largă purtată de bărbaţi, de obicei în casă.
6. În rostirea egipteană, *'abaya*, manta subţire de lînă, purtată mai ales în casă.
7. Obiect vestimentar cu care se acoperă numai creştetul capului, confecţionat de obicei din bumbac alb şi purtat adesea pe sub fesul specific egiptean numit *tarbuş*.

care lăsă cu zgîrcenie să se prelingă șase picături. Apoi dădu paharul peste cap, înghițind cu noduri și bombănind încruntat: „Slavă lui Allah, stăpînul lumilor!"[1]. Doctorul ținuse să-i atragă atenția tot timpul că medicamentul este temporar, în timp ce regimul trebuie respectat în permanență. De fiecare dată îi reamintise regimul și-l prevenise că orice abatere va avea ca rezultat creșterea imediată a tensiunii, cu toate consecințele nefaste pentru inimă și pentru starea lui generală. După cîte îndurase, și-a dat seama că nu mai are încotro și se decisese să respecte întocmai sfaturile medicului. Nu mai mînca și nu mai bea decît ce-i îngăduise acesta și nu se întorcea niciodată acasă mai tîrziu de ora nouă. Dar flacăra speranței că într-o bună zi se va bucura din nou de viață nu se stinsese nici o clipă în sufletul său, știind prea bine totuși că fericirea de odinioară nu se va mai putea întoarce. Se vedea lămurit că nu era deloc în apele lui. Își ciuli urechile, ascultînd cu luare aminte la cîntecul ce inunda casa. Amina stătea cuminte pe locul ei de pe salteluță. Încercă să înfiripe un dialog cu el și se porni să turuie despre ploaia ce nu contenise toată dimineața și despre frigul ce pătrundea în oase, dar el nu-i dădu nici cea mai mică atenție, continuîndu-și cu glas tare parcă un gînd întrerupt.

— Am auzit – mi se pare – că în noaptea asta o să transmită un program de cîntece vechi...

Fața Aminei se lumină de zîmbet căci ajunsese să îndrăgească și ea cîntecele vechi și asta mai degrabă de

---

1. Al doilea verset din *Surat Al-Fatiha* (primul capitol al Coranului). În interpretarea tradițională, prin „lumi" s-ar avea în vedere atît toate „făpturile" (îngeri, oameni, *djinn*-i, animale, păsări etc.), cît și regnul neînsuflețit. Într-o altă interpretare, prin „lumi" se au în vedere cele trei diviziuni făcute de mistici, adică lumea umană (*nasut*), care poate fi cunoscută cu ajutorul simțurilor, lumea (invizibilă) a îngerilor (*malakut*) și lumea divină (*lahut*).

hatîrul stăpînului decît din pasiune pentru muzică. Bucuria care licărise o clipă în ochii bărbatului se stinse prea curînd. Așa se întîmpla de fiecare dată cînd îl învăluia speranța; se trezea brusc din reverie copleșit de cenușiul zilelor ce se scurgeau monoton. Trecutul devenise un simplu vis. Cum ar mai putea să se bucure, cînd petrecerile, cîntecul și sănătatea s-au risipit ca fumul și cînd mîncarea, băutura și plăcerile i-au fost interzise? Unde sînt mersul lui de cămiloi, rîsul ce izbucnea în vîrtejuri năstrușnice din adîncurile ființei și zorile care-l prindeau ametit de bucuriile vieții? Acum este condamnat să se întoarcă acasă odată cu înserarea, iar la ora zece să fie în pat. Mîncarea, băutura și plimbarea sînt și ele drămuite cu porția, atît cît se îndură doctorul. Și astfel, casa în jurul căreia timpul țesuse un cocon de tristețe devenise pentru el și inimă, și lăcaș. Sărmana Aișa îi stăruie ca un spin în suflet; n-are putere nici să-i îndrepte viața ruinată, nici să îndure nenorocirea ei cu resemnare. Mîine s-ar putea să rămînă și fără tată și fără mamă, și numai gîndul a ajuns de nesuportat. Îl mai speriau și complicațiile care-i amenințau sănătatea. Simte cum îi îngheață sîngele în vine la gîndul că într-o bună zi n-ar mai putea părăsi patul. Mai rău decît atît nici că se poate: nici viu, nici mort. Auzise pînă acum de cîțiva prieteni pe care-i lovise o astfel de nenorocire. Gîndurile astea apăsătoare puseseră stăpînire pe el și nu-i mai dădeau pace nici ziua, nici noaptea. Nu se simte în stare să facă altceva decît să-l roage pe Allah să-l păzească de belele și mai mari. Acum însă îl chinuie dorul după cîntecele vechi; trebuie să le asculte, chiar dacă s-ar întîmpla să-l fure somnul.

— Să lași aparatul deschis, chiar dacă am s-adorm... șopti aproape rugător.

Amina clătină din cap, ascunzîndu-și un zîmbet.

— Am ajuns să urc scara asta tare anevoie... mai bombăni el, oftînd.

— Oprește-te cîte puțin, stăpîne, la fiecare odihnă...

— Dar aerul din casa scării e prea umed... Afurisită iarnă! Apoi, cu ton întrebător şi mirat: Pariez că te-ai dus la El-Husein şi pe gerul ăsta...

— De bună seamă, stăpîne! Nimic nu m-ar putea împiedica să mă duc... şopti ea sfioasă şi stînjenită.

— Numai eu nu mai pot s-o fac...

— Ocolesc mormîntul cel sfînt de cîteva ori şi mă rog pentru sănătatea dumitale... îl asigură ea, încercînd să-i cîştige bunăvoinţa.

Domnul Ahmad simţea cu adevărat nevoia ca cineva să se roage sincer pentru el, căci fiecare zi care trecea aducea o nouă renunţare. A trebuit să părăsească pînă şi bunul obicei de a-şi înviora trupul cu un duş rece dimineaţa. I s-a spus că e primejdios pentru artere. Dacă tot ce este frumos şi plăcut devine dintr-odată primejdios, nu ne mai rămîne decît mila lui Allah. Nu după multă vreme, auziră scîrţîitul uşii de la intrare.

— Kamal!... şopti Amina înfiorată, ridicînd ochii spre el.

După cîteva clipe se treziră cu Kamal în dormitor. Paltonul de culoare închisă îl făcea să pară mai slab şi mai deşirat decît era în realitate; numai mustaţa neagră, pătrăţoasă şi bogată îi mai sporea întrucîtva prestanţa. Se înclină şi-l salută ceremonios pe tatăl său, măsurîndu-l cu ochi cercetători. Acesta îl pofti zîmbind să se aşeze şi-l întrebă ca de obicei:

— Pe unde-ai hoinărit, tinere?

Kamal se însenină. Îi plăcea tonul prietenos şi blînd cu care-i vorbea stăpînul în ultima vreme.

— Am fost la cafenea cu nişte prieteni... lămuri evaziv, aşezîndu-se pe canapea.

Cine ştie ce prieteni or mai fi şi ăştia?! Hm! Dar pare destul de serios! Chiar mai mult decît s-ar cuveni pentru vîrsta lui! Şi-apoi, cele mai multe nopţi şi le petrece între cărţi. O deosebire ca de la cer la pămînt între el şi Yasin, chiar dacă îşi are fiecare meteahna lui!

— Ai participat la congresul *Wafd*[1]-ului de azi-dimineaţă? continuă tatăl să-l descoasă, zîmbind.

— Da! Şi-am ascultat discursul lui Mustafa en-Nahhas!...[2] A fost o zi memorabilă!

— Am auzit că a fost un eveniment formidabil. Din păcate, nu m-am simţit în stare să fiu prezent şi am renunţat la invitaţie în favoarea unui prieten. Sănătatea nu-mi mai îngăduie o asemenea osteneală...

— Ne rugăm Celui de Sus să te restabileşti cît mai curînd! şopti Kamal compătimitor.

---

1 În urma instituirii protectoratului britanic asupra Egiptului în anul 1914, cercurile naţionale egiptene au manifestat un interes deosebit pentru soarta ţării după încheierea războiului. În aceste circumstanţe, Saad Zaghlul, vicepreşedinte al Adunării Legislative, s-a adresat înaltului comisar britanic în Egipt, spre sfîrşitul anului 1918, solicitîndu-i ca o delegaţie alcătuită din reprezentanţi ai cercurilor naţionale egiptene să meargă în Europa pentru a prezenta în Anglia şi la Conferinţa de pace de la Paris cererile naţiunii egiptene în legătură cu abolirea protectorului britanic şi recunoaşterea independenţei ţării. Saad Zaghlul a alcătuit imediat o Delegaţie (*Wafd*) care a reprezentat nucleul unei formaţii politice de orientare naţională ce avea să joace un rol important în viaţa politică egipteană de la sfîrşitul Primului Război Mondial şi pînă în anul 1952, cînd a fost desfiinţată odată cu celelalte partide. Saad Zaghlul s-a aflat în fruntea acestui partid pînă la moarte (1927). *Wafd*-ul a alcătuit mai multe cabinete ministeriale în acest interval de timp sau a făcut parte dintr-o serie de guverne de coaliţie. După moartea lui Saad Zaghlul, în fruntea *Wafd*-ului s-a aflat multă vreme Mustafa en-Nahhas, care a condus cîteva cabinete de orientare naţională în perioada interbelică şi chiar în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

2. Evenimentul la care se face aluzie nu a putut fi localizat în timp, dar se ştie că după moartea lui Saad Zaghlul conducerea partidul *Wafd* a fost preluată de Mustafa en-Nahhas, care la 17 martie 1928 a alcătuit un cabinet, în urma eşecului tratativelor purtate cu englezii de către Sarwat. La 25 iunie din acelaşi an, regele Fu'ad a demis cabinetul lui Mustafa en-Nahhas.

— Și nu s-au produs nici un fel de incidente?

— Nici vorbă! Totul a decurs normal! De data asta, poliția a stat deoparte, mulțumindu-se cu supravegherea...

Domnul Ahmad clătină din cap satisfăcut, căci vestea primită îl mai liniștise puțin.

— Hai să ne întoarcem la problema noastră veche! propuse tatăl cu un ton enigmatic. Tu tot te mai încăpățînezi în chestiunea cu lecțiile particulare?

Kamal se simțea destul de stînjenit, ca întotdeauna cînd trebuia să i se împotrivească.

— Ți-am spus din capul locului, tată, că nu accept așa ceva și socoteam discuția asta încheiată demult, îi răspunse, străduindu-se să păstreze un ton cît mai blînd.

— În fiecare zi îmi cere cîte un prieten să dai lecții copiilor lui. Nu înțeleg de ce refuzi niște bani dobîndiți prin muncă cinstită?! Lecțiile particulare sînt o importantă sursă de cîștig pentru profesori. Și nu te roagă fiecine s-o faci!... Toți sînt oameni deosebiți... Cu situație...

Kamal se stăpîni și tăcu mîlc, deși pe chipul lui se citea nerăbdarea.

— Care va să zică, nu accepți să faci o treabă cu bani, dar îți pierzi o grămadă de timp citind fără rost și scriind lucruri pentru care nu primești nimic... conchise bătrînul nedumerit și cu vădită părere de rău. Crezi că e potrivit ca un om inteligent ca tine să facă așa ceva?

— Cred că ar trebui să iubești și banii la fel de mult cum iubești știința, se amestecă și Amina în vorbă. Apoi, ridicîndu-și mîndră ochii spre stăpîn: Seamănă leit cu bunicu-său, nu-l interesează nimic în afara științei...

— Iar a ajuns la bunicu-său! o întrerupse stăpînul exasperat. Da' ce, a fost imamul[1] Muhammad Abdo[2]?

---

1. Termen prin care este desemnat în mod curent conducătorul credincioșilor musulmani în timpul ritualului rugăciunii colective și titlu care precede numele unor savanți teologi.
2. Muhammad Abdo (1849-1905) a fost un reprezentant de seamă al vieții spirituale și al renașterii religioase și politice

— Şi de ce nu, stăpîne? întrebă ea înflăcărîndu-se, cu toate că nu ştia mai nimic despre imamul pomenit. Toţi vecinii veneau să-l consulte în chestiuni religioase şi lumeşti...

— Aşaa?... Păi astăzi găseşti zece ca el cu un *qirş*[1]! glumi domnul Ahmad, surîzînd cu înţeles.

Pe chipul femeii se citea supărarea, dar nu îndrăzni să protesteze. Kamal zîmbi cu îngăduinţă şi stinghereală, apoi se scuză şi părăsi camera. În salon îi ieşi în cale Na'ima pentru a i se lăuda cu rochia cea nouă. Fetiţa alergă zglobie spre dormitor să-şi aducă rochia, iar Kamal se aşeză pe canapea lîngă Aişa, aşteptînd. Încerca să fie înţelegător şi amabil cu sora lui, răsfăţînd-o pe Na'ima, aşa cum făceau toţi în familie. Nu e mai puţin adevărat că avea pentru nepoata lui aceeaşi admiraţie pe care o avusese cîndva pentru mama ei. Na'ima se întoarse şi întinse rochia volănată pe palmele lui, aşteptîndu-i complimentele. Kamal începu s-o cerceteze cu atenţie, arătîndu-şi entuziasmul. Apoi se îndepărtă cu inima strînsă. Nu era lucru simplu să ţină tovărăşie unei familii copleşite de tristeţe şi dureri, pînă ce vor îmbătrîni cu toţii. Nu-i venea deloc uşor să se întîlnească zi de zi cu tatăl învins de suferinţă, după ce ani în şir toată fiinţa lui emanase vigoare şi sănătate, cu mama care se stingea văzînd cu ochii, năpădită şi împuţinată de bătrîneţe, cu Aişa care se prăbuşea sub loviturile soartei. Această atmosferă

---

a Egiptului şi a lumii musulmane în general. Pe plan politic el s-a ridicat atît împotriva absolutismului oriental, cît şi împotriva imperialismului european, iar în domeniul religiei a fost adeptul islamului purificat de scolastica învechită şi adaptat la gîndirea ştiinţifică modernă. Pentru atitudinea sa reformatoare a fost expulzat în anul 1882 şi nu i s-a mai îngăduit să revină în ţară decît abia în anul 1898, cînd a fost numit şi mare mufti al Egiptului – funcţie deţinută pînă la moarte.

1. Piastru, subunitate monetară egipteană, reprezentînd o sutime dintr-o liră.

încărcată nu putea prevesti decît pieirea şi sfîrşitul. Îşi îndreptă paşii spre etajul de sus – apartamentul lui, cum îi plăcea să-l numească. Aici îşi petrecea singur o bună parte din timp, împărţindu-l între dormitorul şi biblioteca ce dădeau spre Bayna el-Qasrein. Îşi scoase hainele, aruncă pe el în grabă un *ghilbab* şi un halat de casă şi alergă în bibliotecă. În faţa ferestrei cu obloane zăbrelite trona un birou mare, iar cele două laturi erau ocupate de dulapuri pline cu cărţi. Trebuia să citească cel puţin un capitol din *Izvoarele religiei şi moralei* de Bergson şi să facă o ultimă revizie articolului despre pragmatism, pregătit pentru revista *Al-Fikr*[1]. Clipele acestea prelungite pînă la cumpăna nopţii, cînd rămînea singur numai cu cărţile şi filosofia, erau cele mai plăcute din viaţă. Numai atunci simţea că este cu adevărat om. Restul timpului petrecut la Şcoala Spătarului, unde era profesor, sau alergînd încolo şi încoace pentru diverse treburi sîcîitoare era dedicat supravieţuirii, la fel ca orice animal care era nevoit să se zbată pentru a-şi asigura existenţa. Nu-i plăcea slujba pe care trebuia s-o îndeplinească şi nu avea nici un respect pentru ea. Dar niciodată nu-şi exprimase deschis nemulţumirea şi mai ales în casă, unde n-ar fi făcut decît să dea apă la moară unora şi altora. Cu toate astea, era un profesor excelent, făcîndu-şi în mod conştiincios datoria şi bucurîndu-se de aprecierea directorului. Tocmai din acest motiv i se şi încredinţa conducerea unor activităţi suplimentare în cadrul şcolii, numite de el – mai în glumă, mai în serios – treabă de sclav. Doar sclavii erau nevoiţi să execute treburi care nu le plăceau! În realitate, dorinţa de a se remarca – o reminiscenţă a orgoliului copilăriei – era aceea care-l împingea şi acum să se străduiască să fie în permanenţă în competiţie. Hotărîse de la bun început că trebuie să se bucure de prestigiu în faţa elevilor şi a colegilor săi şi procedase în consecinţă. Era respectat şi chiar iubit, în pofida capului

1. În traducere, *Gîndirea*.

enorm şi a nasului ce amintea de trompa unui elefant. Fără îndoială că tocmai aceste defecte sau mai precis complexul pe care ele i-l întreţinuseră din vremea copilăriei avuseseră principalul merit în hotărîrea lui fermă de a şi păstra o bună reputaţie. Era conştient că cei din jurul său, şi mai ales elevii, vor fi ispitiţi să facă glume pe seama defectelor sale şi tocmai de aceea se arătase intransigent, curmînd de la bun început orice tentativă de felul acesta. Surprindea uneori gesturi sau aluzii în timpul lecţiilor sau mai ales în curtea şcolii, dar răspundea întotdeauna prompt, atenuîndu-şi riposta cu o glumă şi cu tonul său blajin, caracteristic firii lui înţelegătoare. În plus, avea o răbdare şi un talent cu totul neobişnuite de a explica şi de a-i ajuta pe copii să pătrundă sensurile adînci, iar cînd le vorbea despre mişcarea naţională şi despre revoluţie se înflăcăra într-atît, încît uita de lecţie, expunîndu-şi propriile sale convingeri şi sentimente. Toate acestea îi atrăseseră simpatia şi admiraţia elevilor, curmînd în faşă orice ispită de a-l şicana. La început, chicotelile şi zîmbetele ironice îl deranjaseră cumplit, trezind amintiri triste de demult, dar în cele din urmă învinsese bucuria pentru dragostea şi respectul pe care le descifra în ochii celor mici. Într-o vreme, îl năpădise teama că directorul şi colegii vor afla de articolele pe care le publicase lună de lună în revista *Al-Fikr* şi că, bineînţeles, vor fi nemulţumiţi de ideile filosofice pe care le difuza, mai ales cînd critica dogma şi principiile etice într-o manieră care nu se potrivea deloc cu meseria de dascăl. Dar curînd constatase că nici unul dintre ei nu se atingea de revista cu pricina şi teama îl părăsise. S-a liniştit mai ales cînd a aflat că revista apare într-un tiraj ce nu depăşeşte o mie de exemplare şi că mai mult de jumătate din ele se difuzează în alte ţări arabe. Nu mai avea de ce să se teamă pentru slujba lui. În puţinele clipe de linişte, „profesorul de engleză de la Şcoala Spătarului" se simţea în largul său şi pornea să colinde prin spaţiile nemărginite ale gîndirii; citea, medita şi-şi nota idei pentru

articolele viitoare. Se simţea îmboldit continuu de lupta ascuţită între pasiunea pentru cunoaşterea adevărului şi dorinţa de a evada într-un fel din atmosfera apăsătoare ce-l învăluia cu sentimentul copleşitor al singurătăţii. Se apăra de singurătate cu filosofia lui Spinoza, încerca să se consoleze pentru lipsa de însemnătate învingîndu-şi voinţa ca Schopenhauer, se străduia să uite de tristeţea sufocantă şi de suferinţa Aişei însuşindu-şi concepţia lui Leibniz despre bine şi rău şi-şi potolea inima însetată de dragoste cu ideile lui Bergson. Numai că lupta sa neîntreruptă n-a reuşit să-l salveze de chinul căutării şi al îndoielii. Adevărul seamănă întru totul cu o femeie iubită; este la fel de răsfăţat şi capricios, se joacă cu inima şi sufletul tău, stîrnind îndoiala şi gelozia, dorinţa de a cunoaşte şi de a avea totul. Asemenea femeii adorate, el are o mie de feţe şi o mie de chipuri. Şi cel mai adesea este la fel de viclean şi amăgitor, de crud şi sfidător. Atunci cînd se simţea descumpănit şi istovit de trudă, Kamal încerca să se consoleze zicîndu-şi că, în ciuda chinurilor, trăia totuşi cu adevărat; iar viaţa omului nu-şi merită numele dacă el nu-şi dă adevărata măsură!

2

Ahmad Abd el-Gawad îşi ţinea registrele de socoteli cu scrupulozitatea de odinioară, numai că acum o făcea cu multă trudă, apăsat de povara anilor şi a bolii. Chipul lui aplecat adînc peste hîrtii – cu *basmala*[1] atîrnată deasupra capului, cu mustaţa argintie ascunsă de nasul pe care luţa slăbită îl făcea să pară mai mare – trezea milă şi compătimire. Ajutorul său Gamil el-Hamzawi – care urma să împlinească în curînd şaptezeci de ani – arăta şi mai jalnic; se prăbuşea pe scaun imediat ce pleca un client, oftînd şi gemînd cu sufletul strivit. „Dacă lucram cu simbrie la stat, acum pensia ne-ar fi scutit de osteneala asta istovitoare", gîndi Ahmad necăjit, apoi bolborosi răguşit, ridicîndu-şi capul din hîrtii:

– Criza asta blestemată ne încurcă mereu socotelile...

– Aşa e, încuviinţă El-Hamzawi cu vădită nemulţumire. Dar, oricum, anul ăsta e mai bun decît cel trecut, iar acela a fost mai bun decît cel dinaintea lui... Slavă lui Allah!...

Anul 1930 şi cei care i-au urmat au adus pentru negustori zile de groază; Ismail Sidqi[2] cîrmuia în mod samavolnic,

---

1 Prescurtare a formulei *Bi-smi Allah ar-rahman ar-rahim* – „În numele lui Allah cel milostiv şi bun" –, rostită în împrejurări foarte diferite, dar mai ales cînd se începe o activitate. Ea apare foarte des afişată în magazinele comerciale din ţările arabe.

2. Ismail Sidqi s-a numărat printre primii aderenţi la mişcarea *wafd*-istă iniţiată de Saad Zaghlul, dar foarte curînd el a

iar foametea şi lipsurile făceau ravagii. De cum se trezeau din somn şi pînă noaptea tîrziu nu discutau decît despre falimente, întrebîndu-se ce le va aduce ziua de mîine. Ahmad Abd el-Gawad se socotea printre cei norocoşi, de vreme ce scăpase de faliment, deşi se aflase tot timpul pe muchie de cuţit.

— Slavă lui Allah! şopti stăpînul trist.

După un timp, domnul Ahmad se trezi cu Gamil el-Hamzawi privindu-l insistent, dar vădit încurcat. Ce-o fi avînd

---

părăsit *Wafd*-ul, intrînd în Partidul Liberalilor Constituţionalişti, creat în 1922, şi devenind unul dintre liderii lui. În 1924 a fost numit ministru de Interne în cabinetul reacţionar condus de Ahmad Zayyur. În urma demiterii cabinetului condus de Mustafa en-Nahhas la 17 iulie 1930, regele Fu'ad l-a însărcinat pe Ismail Sidqi cu alcătuirea unui nou cabinet. La început, el a fost susţinut de Partidul Liberalilor Constituţionalişti, dar cum aceştia nu i-au arătat prea multă încredere, şi-a creat un partid propriu – Partidul Poporului. Cînd în 1930 Ismail Sidqi a anulat Constituţia din 1923, înlocuind-o cu alta nouă, care a ignorat cele mai multe prevederi cu conţinut democratic ale vechii constituţii, nemulţumirea poporului a crescut în mod considerabil şi el s-a trezit foarte izolat. În baza noii constituţii a organizat un simulacru de alegeri, boicotate de *Wafd* şi de Liberalii Constituţionalişti şi soldate cu crearea unui parlament care să-l sprijine. Guvernul lui Ismail Sidqi care a condus ţara în anii crizei economice puternic resimţite în Egipt este socotit cel mai impopular şi reacţionar din întreaga perioadă a Egiptului modern. În timpul guvernării lui Ismail Sidqi, influenţa palatului a crescut în mod considerabil, iar englezii care erau interesaţi de slăbirea influenţei *Wafd*-ului şi de slăbirea unităţii poporului egiptean au adoptat o atitudine de expectativă. Ismail Sidqi a demisionat în 1933 şi în locul lui a fost ales la conducerea Partidului Poporului Abd el-Fattah Yahya, care a alcătuit un cabinet de orientare asemănătoare. La insistenţa Blocului Naţional creat în 1935, regele a emis în decembrie al aceluiaşi an un decret prin care se revenea la Constituţia din 1923.

pe suflet? Își apropie scaunul de biroul stăpînului și se așează greoi, cu un zîmbet palid și umilit. Era o vreme destul de rece, în ciuda soarelui scînteietor, iar din cînd în cînd se stîrneau rafale de vînt ce izbeau cu furie în uși și ferestre, zgîlțîindu-le din țîțîni.

— Ia spune-mi, ce te frămîntă? i-o luă stăpînul înainte, îndreptîndu-se în scaun. Nu știu ce mă face să cred că vrei să-mi spui ceva important.

— Sînt într-o situație destul de neplăcută... se codi El-Hamzawi, cu ochii în pămînt. Nu știu cum să încep...

— Am petrecut mai mult timp aici împreună cu tine decît cu familia mea... începu Ahmad liniștit, încercînd să-l încurajeze. Așa că poți să-mi spui tot ce ai pe suflet...

— Tocmai pentru că e vorba de tovărășia noastră îndelungată îmi vine greu să vorbesc, *si*[1] stăpîne...

Tovărășia? Nu-i trecuse prin cap așa ceva.

— Cum? Vrei... cu adevărat?... bîigui Ahmad Abd el-Gawad, simțind că-i trece un junghi prin inimă.

— Cred că a sosit momentul cînd trebuie să mă retrag... se încumetă bătrînul să mărturisească, copleșit de tristețe. Nu mă mai simt în stare să merg înainte cu dumneata...

I se strîngea inima de durere. Ce altceva puteau să fie vorbele lui El-Hamzawi decît o prevestire rea. Venise vremea să se retragă și el? Cum să ducă mai departe treburile prăvăliei de unul singur, răzbit de boală și de ani? Privi spre ajutorul său nedumerit, cu ochii rătăciți.

— Îmi pare nespus de rău... Dar nu mă mai simt în stare, insistă El-Hamzawi cu îndărătnicie. Ce să fac? Am avut grijă să nu te las singur, adăugă după ce cumpăni o clipă. Am găsit un băiat de nădejde, pe care te poți bizui mai mult decît pe mine...

---

1. Formă contrasă a cuvîntului din limba literară *sayyid* („domn"), folosită în dialecte ca termen comun de adresare sau precedînd numele unor sfinți și martiri musulmani (mai ales în țările arabe din Nordul Africii).

Încrederea nemărginită în onestitatea lui El-Hamzawi îl scutise de griji o viaţă întreagă, luîndu-i de pe umeri cel puţin jumătate din povara dughenei. Cum ar putea tocmai acum, la şaizeci şi trei de ani, să zacă în prăvălie din zori şi pînă la asfinţitul soarelui?

— Doar ştii prea bine că părăsirea lucrului şi izolarea în casă grăbesc prăbuşirea şi sfîrşitul... încercă stăpînul să-l abată de la hotărîre. Uită-te la pensionarii care şi-au lăsat slujba!...

— În cazul meu, prăbuşirea s-a produs înainte de a părăsi slujba, după cum bine vezi... îngăimă El-Hamzawi cu un surîs straniu.

— Bătrîn viclean, numai Fu'ad te îndeamnă să mă laşi singur! protestă stăpînul, străduindu-se să-şi ascundă descumpănirea cu un zîmbet schimonosit.

— Doamne fereşte! exclamă El-Hamzawi, tulburat. Toată lumea ştie cît sînt de şubred! Numai ăsta e motivul pentru care trebuie să mă retrag...

Cine ştie? Fu'ad este acum procuror şi nu-i mai convine ca tată-său să slujească într-o dugheană, chiar dacă stăpînul dughenei îi netezise calea către o astfel de carieră. Îşi dădu seama că bănuiala lui îl mîhnise pe bătrîn şi încercă să dreagă lucrurile, întrebîndu-l cu blîndeţe în glas:

— Cînd o să fie Fu'ad transferat la Cairo?

— Păi, cam anul ăsta ar fi vorba, sau cel mai tîrziu peste un an...

Trecu un răstimp de tăcere ce trăda stînjeneala celor doi.

— Dacă se mută şi stă cu mine la Cairo, trebuie să mă gîndesc să-l însor, nu-i aşa, *si* stăpîne? întrebă El-Hamzawi în cele din urmă, încercînd să vină în întîmpinarea bunăvoinţei domnului Ahmad. Doar e singurul meu băiat... Şi mai am încă şapte fete! Trebuie să-l însor, nu-i aşa? De fiecare dată cînd mă gîndesc la asta îmi vine în minte frumoasa dumitale nepoată...

Îl cercetă pe furiş cu coada ochiului şi adăugă cu timiditate:

— Ştiu că nu sîntem de aceeaşi condiţie, firește...

– Allah să mă ierte, *amm* Gamil!... Cum poţi să spui aşa ceva? Sîntem fraţi de-atîta vreme, doar!...

I-o fi cerut Fu'ad să pipăie pulsul? Un procuror e ceva, dar nu despre căsătorie îi arde lui acum să vorbească!

– Mai întîi de toate, spune-mi dacă tu eşti cu adevărat hotărît să te retragi din slujbă!...

– Bună dimineaţa de o mie de ori! le întrerupse conversaţia un glas din uşa prăvăliei.

Stăpînul se strădui să zîmbească amabil, cu toate că nu-i convenea cîtuşi de puţin să fie deranjat tocmai cînd avea de discutat o problemă atît de importantă.

– Bine-ai venit! îi răspunse fără nici un chef. Poftim! adăugă apoi, făcînd semn spre scaunul pe care-l eliberase El Hamzawi.

Zabida se aşeză greoi cu trupul ei mătăhălos, făcînd scaunul să geamă din toate încheieturile. Se boise cu tot felul de sulimanuri, dar nu mai rămăsese nici urmă din podoabele-i bogate pe care le purta cîndva la gît, la urechi şi pe braţe, şi nici din frumuseţea ei de odinioară. Stăpînul o salută acum ca pe orice alt client. Nu era deloc mîntat de vizita ei, ştiind prea bine că de fiecare dată cînd apare trebuie să-i ceară cîte ceva. Cînd o întrebă de sănătate, bîigui cu ochii în bagdadie:

— Slavă lui Allah!

— Şi ce zici că mai faci? o întrebă a doua oară indiferent, numai ca să rupă tăcerea stînjenitoare.

Zabida surîse trist, lăsînd să se înţeleagă că şi-a dat prea bine seama de răceala ascunsă în spatele amabilităţii lui. Izbucni pe neaşteptate în hohote, fără să-i pese de atmosfera rece din jur, cu care zilele din urmă începuseră s-o obişnuiască.

— Nu vreau să mă întind la vorbă şi să-ţi răpesc din timpul preţios, căci ştiu cît eşti de ocupat... Dar pentru mine ai fost bărbatul cel mai generos şi tocmai de aceea îţi adresez ţie rugămintea de a-mi împrumuta nişte bani sau de a-mi găsi un client care să-mi cumpere casa. Dacă ar fi cu putinţă, m-aş bucura să fii chiar dumneata cumpărătorul...

— Eu? întrebă Ahmad Abd el-Gawad, oftînd. Bine-ar fi, sultană, dar vremurile s-au schimbat... Întotdeauna am fost sincer cu tine, dar se pare că tu nu vrei să mă crezi, sultană...

— Sultana a ajuns falită... încercă ea să se justifice, rîzînd în silă şi încercînd să-şi ascundă dezamăgirea. Ce pot să fac?

— Data trecută ţi-am dat cît am putut, dar acum situaţia nu-mi mai îngăduie aşa ceva...

— Crezi că nu poţi să-mi găseşti pe cineva care să-mi cumpere casa? întrebă temătoare.

— Îţi promit că mă voi strădui să găsesc un cumpărător...

— De fapt asta voiam de la tine, stăpîn al generoşilor... îngăimă ea, vrînd să-şi exprime recunoştinţa. Apoi, cu glas tînguitor: Toate lucrurile şi toată lumea s-au schimbat. Allah să fie îngăduitor cu oamenii! În zilele gloriei se întreceau să-mi sărute pantofii... Acum sînt toţi o apă şi-un pămînt. Parcă s-ar fi înţeles între ei, căci toţi mă ocolesc şi trec pe celălalt trotuar cînd mă văd, ferindu-se să dea nas în nas cu mine.

Se poate întîmpla să uiţi unele lucruri... Să nu te intereseze nici sănătatea, nici tinereţea, nici oamenii!... Dar cum să uiţi de zilele gloriei, de zilele minunatelor cîntece ale iubirii?!

— Dar nici tu, sultană, n-ai prea ţinut cont de trecerea timpului...

— E-adevărat! recunoscu ea, oftînd cu năduf. N-am putut să fac ce-a făcut Galila. A făcut negoţ cu cinstea altora şi-a strîns averi şi case... Şi pe deasupra m-a blagoslovit Allah să am de-a face numai cu ticăloşi. Nerușinarea a ajuns pînă acolo încît Hasan Anbar mi-a vîndut o priză de haşiş cu o liră, într-o vreme cînd nu se prea găsea pe piaţă!

— Blestemat să fie!

— Hasan Anbar? De o mie de ori blestemat!

— Da' de unde! Mă gîndeam la haşiş.

— Să ştii că haşişul este mult mai milostiv decît oamenii, zău aşa!...

— Nici vorbă! Să n-aud! E o adevărată nenorocire că ai ajuns sclava lui...

— Mi-a prăpădit toată vlaga şi toţi banii... recunoscu ea. Dar asta este! Cînd îmi găseşti un muşteriu pentru casă?

— Cu prima ocazie! Sper s-o scot într-un fel la capăt! îi răspunse el în doi peri.

— Bagă de seamă! îl avertiză ea în vreme ce se ridica. Data viitoare vreau să te văd zîmbind din toată inima. Orice rău m-ar lovi este mai neînsemnat decît acela care-mi vine de la dumneata... Ştiu foarte bine că te stînjenesc cu insistenţele mele, dar n-am încotro. Sînt la mare ananghie şi nu mai ştiu unde mi-e capul... Iar dumneata ai rămas pentru mine cel mai generos om...

— Nu mă bănui de sentimente care nu-mi aparţin... încercă el să se scuze. Adevărul este că, tocmai cînd ai intrat pe uşă, eram ocupat cu o chestiune foarte importantă. Negustorii nu scapă niciodată de griji, aşa cum prea bine ştii...

— Allah să-ţi ajute să scapi de necazuri!

Clătină din cap în semn de mulţumire în timp ce-o conducea spre uşă.

— Oricînd eşti binevenită! mai adăugă domnul Ahmad, luîndu-şi rămas-bun.

Citi în privirea ei stinsă şi mohorîtă toată zădărnicia şi i se făcu milă de femeia îmbătrînită din faţa lui. Reveni în dugheană abătut şi bombăni, uitîndu-se trist la Gamil el-Hamzawi.

— Asta-i viaţa!...

— Allah să te ferească de relele ei şi să te ajute să ai parte numai de bine! Apoi adăugă pe un ton neîndurător: Nici nu merita altă răsplată o femeie stricată cum a fost ea!...

Ahmad Abd el-Gawad clătină din cap, strîmbînd din nas şi foindu-se pe scaun, lăsînd să se vadă că nu-i conveniseră vorbele usturătoare ale celuilalt.

— Va să zică, eşti hotărît să mă părăseşti, reveni stăpînul la discuţia întreruptă de vizita Zabidei.

— Nu e vorba nicidecum de părăsire, sări El-Hamzawi, încurcat. Mă retrag pur şi simplu şi regret din tot sufletul că sînt nevoit s-o fac.

— Vorbe frumoase, exact ca cele care-au amăgit-o pe Zabida acum cîteva clipe.

— Doamne fereşte! Îţi mărturisesc cu toată sinceritatea ce simt în adîncul inimii... Nu vezi, stăpîne, că sînt aproape o ruină din pricina bătrîneţii?

Clientul care intră în prăvălie le întrerupse din nou dialogul şi El-Hamzawi se îndreptă spre locul lui de la tejghea, întrebîndu-l ce doreşte.

— Cine-mi stă la birou ca o lună plină?[1] răsună imediat după aceea un glas hodorogit din pragul uşii, unde se ivise şeicul[2] Mitwalli Abd es-Samad, înfăşurat într-un *ghilbab* ponosit şi decolorat, ţesut din păr aspru, cu nişte papuci zdrenţuiţi şi cu o fîşie din lînă înfăşurată în jurul capului, sprijinindu-se în cîrjă. Îşi strîmbase gîtul spre zidul lipit de birou, închipuindu-şi că acolo se află stăpînul, şi clipea fără încetare din ochii înroşiţi.

— Poftim, şeic Mitwalli! îl invită Ahmad zîmbind, în ciuda gîndurilor negre care-l năpădiseră.

---

1. Luna plină apare foarte des în literatura arabă şi în folclorul arab ca o metaforă pentru faţa omenească şi cu deosebire pentru faţa femeii frumoase, dar şi ca simbol al generozităţii şi al altor virtuţi.
2. În limba română, cuvîntul „şeic" (provenit din tc. *şeyh*) are un sens mult mai restrîns decît în originalul egiptean. Astfel, în limbajul familiar egiptean, titlul de şeic (lit. *shaykh*) se aplică în mod curent ca titlu de curtoazie persoanelor cu o pregătire religioasă elementară şi cu un anumit prestigiu impus – nu în ultimă instanţă – şi de vîrstă. Ca termen comun, *shaykh* înseamnă, de altfel, „bătrîn".

Bătrînul căscă gura în care nu mai rămăsese nici un dinte şi se porni să bolborosească:

— Piei, tensiune!... Întoarce-te din nou, sănătate, la stăpînul oamenilor!...

Stăpînul se ridică şi se apropie de bătrîn. Abia atunci îşi dădu Mitwalli seama unde se afla domnul Ahmad şi privi spre el cu ochii larg deschişi, trăgîndu-se un pas înapoi, ca şi cum s-ar fi ferit instinctiv sau ar fi dat să fugă. Pe urmă se opri şi se întoarse rînd pe rînd spre cele patru zări, continuînd să bolborosească răguşit:

— Din partea asta să-ţi vină bucurie... şi din partea asta să-ţi vină bucurie... şi din partea asta să-ţi vină tot bucurie... şi din partea asta să-ţi vină numai bucurie...

Pe urmă, se îndreaptă spre uşă, îndrugînd repezit:

— Nu astăzi, ci mîine sau poimîine!... Dar nu uita să rosteşti tot timpul „Allah este atotvăzător!"

Cînd ajunse în stradă, porni cu paşi mari şi vioi, ce nu se potriveau deloc cu înfăţişarea lui umilă.

3

După un obicei de demult, în ziua de vineri se adunau în casa cea veche toţi fiii laolaltă cu nepoţii – o frumoasă rînduială la care nu puteau renunţa. Amina însă nu mai era cea de odinioară. Rolul de frunte la bucătărie îi revenea acum lui *umm* Hanafi, dar stăpîna casei le aducea mereu aminte că slujnica a fost ucenica ei şi prin urmare de la ea a deprins tot meşteşugul. Şi-i plăcea tare mult să i se recunoască acest merit şi să i se aducă tot timpul laude, cu toate că fiica ei mai mare sărise întotdeauna să dea o mînă de ajutor, chiar şi după ce devenise un simplu musafir în casa cea veche. Cu puţin înainte de plecarea stăpînului la prăvălie, nepoţii se strînseră în camera bunicului; Abd el-Mun'im şi Ahmad însoţiţi de tatăl lor Ibrahim Şawkat, Ridwan şi Karima însoţiţi de tatăl lor Yasin. Pe feţele tuturor se citea acum smerenia în care se topise orice urmă din hohotul rîsului şi din larma jocurilor. Pe măsură ce se adunau anii, stăpînul se bucura din ce în ce mai mult de această întîlnire. Îl mustră în gînd pe Yasin pentru că nu catadicsea să-l viziteze şi în timpul săptămînii la dugheană, mulţumindu-se doar cu întîlnirea de vineri. Oare catîrul nu e în stare să priceapă că are nevoie să-l vadă mai des? Chipul lui Ridwan, cu ochii negri şi pielea rumenă, îi trezeşte un noian de amintiri – aci îl vede pe Yasin, aci o vede pe Bahiyya, prima lui soţie şi mama lui Yasin, aci îl vede pe prietenul de demult Muhammad Iffat. Este nepotul lui cel mai drag. Karima, sora lui, are numai opt ani, dar se vede limpede că va fi

o fată frumoasă. Cît despre Abd el-Mun'im şi Ahmad, e de-ajuns că regăseşte pe chipurile lor copia propriului nas, încadrat de ochii mici şi senini ai Khadigăi. Ei sînt mult mai îndrăzneţi decît ceilalţi în timpul conversaţiei. Iar bunicul e nespus de încîntat de succesele nepoţilor la şcoală. Numai că nepoţilor puţin le pasă de el. Pe de o parte se consolează cu gîndul că trăieşte şi că va rămîne mereu prin ei. Pe de altă parte, îi reamintesc întruna că va dispărea cu încetul din mintea şi preocupările lor. Dar asta n-avea darul să-l întristeze; odată cu slăbiciunea şi neputinţa, bătrîneţea îi adusese mai multă înţelepciune. Amintirile-i năpădeau însă gîndul: cînd era ca ei, prin anul 1890, îşi petrecea timpul învăţînd puţin şi alergînd mult cu Muhammad Iffat, cu Ali Abd er-Rahim şi cu Ibrahim el-Far pe străzile din El-Gamaliyya şi prin parcul el-Azbakiyya. Tatăl lui fusese om cu dare de mînă, căci de la el moştenise prăvălia. Doar rareori îl dojenea, în rest era destul de îngăduitor, căci Ahmad era unica lui odraslă. Viaţa fusese atunci pentru el doar o carte nedeschisă, plină de speranţe. Pe urmă venise povestea Haniyyei... Ei, domoleşte-te! Nu se cuvine să cazi pe gînduri, lăsîndu-te pradă amintirilor!...

Se ridică pentru rugăciunea de după-amiază, vestindu-le că se pregăteşte de plecare. Pe urmă se îmbrăcă şi o luă agale spre prăvălie, iar musafirii se adunară în jurul bunicii, la obişnuita cafea, în vreme ce mangalul fumega alene, cu pîlpîiri firave din cînd în cînd. Amina împreună cu Aişa şi Na'ima se aşezară pe canapeaua din mijloc. Pe cea din dreapta stăteau Yasin, Zenoba şi Karima, iar pe cea din stînga – Ibrahim Şawkat, Khadiga şi Kamal. Băieţaşii îşi luară în primire scaunele risipite ici şi colo. Ibrahim Şawkat se porni să laude mîncărurile care i se păruseră delicioase. Elogiul era mai degrabă pentru maestra care-şi îndrumase cu mult talent ucenica iscusită. Iar Zenoba repeta laudele ca un ecou, căci nu scăpa nici un prilej să intre în graţia neamurilor lui Yasin. După ce ani în şir Zenoba se simţise ostracizată de familia

soţului, uşile i se deschiseseră pe rînd, iar ea insistase cu îndărătnicie să-şi dobîndească locul ce i se părea îndreptăţit. Prima oară au venit neamurile lui Yasin în casa ei pentru a le adresa cuvinte de îmbărbătare, cînd li se prăpădise un copil. Atunci i-au întins mîna pentru prima oară. Zenoba a început să prindă curaj şi curînd după aceea a pornit să-i viziteze ; mai întîi pe cei din Es-Sukkariyya[1] şi apoi pe stăpînii din casa cea veche din Bayna el-Qasrein, cînd suferinţa domnului Ahmad începuse să se agraveze. Ea se încumetase chiar să intre în dormitorul lui şi se purtaseră şi unul şi celălalt ca şi cum nu s-ar mai fi văzut niciodată pînă atunci. Şi, pas cu pas, Zenoba şi-a ocupat locul în familia domnului Ahmad, ajungînd în cele din urmă să se adreseze direct, Aminei zicîndu-i *tiza*[2], iar Khadigăi – „soră". Toată vremea se străduise să pară un exemplu de modestie şi respect. Spre deosebire de celelalte femei – chiar de cele din neamul lui Yasin –, Zenoba avea grijă să nu se dichisească prea mult înainte de a ieşi din casă. Din pricina asta le părea mult prea trecută pentru vîrsta ei. Khadigăi nu i-a venit în ruptul capului să creadă cînd a aflat că Zenoba are doar treizeci şi şase de ani. Pe scurt, a reuşit să obţină de la toţi certificat de bună purtare. Într-o bună zi, referindu-se la Zenoba, Amina îi spusese părerea cu convingere : „Se vede că e fată de neam... Poate un neam mai îndepărtat, cine ştie ?... Oricum e fată bună şi, lucrul cel mai important, e singura femeie care a reuşit să-l strunească pe Yasin şi să trăiască împreună cu el !". Khadiga ajunsese un maldăr de grăsime şi de carne ; îl întrecuse chiar şi pe Yasin. Nu pregeta să-şi exprime încîntarea pentru înfăţişarea ei, felul cum arăta fiind o sursă de mulţumire pentru ea, la fel de importantă ca viaţa celor doi băieţi Abd el-Mun'im şi Ahmad sau ca viaţa ei matrimonială. Tot timpul se temea

---

1. În traducere, Strada Zahărului.
2. Cuvînt de origine turcă (*teyze*), intrat în limbajul familiar egiptean cu sensul aproximativ de „tuşă".

de deochi şi continua să se vaiete în stînga şi-n dreapta. Atitudinea ei faţă de Aişa se schimbase însă cu totul. De opt ani nu mai rostise nici o vorbă răutăcioasă, nici o ironie la adresa ei, nici măcar în glumă. Dimpotrivă, îşi dăduse toată osteneala să fie cît mai blîndă şi mai atentă cu ea. O durea sufletul pentru suferinţa Aişei şi în acelaşi timp se temea de soarta care o lovise atît de cumplit. Nici nu voia s-o determine pe sora ei să compare vreodată soarta de care avusese parte fiecare dintre ele. Se arătase destul de generoasă în ziua cînd soţul ei Ibrahim Şawkat a decis să renunţe la drepturile ce i se cuveneau după decesul fratelui său în favoarea Na'imei, aşa încît întreaga moştenire a revenit Aişei şi fiicei sale. Sperase ca gestul ei generos să fie preţuit aşa cum se cuvine, dar Aişa fusese atît de năucită, încît nici n-a fost în stare să observe mărinimia surorii sale. Asta n-a împiedicat-o pe Khadiga să fie la fel de afectuoasă şi de îngăduitoare; încerca să fie pentru Aişa ca o a doua mamă. Ar fi vrut s-o poată schimba, s-o readucă la viaţă, s-o vadă mulţumită.

Ibrahim Şawkat scoase un pachet de ţigări şi i-l întinse Aişei. Aceasta luă o ţigară, după care scoase şi el una; le aprinseră şi începură să împrăştie colaci de fum. De multe ori o dojeniseră pe Aişa pentru abuzul de tutun şi cafea, dar ea ridica din umeri, fără să se sinchisească, iar Amina se mulţumea să-l implore pe Cel de Sus cu glas înduioşător să se milostivească şi să aline suferinţa copilului ei. Yasin era cel mai îndrăzneţ cu poveţele, socotind probabil că pierderea copilului l-ar fi îndreptăţit cel mai mult s-o facă. Numai că el nu rămăsese cu moartea în suflet, iar Aişa socotea că soarta fusese mult mai îndurătoare cu el. Sora lui pierduse doi băieţi – pe Osman şi pe Muhammad – cînd se făcuseră destul de măricei, în vreme ce lui i se prăpădise un prunc înainte să fi împlinit un an. Se pase că nenorocirile erau subiectul ei preferat şi se străduia cu tot dinadinsul să aducă vorba despre ele tocmai pentru a sublinia situaţia ei cu totul deosebită în această lume a suferinţei.

Kamal surprinse o controversă aprinsă între Ridwan, Abd el-Mun'im şi Ahmad, în legătură cu proiectele de viitor. Îşi ciuli urechile, ascunzîndu-şi cu greu zîmbetul.

— Toţi urmăm umanul şi eu unul nu văd o facultate mai potrivită decît Dreptul, îşi dădu părerea Ridwan Yasin.

— Bineînţeles, dar el nu vrea să priceapă cu nici un chip ! încuviinţă Abd el-Mun'im Ibrahim Şawkat[1] cu glas răsunător şi sigur, clătinîndu-şi capul enorm, care-l făcea să semene cel mai mult cu Kamal. Surîse ironic, făcînd semn spre Ahmad.

— Dacă ţine morţiş, n-are decît să intre la Litere, dar mai întîi trebuie să mă convingă de foloasele unei facultăţi ca asta, se amestecă în vorbă Ibrahim Şawkat, făcînd şi el semn spre Ahmad. Despre Drept am auzit şi eu, pe cînd despre Litere nu ştim mai nimic.

Kamal lăsă ochii în jos mîhnit, năpădit de amintiri triste. Îi răsunau şi acum în urechi ecourile acelei discuţii de demult despre Drept şi Şcoala Normală Superioară. Se mai hrăneşte cu speranţele de odinioară, dar aproape că nu trece o zi fără să se izbească de adversităţile vieţii. Procurorul, de pildă, nu mai are nevoie de nici o recomandare, pe cînd autorului unor articole din revista *Al-Fikr* îi sînt necesare şi alte recomandări decît cele pe care i le dau născocirile imaginaţiei lui. Dar Ibrahim Şawkat nu aşteptă să-l vadă pe fiul său cum se zbate în încurcătură, ci îşi fixă ochii mici şi bulbucaţi asupra lui Kamal, somîndu-l să răspundă el la întrebare.

— Vreau să aflu şi părerea unchiului Kamal, bombăni cu vocea răguşită.

— Eu cred că fiecare trebuie să studieze ceea ce se potriveşte mai bine cu înclinaţiile lui, îngăimă Kamal fără tragere de inimă, în vreme ce Ibrahim se străduia să-şi ascundă un zîmbet maliţios.

---

1. În onomastica arabă tradiţională, numele complet al unei persoane este alcătuit din propriul nume, urmat de cel al tatălui şi de al bunicului.

Ahmad consideră răspunsul unchiului un cîştig de cauză pentru el şi-şi plimbă privirile triumfător între tatăl şi fratele său.

— Dar să ia aminte la ce-i spun eu: Dreptul îi oferă posibilităţi materiale infinit mai mari decît Literele! Dacă ai optat pentru Litere, să ştii că te aşteaptă învăţămîntul şi asta-i o meserie grea, care-ţi cere multă dăruire şi nu-ţi aduce nici o glorie...

— Mă gîndeam să fac ziaristică...

— Ziaristică? se repezi Ibrahim Şawkat. Băiatul ăsta nu-i în toate minţile, nu ştie ce spune...

— Îndrumarea gîndirii sau conducerea telegii înseamnă cam aceeaşi lucru în familia noastră... izbucni Ahmad cu indignare, adresîndu-se lui Kamal.

— Corifeii gîndirii din patria noastră au studiat Dreptul, spuse Ridwan, dîndu-şi importanţă.

— Gîndirea la care mă refer eu este cu totul altceva, continuă şi Ahmad cu semeţie.

— Într-adevăr! sări Abd el-Mun'im. Este un lucru înfiorător şi nimicitor! Ştiu eu prea bine ce ai tu în vedere!

— În orice caz, ai grijă să chibzuieşti bine înainte de a hotărî! trase concluzia Ibrahim Şawkat, petrecîndu-şi privirile peste ceilalţi ca şi cum ar fi vrut să-i ia martori. Eşti abia în clasa a patra şi mai ai încă destul timp ca să cugeţi. Nu uita însă că dreptul tău de moştenire n-o să depăşească o sută de lire pe an. Am prieteni care plîng amarnic pentru copiii lor care au terminat Universitatea şi nu găsesc o slujbă potrivită, fiind nevoiţi să lucreze ca simpli conţopişti pe un salariu de mizerie. La urma urmei, eşti liber să alegi...

— Eu propun să ascultăm şi părerea Khadigăi, căci doar ea l-a învăţat primele buchii pe Ahmad şi e cea mai în măsură să aleagă între Drept şi Litere, se amestecă Yasin, sperînd să atenueze animozitatea.

Izbucniră într-un hohot straşnic. Rîse şi Amina, care tocmai se aplecase deasupra ibricului cu cafea. Ba zîmbi chiar şi Aişa.

— Și-acum să vă spun eu una de tot hazul, rosti Khadiga, încurajată și de rîsul Aișei. Ieri spre seară – și iarna, după cum știți, întunericul se lasă devreme – cînd mă întorceam din Calea Roșie în Es-Sukkariyya m-am simțit urmărită de un bărbat; iar cînd am ajuns sub bolta *El-Mitwalli*[1], ce credeți că se întîmplă? Se apropie de mine și-mi zice: „Încotro, frumoaso?". „Spre casă, jupîne Yasin!", îi răspund eu înțepată și mă uit drept în ochii lui să văd pe unde scoate cămașa.

Rîsul izbucni din nou în toată încăperea, iar Zenoba arunca soțului ei priviri vrăjmașe, pline de tîlc, în vreme ce el protesta, făcînd semne disperate cu mîinile în dreapta și-n stînga să contenească rîsul.

— Chiar ați crezut-o? Cum puteam să fac așa ceva? Ce, sînt orb? dădu el din colț în colț, străduindu-se să iasă din încurcătură, dar fără să-i poată convinge.

— Fii și tu mai atent! îl înțepă Ibrahim Șawkat. Ai grijă de cine te apropii!

Karima, care nu împlinise nici opt ani, îl prinse de mînă pe tată-său și izbucni într-un rîs cristalin, ca și cum ar fi pătruns tîlcul poveștii.

— Lucrul cel mai rău e că ai ajuns să stîrnești rîsul, comentă Zenoba cu năduf.

— Torni gaz peste foc, soro, care va să zică... se bîlbîi Yasin, uitîndu-se înciudat la Khadiga.

— Dacă vreunul din cei de față au nevoie de Litere[2], apoi acela ești tu și nu Ahmad, fiul meu cel smintit! mai adăugă soră-sa în chip de morală a poveștii.

---

1. Cea mai importantă dintre cele trei porți ale orașului vechi, construită în anul 1092, în timpul dinastiei Fatimizilor (dinastie șiită care a guvernat în Nordul Africii între 909 și 1171; în Egipt, după anul 969). Numele El-Mitwalli este adoptat mai tîrziu și trimite la un evlavios Abd el-Mitwalli care ar fi trăit și ar fi făcut miracole în această zonă a orașului.
2. În original, joc de cuvinte rezultat din folosirea cuvîntului *adab* care înseamnă în primul rînd „educație aleasă, politețe" și în al doilea rînd „literatură" și „litere".

Zenoba luă vorbele ei în serios, dar Ridwan sări imediat în apărarea tatălui, socotindu-l un „nevinovat oropsit".

Ahmad continua să-l privească pe Kamal, implorîndu-l să-i vină în ajutor. Abd el-Mun'im, în schimb, trăgea cu coada ochiului la Na'ima, care se lipise de mama ei, semănînd cu un trandafir alb. Obrajii ei palizi și delicați se umbujorau de fiecare dată cînd surprindea privirile furișate din ochii lui înguști.

– Uită-te la băiatul lui El-Hamzawi! se adresă Ibrahim Șawkat fiului său, vrînd să revină la discuția întreruptă. A făcut Dreptul și-a ajuns ditamai procurorul...

Kamal crezu că-i o ironie la adresa lui, dar continuă să tacă.

– A cerut mîna Na'imei, interveni Aișa în discuție pentru prima oară.

Vestea aşternu peste odaie o liniște încordată.

– El-Hamzawi a deschis ieri vorba la prăvălie cu stăpînul, lămuri Aișa.

– Și tata a fost de acord? întrebă Yasin temător.

– Este prea devreme să discutăm despre așa ceva...

– Dar Aișa *hanem*[1] ce părere are? o întrebă Ibrahim Șawkat circumspect, căutînd în ochii ei.

– Știu și eu?... glăsui ea domol, fără să-și ridice ochii.

– La urma urmei ție ți se cuvine să ai ultimul cuvînt, se amestecă și Khadiga, îndemnînd-o să vorbească.

– Fu'ad este un băiat cu adevărat excepțional, se simți Kamal obligat să depună mărturie în favoarea vechiului său prieten.

– Dar am impresia că se trage dintr-un neam de nevoiași, comentă Ibrahim Șawkat cu aceeași prudență, lăsînd impresia că nu e prea sigur.

– Așa e? întări Abd el-Mun'im cu glasul lui îndesat. Un unchi din partea mamei lui ține o teleagă trasă de

---

1 Cuvînt de origine turcă (*hanum*) însemnînd „doamnă", intrat în limbajul familiar egiptean în formele *hanum*, *hanim*, *hanem*.

măgari, un altul îngrijește de cuptor la o brutărie, iar un unchi din partea tatălui e copist la un notar. Apoi, schimbîndu-şi puţin tonul, vrînd să pară indiferent: Dar asta nu contează, căci înainte de toate omul se judecă după faptele lui şi nu după neamurile sale.

Kamal înţelese că nepotul lui se străduia să sublinieze două lucruri total diferite, de adevărul cărora era însă absolut convins: pe de o parte originea foarte modestă a lui Fu'ad, iar pe de altă parte faptul că aceasta nu ştirbea cu nimic meritele lui. Ba înţelese chiar mai mult: Abd el-Mun'im încerca să lovească în Fu'ad, dar sentimentele religioase profunde îl obligau să se disculpe pentru nedreptatea pe care i-o făcea cu bună ştiinţă. Dar tot răul spre bine; scăpase el de obligaţia de a înşira tot ce ştia despre Fu'ad. Ca şi nepotul său, nu dădea cine ştie ce atenţie deosebirilor sociale, dar se simţea ispitit să subaprecieze meritele fostului prieten cu intenţia clară de a le reliefa pe ale sale.

Se pare că pe Amina n-o mulţumise deloc felul cum vorbiseră despre Fu'ad.

— Tatăl lui e un om tare bun, grăi ea liniştit. Ne-a slujit toată viaţa cu statornicie...

— Toate ca toate, dar Na'ima va fi nevoită să trăiască alături de nişte oameni complet străini dacă s-ar mărita cu el, se repezi Khadiga s-o întrerupă. Pînă la urmă tot neamul contează cel mai mult.

— Ai dreptate! Neamul este totul pînă la urmă! veni întărirea la care nu se aşteptase nimeni din partea Zenobei.

Yasin tresări tulburat şi privi pe sub gene la Khadiga, întrebîndu-se ce efect ar putea avea asupra ei vorbele necugetate, aruncate de Zenoba la întîmplare, şi ce amintiri o să stîrnească în închipuirea ei aţîţată, legate de lumea cîntăreţelor şi a tarafurilor. O blestemă în gînd pe soţia lui şi se simţi obligat să spună şi el ceva pentru a mai îndulci efectul vorbelor ei fără noimă.

— Luaţi aminte că nu e vorba de fiecine, ci de un procuror...

- Tata l-a făcut procuror, doar ştii prea bine! se repezi să-l înfrunte Khadiga, încurajată de tăcerea Aişei. Banii noştri l-au făcut procuror!

- Ba să ştii că mai datori sîntem noi faţă de tatăl lui decît Fu'ad faţă de noi, îi apostrofă Ahmad, clipind ironic din ochii uşor bulbucaţi, ce aduceau aminte de răposatul Khalil Şawkat.

- Ce tot spui acolo? Vorbele tale sînt întotdeauna de neînţeles pentru noi! îl mustră Khadiga, ameninţîndu-l cu degetul.

- Eu v-aş sfătui să vă liniştiţi, fiindcă ultimul cuvînt o să-l aibă tot tata! îi îndemnă Yasin, în speranţa că va reuşi să încheie o discuţie primejdioasă şi fără rost.

Amina trecu de la unul la altul împărţind ceştile cu cafea. Tinerii căutau cu jind spre Na'ima, care nu se dezlipi însă nici o clipă de lîngă mamă-sa. „E o fată fermecătoare!", îşi zise Ridwan în gînd. „Ar fi nemaipomenit dacă aş putea să mă împrietenesc cu ea ca să ieşim împreună pe stradă. Toată lumea ar rămîne descumpănită, căci le ar fi greu să aleagă pe cel mai frumos dintre noi doi". „Frumoasă fată!", roiau şi gîndurile lui Ahmad. „De ce nu aş o fi dezlipind nici o clipă de mătuşa mea?!... Şi pe urmă, n-are pic de carte." „Frumoasă, gospodină, smerită...", porni să-i numere şi Abd el-Mun'im calităţile, simţind cum gîndurile începeau să pună stăpînire pe el. „N-ar avea nici un cusur, dacă n-ar fi atît de plăpîndă... Dar şi aşa tot frumoasă rămîne... Numai în ochii lui Fu'ad delicateţea ei ar putea părea un cusur..." Apoi nu se mai simţi în stare să-şi strunească glasul şi se pomeni întrebînd-o:

– Dar tu, Na'ima, ce părere ai?

Chipul palid al fetei se îmbujoră dintr-odată. Ridică sprîncenele uimită şi lăsă să-i fluture pe faţă aripa unui zîmbet fugar. Încercă să găsească o ieşire încruntîndu-se, dar nu obţinu efectul dorit.

— Eu n-am nici o părere! abia putu să îngîne, dînd din umeri sfioasă. Lăsaţi-mă-n pace!

— Făţărnicie! scăpă Ahmad printre dinţi cu ironie.

— Fățărnicie? Ce vorbă mai e și asta? sări Aișa, întrerupîndu-l contrariată.

— Sfiala nu mai e la modă! încercă el s-o lămurească. Cînd e vorba de viața ta trebuie să ai curajul să spui cu glas tare ce gîndești...

— Noi nu pricepem vorbele tale... se eschivă Aișa cu mîhnire în glas.

— Pun pariu că familia noastră a rămas în urmă cu patru sute de ani! se lamentă Ahmad, fără să-i pese de privirea amenințătoare a Khadigăi.

— Și de ce te-ai oprit, mă rog, tocmai la patru sute? întrebă Abd el-Mun'im ironic.

— Așa, ca să te întrebi și să te miri tu! îi răspunse scurt, privindu-l peste umăr.

— Dar tu? îl atacă Khadiga pe neașteptate pe Kamal. Tu cînd ai de gînd să te însori?

— Întreabă-mă să te întreb! Mereu aceeași placă veche! zise Kamal în doi peri, evitînd un răspuns precis.

— Și veche și nouă! Și n-o să scapi de ea pînă cînd n-o să te vedem însurat cu o fată ca lumea!...

Interesul Aminei crescu brusc la auzul ultimelor cuvinte, căci acum n-avea altă dorință mai mare în viață decît să-l vadă pe Kamal la casa lui. Era doar unicul ei băiat și-și dorea nespus să apuce să vadă și de la el un nepot.

— Tată-său i-a tot găsit fete, numai una și una, dar el se îndărătnicește într-ale lui, întrecîndu-se cu gluma. De fiecare dată caută nod în papură... rosti ea dusă pe gînduri.

— Fără nici un temei? întrebă mirat Ibrahim Șawkat. Chiar, cîți ani ai, *si* Kamal? îl descusu apoi, printre hohote.

— Douăzeci și opt! Mi-a trecut vremea!...

Amina auzi cifra și nu-i veni să-și creadă urechilor.

— Îți place să te faci mai mare decît ești! protestă Khadiga.

Într-adevăr, el era mezinul familiei, iar discuția în jurul vîrstei lui amenința să dezvăluie în mod indirect și

vinta surorii sale. Cu toate că bărbatul ei împlinise şaizeci de ani, nu-i făcea deloc plăcere să recunoască în faţa altora că ajunsese şi ea la treizeci şi opt. Kamal se simţea în mare încurcătură; după părerea lui, chestiunea nu se putea rezolva printr-un singur cuvînt. Întrebarea revenea mereu şi ajunsese să-l sîcîie cumplit.

Sînt tot timpul ocupat... ziua la şcoală, noaptea în biroul meu, le răspunse el domol, simţind că nu mai are putere să le ţină piept şi de data asta.

O viaţă splendidă, unchiule, izbucni Ahmad entuziasmat, dar omul trebuie să se gîndească totuşi să-şi întemeieze un cămin!

Tu eviţi de fapt complicaţiile. Ca să nu te distragă de la căutarea „adevărului", dar să ştii că adevărul se află tocmai în aceste greutăţi, se repezi să precizeze Yasin, care-l cunoştea pe mezin mai bine decît toţi ceilalţi. Adevărul n-o să-l afli în cărţi, s-o ştii de la mine! El se află în casă şi pe stradă...

M-am obişnuit să-mi cheltuiesc banii pînă la ultimul sfanţ. N-am făcut nici un fel de economii. Cu ce să mă însor? insistă Kamal să se scuze.

Important e să vrei să te însori şi, dacă vrei cu adevărat s-o faci, o să te descurci tu într-un fel, îl asaltă Khadiga.

Cred că-ţi cheltuieşti salariul pînă la ultimul sfanţ tocmai ca să nu ai cu ce te însura, conchise Yasin cu un zîmbet şiret.

Vorbeşte de parcă banii şi căsătoria ar fi unul şi acelaşi lucru. Şi totuşi, de ce nu s-a căsătorit? Mai ales că a avut şi condiţii pentru asta şi-ar fi scăpat şi de insistenţa lor. A fost o vreme sclavul iubirii cu adevărat, iar căsătoria i se părea pe atunci o joacă. A urmat apoi un timp în care meditaţia luase locul iubirii. Plăcerea supremă i-o aducea numai o carte bună sau publicarea unui articol. Şi-a zis atunci că un cugetător nu trebuie să se însoare; n-are în nici un caz nevoie de-aşa ceva. El aspira spre înalturi şi a temut că o căsătorie îi va tăia aripile. Îi plăcuse şi-i

mai plăcea și acum ipostaza de spectator, refuzînd cu obstinație să se lase prins de vîrtejul vieții. Era la fel de zgîrcit cu libertatea lui ca avarul cu banii. Mai tîrziu, femeia se redusese pentru el la o dorință trecătoare. Era un bărbat liber care-și permitea să se îndoiască de toate, iar căsătoria îi părea a fi o religie care înrobește.

— Eu zic să vă liniștiți fiindcă oricum tot n-o să mă însor decît atunci cînd o să am eu chef, le-o retează Kamal plictisit.

— Și de ce n-ai acum chef să te însori? încercă Zenoba să-l tragă de limbă, cu un surîs șăgalnic din tinerețe.

— Vouă vă place întotdeauna să faceți din țînțar armăsar! Nu pricep de ce atîta insistență! protestă Kamal agasat.

În sinea lui era la fel de convins ca și ei de însemnătatea însurătorii, dar nu putea scăpa de sentimentul ciudat că ziua cînd se va căsători îl va condamna irevocabil la pieire.

— Cred că e timpul să mergem sus în bibliotecă, interveni Ahmad, scoțîndu-l din încurcătură.

Se ridică fără să mai stea pe gînduri și ieși urmat de cei trei nepoți: Abd el-Mun'im, Ahmad și Ridwan. Kamal le împrumuta cărți de fiecare dată cînd veneau în vizită la casa cea veche. Se așeză în fotoliul din fața biroului, lăsîndu-i pe nepoți să treacă peste titlurile cărților rînduite pe rafturi. Abd el-Mun'im alese un volum de prelegeri despre istoria islamului, iar Ahmad se apropie de birou cu o carte intitulată *Bazele filosofiei*. Rămaseră un timp în picioare lîngă fotoliu, iar el își petrecu privirile încet, de la unul la altul, în tăcerea ce se așternuse peste odaie.

— N-o să pot citi tot ce-aș vrea eu decît în momentul în care voi ști bine cel puțin o limbă străină, murmură Ahmad necăjit și dus pe gînduri.

— Nimeni nu cunoaște adevăratul islam, bombăni Abd el-Mun'im, mîngîind cartea pe care o ținea în brațe.

— Fratele meu află adevăratul islam de la un pretins învățat în Khan el-Khalili[1].

— Așa e, păgînule! se stropși Abd el-Mun'im.

— Tu nu dorești nici o carte? îl întrebă Kamal pe Ridwan, care stătea deoparte.

— El e tot timpul ocupat cu citirea gazetelor *wafd*-iste, răspunse Abd el-Mun'im în locul lui.

— Unchiu' e de acord să fac asta, se apără Ridwan.

Cu toate că nu crede în nimic, unchiul lui este *wafd*-ist convins, tot așa cum – îndoindu-se de adevăr în general – nu poate fugi nici de lume, nici de realitate.

— Bine, dar și voi sînteți *wafd*-iști, așa că nu pricep ce e ciudat în asta, se miră Kamal, plimbîndu-și privirea între Abd el-Mun'im și Ahmad. Orice bun patriot este *wafd*-ist, nu-i așa?

— Fără îndoială că *Wafd*-ul este cel mai bun partid, dar nu mai reușește să fie pe deplin convingător, afirmă Abd el-Mun'im cu ton categoric.

— Sînt de aceeași părere cu fratele meu, adăugă Ahmad și izbucni în rîs. Sau, mai bine zis, asta-i singura lui părere pe care o împărtășesc. Poate că ne deosebim în ceea ce privește aprecierea *Wafd*-ului. Mai mult decît atît, trebuie să ne punem întrebări și în legătură cu sensul patriotismului. Independența este într-adevăr mai presus de orice. Patriotismul are însă un sens mult mai cuprinzător. Nu este exclus ca într-un viitor apropiat să vedem oameni care-și vor da viața în numele idealurilor înalte ale patriotismului, așa cum astăzi vedem atîtea victime ale luptelor stupide dintre triburi și familii...

— Ai spus lupte stupide, neghiobule? S-ar cădea să știi că Fahmi nu și-a sacrificat viața într-o luptă stupidă!

— Oricine cade într-o luptă pentru ceva mai presus decît el este un martir, conchise Kamal, întrerupîndu-și

---

1. Principalul bazar al orașului Cairo (împreună cu El-Muski), care își moștenește numele de la caravanseraiul construit în această zonă de emirul Garkas el-Khalili în anul 1382.

firul gîndurilor. Se poate întîmpla ca valorile lucrurilor să se schimbe, dar atitudinea omului faţă de ele este o valoare ce nu se schimbă...

Cînd reveniră în salon unde-şi sorbeau ceilalţi cafeaua, surprinseră vocea solemnă a lui Ibrahim Şawkat care tocmai încheia o tiradă.

— Şi uite-aşa se-ntîmplă! îndruga el, adresîndu-se lui Yasin. Îi facem mari, le călăuzim paşii, îi povăţuim, şi ne trezim cu ei că au dat peste o bibliotecă – o lume independentă de noi – unde ne fac concurenţă nişte străini de care nici n-am auzit... Dar ce putem face?

4

Tramvaiul era ticsit pînă la refuz. Kamal își făcuse cu greu loc prin înghesuială. Era cam cu un cap mai înalt decît tinerii din jurul lui și părea că se uită la ei de sus. Înțelese numaidecît că toți se îndreptau spre locul unde trebuia să se țină adunarea festivă cu ocazia sărbătorii naționale – ziua de 13 noiembrie. Își roti privirile în jur, scrutînd chipurile și salutîndu-i pe unii dintre cei de acolo.

Participa cu sfințenie la festivitățile astea ca și cum ar fi avut o credință nemărginită în ele, cu toate că n-avea nici una și o știa prea bine. Tinerii intrau în vorbă fără să se fi cunoscut pînă atunci; toți erau trup și suflet alături de *Wafd*.

— Sărbătoarea din anul ăsta este cu adevărat o sărbătoare a luptei sfinte[1], sau cel puțin așa trebuie să fie, se auzi un glas.

— Trebuia să răspundem cumva declarației lui Hoor, care nu prevestește nimic bun, adăugă un altul.

---

1 Ideea luptei sfinte împotriva necredincioșilor (*jihad*), ca îndatorire religioasă, se întîlnește de mai multe ori în textul Coranului. Ea este formulată ca un îndemn direct în versetul 24 din *Surat an-Nur*, XXIV (*Sura luminii*), revenind exact cu aceleași cuvinte în versetul 9 din *Surat at-tahrim*, LXVI (*Sura opreliștii*). În timpurile moderne, lupta unor popoare islamice – de obicei lupta de eliberare națională – a fost proclamată luptă sfîntă (*jihad*), așa cum s-a întîmplat cu lupta poporului egiptean împotriva englezilor.

— Nelegiuitul! izbucni un al treilea, cînd se pomeni numele lui Hoor. „V-am sfătuit să nu reveniţi nici la Constituţia din 1923, nici la cea din 1930“[1]. Ce-l interesează pe el Constituţia noastră?

— Ba înainte de asta a ţinut să şi precizeze, mă-nţelegi! „Cînd ne-aţi consultat, v-am sfătuit...“ aşa şi pe dincolo...

— Ai dreptate! Dar cine l-a consultat, spune-mi şi mie?...

— S-ar cuveni să-i întrebi mai bine pe pezevenchii de la conducere!

— Tawfiq Nasim[2] şi-atît! Aţi uitat? Dar nu pricep cum de-a fost *Wafd*-ul de acord să se împace cu el!

— Toate au un sfîrşit! Aveţi răbdare şi-o să vedeţi astăzi!...

Kamal asculta atent, iar din cînd în cînd se amesteca şi el în vorbă. Şi – lucru ciudat! – se înflăcăra deopotrivă

---

1. La 19 aprilie 1923 a fost promulgată o Constituţie în baza căreia au fost organizate alegeri parlamentare, cîştigate de partidul Al-Wafd cu o majoritate zdrobitoare. Acest partid a formulat o serie de obiecţii în legătură cu Constituţia, apreciind că ea ar trebui să emane de la o Adunare Constituantă şi nu de la o comisie numită de guvern, aşa cum se întîmplase. Drepturile şi libertăţile înscrise în această Constituţie au fost tot timpul ignorate de palat, chiar dacă ea a rămas în vigoare pînă în anul 1930, cînd a fost abrogată de guvernul reacţionar condus de Ismail Sidqi. În acelaşi an, guvernul condus de acesta a promulgat o nouă Constituţie, în baza căreia s-au organizat alegeri parlamentare, boicotate de Partidul Wafd şi de Partidul Liberalilor Constituţionalişti.
2. În decembrie 1935, cînd regele Fu'ad a emis decretul de revenire la Constituţia din 1923, guvernul egiptean era condus de Tawfiq Nasim. În ianuarie 1936, acesta şi-a prezentat demisia ca urmare a opoziţiei blocului *wafd*-ist faţă de organizarea unor alegeri parlamentare. Regele a încercat să alcătuiască un guvern de coaliţie, dar *Wafd*-ul nu a fost de acord şi, în aceste condiţii, l-a însărcinat pe Ali Mahir cu alcătuirea cabinetului şi organizarea de alegeri.

cu ceilalți. Era a opta aniversare a luptei sfinte la care asista. Cunoscuse ca și ei în anii trecuți gustul amar al mașinațiunilor politice. „Într-adevăr, gîndi Kamal, am fost martorul guvernării lui Muhammad Mahmud[1], care a suspendat Constituția pentru o perioadă de trei ani – pe deasupra lăsînd deschisă și posibilitatea de a prelungi suspendarea și a mai încălcat și toate libertățile, în schimbul promisiunii că va asana bălțile... Pe urmă am trăit anii de teroare impuși de Ismail Sidqi. Poporul arăta încredere unor oameni, acceptînd să fie cîrmuit de ei, și de fiecare dată se trezea obidit de niște călăi odioși, protejați de bastoanele și gloanțele *constable*[2]-lor englezi... De fiecare dată i s-a spus și i s-a reproșat că este un popor înapoiat și în consecință are nevoie de tutela lor... Poporul a continuat să lupte, ieșind zdruncinat din fiecare încleștare. În cele din urmă s-a hotărît să adopte o atitudine pasivă, mulțumindu-se să privească, făcînd haz de necaz. N-au mai rămas în arenă decît *wafd*-iștii față în față cu tiranii. Norodul a acceptat situația de spectator și a început să-i îndemne pe adevărații bărbați doar în șoaptă, fără să mai îndrăznească să le dea ajutor...“ Cu mima și sufletul se simțea alături de popor, chiar dacă mintea îi rătăcea în negura incertitudinii. Cînd ajunse în

---

1 Muhammad Mahmud s-a numărat printre cei şapte fondatori ai *Wafd*-ului în anul 1918. În aprilie 1921, are loc o sciziune şi părăseşte *Wafd*-ul, iar la sfîrşitul anului 1922 îl aflăm printre fondatorii Partidului Liberalilor Constituţionalişti. A făcut parte din cîteva guverne de coaliţie între anii 1926-1928, iar la 25 iunie 1928 regele îi încredinţează conducerea unui cabinet. Bazîndu-se pe sprijinul palatului şi al englezilor, el a instaurat un regim dictatorial, antipopular, suspendînd Constituţia pentru o perioadă de trei ani. Pierzînd sprijinul englezilor, la 2 octombrie 1929 a fost constrîns să demisioneze şi conducerea cabinetului a fost încredinţată lui Adli Yakan, care ar fi urmat să organizeze alegeri libere.

2. Agent de poliţie britanic (în engl. în orig.).

strada Saad Zaghlul[1], coborî din tramvai şi se lăsă prins în şuvoiul care înainta încet spre cortul uriaş, special ridicat pentru adunare, în vecinătatea Casei Naţiunii. Din zece în zece metri îi întîmpina cîte un grup de soldaţi condus de un *constable* englez. Pe chipurile lor se citea aversiunea şi încordarea. Cînd ajunse aproape de cort, îi ieşiră în cale Abd el-Mun'im, Ahmad şi Ridwan. Ultimul stătea de vorbă cu un alt tînăr, necunoscut. Veniră cîţiva paşi spre el, îl salutară şi schimbară cîteva cuvinte. Ridwan şi Abd el-Mun'im erau studenţi la Drept cam de vreo lună, iar Ahmad trecuse în ultima clasă de liceu. În casă îi trata ca pe nepoţi, dar aici, în mijlocul mulţimii, îşi dădu seama că are de-a face cu nişte bărbaţi în toată firea. Tot pentru prima oară observă şi cît de chipeş era Ridwan. Dar nici prietenul lui, care i se prezentase – Hilmi Izzat –, nu era mai prejos. A avut dreptate cine-a zis că cine se aseamănă se adună. Îi făcea o plăcere deosebită să se întîlnească mai ales cu Ahmad. De fiecare dată îl încîntau vorbele ciudate şi misterioase ale tînărului şi gesturile şi atitudinile lui directe şi curajoase. Îl socotea a fi cel mai aproape de sufletul său. Ba i-ar fi semănat cel mai mult şi la înfăţişare, dacă n-ar fi fost atît de scund şi rotofei. Cît despre încrederea şi fanatismul lui, le socotea mai degrabă o încăpăţînare copilărească.

Se apropie de cortul uriaş şi roti fericit ochii peste mulţime. Rămase cu privirea aţintită spre tribuna de la care va răsuna glasul poporului, apoi îşi făcu anevoie loc spre un scaun rămas liber. Prezenţa mulţimii atît de numeroase reuşea să-l elibereze pentru o vreme de sentimentul tiranic al singurătăţii. În astfel de momente de însufleţire generală, simţea cum raţiunea se retrage încet

---

1. Stradă ce purta numele principalului lider al mişcării naţionale egiptene din deceniile al doilea şi al treilea ale secolului al XX-lea. Saad Zaghlul (1860-1927) a făcut studii juridice la universitatea religioasă Al-Azhar. El a întemeiat partidul Al-Wafd, a condus un cabinet de coloratură *wafd*-istă (ianuarie-noiembrie 1924), a fost preşedinte al parlamentului.

într-un șip cu gîtul lung și strîmt, lăsînd să izbucnească năvalnic sentimentele îndelung reținute, care-l îndemnau la luptă și-i dădeau speranță. Atunci avea impresia că viața lui renaște, că singurătatea se risipește brusc, iar el se avîntă laolaltă cu mulțimea, împărtășindu-i nădejdile și durerile. Firea lui nu-i oferea puterea de a trăi așa întotdeauna. Din cînd în cînd simțea nevoia unor trăiri puternice, vii, pentru a nu se rupe cu totul de viața oamenilor obișnuiți. Nu-i strică să se desprindă puțin de gînduri le ce-l frămîntă în legătură cu materia, spiritul, natura și metafizica și să se indentifice cu aspirațiile acestor oameni, iubind ceea ce iubesc ei și urînd ceea ce urăsc ei, preocupîndu-se alături de ei de ceea ce se întîmpla cu constituția și criza economică, întrebîndu-se încotro evoluează situația politică și problema națională. Așa stînd lucrurile, nu-i de mirare că după o noapte petrecută fără să pună geană pe geană, meditînd la absurdul existenței, s-a pomenit aici în zori, chiuind și proclamînd în gura mare: „*Wafd*-ul este crezul națiunii!". Îl pasionează căutarea adevărului, îi place onestitatea, aspiră către toleranță, se frămîntă chinuit mereu de îndoieli, suferă din pricina conflictului cu instinctele și sentimentele, dar simte și nevoia unor momente de răgaz – să se topească în mulțime pentru a-și împrospăta energia, pentru a-și regăsi curajul și tinerețea. În bibliotecă întîlnește doar cîțiva prieteni admirabili: Darwin, Bergson sau Russel. Aici, în acest cort imens, se află însă mii de prieteni. Îi par întrucîtva temerari și fără minte; și totuși, întrunirea lor dă expresie celor mai înalte sentimente, care au avut întotdeauna greutate în mersul evenimentelor și al istoriei. În vîltoarea acestei vieți ajunge să iubească și să deteste, să simtă mulțumire și să dea frîu liber mîniei, chiar dacă totul îi pare lipsit de finalitate. De fiecare dată cînd îi cuprinde vîrtejul acestor contradicții, se simte copleșit de neliniște. De fapt, nu crede să existe vreun moment în viața lui lipsit de contradicții și frămîntări, neliniștea ajungînd pentru el aproape o stare permanentă. Tînjește după o unitate armonioasă, în care perfecțiunea să se

îmbine cu fericirea. Dar unde să găsească o astfel de armonie? Își dă seama prea bine că nu va scăpa de îndoieli cît va trăi, dar toate sentimentele ascunse și înăbușite îndelung îl împing să aspire spre viața tumultuoasă care nu cunoaște îndoiala și care i se pare a fi limanul. Asta și face ca mulțimea din jurul lui să-i pară atît de minunată. Inima îi zvîcnea cu putere, așteptînd ivirea liderilor. Abd el-Mun'im și Ahmad își făcură loc în apropierea lui, în vreme ce Ridwan și Hilmi Izzat se plimbau pe culoarul din mijlocul cortului, oprindu-se din cînd în cînd la intrare pentru a discuta cu organizatorii. „Înseamnă că nu sînt fiecine!" Șoaptele mulțimii se contopeau într-un vuiet nestăpînit, întrerupt de lozinci pe care le strigau grupuri de tineri îngrămădiți într-un colț sau altul. Sub cupola cortului răsunară aclamații puternice, venind dinspre intrare. Lumea se ridică în picioare ca la comandă, iar tumultul aclamațiilor nu conteni minute în șir. Mustafa en-Nahhas urcă la tribună, răspunzînd potopului de aplauze cu zîmbetul lui luminos, ridicînd brațele vînjoase deasupra capului în semn de salut. Ochii lui Kamal stăruiră îndelung asupra lui și pentru o vreme dispăru din ei orice urmă de îndoială. Se pomeni întrebîndu-se cum poate să creadă în acest bărbat după ce și-a pierdut credința în toate. Să fie oare pentru că acest om este simbolul independenței și al democrației? Oricare ar fi motivul, această consonanță între el și popor merită toată admirația. Ea reprezintă neîndoielnic o forță ce poate avea un rol istoric în formarea și întărirea sentimentului național egiptean. Entuziasmul nu putea fi stăpînit. Se străduiau din răsputeri să facă liniște, iar cel ce recita Coranul își întrerupea din loc în loc psalmodierea cu îndemnul „O, Profet[1], îmbărbătează-i pe credincioși în

1. Prin Profet, la care se fac foarte des referiri în literatura arabă și în vorbirea de zi cu zi, se are în vedere Muhammad (570 sau 571-632), întemeietorul religiei monoteiste islamice, important legislator, reformator, organizator politic și militar, făuritorul statului arab unitar.

luptă!". De cîte ori se auzea îndemnul, văzduhul vuia din nou de aclamații și aplauze. Cîțiva mai austeri insistau să păstreze liniștea din respect pentru Cartea lui Allah. Vorbele lor îi stîrniră în suflet amintiri de demult, cînd sobrietatea îl caracteriza și pe el și se lăsă furat în trecut pe aripa unui zîmbet stins. Amintirea scoase din nou la suprafață lumea lui plină de contradicții, care îi apăru de data asta tulbure și pustie. Liderul se ridică și-și începu discursul. Vocea lui pătrunzătoare se întipărea în inimi. Cuvîntarea dură cam două ceasuri și se încheie cu chemarea deschisă la revoluție. Înflăcărarea ajunsese la paroxism: mulțimea se urcase pe scaune, ovaționînd în delir. Kamal se lăsă prins în potopul de entuziasm, uitînd că este profesor. Se închipui întorcîndu-se la zilele glorioase de odinioară, cînd vîrsta îl împiedicase să se avînte în luptă. Să fi avut discursurile și pe-atunci aceeași forță?! Oare și atunci fuseseră întîmpinate cu același entuziasm? Probabil că din acest motiv moartea părea atît de neînsemnată!? La fel trebuie să fi simțit și Fahmi, fără îndoială. Și pe urmă s-a avîntat spre moarte! Spre veșnicie sau spre pieire? Oare un om copleșit de îndoieli, ca el, ar fi în stare de sacrificiul suprem? Cine știe?! Probabil că sentimentul patriotic are, ca și iubirea, o forță covîrșitoare.

Niciodată nu mai asistase la o revărsare de entuziasm atît de înălțătoare. Lozincile pline de îndemnuri nu mai conteneau. Scaunele se zgîlțîiau sub picioarele asistenței. Care va fi pasul următor? Se trezi pe neașteptate cu mulțimea îmbulzindu-se spre ieșire. Își părăsi locul, căutîndu-i cu privirea pe nepoții săi, dar nu-i mai văzu. Se strecură printr-o ieșire laterală și porni cu pași largi și apornici pe strada Qasr el-Ayni, pentru a depăși șuvoiul. În drum, trecu pe lîngă Casa Națiunii. De fiecare dată cînd ajungea în fața ei, își amintea momentul încleștării la care asistase în copilărie. Își plimbă privirile între balconul devenit istoric și piața din față – martoră și ea la acele întîmplări dureroase. Iată, acolo stătea Saad, iar

aici se aflau Fahmi şi tovarăşii lui. Chiar pe strada pe care merge el acum s-au năpustit gloanţele pentru a curma vieţi tinere. Poporul său e nevoit să fie mereu pregătit pentru revoluţie, căci numai astfel va putea ţine piept valurilor de teroare ce-i ameninţă aspiraţiile spre renaştere. Samavolnicia este ca o boală endemică, iar dezlănţuirile ciclice ale forţei populare sînt doze puternice dintr-un vaccin care-o anihilează treptat. Participarea la adunarea comemorativă reuşise să-i aducă o undă proaspătă în suflet. Simţea că nu-l mai interesează nimic altceva în afara unui răspuns ferm la declaraţia lui Hoor, o lovitură fermă, decisivă. Kamal continua să înainteze semeţ, cu capul sus, iar cînd ajunse în faţa Universităţii Americane porni să calce şi mai apăsat, închipuindu-şi fapte măreţe. Sînt momente cînd se cuvine să se revolte şi dascălul împreună cu elevii lui. Surîse trist. Un dascăl cu capul cît o baniţă, condamnat să-i înveţe pe alţii buchea limbii engleze. Forţa lui reprezintă o picătură într-un ocean, dar închipuirea lui clocoteşte tot timpul, chinuindu-se să dezlege tainele firii. Dimineaţa, întrebările lui se leagă de sensul cuvintelor şi de literele care le alcătuiesc, dar noaptea roiesc în jurul existenţei lui – cea mai mare dintre toate enigmele. Dimineaţa, sufletul se zbuciumă de revoltă împotriva englezilor, iar noaptea se simte chemat de spiritul frăţiei universale în lupta comună pentru dezlegarea marilor enigme ale firii. Clătină din cap cu putere, ca şi cînd ar fi vrut să alunge închipuirile ce nu-i dădeau pace. Cînd se apropie de piaţa El-Ismailiyya, îl întîmpină larma manifestanţilor şi-şi dădu seama că au ajuns şi ei în strada Qasr el-Ayni. Se simţi o clipă ispitit să se oprească şi să-i aştepte pentru a se prinde şi el în şuvoiul demonstraţiei. Patria rabdă de atîta vreme, primind lovitură după lovitură. Astăzi Tawfiq en-Nasim, ieri Ismail Sidqi, alaltăieri Muhammad Mahmud – un lanţ sinistru de tirani, care se prelungeşte înapoi pînă în preistorie. Orice scelerat orbit de setea de putere îşi imaginează că este tutorele ales pentru a cîrmui poporul neştiutor.

Ia ascultă! Freamătul crește! Clocotește! Dar ce-i asta? Kamal privi înapoi neliniștit. O pocnitură ciudată îi izbise timpanele și inima îi tresări. Ciuli urechile, și din nou îl izbi acel sunet sec și ciudat ca o plesnitură. De data asta nu mai avu nici o îndoială. Împușcături! Îi zări pe demonstranți, de la distanță, agitîndu-se într-o învălmășeală confuză, dar nu pricepu exact ce se petrece. Mulțimea începu să se risipească în grupuri – unele alergau spre piață, altele spre străzile lăturalnice. *Constable*-lii englezi alergau pe străzi într-un val-vîrtej nebun. Lozincile continuau să se înalțe în văzduh, amestecîndu-se cu glasurile mînioase, țipetele și împușcăturile care se întețeau. Kamal se întrebă cu inima tulburată ce s-o fi întîmplat cu Abd el-Mun'im, Ahmad și Ridwan. Privi îngrijorat în juru-i, simțind că se pierde cu firea, și o luă în fugă – fără a mai sta pe gînduri – spre cafeneaua de la primul colț de stradă. Se strecură prin ușa întredeschisă și cînd se văzu înăuntru își aduse aminte de dugheana cu *basbusa*[1] din El-Husein, unde auzise pentru prima oară șuieratul gloanțelor. Agitația se întinse cu repeziciune peste întregul cartier, împușcăturile se întețiră, dar după o vreme începură să se rărească. Auzi apoi zgomot de geamuri sparte, nechezat de cai și vuietul neîntrerupt al grupurilor de revoltați care se deplasau cu repeziciune fulgerătoare dintr-un loc în altul. Un bătrînel se strecură în cafenea și porni să povestească fără să-l întrebe nimeni:

— Gloanțele *constable*-lor englezi s-au năpustit asupra studenților. Numai Allah știe cîți au căzut răpuși... Se așeză să-și tragă sufletul și continuă cu glas tremurat: S-au purtat mișelește față de niște oameni nevinovați. Dac-ar fi vrut doar să-i sperie și să-i împrăștie pe demonstranți, ar fi tras numai în aer, rămînînd la distanță... Dar ei au stat la pîndă pe la colțurile străzilor și cînd le-a venit la îndemînă, au scos pistoalele și-au început să tragă în plin, fără pic de milă... Bieții copii au fost doborîți la pămînt, zvîrcolindu-se în sînge... Englezii sînt niște

---

1 Mîncare populară egipteană, un fel de păsat din griș.

sălbatici şi nici soldaţii egipteni n-au fost cu nimic mai buni. Măcelul a fost pus la cale cu bună ştiinţă...

— Am avut eu semne... Tot timpul mi-a şoptit inima că ziua de azi nu va trece cu bine... bolborosi un glas din fundul cafenelei.

— Ziarele astea nu prevestesc nimic bun... Lumea se aştepta să se întîmple evenimente grave după declaraţia lui Hoor... Vă asigur că vor urma şi alte lupte... adăugă alt glas.

— Şi victimele cad de fiecare dată din rîndurile studenţilor. Cei mai buni fii ai naţiunii!

— Parcă nu mai trag, nu-i aşa? Ia ascultaţi!

— Adevărata demonstraţie este la Casa Naţiunii... Lupta mai durează acolo încă multe ceasuri, o să vedeţi...

Peste piaţă se aşternu tăcerea, dar minutele încărcate de încordare se scurgeau anevoie. Se lăsă întunericul şi-n cafenea se aprinseră becurile. Nu se mai auzea nici un zgomot, ca şi cînd peste străzile din jur s-ar fi pogorît moartea. Uşa cafenelei se deschise la perete; drumul era pustiu. Nu se zărea nici urmă de trăsuri sau trecători. Într-o clipă, apăru un şir de poliţişti călare, cu căşti de oţel, urmîndu-şi cu mutre umile şefii englezi. Kamal stătea ca pe ghimpi, întrebîndu-se tot timpul ce se întîmplase cu nepoţii lui. Cînd lumea începu să umble din nou prin piaţă, îşi luă inima în dinţi şi părăsi cafeneaua. Înainte de a porni spre casă, trecu prin Es-Sukkariyya şi Qasr eş-Şawq pentru a se linişti în privinţa lui Abd el-Mun'im, Ahmad şi Ridwan.

Ajuns în cele din urmă acasă, se opri direct în bibliotecă şi rămase singur, cu inima plină de amărăciune şi revoltă. Nu putea să-şi vină în fire; nu era în stare nici să citească, nici să scrie măcar un cuvînt. Rătăci cu mintea aiurea, cînd la Casa Naţiunii, cînd la Hoor, cînd la discursul plin de revoltă, la lozincile şi aclamaţiile mulţimii, la şuieratul gloanţelor şi la ţipetele victimelor. Apoi tot păienjenişul se risipi brusc şi se trezi apăsat de un singur gînd sîcîitor: încerca să-şi aducă aminte cum se numea stăpînul dughenei cu *basbusa*, în care găsise adăpost atunci, demult, în copilărie. Dar memoria refuza să-l ajute.

Ahmad Abd el-Gawad avea bine întipărită în minte imaginea casei lui Muhammad Iffat din El-Gamaliyya și de ce să nu recunoască? – aceasta îi era chiar familiară și plăcută. Poarta masivă din lemn semăna cu intrarea într-un caravanserai vechi, iar peste zidul înalt ce împrejmuia curtea nu se puteau zări decît vîrfurile cîtorva copaci bătrîni. Grădina umbrită de duzi și sicomori, arbuști de *hinna*[1], lămîi, *full*[2] și iasomie, era un paradis. Minunate erau și arteziana și bazinul cu apă din mijloc și veranda din lemn, care se întindea pe toată lățimea casei. Muhammad Iffat îl aștepta pe scară, îmbrăcat într-o *aba'a* de casă, pe care și-o ținea strîns să nu i-o fluture adierea ușoară. Ali Abd er-Rahim și Ibrahim el-Far sosiseră înaintea lui și se așezaseră pe două scaune alăturate. Ahmad îți salută prietenii și-l urmă pe stăpînul casei spre canapeaua din mijlocul verandei, pe care căzură amîndoi, ca la comandă. În afara lui Muhammad Iffat, toți se îngrijiseră să mai slăbească în ultima vreme. Doar el părea puhav, iar fața-i era roșie, congestionată. Ali Abd er-Rahim mai avea doar cîteva fire de păr pe cap. Toți patru încărunțiseră, iar pe obrajii odinioară netezi apăruseră zbîrcituri

---

1 Henna (*Lawsonia inermis*), arbust din ale cărui frunze se extrage o vopsea roşie, folosită în cosmetica tradiţională din Orient.

2 Soi de iasomie (*Jasminum sambac*) cu flori mari şi albe, foarte parfumate, cultivată mai ales în ţările arabe din Nordul Africii, ca plantă decorativă.

scorojite. Ali Abd er-Rahim și Ibrahim el-Far păreau a fi cei mai împovărați de ani, iar chipul împurpurat al gazdei stîrnea îngrijorare. Ahmad, chiar dacă mai slăbise și cărunțise, își păstrase înfățișarea chipeșă și senină de totdeauna. Întîlnirea cu prietenii îi era la fel de dragă ca și grădina ce se întindea pînă la zidul înalt dinspre El-Gamaliyya. Rămăsese cu capul pe spate, privind printre gene, ca și cum ar fi vrut să îngăduie nasului uriaș să se desfete cu parfumul de *full*, iasomie și *hinna*. Din cînd în cînd închidea ochii, îmbătat de trilurile păsărilor ascunse printre crengile de sicomor. Inima însă îi era copleșită mai mult ca niciodată de sentimentul prieteniei ce-l lega de bărbații aceia. Ochii lui mari și albaștri măsurară fețele celorlalți, schimbate de bătrînețe, apoi alunecară în gol, oglindind amărăciunea și compătimirea care-i împovărau sufletul – pentru ei și pentru el deopotrivă. Se simțea mai legat decît toți ceilalți de trecutul comun și de amintirile lui. Îl cucerea tot ce-i amintea frumusețea și aventurile tinereții, pasiunile ei năvalnice. Pe neașteptate, parcă smuls de o mînă nevăzută de pe scaunul lui, Ibrahim el-Far se îndreptă cu pași grăbiți spre măsuța din colț de unde se întoarse cu o cutie de table.

— Cine face o partidă cu mine? întrebă el cu o voce lipsită de entuziasm.

— Eu cred că trebuie să ai răbdare; ar fi mai nimerit să mai aștepți și tu puțin cu izbitul zarurilor, îl mustră Ahmad. De-abia ne-am întîlnit și nu se cade să ne pierdem vremea cu tablele și să uităm de noi.

El-Far se înduplecă și puse cutia la loc. În aceeași clipă se ivi un nubian purtînd o tavă pe care se aflau trei păhăruțe cu ceai și un pahar mai mare cu whisky, diluat foarte puțin cu sifon. Muhammad Iffat întinse mîna spre paharul cel mare, iar ceilalți își luară resemnați păhăruțele cu ceai. Rîseră cu înțeles, așa cum se întîmpla aproape în fiecare seară cînd soarta făcea această repartiție nedreaptă.

– Allah să vă ierte pentru zilele trecute, care s-au răzbunat pe voi! murmură Muhammad Iffat, făcînd un semn spre păhărușele lor cu ceai.

– Ele s-au răzbunat pe toți și în primul rînd pe tine, mogîmă Ahmad, oftînd. Numai că tu nu prea știi de buna cuviință...

În decursul aceluiaşi an, primiseră toți patru, la diferite intervale de timp, același sfat medical – să renunțe complet la alcool. Numai doctorul lui Muhammad Iffat se dovedise mai îngăduitor: îi dăduse voie să bea, dar nu mai mult de un pahar pe zi. Ahmad Abd el-Gawad, socotindu-se persecutat de doctorul lui, alergase cu sufletul plin de speranțe la cel care-l consultase pe prietenul său, dar şi aici s-a lovit de aceeaşi împotrivire. „Nici un strop! Suferi de cu totul altceva decît prietenul tău!“, l-a avertizat doctorul. Toți aflaseră de această întîmplare şi făcuseră atunci mult haz pe seama lui şi multe comentarii muşcăcioase.

– L-ai uns bine pe doctor ca să-ți îngăduie paharul ăsta, nu-i așa? zise Ahmad, încercînd să facă haz de necaz.

– Aproape că i-am uitat gustul, zău așa! se lamentă El Far după ce oftă, cu ochii țintă la paharul din mîna lui Muhammad Iffat.

– Cu vorbele astea ți-ai stricat penitența, pui de lele! îl mustră Ali Abd er-Rahim în glumă.

– Slavă lui Allah!... bombăni El-Far resemnat, cerînd mai întîi îndurarea Celui de Sus.

– Am ajuns să fiu invidiat pentru un pahar! Unde sunt petrecerile noastre?...

– Dacă vreți să vă căiți pentru ceva, atunci plîngeți-vă păcatele, pui de cîini, nu faptele bune! îi dojeni Ahmad Abd el-Gawad, străduindu-se să-şi ascundă zîmbetul.

– Ești la fel ca toți predicatorii – una spui și la alta-ți stă gîndul...

– Dar ce ziceți, oameni buni, de Mustafa en-Nahhas? întrebă Ali Abd er-Rahim cu vocea lui piţigăiată, încercînd

să schimbe vorba. Lacrimile bătrînului rege bolnav n-au reuşit să-l înduioşeze şi n-a renunţat în ruptul capului la cererea lui supremă – revenirea la Constituţia din 1923!...

— Bravo lui! exclamă Muhammad Iffat, plesnind din degete. E mai dîrz chiar şi decît Saad Zaghlul!... Cine şi l-ar fi putut închipui pe rege bolnav şi plîngînd şi pe el îndîrjindu-se şi repetînd neînduplecat voinţa naţiunii care-l împuternicise să vorbească în numele ei: „Mai întîi Constituţia din 1923!". Şi iată că s-a revenit la ea! Cine şi-ar fi putut închipui una ca asta?!

— Imaginaţi-vă un tablou ca ăsta! întregi Ibrahim el-Far, clătinînd din cap cu uimire. Regele Fu'ad[1], doborît de boală şi de bătrîneţe, cu mîna pe umărul lui Mustafa en-Nahhas, străduindu-se să-l înduplece, rugîndu-l să alcătuiască un guvern de coaliţie. Dar nimic nu l-a putut clinti din hotărîrea lui pe liderul credincios naţiunii şi răspunsul lui răspicat a dovedit-o: „Mai întîi Constituţia din 1923, Maiestate!".

— Sau mai întîi ţeapa, Maiestate! zise Ali Abd er-Rahim, schimonosindu-şi vocea ca să-l imite.

— Jur pe Allah că sîntem nişte bărbaţi demni de toată admiraţia, de vreme ce sîntem în stare să ne abţinem şi să nu ne atingem de sticla de whisky din faţa noastră... îndrugă Ahmad Abd el-Gawad, izbucnind în hohote.

— Va să zică, sîntem în anul 1935. Au trecut opt ani de la moartea lui Saad şi cincisprezece ani de la revoluţie... Şi englezii continuă să fie prezenţi peste tot: în cazărmi, în poliţie, în armată, în toate ministerele... Privilegiile acordate străinilor continuă să fie în vigoare... iar ei sînt

---

1. În anul 1933, regele Fu'ad I s-a îmbolnăvit şi a fost numit un locţiitor (*qa'immaqam* = caimacam) care să se ocupe de treburile palatului. În această situaţie, englezii au cerut ca fiul minor al regelui, Faruq, să fie trimis în Anglia pentru un stagiu de iniţiere şi instruire. La 28 aprilie 1936 a survenit moartea lui Fu'ad şi, pînă la 29 iulie 1937, cînd Faruq a împlinit optsprezece ani, a fost numit un consiliu de regenţă.

pretutindeni stăpîni de temut. Trebuie să se sfîrşească odată cu situaţia asta care a devenit insuportabilă!

— Nu trebuie să-i uiţi pe călăii de teapa lui Ismail Sidqi sau Muhammad Mahmud sau El-Abraşi!

— Dacă pleacă englezii, nici unul dintre ăştia nu mai face două parale şi-o să se termine şi cu loviturile militare...

— Aşa-i! Iar dacă o să i se năzare regelui să-şi mai vire coada, n-o să mai aibă nici un sprijin!

— Regele va fi nevoit să aleagă una din două: sau respectă Constituţia sau adio tron! conchise Muhammad Iffat.

— Şi crezi că englezii n-o să-i sară în ajutor, dacă o să le ceară protecţia? întrebă Ibrahim el-Far cu jumătate de gură.

— Dacă vor accepta evacuarea, la ce bun să-l mai protejeze pe rege?

— Şi chiar crezi că englezii vor fi de acord cu evacuarea? insistă El-Far.

— Declaraţia asta a lui Hoor a venit pe neaşteptate. Replica au fost demonstraţiile în timpul cărora au căzut noi martiri, Allah să fie milostiv cu ei! îi răspunse Muhammad Iffat, mîndru de cunoştinţele lui politice. A urmat chemarea la coaliţie, după cum bine ştiţi, şi revenirea la Constituţia din 1923. Sînt convins că englezii ar accepta acum să poarte negocieri... Este într-adevăr greu de crezut că englezii vor pleca şi că influenţa acestor *khwaga*[1] va lua sfîrşit. Încrederea noastră în Mustafa en-Nahhas n-are însă margini...

— Crezi că ocupaţia asta care durează de cincizeci şi trei de ani poate să ia sfîrşit cu cîteva vorbe în jurul unei mese?

— Nu uita că înaintea acestor cîteva vorbe a curs mult sînge nevinovat!...

---

1. Termen cu care în Egipt musulmanii se adresau nemusulmanilor şi mai ales europenilor, echivalînd cu „domnule".

— Chiar şi aşa...

— Situaţia internaţională este atît de gravă şi de complicată, încît n-o să mai aibă pe unde scoate cămaşa, insistă Muhammad Iffat, privind la ei cu un aer semeţ de atotştiutor.

— Dar vor găsi oricînd pe cineva ca să le vină în ajutor... Nu uita că Ismail Sidqi trăieşte... N-a crăpat încă...

— Am discutat cu oameni bine informaţi şi mi s-au părut deosebit de optimişti, continuă Muhammad Iffat cu aceeaşi siguranţă. Umblă vorba că lumea este ameninţată de un război pustiitor şi că Egiptul s-ar afla în gura tunului. Aşa încît ambele părţi ar fi interesate să se ajungă la o înţelegere... Muhammad Iffat îşi mîngîie pîntecele proeminent şi întregi la fel de calm şi încrezător: Am o ştire foarte importantă pentru voi; mi s-a făgăduit că la viitoarele alegeri voi fi candidat în circumscripţia El-Gamaliyya. En-Nuqraşi[1] în persoană mi-a promis...

Chipurile prietenilor se luminară într-un zîmbet nestăpînit şi imediat începură comentariile.

— *Wafd*-ul ăsta al nostru n-ar avea nici un cusur dacă n-ar propune din cînd în cînd drept candidaţi nişte lighioane ce-şi zic pe urmă deputaţi, începu Ali Abd er-Rahim cu un ton cît se poate de serios.

— Ce zici că face *Wafd*-ul? se amestecă şi Ahmad Abd el-Gawad, ca şi cînd ar fi vrut să ia apărarea partidului favorit. El vrea să reprezinte întreaga naţiune, numai că ea este alcătuită atît din oameni cinstiţi, cît şi din ticăloşi. Cine altcineva aţi vrea să-i reprezinte pe ticăloşi decît tot nişte lighioane?

— Bătrîn netrebnic! izbucni Muhammad Iffat, înghiontindu-l. Semeni leit cu Galila! Amîndoi sînteţi bătrîni şi clevetitori...

---

1. Mahmud Fahmi en-Nuqraşi, personalitate de seamă a mişcării *wafd*-iste, membru pentru foarte scurtă vreme în cabinetul condus de Saad Zaghlul. Treptat, el a devenit exponent al orientării extremiste din partidul Al-Wafd, care opta pentru metoda asasinatului politic.

Eu aş fi mai încîntat să candideze Galila. La o adică, ea poate să-i întindă *milaya*[1] chiar şi regelui în persoană...

Apropo, am dat alaltăieri nas în nas cu ea la intrarea ulicioarei unde-şi are casa, schimbă vorba Ali Abd er-Rahim, surîzînd cu înţeles. Tot ca o litieră arată, dar mi s-a părut cam gîrbovită.

Acum e mare patroană! se apucă să-i lămurească El Far. Casa ei e deschisă zi şi noapte. Cimpoierul e pe duca, dar degetele îi aleargă mai departe pe fluier...

Cînd am ajuns în faţa casei cu pricina, am zărit un bărbat strecurîndu-se înăuntru, închipuindu-şi probabil că nu-l observă nimeni, îşi reluă Ali Abd er-Rahim relatarea pe îndelete. Cine credeţi că era? Kamal *efendi*[2] Ahmad – dascăl la Şcoala Spătarului! răspunse tot el, făcînd mutre către Ahmad Abd el-Gawad.

Muhammad Iffat şi El-Far izbucniră în rîs, în vreme ce Ahmad Abd el-Gawad rămăsese cu ochii holbaţi, negăsind ce să creadă.

Kamal? Băiatul meu, vrei să spui? bîigui uluit.

Întocmai! Era îmbrăcat în obişnuitul lui pardesiu şi cu ochelarii aurii pe nas. Păşea grav şi ţanţoş cu mustaţa lui stufoasă de parcă nu-ţi venea să crezi că e fiul lui aga bufonul... Şi cu aceeaşi gravitate a cotit spre casa ei, ca şi cum s-ar fi îndreptat spre sfînta moschee. „Calcă mai domol, fiu de ciubotă!“, i-am zis eu în gînd.

Hohotiră cu toţii pînă la lacrimi. Ahmad Abd el-Gawad nu şi putea reveni din uluială, dar socoti că e mai nimerit să se lase prins în torentul rîsului general ca să scape de întrepăturile lor.

– Ce ţi se pare ciudat în asta? întrebă Muhammad Iffat, privindu-l în ochi cu tîlc. Nu e prăsila dumitale? Cu cine-ai vrea să semene?

---

1 Bucată de pînză de obicei neagră, pe care femeile din Egipt o înfăşurau peste îmbrăcămintea obişnuită pentru a-şi acoperi corpul, eventual şi faţa.

2 Cuvînt de origine turcească însemnînd „domn“.

— Eu îl credeam cuminte și la locul lui, mai ales că pare o fire atît de adormită. Toată vremea nu face altceva decît să citească și să scrie singur ca un huhurez în biroul lui. Vă mărturisesc sincer că mi se făcuse milă de el, văzîndu-l atît de singuratic, cufundat într-o muncă inutilă.

— Cine știe? S-o fi deschis o filială a Bibliotecii Centrale în casa Galilei și-a dat de curînd peste ea, glumi Ibrahim el-Far.

— Cine știe ce minunății face cît stă acolo închis în biblioteca lui? adăugă Ali Abd er-Rahim. La ce să te aștepți de la un bărbat care și-a început viața publicînd un articol în care pretindea că omul se trage din maimuță?

Glasurile tuturor se uniră din nou în hohote de rîs și se lăsă și Ahmad purtat de vîrtejul lor. Viața îl învățase că, dacă în astfel de momente se încăpățînează să rămînă serios, va stîrni și mai mult hazul celorlalți.

— De-aia nu-i trece blestematului prin gînd să se însoare... Iar eu, săracul de mine, îl socoteam vrednic de milă și-mi făceam tot felul de griji pentru el...

— Cîți ani are odrasla ta acum?

— Păi să tot aibă douăzeci și nouă...

— Se cam întrece cu șaga! Trebuie să-i găsești o fată! De ce nu vrea să se însoare?

— Așa-i moda acum! sări să răspundă Muhammad Iffat în locul lui, după ce rîgîi și-și mîngîie burdihanul satisfăcut. Tinerii de azi nu mai vor să se însoare...

— Nu-i vorba numai de modă! Nu vedeți că străzile sînt pline de fete? De-aia nu mai au băieții încredere... Ați auzit doar noul cîntec al lui Hasanein: „Îți văd ochii lucruri care te smintesc :/ Și boierul, și cucoana se ferchezuiesc“...

— Și-apoi nu trebuie să uităm de criza economică și de posibilitățile atît de limitate ale tineretului. Cei care termină Universitatea încep să lucreze cu zece lire pe lună, în cazul fericit cînd găsesc o amărîtă de slujbă...

— Mă tem să nu afle băiatul că Galila mi-a fost cîndva prietenă sau, și mai rău, să afle ea că el e odrasla mea, mormăi Ahmad Abd el-Gawad încruntat.

- Da' ce-ţi închipui că-i chestionează pe clienţi despre bunicii lor? întrebă Ali Abd er-Rahim, rînjind cu înţeles.

Dac-ar şti cine este, spurcata nu s-ar sfii să-i povestească isprăvile lui tată-său, se amestecă în vorbă şi Muhammad Iffat, făcînd semn cu ochiul către ceilalţi.

- Ba să mă ajute Allah să nu se întîmple una ca asta! bolborosi Ahmad Abd el-Gawad, oftînd adînc.

Îţi închipui că un învăţat care a descoperit că strămoşii lui au fost maimuţe nu e în stare să afle că tată-său a fost un desfrînat? se grăbi Ibrahim el-Far să pună şi el paie pe foc.

Muhammad Iffat rîse cu mare poftă, apoi tuşi, dregîndu-şi glasul şi adăugă:

- Înfăţişarea lui Kamal este destul de înşelătoare. Pare serios, liniştit, grav... Aşa cum se cuvine să fie un dascăl.

- Să aibă parte de sănătate şi de viaţă lungă!... Cel care seamănă cu tatăl lui nu se cuvine să fie ocărît! încercă Ali Abd er-Rahim să-i liniştească.

- Ar fi interesant să aflăm dacă-i la fel de iscusit ca tată-său, insistă Muhammad Iffat. Mai exact, aş vrea să ştiu dacă se pricepe să se poarte cu femeile şi mai ales să le impună ca el.

- Nici pomeneală! se grăbi Ali Abd er-Rahim să-i răspundă. Mai degrabă înclin să cred că după ce-a închis uşa în urma lui, rămîne la fel de grav, aruncîndu-şi hainele şi îmbrăcîndu-se la loc cu aceeaşi sobrietate, ca şi cum ar fi făcut o lecţie foarte importantă!...

Se întîmplă deoseori ca prăsila unui bărbat iscusit să fie un nătîng, întări Iffat.

Ahmad Abd el-Gawad se întreba de ce-o fi dînd atîta atenţie acestei ştiri cînd ar fi mai nimerit să simuleze o indiferenţă totală. Văzîndu-l pe El-Far cu tablele în mînă, îi zise fără să mai şovăie o clipă că a sosit momentul potrivit să joace şi să schimbe astfel subiectul. Dar închipuirile nu-i dădeau pace. Strînse din umeri şi încercă să se consoleze cu gîndul că el s-a ocupat de creşterea băiatului pînă ce a terminat studiile şi a devenit un profesor

respectat, iar acum n-are decît să facă ce-i poftește inima. Probabil că o fi știind el prea bine să se distreze, chiar dacă arăta ca un băț îmbrăcat și avea capul cît o baniță și nasul ca o trompă de elefant. Dacă soarta ar fi fost dreaptă cu el, s-ar fi căzut să se fi însurat Kamal de cîțiva ani buni, iar pezevenchiul de Yasin să nu se mai fi însurat niciodată! Dar cine are puterea să dezlege asemenea taine?

— Cînd ai văzut-o pe Zabida ultima oară? îl întrebă El-Far așa tam-nisam.

— Cred că în ianuarie trecut, răspunse Ahmad, după ce se gîndi puțin. Deci cam acum un an... Venise la mine la prăvălie cu rugămintea să-i găsesc un client să-i cumpere casa...

— A cumpărat-o Galila, îi lămuri Ibrahim el-Far. Pe urmă n-a mai găsit zănatica altceva mai bun de făcut decît să se încurce cu un birjar care i-a tocat toți banii. Acum locuiește într-o odăiță pe terasa casei cîntăreței Sawsan. E într-atît de ramolită, că-ți vine să-i plîngi de milă.

— Sultana într-o odăiță pe terasă! bombăni Ahmad Abd el-Gawad, căinînd-o. Nu-mi vine să cred!

— Un sfîrșit destul de trist, dar nici nu te puteai aștepta la altceva... adăugă Ali Abd er-Rahim.

— Allah să fie îndurător cu cei care știu să se pună la adăpost în această lume! îngăimă Muhammad Iffat, zîmbind compătimitor.

El-Far îl îmbie pe Muhammad Iffat la o partidă de table, iar ceilalți se grăbiră să-și apropie scaunele de masă, ușurați parcă de schimbarea subiectului.

— Hai să vedem cine are norocul Galilei și cine are norocul Zabidei! adăugă cineva într-o doară.

6

Kamal se aşezase împreună cu Ismail Latif la o masă dintr-un separeu în cafeneaua lui Ahmad Abdo. Era acelaşi separeu în care se instala cu Fu'ad el-Hamzawi la începutul tinereţii sale. În ciuda frigului de decembrie, atmosfera din interior era destul de plăcută, încăperea fiind complet izolată de lumea de la suprafaţa pămîntului. Aerul se încălzea simţitor, numai că umiditatea ridicată cerea un timp de acomodare. Cafeneaua lui Ahmad Abdo nu-l încînta deloc pe Ismail Latif, iar dacă accepta să coboare în subsolul întunecos, o făcea numai de hatîrul lui Kamal. Continuaseră să se întîlnească destul de des, chiar şi atunci cînd nevoia de a-şi cîştiga existenţa îl obligase pe Ismail să lucreze o vreme ca expert la Tanta[1], după absolvirea Şcolii Comerciale. De fiecare dată cînd venea prin Cairo, telefona la Şcoala Spătarului şi se întîlneau în acest colţ de lume cu iz de antichitate părăginită. Kamal privea uimit la vechiul său prieten, minunîndu-se cum de a putut bărbatul spătos şi colţuros din faţa lui să devină atît de sobru şi aşezat, soţ şi tată model, după ce, cu ani în urmă, fusese un exemplu tipic de necuviinţă, destrăbălare şi grosolănie.

— Mi se pare că nu-ţi prea place cafeneaua lui Ahmad Abdo? începu Kamal timid, în timp ce-i turna ceai în pahar.

---

1. Oraş de mărime mijlocie (reşedinţa guvernoratului de Vest), situat pe braţul Raşid (Rosette), cam la jumătatea distanţei dintre Cairo şi Alexandria; principal nod al reţelei rutiere şi feroviare din Delta Nilului.

— Da, e cam ciudată! Nu pricep de ce nu alegem şi noi un loc la suprafaţa pămîntului? răspunse Ismail, dîndu-şi capul pe spate cu obişnuita lui aroganţă.

— În orice caz, mi se pare a fi locul cel mai nimerit pentru oameni ca tine, care vor să meargă numai pe calea cea dreaptă...

Ismail surîse cu înţeles, cu un gest aprobator, ca şi cînd ar fi vrut să sublinieze transformarea de care se mira şi el uneori.

— Foarte bine! Toată ziua sînt la birou, iar noaptea mi-o petrec în familie, cu soţia şi cu copiii...

— Copiii ce mai fac?

— Slavă Celui de Sus! Trudim ca să le fie lor bine. În orice caz, n-am de ce să mă plîng!

— Şi ai găsit în ei adevărata fericire, aşa cum pretind cei mai mulţi? îl descusu Kamal, îmboldit de curiozitatea pe care o stîrnea în sufletul său orice conversaţie despre familie.

— Să ştii că aşa este, într-adevăr!

— Cu toate greutăţile şi neplăcerile pe care le aduc?

— Cu toate greutăţile şi grijile de pe lume!

Curiozitatea lui Kamal spori, făcînd să-i strălucească privirile. Bărbatul din faţa lui devenise cu totul alt om; nu mai avea nimic comun cu Ismail Latif care îi ţinuse tovărăşie în urmă cu vreo zece ani, într-o perioadă pe care n-o va uita niciodată. Pe atunci, nu trecea nici o clipă fără să aibă parte de o bucurie adîncă sau de o durere sfîşietoare. Trăise din plin sentimente profunde, clocotitoare: prietenia sinceră pentru Husein Şaddad, iubirea nevinovată pentru Aida, entuziasmul nemărginit faţă de flacăra luminoasă a revoluţiei egiptene. Fusese în acelaşi timp sfîşiat de încercările violente în care îl aruncaseră îndoielile şi pasiunile. Ismail Latif îi fusese călăuză tocmai cînd îl cuprinsese deznădejdea şi rămăsese într-un fel simbolul acelor ani. Dar ce mai reprezenta el astăzi în comparaţie cu anii aceia?

— Numai că există destule lucruri care ne dau bătaie de cap – ba noii angajaţi, ba oprirea avansărilor, ba suspendarea alocaţiilor. Şi tot aşa... Or tu ştii foarte bine că în vremea cînd trăia tata n-aveam nici un fel de griji. Cînd s-a prăpădit, nu ne-a lăsat nici un fel de moştenire, iar mama de-abia se descurcă din pensia rămasă de la el. Numai ca să-mi cîştig existenţa am acceptat să lucrez la Banta. Crezi că altcineva ca mine ar fi consimţit la aşa ceva?

— Altcineva ca tine n-ar fi consimţit să facă nimic! se repezi Kamal, izbucnind în rîs.

Ismail tăcu, lăsîndu-se purtat pe aripa amintirii în trecutul de care era mîndru şi la care renunţase de bunăvoie.

— Şi chiar nu te mai simţi ispitit să te mai întorci din cînd în cînd la viaţa dinaintea căsătoriei? întrebă Kamal cu aceeaşi curiozitate nestăpînită. Nu-i duci deloc dorul?

— Nicidecum! M-am săturat de toate! Aş putea spune că nu m-am plictisit cîtuşi de puţin de noua mea viaţă. Cel puţin deocamdată. Tot ce mi se cere este să fiu atît de abil încît să pot smulge din cînd în cînd cîţiva gologani de la mama. Şi tot cam aşa trebuie să se descurce şi nevasta-mea cu tatăl ei. Ce vrei, nu pot renunţa cu una, cu două la viaţa uşoară cu care am fost obişnuit...

— Ne-ai iniţiat şi pe urmă ai apucat alt drum... bombăni Kamal, dus pe gînduri.

Ismail izbucni în hohote. În clipa aceea, Kamal putu descifra pe chipul prietenului său, ca în lumina unui fulger, multe din însuşirile firii lui de odinioară.

— Regreţi chiar atît de mult că nu-ţi mai ţin tovărăşie? Nu-mi vine să cred! Tu rămîi credincios acestui fel de viaţă dintr-o ambiţie caraghioasă, căci altfel te ştiu a fi un om destul de cumpătat. Şi dacă vrei să ştii adevărul, atunci află că eu m-am distrat în aceşti cîţiva ani, înaintea căsătoriei, cît n-o s-o faci tu toată viaţa... Apoi, cu un ton serios: Eu te-aş sfătui să te însori şi să-ţi schimbi felul de viaţă...

— O să mai cuget la treaba asta... răspunse Kamal în doi peri.

Au trecut zece ani și Ismail Latif devenise alt om. Ar merita să fie vizitat de amatorii de miracole. Oricum, el este singurul prieten care i-a mai rămas. Pe Husein Șaddad i l-a răpit Occidentul și, tot așa, Hasan Selim a ales viața printre străini. Așadar, nu mai are nici un motiv să le păstreze un loc în inima lui. Ismail Latif nu-i fusese niciodată un prieten spiritual, dar rămăsese singura amintire vie din trecutul atît de îndrăgit. Mă mîndresc cu el pentru statornicia lui, gîndea Kamal. Prietenia lui nu-mi oferă nici o satisfacție spirituală, dar el este singura mărturie că trecutul acela nu a fost o simplă închipuire. Și țin să cred că acest trecut a existat aievea la fel de mult cum țin la viața însăși. Ce-o mai fi făcînd Aida, oare? Și unde se va fi aflînd acum? Cum de-a reușit inima să mi se lecuiască de dragostea aceea năprasnică? Toate astea au fost adevărate minuni!

— Te admir, domnule Ismail! Ești vrednic să ai parte numai de succes!

Ismail aruncă o privire în jur, petrecîndu-și ochii peste tavanul scund și boltit, peste felinare și separeuri și peste chipurile visătoare sau aprinse ale celor cufundați în conversație.

— Ce ți-o fi plăcînd ție în cafeneaua asta, nu pricep! murmură parcă numai pentru el.

— N-ai auzit? întrebă Kamal cu părere de rău, fără să dea atenție vorbelor lui. În curînd va fi demolată și în locul ei se va înălța un bloc. Monumentul ăsta va trebui să dispară pentru totdeauna!...

— Adio și n-am cuvinte! Să dispară cît mai repede cavoul ăsta și să văd ridicîndu-se în locul lui o construcție modernă!

O fi avînd dreptate? Cine știe? Inima are însă ciudățeniile ei. Cafeneaua asta este și ea o bucățică din sufletul meu. Aici am visat și am meditat îndelung. Aici a venit și Yasin ani de-a rîndul, aici se întîlnea și Fahmi cu tinerii

revoluționari, plănuind și acționînd pentru o lume mai bună. Îmi place tocmai pentru că este plămădită din visele noastre. Dar la ce mai folosesc toate astea? La cel bun să tînjesc după trecut? Probabil că trecutul este un fel de iluzion pentru cei care au inimă. Și nimic nu-i mai jalnic decît o inimă și-o minte care tînjesc. De vreme ce nu credem nimic, putem spune orice!

— Ai perfectă dreptate! Ba eu aș propune să dărîme chiar și piramidele dacă blocurile lor de piatră vor putea fi o temelie solidă pentru viitor.

— Piramidele? Ce legătură au ele cu cafeneaua lui Ahmad Abdo?

— Am spus și eu așa... Vreau să zic vestigiile... în general. Vreau să zic să dărîmăm tot ce-i vechi, dacă asta folosește la ceva bun pentru ziua de azi și pentru ziua de mîine...

Ismail Latif izbucni în rîs și-și întinse gîtul, așa cum făcea de obicei cînd răspundea la o provocare.

— Am impresia că ceea ce scrii contrazice ceea ce-mi spui, bombăni el. Din cînd în cînd mai răsfoiesc și eu revista *El-Fikr*, din respect pentru tine, se-nțelege! Și ți-am spus foarte sincer care-i părerea mea. Articolele tale sînt destul de complicate. De altfel, întreaga revistă mi se pare – te rog să nu mi-o iei în nume de rău! – extrem de aridă și sofisticată. Nu m-am abonat la ea, fiindcă soția o găsește total neinteresantă. Iartă-mă, dar ți-am reprodus vorbele ei întocmai! Ziceam că adeseori articolele pe care le scrii contrazic afirmația ta dinainte. De altfel, nici nu pot pretinde că pricep prea mult din ceea ce scrii. Între noi fie vorba, nu pricep mai nimic! Mă întreb dacă n-ar fi mai nimerit să scrii și tu ca alți autori îndrăgiți de publicul cititor. Dacă ai proceda așa, sînt sigur că ai avea mare succes și ai cîștiga mult mai bine...

Mai demult ar fi disprețuit o astfel de părere, ba chiar l-ar fi revoltat. O mai disprețuiește de fapt și acum, dar nu-l mai revoltă. Se pare că nimic nu-l mai revoltă! Are momente cînd se îndoiește chiar și de acest dispreț. Și asta

pentru că se îndoieşte uneori chiar de valoarea lucrurilor despre care scrie. Ba ajunge să se îndoiască şi de îndoielile lui. Apoi recunoscu faţă de el însuşi că de fapt s-a plictisit de toate şi că această lume îi pare un cuvînt vechi, al cărui sens nu-l mai poţi afla.

— Întotdeauna ai căutat tu chichiţe. Niciodată n-ai fost mulţumit de felul meu de a gîndi...

— Ţi-aduci aminte? întrebă Ismail, izbucnind în hohote. Ce zile au fost!

Bine zici! Au fost şi s-au dus! Focul lor nu mai arde, dar ele stau ascunse ca tăciunii în cenuşă; stau păzite asemenea cutiei cu bomboane primită la nunta Aidei...

— Ai mai auzit ceva despre Husein Şaddad sau despre Hasan Selim?...

— Apropo, mi-ai adus aminte! îi luă Ismail Latif vorba din gură, arcuindu-şi sprîncenele stufoase. Anul trecut, trăit de mine departe de Cairo, s-au întîmplat multe lucruri. După o pauză scurtă, continuă cu un interes sporit: Cînd m-am întors de la Tanta, am aflat că s-a isprăvit cu familia Şaddad...

Kamal simţi o curiozitate tiranică invadîndu-i mintea. Se chinui îndelung să se calmeze. Apoi întrebă, încercînd să pară detaşat:

— Nu-nţeleg. Ce vrei să spui?

— Am aflat chiar din gura mamei că Şaddad *Bek*[1] a dat faliment. Bursa i-a mistuit totul, pînă-ntr-un capăt de aţă. S-a isprăvit cu Şaddad... Iar cînd n-a mai fost în stare să suporte şocul, şi-a pus capăt zilelor.

— Ce lucruri ciudate îmi spui! Şi cînd s-a întîmplat asta?

---

1. *Bek* (rostirea egipteană a cuvîntului turcesc *bey*) şi *başa* (tc. *paşa*) – titluri nobiliare în Egipt, pe vremea cînd Egiptul făcea parte din Imperiul Otoman şi în timpul regimului monarhic, abolite odată cu revoluţia din 1952, cînd a fost proclamată republica. Cele două cuvinte continuă să fie folosite şi astăzi ca termeni de adresare în vorbirea familiară.

– Acum cîteva luni... A pierdut pînă şi seraiul cel mare, cu parcul în care am petrecut clipe de neuitat...

Ce clipe! Ce palat! Şi ce parc minunat! Ce amintiri frumoase ne leagă de ele! Ce durere uitată şi ce uitare dureroasă! Familia aceasta de rang ales şi bărbatul acela atît de semeţ! Şi visele lor îndrăzneţe, uluitor de îndrăzneţe! Dar de ce te-ai tulburat atît? Nu crezi că e mai mult decît s-ar cădea? Şi inima de ce-ţi bate cu atîta nestîmpăr? Nu ţi se pare că e prea mult pentru nişte amintiri peste care s-a aşternut uitarea?

– *Bek*-ul şi-a pus capăt zilelor... îngăimă Kamal cu sufletul strivit. Şi s-a dus şi seraiul?! Dar ce ştii de soarta familiei lui?

– Stăpîna – mama prietenului nostru comun – trăieşte într-o rentă de cincisprezece lire pe lună. O duce destul de rău... Abia îşi ţine zilele... S-a mutat într-un apartament modest în El-Abbasiyya. I-a făcut mama o vizită şi i-a povestit plîngînd despre starea jalnică în care se zbate. Doamna obişnuită să trăiască într-un paradis – ţi-aduci aminte? – locuieşte acum într-un apartament sărăcăcios!

Îşi aduce aminte, de bună seamă! Cum îşi poate închipui că a uitat?! Parcă vede aievea şi parcul, şi chioşcul – întregul paradis străbătut de muzica adierii uşoare. Îşi aduce aminte perfect toate bucuriile şi toată tristeţea. Ba în clipa asta este îndurerat de-a binelea şi simte că stă să i dea lacrimile. După ce-a aflat vestea asta, nu mai are motiv să tînjească după cafeneaua lui Ahmad Abdo, de vreme ce toate se răstoarnă cu susul în jos sau dispar fără urmă.

– E tare trist tot ce mi-ai spus. Şi ceea ce mi se pare şi mai trist este faptul că noi n-am putut să le aducem nici măcar un cuvînt de mîngîiere. Husein s-o fi întors din Franţa, nu ştii?

— Fără îndoială că s-a întors cînd s-a întîmplat tragedia. A venit şi Hasan Selim împreună cu Aida... Dar acum nu se mai află nici unul dintre ei în Egipt.

— Și cum a fost Husein în stare să plece din nou și s-o lase pe mamă-sa singură în halul ăsta? Și-apoi de unde mai are el bani pentru toate capriciile după nenorocirea asta?

— Am auzit că s-ar fi însurat acolo. Nu-i exclus să fi găsit și ceva de lucru în timpul șederii îndelungate în Franța. Dar nu știu nimic precis. E numai o presupunere. Nu l-am mai văzut de cînd ne-am luat împreună rămas-bun de la el. Cîți ani au trecut de-atunci? Să tot fie vreo zece, nu-i așa? Și eu am fost adînc mîhnit cînd am aflat ce năpastă i-a lovit.

Kamal nu-și putea reveni din uluială. Lacrimile continuau să-i apese pleoapele, stînjenindu-l. Izvorul acesta nu se mai deschisese din vremea aceea de demult și părea că secase cu totul din pricina timpului. Simți că inima i se strînge de amărăciune. Pe neașteptate își aduse aminte de zilele cînd inima îi sîngera de durere. Vestea îl cutremurase atît de adînc, încît era gata să uite prezentul și să devină din nou jucăria valurilor capricioase de iubire și tristețe. Acesta să fie sfîrșitul vechiului vis? Falimentul și sinuciderea? Poate că i-a fost scris să primească această lecție de la familia unor zei căzuți! Falimentul și sinuciderea! Fără îndoială că Hasan Selim, cu poziția lui, îi asigură Aidei o viață confortabilă, lipsită de griji, dar ce se va fi întîmplat cu orgoliul ei? Dar sora ei? Nu cumva întîmplările astea o aruncaseră la marginea lumii?

— Dar Husein mai avea și o soră mai mică... Oare cum o chema?... Din cînd în cînd îmi amintesc numele ei, dar acum parcă-i un făcut...

— Budur! Ah, Budur locuiește împreună cu mamă-sa, împărțind amîndouă necazurile noului trai...

Imaginează-ți familia Aidei ducînd o viață sărăcăcioasă, asemenea acestor oameni din jurul nostru. S-ar putea ca Budur să îmbrace într-o zi un ciorap cîrpit? S-ar putea ca într-o bună zi să se mărite cu un funcționar amărît? Dar ce-l mai interesează pe el toate astea? Nu, nu! Nu trebuie să te amăgești! Ești la fel de îndurerat și astăzi, oricare

ar fi părerea ta despre clasele sociale şi deosebirile dintre ele. Din pricina acestei răsturnări simţi o prăbuşire cumplită. Nu-ţi vine deloc uşor să vezi că visele tale se zvîrcolesc în colb. Acum te-ai putea bucura că n-a mai rămas nimic din vechea ta iubire. Chiar, ce-a mai rămas de fapt din ea? Şi totuşi, dac-ai spune că n-a mai rămas nimic, ar însemna să te minţi, căci inima-ţi tresare şi sufletul te doare la auzul oricărui cîntec desuet din acele zile, chiar dac-au ajuns acum banalităţi pentru toată lumea. Cum îţi explici asta? Dar las-o mai moale, nu trebuie să te mai gîndeşti atîta! De data asta nu mai e vorba de iubire, ci doar de amintirea ei! Ne place ideea că iubim în toate împrejurările şi mai ales atunci cînd dragostea nu mai are nici un suport real. În clipa asta, de pildă, simt cum aleargă spre mine într-o goană nebună valuri venind din largul vechiului ocean ce mă învăluia atunci; ca o boală latentă care pîndeşte momentele de slăbiciune pentru a-şi reactiva veninul. Ce-i de făcut cînd îndoiala cea mare, care a clătinat toate adevărurile, stă neputincioasă în faţa iubirii?

Ismail reveni fascinat la tragedie şi se apucă să-i înşire toate amănuntele. Kamal nu mai suportă şi în cele din urmă îl întrerupse:

- Doar Allah este veşnic! spuse într-o doară, încercînd să pună capăt discuţiei. Este regretabil, într-adevăr, dar nu mai putem face nimic...

Kamal nici nu voia să afle mai multe. I-ajungeau cele povestite. Simţea nevoia de linişte pentru a reflecta. Plîngea în tăcere cu lacrimi nevăzute. Rămase destul de surprins, căci crezuse mai de mult că s-a tămăduit de boala cea veche. Au trecut nouă sau zece ani! se mustră el, mirîndu-se. Ce mult şi totuşi ce puţin! Cum o fi arătînd Aida acum? Ar vrea s-o privească îndelung, pentru a încerca să afle secretul acelui trecut fascinant. Şi poate chiar secretul sufletului său! Nu-i mai apare acum decît ca o scînteiere fugară dintr-o zi însorită sau ca o imagine părelnică de pe o reclamă luminoasă şi se pomeneşte

şoptindu-şi, tresărind: Asta e ea! Dar ce reprezintă, de fapt? O imagine compusă din trăsăturile unei eroine de roman sau ale unui star de cinema, sau e doar o amintire furişată? Nu mai putea rămîne în locul acela. Tînjea după o călătorie în lumea nepătrunsului, o călătorie pe care n-o putea face decît singur şi se pomeni ridicîndu-se.

— Ce zici de invitaţia mea la un pahar, undeva într-un loc agreabil şi discret? îi propuse lui Ismail pe neaşteptate.

— Îmi pare rău, nu pot! Mă aşteaptă soţia ca să mergem în vizită la o mătuşă, răspunse Ismail fără să stea pe gînduri şi izbucni în rîs cu gura pînă la urechi.

Părăsiră cafeneaua, continuînd o conversaţie fără nici o legătură cu discuţia de pînă atunci. Ne plictisim de dragoste atunci cînd ea există, iar dacă s-a dus îi simţim lipsa! îşi zise Kamal în sinea lui, cînd rămase singur.

7

Minunat loc, nimic de zis! Numai că nu-mi prea dă mîna! Din locul ăsta destul de călduţ poţi să vezi şi cine pleacă, şi cine vine. Dinspre strada El-Faruq[1], din El Muski[2] şi din El-Ataba[3]... şi spre ele... Dacă n-ar fi frigul ăsta înţepător de ianuarie, un om dornic să nu-i scape nimic – cum sînt eu – n-ar fi părăsit în ruptul capului colţul minunat al cafenelei de pe trotuar pentru a se ascunde aici în spatele ferestrei zăbrelite. Dar o să vină ea şi primăvara... O să vină, într-adevăr, numai că nu-mi prea mai dă mîna. Şaisprezece ani sau chiar mai bine şi eu n-am reuşit să trec de categoria a şaptea. Dugheana din El-Hamzawi am dat-o pe nimic... imobilul din El-Ghuriyya[4] nu-mi aduce decît cîteva lire, deşi e o

---

1 Stradă ce purta numele prinţului moştenitor, viitor rege al Egiptului.

2 Vechi cartier comercial şi meşteşugăresc al oraşului Cairo, care poartă numele unuia dintre urmaşii lui Salah ad-Din – 'Izz ad-Din Musk. Împreună cu cartierul vecin Khan el-Khalili, alcătuieşte şi astăzi principalul *suq* (bazar) al capitalei Egiptului.

3 Stradă şi cartier vestit din partea de vest a vechiului centru al oraşului Cairo.

4 Zona din jurul porţii Al-Mitwalli sau Zuwayla, care şi-a împrumutat acest nume de la Al-Aşraf Qansu al-Ghuri, penultimul sultan (1500-1516) din dinastia Mamelucilor, care a construit aici o moschee şi un mausoleu, socotite şi în prezent unul din cele mai interesante ansambluri arhitectonice ale oraşului Cairo.

hărăbaie, iar casa din Qasr eş-Şawq e locuinţa mea şi adăpostul meu... Dacă Ridwan are un bunic destul de înstărit, Karima în schimb nu are nici un sprijin în afară de mine... Să susţii o familie şi să fii şi amorez! Din păcate, nu-mi prea mai dă mîna...

Urmărind absent siluetele care treceau, ochii îi căzură asupra unui tînăr înalt şi deşirat, cu mustaţă stufoasă şi ochelari cu ramă aurie, îmbrăcat în obişnuitul pardesiu negru, grăbind ţanţoş dinspre El-Muski spre El-Ataba. Zîmbi, îndreptîndu-se în scaun ca şi cum s-ar fi pregătit să se ridice, dar se răzgîndi. Dacă nu l-ar vedea atît de grăbit, poate că s-ar repezi în stradă şi l-ar invita să-i ţină de urît. Kamal e un bun partener de conversaţie la supărare. Are aproape treizeci de ani şi nici nu-i trece prin cap să se însoare. De ce m-oi fi pripit eu, nu pricep. Mai ales nu înţeleg cum de-am căzut cu atîta uşurinţă în plasă a doua oară, înainte să mă fi dezmeticit bine după primul divorţ. Dar cine nu se plînge în ziua de azi? Şi becherii se plîng la fel ca şi cei însuraţi! Pe vremuri, El-Azbakiyya[1] era un refugiu încîntător! Cu încetul s-a ales praful de ea, iar astăzi nu mai vezi pe-acolo decît oamenii cei mai de jos, pleava... Ce altă plăcere ţi-a mai rămas decît să te instalezi la răspîntia străzilor şi să pîndeşti un vînat ieftin?! Cel mai potrivit vînat pare să fie o servitoare egipteancă din cele care slujesc prin casele europenilor. În majoritatea cazurilor, au o înfăţişare agreabilă şi sînt destul de curăţele. Cele mai multe pot fi întîlnite la tarabele cu legume din piaţa de flori.

Terminase cafeaua şi-acum stătea în spatele ferestrei, petrecînd cu ochi lacomi toate femeile care treceau, îmbrăcate în pardesiu sau cu milaie strînse pe corp. Le măsura mai întîi cu privirea de sus în jos şi de jos în sus şi pe urmă pornea să le cerceteze cu de-amănuntul, cu o răbdare ce nu cunoştea margini. Uneori stătea la pîndă pînă la ora zece, alteori numai cît îşi sorbea cafeaua şi pe

---

1. Parc, teatru şi cabaret din zona centrală a oraşului Cairo, în imediata vecinătate a vechii opere.

mină se ridica, pornind pe urmele vînatului, atunci cînd adulmeca unul mai ieftin. Începea să semene cu un negustor de vechituri. De cele mai multe ori se mulţumea doar să privească sau o lua agale după vreo femeie fără nici un ţel precis. Numai rareori, mînat de o dorinţă irezistibilă îşi lua inima în dinţi şi se ţinea după o slujnică uşuratică sau o văduvă trecută de patruzeci de ani. Nu mai era bărbatul care fusese! Hotărît lucru! Nu numai pentru că poftele se înmulţiseră şi nu prea se mai ajungea cu banii, dar şi din pricina vîrstei, căci împlinise de-acum patruzeci de ani, cu toate că nu şi-i dorise. Un adevăr înfiorător! „Şi mai e şi firul ăsta alb, care mi s-a ivit la tîmplă! I-am cerut frizerului de nenumărate ori să-mi facă rost de-un leac. Un fir nu contează – mi-a răspuns el , dar în curînd o să te trezeşti că ţi-a încărunţit tot capul! Blestemaţi să fie! Şi frizerul cobitor, şi părul cărunt! Mi-a zis să-l vopsesc, dar n-am mîncat lauri să fac una ceva! Tata nici la cincizeci de ani nu avea vreun fir alb! Dar mă potrivesc eu cu tata?! Şi asta nu numai în privinţa părului cărunt! La patruzeci de ani, el era încă tînăr! Ba chiar şi la cincizeci! Pe cînd eu, jalnică figură!... Nu mă pricep de ce, că doar n-am abuzat mai tare ca el de viaţă!“ Mai bine uită-te la femeia asta care trece şi lasă gîndurile! Nu-ţi mai bate atîta capul! Şi mai ales nu-ţi mai face inimă rea! Oare să fi fost Harun ar-Raşid[1] chiar aşa cum spun poveştile? Ce-i Zenoba, pe lîngă haremurile pe care le-a avut el? Fiica de cîine poartă toată vina în amintoria asta! Cum-necum a izbutit să te ademenească, nu tu te-ai lăsat păcălit şi ai ales s-o duci aşa pînă la

---

1 Al cincilea calif (768-809) din dinastia Abbasizilor. Renumele său deosebit se datorează pe de o parte numeroaselor războaie purtate împotriva Imperiului Bizantin, iar pe de altă parte înfloririi economice şi culturale pe care a cunoscut-o califatul din Bagdad în vremea lui. O serie de povestiri din ciclul *O mie şi una de nopţi* se referă la momente şi întîmplări din viaţa intimă a acestui calif, în jurul căreia s-au ţesut numeroase legende şi anecdote.

capătul zilelor. Şi-acum – om în toată firea – te trezeşti hoinărind pe străzi, jinduind după cine ştie ce muiere! Dacă tinereţea-i un blestem, apoi maturitatea face cît o mie de blesteme! Unde mai găseşti tihna inimii? Dar cea mai mare nenorocire n-a venit încă. Ce-o să fie în ziua cînd o să te întrebi ce-i cu tine şi ce-ai ajuns?

Pe la nouă şi jumătate ieşi din cafenea. Străbătu El-Ataba, îndreptîndu-se agale spre Muhammad Ali[1]. Se abătu spre taverna *En-Nagma*[2] şi-l salută pe Khalo, proţăpit ca de obicei în spatele barului. Îi răspunse cu zîmbetul lui pînă la urechi, ce-i dezvăluia dinţii galbeni şi rari, şi-i făcu semn spre salonul din fund, ca şi cînd ar fi vrut să-i spună că prietenii s-au adunat de mult şi-l aşteaptă cu nerăbdare. Din faţa barului, un mic coridor ducea spre trei salonaşe. Yasin trecu indiferent pe lîngă primele două, de unde se ridica o larmă cumplită, şi se opri la ultimul, care avea doar o singură fereastră cu zăbrele ce dădea spre fundătura El-Mawurdi. În colţuri erau aranjate trei mese. Două erau libere iar în jurul celei de-a treia se aşezaseră prietenii lui. Îl întîmpinară cu urări vesele de bun venit, ca în fiecare seară cînd se abătea pe acolo. În ciuda tînguielilor, Yasin arăta mai tînăr decît toţi. Cel mai în vîrstă era un pensionar burlac. Lîngă el stătea un secretar-şef de la *waqf*-uri[3]. Urmau apoi şeful personalului administrativ de la Universitate şi un avocat care nu profesase niciodată, avînd în vedere că bunurile imobiliare îi aduceau venituri suficiente. Abuzul de alcool se putea ghici cu uşurinţă pe mutrele lor, în

---

1. Stradă care poartă numele guvernatorului şi viceregelui Egiptului, Muhammad Ali (1805-1848), considerat fondator al statului egiptean modern şi al dinastiei ereditare kedivale şi regale care a condus Egiptul pînă în anul 1952.
2. În traducere, *Steaua*.
3. Aşezămintele şi bunurile religioase islamice. Instituţie (minister departament, direcţie) existentă în ţările arabe, care se ocupă de administrarea aşezămintelor şi bunurilor religioase.

privirile stinse ale unora și pe tenul foarte palid sau tăcojiu al altora. Soseau la tavernă între opt și nouă seara și n-o mai părăseau decît cu ultima strajă a nopții. Comandau cele mai proaste și mai ieftine băuturi. Nu se întîmpla decît foarte rar ca Yasin să le țină companie toată noaptea. În mod obișnuit, rămînea cu ei numai două-trei ceasuri, retrăgîndu-se devreme.

— Bine-ai venit, *hagg*[1] Yasin! îl întîmpină bătrînul celibatar, imediat ce dădu cu ochii de el.

Insista să-i spună *hagg* din respect pentru numele lui binecuvîntat.[2]

— Ai cam întîrziat, viteazule! îl mustră în glumă avocatul, care părea să se fi ofilit cel mai tare din pricina alcoolului. Am băgat de seamă că lipsești. Pesemne că iar a dat peste vreo femeie – ne-am zis noi – și n-o să mai avem plăcerea să-l vedem noaptea asta...

— Va să zică numai o femeie poate despărți doi bărbați... filosofă bătrînul burlac, vrînd să tălmăcească vorbele avocatului.

— Nu mai ai nici un motiv să te temi în privința asta, glumi Yasin, în vreme ce se așeza între el și secretarul-șef de la *waqf*-uri.

— Cine știe? Diavolul își mai vîră coada cîteodată, bolborosi bătrînul, ducîndu-și paharul la gură. S-ar putea să mă mai ispitească și pe mine o fetișcană de vreo paisprezece ani...

---

1 Rostire egipteană a cuvîntului din araba literară hadjdj „hagiu, pelerin" (fem. *hadjdja*, eg. *hagga*), termen folosit mai ales în limbajul familiar egiptean în adresarea către persoane care au participat la ritualul pelerinajului la locurile sfinte de la Mecca sau care au numai intenția să participe la el și chiar către aceia cărora li se urează numai să se achite de îndatorirea pelerinajului, socotit unul dintre cei cinci stîlpi ai credinței islamice.

2 Referire la etimologia numelui propriu Yasin, provenit din alăturarea literelor Y și S, care dau titlul celei de a XXXVI-a *sure* coranice. În mod obișnuit, cele două litere sînt tratate în acest context ca un titlu mistic al profetului Muhammad.

— Cum de nu! Poate în gînd... îl luă secretarul-șef peste picior.

— Nu pricep ce trăncănești...

— Nici eu nu pricep!

Apăru Khalo aducînd un pahar și o farfurioară cu boabe de lupin.

— Vedeți ce ianuarie am avut anul ăsta? întrebă Yasin încercînd să schimbe vorba.

— Allah le rînduiește pe toate! îndrugă șeful personalului administrativ. Ianuarie a adus ger mare, dar l-a dus și pe Tawfiq en-Nasim fără întoarcere...

— Scutiți-mă de atîta politică, bombăni avocatul. Am tot discutat despre ea în fiecare seară. Simt că nu mai suport... Vă rog să schimbați subiectul...

— De fapt, viața noastră la atîta se reduce: doar la politică și nimic altceva, îngăimă șeful personalului administrativ.

— Tu ești un biet șef peste niște funcționari și n-ai decît categoria a șasea... Ce treabă ai tu cu politica?

— Categoria a șasea cu vechime, te rog, protestă șeful. De pe vremea lui Saad!...

— Și eu am categoria a șasea, dar de pe vremea lui Mustafa Kamil[1], bolborosi burlacul. De-atunci o am și am ieșit la pensie cu ea, ca să-mi aduc mereu aminte de el... Ia ascultați-mă! N-ar fi mai nimerit să ne vedem de pahar și să cîntăm ceva?

— Mai întîi să bem, taică! propuse Yasin, pregătindu-se să dea paharul peste cap.

Yasin nu se legase în viața lui de cineva printr-o prietenie profundă, dar avea amici în toate cafenelele și tavernele orașului. Se apropia foarte ușor de oameni și se făcea

---

1. Mustafa Kamil (1874-1908), unul dintre inițiatorii mișcării naționale egiptene, militant pentru abolirea ocupației britanice și dezvoltarea culturală a țării. În anul 1907 a întemeiat Partidul Național care a jucat un rol de seamă în viața politică a Egiptului, îndeosebi în perioada premergătoare înființării *Wafd*-ului.

repede plăcut. De cînd alesese taverna asta, odată cu diminuarea veniturilor sale, îi găsea aici pe tovarăşii săi de petrecere ori de cîte ori avea chef să stea de vorbă cu cineva. Dar – lucru ciudat! – nu se întîlnise cu nici unul dintre ei în afara tavernei. De fapt, ceea ce-i aduna pe toţi era numai cheful de băutură şi nevoia de a găsi un local ieftin. Şeful personalului administrativ de la Universitate avea cea mai bună situaţie financiară, dar avea şi mulţi copii, iar avocatul ajunsese aici atras de faima tavernei pentru băuturile ei tari. Yasin se porni să bea zdravăn şi să pălăvrăgească, aruncîndu-se cu toată fiinţa în vîltoarea larmei care plutea în local, alergînd dintr-un colţ în altul. Bătrînul celibatar îi era, indiscutabil, cel mai simpatic. Toată vremea glumea cu el; mai ales glume deocheate. Bătrînul îl prevenea mereu să nu exagereze, reamintindu-i îndatoririle sale de familie. „Neamul nostru pentru aşa ceva a fost creat. Şi tata, şi bunicul au fost la fel", îi răspundea Yasin mîndru. Cu aceleaşi vorbe se lăudă şi la petrecerea din seara asta, dar se trezi cu avocatul luîndu-l nitam-nisam peste picior:

— Şi maică-ta? Şi ea a fost la fel?

La remarca avocatului izbucniră cu toţii în hohote. Se lăsă şi Yasin prins în valul de veselie; rîse şi el, dar mai mult în silă, căci inima-i tresări imediat şi peste ea se aşternu un zăbranic. Întrecu măsura bînd de necaz şi la un moment dat i se năzări că se prăbuşeşte: nici locul nu mai era al lui, nici paharul nu mai era paharul lui, nici ziua nu-i mai aparţinea. „Toţi îşi dau coate şi fac haz pe seama mea... E o diferenţă ca de la cer la pămînt între mine şi tata! Nu există nenorocire mai mare decît să-ţi îmbătrînească anii şi să-ţi scadă banii... Noroc cu licoarea asta care te-ajută să uiţi de toate necazurile... Zi mai bine: Ce fericit sînt! Nu se mai întoarce leacul ce-am pierdut şi nici tinereţea ce-am avut... Elixirul ăsta o să-ţi fie cel mai credincios tovarăş toată viaţa! Am sorbit cu nesaţ din el în floarea tinereţii şi uite-l că-mi ţine de urît şi-acum, cînd sînt om în toată firea. Şi-o să se bucure de

el şi capul meu încărunţit... Mîine, cînd Ridwan o să fie bărbat, iar Karima o să meargă legănîndu-se ca o mireasă, eu o să stau frumos într-un colţ uitat din El-Ataba şi-o să golesc paharele amărăciunii şi bucuriei. Ce fericit sînt!"

Grupul se pomeni pe neaşteptate îngînînd în cor „Sclavului iubirii de nimic nu-i pasă". Pe urmă începură să cînte „Vecină din vale...", cu glasuri mai înteţite. Li se alăturară şi alte voci din celelalte salonaşe şi hărmălaia crescu. La final, se opriră brusc şi se aşternu o tăcere apăsătoare. Şeful personalului administrativ folosi prilejul şi aduse vorba din nou despre demisia lui Tawfiq en-Nasim şi despre povestea complicată a Tratatului[1], care ar fi urmat să protejeze Egiptul împotriva Italiei, înfiptă bine în Libia vecină. Grupul de cheflii refuză cu încăpăţînare subiectul, răspunzîndu-i cu versuri din cîntecul abia isprăvit: „Lasă jos perdeaua la fereastra noastră... Cel mai bun vecin vrea să ne lovească...". Cu toate că întrecuse de mult măsura, bătrînul protestă vehement la răspunsul lor zeflemitor şi se porni să-i ocărască. Cîntecele lor aveau răspunsul promt asigurat şi de data asta: „Mustrarea ta-i adevărată, sau doar o glumă este?". Nemaiavînd încotro, se alătură şi năzurosul veseliei generale care părea să-i molipsească şi pe vecini.

Yasin părăsi taverna cam pe la miezul nopţii şi pe la ora unu ajunse în sfîrşit acasă în Qasr eş-Şawq. Trecu din cameră în cameră, aşa cum făcea în fiecare noapte cînd sosea tîrziu. Pe Ridwan îl găsi în odaia lui, învăţînd. Tînărul ridică ochii îngustaţi de pe paginile unui tratat de drept şi schimbă un zîmbet înţelegător cu tată-său. Se iubeau foarte tare, iar Ridwan îl respecta mult, deşi ştia

---

1. Tratatul de prietenie şi alianţă care urma să fie semnat în vara anului 1936 avea, în opinia Marii Britanii, şi menirea de a proteja Egiptul şi Sudanul împotriva unor eventuale invazii din partea trupelor italiene, care ocupaseră deja Libia (1912) şi Etiopia (1935).

că la ora aceea nu se putea întoarce decît ameţit zdravăn. Yasin admira frumuseţea şi inteligenţa băiatului şi mai ales silinţa deosebită a fiului său. Îi era drag ca lumina ochilor. Întrezărea în el pe viitorul procuror care avea să-i mîngîie orgoliul şi să-l consoleze pentru multe necazuri.

– Cum merg lecţiile? întrebă tatăl.

Ridwan arată cartea din ochi, ca şi cînd ar fi vrut să spună „Sîntem la datorie!". Apoi zîmbi cu seninătate, facîndu-l pe Yasin să tresară dureros. Ochii mari şi negri îi aminteau de chipul Haniyyei, bunica băiatului.

– Te deranjează dacă dau drumul puţin la patefon? mai întrebă tatăl.

– Pe mine, nu... Dar mă tem că e cam tîrziu şi vecinii dorm la ora asta...

– Să doarmă sănătoşi! bombăni Yasin, îndepărtîndu-se în vîrful picioarelor.

Se opri apoi în dormitorul copiilor; Karima era cufundată într-un somn adînc în pătucul ei, iar în cealaltă parte a camerei patul gol al lui Ridwan îşi aştepta stăpînul. Îi trecu prin gînd s-o trezească pe fetiţă şi să se joace cu ea, dar îşi aminti imediat protestele ei cînd e deranjată noaptea tîrziu şi renunţă, îndreptîndu-se spre dormitorul său. Cea mai frumoasă noapte în casa asta era noaptea de vineri – binecuvîntată zi de odihnă. Indiferent la ce oră se întorcea acasă, în noaptea de vineri îl invita pe Ridwan în salon. Apoi le trezea pe Karima şi pe Zenoba, dădea drumul la patefon şi stăteau la taifas pînă în fapt de ziuă, cînd începeau cocoşii să-şi dea bineţe. Ţinea nespus la familia lui şi în mod deosebit la Ridwan. Adevărat că nu se prea ocupa – sau mai bine zis, nu avea timp să se ocupe – de îndrumarea lui, lăsînd totul în seama Zenobei şi a norocului. Oricum, respinsese din capul locului ideea de a face pe zbirul cu el, aşa cum făcuse stăpînul. Îl îngrozise întotdeauna gîndul că în inima lui Ridwan şi-ar putea face loc spaima pe care o simţise el ori de cîte ori se trezise faţă în faţă cu tatăl lui.

De fapt, ce să mai vorbim, n-ar fi putut face așa ceva nici dacă ar fi vrut! Cînd se adunau în jurul lui, după miezul nopții, nu știa cum să le arate mai bine dragostea. Glumea, stătea de povești cu ei și se pornea să le spună toate anecdotele auzite la tavernă, fără să-i pese nici măcar de efectul pe care-l aveau asupra nevinovăției lor și fără să dea nici o atenție protestelor Zenobei și semnelor ei disperate cu care încerca să-l oprească. Părea că uita cu totul de sine și nu mai era în stare să-și pună frîu limbii.

În dormitor o găsi pe Zenoba dormind iepurește, așa cum făcea de obicei. Înainte de a intra în odaie o auzise sforăind, iar cînd ajunsese în mijlocul camerei, se pomenise cu ea foindu-se cu ochii deschiși. „Slavă lui Allah că ești teafăr!“, mormăi ea cu ironie, mimînd îngrijorarea. Pe urmă se ridică și-l ajută să se dezbrace și să-și orînduiască hainele. În cămașa de noapte părea mai în vîrstă decît era în realitate. De multe ori i se păruse că ar fi chiar de vîrsta lui. Oricum ar fi fost, ea izbutise să-l strunească și fusese singura care reușise să-i păstreze un cămin. Nu-i mai puțin adevărat că, la început, căsnicia lor trecuse prin momente critice, dar nimic n-o clintise pe Zenoba din hotărîrea de a avea un cămin al ei. Trecuse timpul, adusese pe lume un băiat pe care-l pierduseră curînd, urmase apoi Karima... Asta o făcuse să se agațe și mai vîrtos de viața de familie, mai ales cînd înțelesese în sfîrșit că frumusețea a început să se ducă. Timpul o povățuise să se înarmeze cu răbdare, cu multă răbdare și îngăduință, și să se străduiască să se poarte ca o adevărată „doamnă“. Și-a călcat pe suflet renunțînd la găteli și sulimanuri și în cele din urmă a ajuns să cîștige simpatia celor din Bayna el-Qasrein și din Es-Sukkariyya. Buna chibzuință o îndemnase să fie foarte atentă cu Ridwan, cu toate că nu-l avea deloc la suflet, mai ales după ce unicul băiat pe care-l adusese pe lume se prăpădise. Anii își lăsaseră urmele pe fața Zenobei, dar nu pregeta o clipă să se ocupe de înfățișarea ei. Yasin o urmări zîmbind cum își aranjează părul în fața oglinzii. Cu toate că se supăra sau

se înfuria uneori pe ea, își dădea prea bine seama că locul soției în viața lui ajunsese atît de însemnat, încît n-ar mai putea renunța la ea. Își adusese un șal bogat cu care se înfășurase strîns, stînd zgribulită pe marginea canapelei.

– Ce ger cumplit! se văită ea. Cred c-ar trebui să-ți fie milă de tine și să renunți la petreceri în timpul iernii...

– Băutura te face să nu mai știi în ce anotimp te afli, răspunse Yasin, ironic. De ce te obosești să te mai scoli din pat?

– Mă tem că tu ești cel obosit, mai ales că vorba îți pare destul de ostenită și limba ți se împleticește, mormăi ea, ridicînd din sprîncene.

Îmbrăcat în *ghilbab*, Yasin părea un balon gata să se ridice spre tavan. Își mîngîie burta, contemplîndu-se în oglindă, foarte împăcat cu înfățișarea lui. Ochii lui negri aruncau scîntei.

– Dacă ai vedea cum mă salută soldații! se grozăvi el, zîmbind unei scene închipuite. Soldații din ultima strajă a nopții, vreau să zic... Am ajuns să ne împrietenim...

– Nu mai spune! bombăni ea, oftînd și zîmbind cu îngăduință.

8

Înfățișarea lui Ridwan Yasin, păşind agale prin El-Ghuriyya stîrnea admirația trecătorilor care-i ieşeau în cale. Avea şaptesprezece ani, ochi mari, negri şi catifelați, statură mijlocie dar mîndră; începuse să se împlinească puțin şi se îmbrăca întotdeauna elegant. Obrajii rumeni îi moştenise de la familia Iffat. Păreau că radiază strălucire şi lumină, iar gesturile sigure şi reținute lăsau să se vadă că era conştient de frumusețea lui. Cînd ajunse în Es-Sukkariyya, îşi întoarse uşor capul spre casa în care locuiau mătuşă-sa Khadiga împreună cu cei doi veri – Abd el-Mun'im şi Ahmad –, dar îşi continuă drumul nepăsător. Nu se simțise niciodată ispitit să lege o prietenie adevărată cu verii săi. Curînd după aceea, trecu de poarta El-Mitwalli şi coti pe Calea Roşie, continuînd să meargă agale pînă cînd ajunse în fața unei porți vechi. Bătu şi după cîteva clipe apăru în deschizătură Hilmi Izzat, prietenul său din copilărie şi colegul de la Facultatea de Drept. Era la fel de chipeş ca Ridwan. Hilmi îl întîmpină surîzînd şi se apropiară, îmbrățişîndu-se şi sărutîndu-se – ritual obişnuit de cîte ori se întîlneau. În vreme ce urcau scara, gazda începu să-i laude cravata, observînd cît de bine se asortează cu cămaşa şi ciorapii. Era tocmai motivul pentru care-l socotea pe Ridwan model de eleganță şi bun gust. Nu e mai puțin adevărat că aveau acelaşi interes şi pentru politică, şi pentru studiu. Ajunseră într-o cameră spațioasă cu tavan înalt. Era în acelaşi timp şi dormitorul, şi biroul lui Hilmi. Nu de puține ori învățaseră

împreună în această odaie pînă noaptea tîrziu şi adormiseră în patul cu picioare înalte şi negre, acoperit cu plasă de ţînţari. Faptul că rămînea noaptea într-o casă străină nu l deranja pe Ridwan, fiind obişnuit încă din vremea copilăriei să-şi petreacă din cînd în cînd cîteva zile în casa bunicului Muhammad Iffat din El-Gamaliyya sau în casa mamei sale din El-Munira, care nu mai avusese parte de alt copil după ce se recăsătorise. Aşa stînd lucrurile, nu întîmpinase nici o obiecţie din partea tatălui sau a mătuşii cînd rămăsese la prietenul său. Ba mai mult, mătuşa tatălui său era chiar fericită să-l mai vadă dispărînd din preajma ei. Nici Hilmi Izzat n-avusese parte de o soartă mai bună. Tatăl său, *ma'mur*[1] la o secţie de poliţie, se prăpădise cu vreo zece ani în urmă. În răstimpul ăsta, cele şase surori se căpătuiseră, care cum putuse, iar el rămăsese doar cu bătrîna sa mamă în toată casa. La început ea izbutise cu chiu, cu vai să administreze casa, dar cu timpul Hilmi devenise adevăratul stăpîn. Îşi dusese traiul din mica pensie rămasă de pe urma tatălui şi cu chiria cîştigată din parterul imobilului. Viaţa nu mai fusese la fel de uşoară ca pe vremea cînd trăia tatăl, dar Hilmi reuşise în cele din urmă să ducă şcoala pînă la capăt şi să se înscrie la Facultatea de Drept, fără să ştie ce sînt privaţiunile. Cînd se întîlnea cu Ridwan, bucuria lui nu cunoştea margini. I-ar fi plăcut să fie tot timpul împreună, ca şi cînd aveau de învăţat şi în clipele de răgaz. Se entuziasmă ca întotdeauna la sosirea prietenului său şi-l invită să se aşeze pe canapeaua din faţa balconaşului, grăbindu-se să i se alăture. Rămase puţin pe gînduri, neştiind cu ce să înceapă discuţia, mai ales că aveau atîtea să-şi spună, dar observă imediat privirea abătută a lui Ridwan, care părea trist şi cu gîndul aiurea. Entuziasmul i se risipi; se uită la Ridwan puţin descumpănit, pe urmă şopti, crezînd că intuieşte pricina:

---

1 Termen ce desemnează diferite funcţii în administraţia egipteană. În contextul de faţă, comandant al unei circumscripţii de poliţie.

— Fac pariu pe orice că te-ai abătut pe la mamă-ta...

Ridwan răspunse cu un gest aprobator fără să scoată o vorbă.

— Ce mai face? îl întrebă Hilmi, ezitînd.

— Excelent... Apoi, oftînd: Numai dacă n-ar fi Muhammad Hasan ăsta... Tu nu-ți dai seama ce înseamnă ca mama ta să aibă un alt soț decît tatăl tău!

— Ce să-i faci? Sînt destul de multe situații complicate, încercă Hilmi să-l consoleze. Nu-i nimic condamnabil în asta... Și pe urmă, povestea e atît de veche!

— Nu, nu, nu, nicidecum! izbucni Ridwan, pierzîndu-și firea. Tot timpul stă proțap în casă! Nu lipsește decît pentru slujba de la minister. Niciodată n-o găsesc și eu singură! Și-și mai arogă și rolul de părinte și de sfătuitor. Îmi vine să-l fac fărîme! Și – colac peste pupăză! – de fiecare dată cînd mă vede, ține cu tot dinadinsul să-mi amintească de funcția lui și că e șeful tatălui meu la Direcția Arhivelor. Și nu se sfiește să vorbească urît despre el în prezența mea... Dar nici eu nu-mi mai pot ține gura și i-o cam retez! Se opri pentru cîteva clipe, încercînd să se liniștească, dar își reluă șirul nemulțumirilor cu și mai mult năduf: Mama a fost o proastă! Nu trebuia să accepte în ruptul capului să se mărite cu bărbatul ăsta! Era de o mie de ori mai bine dacă se întorcea la tata!

— „După dragoste tînjeam eu!...“, fredonă Hilmi într-o doară, căci știa destul de multe despre năravurile lui Yasin.

— Chiar și așa! protestă Ridwan îndîrjit. Capriciile femeilor sînt greu de înțeles. Ea pare destul de mulțumită de omul ăsta nesuferit și ăsta este pentru mine lucrul cel mai grav...

— Nu pricep de ce te încăpățînezi tu să alergi cu tot dinadinsul tocmai după lucrurile neplăcute care-ți tulbură seninătatea...

— Ciudat, într-adevăr! exclamă Ridwan. Dar ăsta nu-i singurul motiv de mîhnire. Îl urăsc pe bărbatul mamei,

dar să știi că n-o iubesc mai mult nici pe nevasta lui Tucă-meu! Nici el n-a făcut o alegere mai pricopsită! Dar ce pot să fac? Femeia asta cel puțin se poartă frumos cu mine, deși nu cred că mă iubește... Și toate se sparg în capul meu. Cîteodată simt că viața asta e de neîndurat...

Intră o slujnică bătrînă, aducîndu-le două păhăruțe cu cafea. Ridwan, care suferise tot drumul din pricina vîntului amar și uscat de februarie, începu să se simtă mai bine. Amestecă zahărul în tăcere. Înfățișarea i se schimbă pe neașteptate, iar fața care i se lumina treptat vestea sfîrșitul acelei povești triste.

- M-am obișnuit să învăț împreună cu tine și nu mai sînt în stare să fac nimic singur, zise Hilmi, bucuros să schimbe subiectul.

Zîmbi și Ridwan, mulțumit de ideea prietenului său.

- Ai auzit de chestiunea cu decretul?... Decretul referitor la alcătuirea unei delegații în vederea negocierilor?[1] întrebă Ridwan pe neașteptate.

- Am auzit! Dar să știi că cei mai mulți nu sînt deloc optimiști în privința condițiilor în care vor avea loc negocierile astea... Se pare că tocmai Italia, care ne amenință frontierele, insistă pentru negocieri. Pe de altă parte, ne mai amenință și englezii, dacă nu se va ajunge la nici un rezultat.

Sîngele martirilor nu s-a răcit încă și am impresia că va curge din nou sînge...

Astea-s vorbe! Vorbe goale! A încetat lupta și-au început poveștile! replică Hilmi, clătinînd din cap cu dezamăgire.

---

1 La 13 februarie, regele a semnat decretul referitor la constituirea unei delegații care să poarte negocieri cu reprezentanții guvernului britanic în legătură cu reglementarea problemelor rămase în suspensie după declarația guvernului britanic din 28 februarie 1922. Delegația a fost condusă de Mustafa en-Nahhas și din ea au făcut parte o serie de personalități reprezentînd diverse partide și orientări politice.

— În orice caz, *Wafd*-ul are o majoritate zdrobitoare în delegaţie. Află că l-am întrebat şi pe Muhammad Hasan ce părere are despre situaţia asta şi mi-a răspuns cu un ton plin de ironie: „Îţi închipui într-adevăr că englezii ar putea să părăsească Egiptul?". Ăsta-i bărbatul pe care l-a acceptat mama să-i fie soţ!...

— Şi crezi că tată-tău are o altă părere? îl întrebă Hilmi, rîzînd cu poftă.

— Ştiu foarte bine cît de mult îi urăşte tata pe englezi şi nu-mi trebuie altă dovadă!

— Chiar îi urăşte din adîncul inimii?

— Adevărul e că tata nu poate nici să iubească, nici să urască din adîncul inimii!

— Ei bine, eu te întreb care-i părerea ta. Tu eşti optimist?

— De ce nu? Pînă cînd o să rămînă problema asta nerezolvată? Sînt cincizeci şi patru de ani de cînd stau pe capul nostru! Vezi că nu sînt numai eu nefericit!

— Mi se pare că ai început să vorbeşti cu înflăcărarea asta de cînd a pus ochii pe tine... insinuă Hilmi Izzat, sorbind cu sete ultima înghiţitură din pahar.

— Cine să pună ochii? Ce sînt vorbele astea fără noimă?

— De fiecare dată cînd te înflăcărezi, ţi se îmbujorează prea mult obrajii şi-atunci frumuseţea ta iese în evidenţă, continuă Hilmi cu acelaşi zîmbet şiret. Intr-o clipă ca asta te-a văzut el, cu siguranţă. Trebuie să fi fost în ziua cînd s-a dus delegaţia studenţilor la Casa Naţiunii... Atunci, în problema unirii... Nu-ţi mai aduci aminte ziua aceea?

— Ba da! Dar despre cine vorbeşti? insistă Ridwan cu mult interes.

— Abd er-Rahim Paşa Isa!

— L-am văzut o singură dată-n viaţă şi încă de la distanţă... bombăni Ridwan, după ce stătu puţin pe gînduri. Nici nu mi-l amintesc bine...

— Şi el te-a văzut tot o singură dată, chiar în ziua cu pricina.

Pe chipul lui Ridwan se putea citi descumpănirea.

— După ce-ai plecat şi-am rămas doar eu cu el, mi-a cerut insistent să i te prezint cu prima ocazie, îl lămuri Hilmi.

— Acum, hai, nu te mai codi! Spune tot ce ai de spus!

— M-a tras de-o parte şi m-a întrebat cu hazul lui obişnuit – şi pentru că veni vorba, să ştii că are un farmec nemaipomenit: „Cine-i tinerelul chipeş cu care te-am văzut?“. I-am spus că e un coleg de la Drept şi un vechi prieten, care se numeşte aşa şi aşa... „Şi cînd o să mi-l prezinţi şi mie?“, m-a întrebat fără ocolişuri. „Dar pentru ce, Excelenţă?“, am întrebat eu, prefăcîndu-mă că nu pricep unde vrea s-ajungă „Ca să-i dau o lecţie de religie, fiu de cîine ce eşti“, a izbucnit el, făcînd pe furiosul, căci aşa se manifestă farmecul lui cîteodată. Am izbucnit într-un rîs cu hohote, de nu mă mai puteam opri.

Pentru cîteva clipe se aşternu o tăcere absolută, care făcea să se simtă vuietul şfichiuitor de februarie. Apoi muzică o fereastră izbindu-se cu putere de perete.

— Se spun fel de fel de poveşti pe seama lui... rupse Ridwan tăcerea într-un răstimp. O fi chiar aşa cum vorbeşte lumea?

— Ba e şi mai şi...

— Dar e destul de bătrîn...

— Ce importanţă are?! îl întrerupse Hilmi zîmbind întru. E un om cu poziţie înaltă, cu stare, simpatic, influent... Şi la urma urmei – cine ştie? – bătrîneţea lui ar putea să-ţi folosească mai mult decît tinereţea altora...

— Şi unde locuieşte? se interesă Ridwan, ascunzîndu-şi zîmbetul.

— Are o vilă liniştită în Helwan[1].

— Aaa, dar acolo s-au adunat oameni de tot soiul...

— O să ne numărăm şi noi printre discipolii lui. De ce nu? El este destul de versat în chestiunile politice, pe cînd noi sîntem nişte novici...

---

1 Mic oraş şi staţiune balneară cu ape sulfuroase în apropiere de Cairo, pe malul drept al Nilului.

— Şi soţia şi copiii lui cu ce se ocupă? întrebă Ridwan, circumspect.

— Ce năuc eşti! îl luă gura pe dinainte pe Hilmi. E burlac, omule! N-a fost niciodată însurat! Detestă modul ăsta de viaţă! A fost unic la părinţi şi trăieşte singur, numai cu servitorii lui... Parc-ar fi un copac răzleţ de un soi ciudat. Cînd o să-l cunoşti, n-o să mai vrei să-l mai părăseşti niciodată...

Se priviră îndelung, zîmbind cu înţeles.

— Aştept să mă întrebi cînd îi facem o vizită, îl ispiti Hilmi cu un fel de teamă în glas.

— Ei bine, cînd îi facem o vizită? murmură Ridwan, micşorînd ochii şi concentrîndu-şi privirea asupra firicelelor de ceai rătăcite pe fundul paharului.

9

Casa lui Abd er-Rahim Paşa Isa, situată pe colţul străzii Salvării din Helwan, părea extrem de simplă şi cochetă – o vilă cu un singur nivel, înalt cam de vreo trei metri, cu un selamlîc[1] ce dădea într-o grădină inundată de flori. Peste casă şi grădină, la fel ca peste împrejurimi, domnea o tăcere adîncă, odihnitoare. Pe banca de la intrare aşteptau portarul, un nubian chipeş cu siluetă zveltă, şi şoferul – un vlăjgan în floarea tinereţii cu obrajii rumeni.

— Paşa s-a ţinut de cuvînt, şopti Hilmi Izzat, la urechea lui Ridwan, cu gîtul întins spre selamlîc. Astăzi suntem singurii lui musafiri.

Portarul şi şoferul, care îl cunoşteau pe Hilmi Izzat, se ridicară în picioare politicoşi, iar cînd acesta le aruncă în treacăt o vorbă de duh, izbucniră amîndoi în rîs ca la comandă. Afară era un frig înţepător şi uscat. Cînd trecură pragul casei, Ridwan se trezi într-un salon luxos în care orice mişcare se estompa în puful covoarelor. În mijlocul peretelui din faţă atîrna un tablou mare al lui Saad Zaghlul în costum de ceremonie. Hilmi Izzat se întoarse spre oglinda care ocupa peretele din dreapta pînă la tavan şi zăbovi îndelung în faţa ei, cercetîndu-şi ţinuta. Ridwan îl imită fără să stea pe gînduri.

---

1 Salon de zi pentru primirea musafirilor, specific arhitecturii otomane şi împrumutat de arhitectura arabă din Egipt.

— Sîntem ca două luni pline ce poartă costume şi *tarbuş*[1]-uri, îşi dădu Hilmi cu părerea, zîmbind satisfăcut, fără pic de modestie. Acela căruia îi este dragă frumuseţea Profetului se cuvine să se roage pentru el!...

Se aşezară unul lîngă altul pe o canapea aurie, pe care fusese întinsă o husă de un albastru sidefat. După cîteva minute, simţiră mişcare în spatele unei draperii trase peste uşa mare de sub portretul lui Saad. Ridwan întoarse capul în direcţia ei, neputîndu-şi învinge curiozitatea. Stăpînul casei se ivi într-un costum negru, elegant, răspîndind un parfum rafinat. Avea tenul brun, faţa proaspăt rasă, statura înaltă, talia subţire şi trăsături bine conturate, puţin ascuţite de bătrîneţe, cu ochii înguşti, obosiţi. *Tarbuş*-ul îi alunecase pe frunte, aproape atingîndu-i sprîncenele. Înainta calm şi sobru, cu paşi înceţi şi rari, inspirînd siguranţă şi încredere. Nu scoase nici un cuvînt înainte de a ajunge lîngă cei doi tineri care se ridicaseră respectuoşi. Îi măsură de sus pînă jos cu o privire cercetătoare, care poposi îndelung asupra lui Ridwan, pînă ce pleoapele începură să-i tremure. Pe neaşteptate, faţa i se lumină, înseninată de un zîmbet plin de afecţiune care părea să şteargă distanţa ce-l separa de ei. Hilmi întinse mîna şi Paşa i-o prinse, ţuguindu-şi buzele spre el, rămînînd în aşteptare. Hilmi îi oferi obrazul să i-l sărute. Apoi Paşa se întoarse spre Ridwan, vorbind foarte încet, aproape în şoaptă:

— Iartă-mă, fiule, aşa obişnuiesc eu să salut...

Ridwan îi întinse mîna cu sfială şi după ce i-o strînse, Paşa îl întrebă cu un zîmbet şăgalnic în colţul ochilor:

— Şi obrazul nu mi-l dai?...

Ridwan se înroşi ca para focului, dar Hilmi îi sări imediat în ajutor:

— Vă rog să vă adresaţi mai întîi tutorelui, Excelenţă...

---

1. Fes purtat mai ales în Egipt, care pe la mijlocul secolului al XIX-lea a înlocuit turbanul, socotit simbol al conservatorismului.

Abd er-Rahim Paşa zîmbi larg, cu înţelegere, şi apoi rise din toată inima, fără să lase mîna lui Ridwan. Îi invită să ia loc şi se afundă şi el în plușul moale al unui fotoliu uriaş, alături de canapeaua aurie.

— Tutorele tău e un afurisit, Ridwan!... Parcă acesta e numele tău, nu-i aşa? Bine-ai venit! Te-am zărit o dată în tovărăşia ştrengarului ăstuia şi am apreciat în mod deosebit buna ta cuviinţă... De-atunci am dorit să te cunosc... Şi uite că nu m-ai privat de plăcerea asta...

— Sînt nespus de fericit că am avut ocazia să vă cunosc, Excelenţă... murmură Ridwan cu tact şi cu o politeţe reţinută.

— Doamne fereşte, fiul meu! exclamă bărbatul, jucîndu-se cu piatra mare a inelului. Nu trebuie să foloseşti asemenea titluri pompoase... Nu-mi plac vorbele mari... Pe mine mă interesează spiritul ales, sufletul curat şi devotamentul! Cît despre „Excelenţa Voastră, Paşă“ sau „Excelenţa Voastră, Beiule“, astea-s vorbe goale. Toţi coborîm din Adam şi Eva... Adevărul este că mi-a plăcut firea ta delicată şi de aceea am ţinut să te invit la mine... Încă o dată, bine-ai venit! Eşti coleg cu Hilmi la Facultatea de Drept, nu-i aşa?

— Da, domnule! Sîntem colegi şi prieteni nedespărţiţi din clasele primare... Amîndoi am învăţat la şcoala Khalil Aga...

— Colegi şi prieteni din copilărie, va să zică, repetă bărbatul, ridicînd din sprîncene admirativ. Apoi, clătinînd din cap: Frumos... frumos!... Şi probabil că locuieşti, ca şi Hilmi, în cartierul El-Husein?...

— Da, domnule!... Am venit pe lume în casa bunicului meu, domnul Muhammad Iffat, din El-Gamaliyya, iar acum locuiesc împreună cu tata în Qasr eş-Şawq.

— Astea sînt cartierele autentice ale oraşului Cairo! aprecie bărbatul, extaziindu-se. Astea-s adevăratele cartiere! Ce-ai zice dac-ai afla că şi eu mi-am petrecut o bună parte din viaţă tot cam pe-acolo? Am locuit împreună cu răposatul tata în Bir Juwan... Nu m-a avut

decît pe mine... Eram un diavol şi jumătate... De cîte ori nu i-am adunat pe copiii de vîrsta mea într-o ceată mare ca într-un cortegiu de nuntă, colindînd din uliţă în uliţă şi stîrnind un tărăboi greu de închipuit. Era vai de cel care ar fi cutezat să ne iasă în cale!... Iar bietul tata îşi pierdea firea şi pornea cu joarda pe urmele mele... Şi zici că Muhammad Iffat ţi-e bunic, fiule?

— Da, domnule! răspunse Ridwan mîndru.

— Cred că l-am întîlnit o dată în casa deputatului din El-Gamaliyya, îşi aminti paşa, după ce stătu puţin pe gînduri. Da. Un bărbat distins şi un patriot adevărat! A fost pe punctul de a-şi depune candidatura pentru apropiatele alegeri. A renunţat în ultima clipă în favoarea fostului deputat cu care e bun prieten. Ultimul acord ne-a obligat să renunţăm la o serie de candidaturi ca să cîştige şi fraţii noştri liberal-constituţionalişti cîteva locuri. Va să zică eşti coleg cu Hilmi la Drept? Frumos!... Dreptul este cea mai bună facultate, dar îţi trebuie o inteligenţă scînteietoare ca s-o poţi duce la capăt... În privinţa viitorului nu trebuie să-ţi faci nici o grijă!... Ai nevoie numai de tenacitate!

Ultimele cuvinte îi dădură lui Ridwan curaj, simţind că-i creşte inima în piept şi-l copleşeşte un val de entuziasm.

— Noi n-am cunoscut încă nici un insucces de cînd am început şcoala şi pînă acum! îndrăzni el să se laude.

— Bravo! Ăsta-i esenţialul! După ce terminaţi, vine procuratura, apoi magistratura... O să se găsească întotdeauna cineva care să deschidă uşile pentru cei perseverenţi. Iar viaţa de magistrat e minunată! Cu condiţia să ai tot timpul inteligenţa trează şi conştiinţa vie! M-am numărat şi eu printre slujitorii ei devotaţi, dar mi s-a cerut s-o abandonez pentru a mă dedica exclusiv activităţii politice. Interesele patriei impun cîteodată să renunţi la o activitate, oricît ţi-ar fi de dragă. Dar chiar şi astăzi mai poţi întîlni oameni care ne socotesc exemplu de dreptate şi onestitate. Spre aceasta trebuie să tinzi. În

rest, în viaţa ta particulară eşti liber să faci ce-ţi poftește inima. Achită-te de îndatoririle de serviciu şi în rest poţi să faci ce-ţi place! Dacă-ţi nesocotești aceste îndatoriri însă, lumea nu-ţi găsește decît cusururi. Nu-i auzi pe clevetitori? Ministrul cutare are cutare meteahnă... poetul cutare are cutare viciu... Dar nu toţi cei care au cusururi sînt miniştri sau poeţi. Aşa încît mai întîi trebuie să ajungi ministru sau poet şi-apoi n-ai decît să faci ce-ţi place, fără să-ţi pese de ce zic unii şi alţii. Ţine minte povaţa asta, *ustaz*[1] Ridwan!...

— E mai bine ca omul să fie curat şi cinstit şi-atunci n-o să-i mai caute nimeni cusururi, nu-i aşa, Excelenţă? interveni Hilmi Izzat cu ton maliţios.

— Ah, desigur, desigur! aprobă paşa grăbit, aplecîndu-şi capul pe umărul drept. Slavă Celui de Sus, singurul care nu are nici un cusur! Omul este o fiinţă foarte slabă, Ridwan, dar e bine să compenseze acest defect prin marile împliniri, înţelegi? Dacă-i luăm la rînd pe toţi marii oameni de stat, o să constaţi că nici unul nu este scutit de slăbiciuni... Dar o să discutăm pe îndelete şi-o să studiem împreună lecţie cu lecţie pentru ca s-avem parte numai de împliniri şi bucurii...

— Nu ţi-am spus că prietenia cu paşa este o comoară inepuizabilă? zise Hilmi, întorcîndu-se şi privindu-l fix pe Ridwan.

— Iubesc ştiinţa, viaţa şi lumea deopotrivă, continuă Abd er-Rahim Isa, adresîndu-se tot lui Ridwan, care nu-şi luă nici o clipă ochii de la el. Am obiceiul să-l iau pe cel mic de mînă şi să-l ajut pînă cînd se face om de vază. Ce poate fi mai plăcut decît iubirea şi prietenia pe lumea asta? Dacă întîmpinăm vreo greutate la studii, trebuie s-o rezolvăm împreună... Dacă ne gîndim la viitor, trebuie

---

1. Cuvînt de origine persană folosit în limba arabă modernă cu sensul de „profesor; maestru"; în limbajul familiar egiptean se întrebuinţează curent ca titlu de adresare intelectualilor şi înalţilor funcţionari.

să chibzuim împreună... Dacă simţim nevoia odihnei, s-o căutăm împreună... N-am întîlnit un bărbat mai înţelept decît Hasan Bek Imad... El este astăzi unul dintre diplomaţii noştri buni, care de altfel pot fi număraţi pe degete. Trebuie să-i recunosc meritele, măcar că face parte din grupul adversarilor mei politici... Cînd se apuca de-o treabă, n-o lăsa pînă n-o ducea la capăt – şi rar o făcea altcineva mai bine –, dar şi cînd se distra, uita de toţi şi de toate... Viaţa e foarte plăcută, cu condiţia să fii chibzuit şi să ai o înţelegere largă, cuprinzătoare a lucrurilor.. Tu cum judeci lucrurile, Ridwan? Tu ai o astfel de înţelegere?...

— Dacă n-o are, sîntem gata să-l ajutăm ca să şi-o corecteze! se grăbi să răspundă Hilmi în locul lui.

Chipul paşei se lumină de un zîmbet copilăresc ce trăda dorinţa nestăvilită de a se desfăta.

— Băiatul ăsta e un drac şi jumătate, Ridwan! Dar ce-aş mai putea eu să fac? E coleg şi prieten cu tine din vremea copilăriei... Şi-apoi nu sînt eu primul care spune că cin' s-aseamănă s-adună... Poate că tu eşti un diavol chiar mai afurisit decît el... Ia spune-mi, Ridwan, cine eşti tu? M-ai lăsat să deşert sacul pînă la fund şi să vorbesc în neştire, iar tu ai tăcut toată vremea, aşa cum procedează cei mai versaţi oameni politici. Aş vrea să ştiu şi eu ce-ţi place şi ce nu-ţi place ţie, Ridwan?!

În clipa aceea se ivi servitorul purtînd tava cu cafele. Era un flăcăiandru imberb, aducînd la înfăţişare cu portarul şi cu şoferul. Mai întîi goliră paharele cu apă de flori.

— Apa cu flori e băutura cartierului El-Husein, nu-i aşa? încercă paşa din nou să-l facă să vorbească.

— Într-adevăr, aşa este, domnule! murmură Ridwan, zîmbind.

— Ia uite-aici marii bărbaţi pe care i-a dat cartierul El-Husein! se extazie paşa, clătinînd din cap, admirativ.

Izbucniră cu toţii în hohote. Schiţă şi servitorul un zîmbet şi se îndreptă cu paşi grăbiţi spre uşă.

— Ce-ţi place ţie, Ridwan? insistă paşa. Şi ce nu-ţi place? Deschide-ţi sufletul, Ridwan! Să te ajut eu? Te interesează politica?

— Doar facem amîndoi parte din comitetul studenţesc, răspunse Hilmi Izzat, ajutîndu-şi din nou prietenul.

— E foarte bine! Ăsta-i primul lucru care ne uneşte... Dar literatura te interesează?

— Îi plac deopotrivă Şawqi[1], Hafiz[2] şi El-Manfaluti[3]... sări iarăşi Hilmi, neputîndu-se stăpîni.

— Nu ţi-am spus să-ţi legi limba? îl dojeni paşa. Vreau să-i deschid gura, frate... să aud şi glasul lui...

— Sînt, într-adevăr, mort după Şawqi, Hafiz şi El-Manfaluti... grăi liniştit Ridwan, după ce rîseră cu toţii.

— „Sînt mort după“... repetă paşa admirativ. Vorba asta n-o auzi decît în El-Gamaliyya. O fi derivînd de la „*gamal*“[4], ce zici, Ridwan? Va să zică îţi plac poeziile „Argint şi aur“, „În noaptea cînd a rămas singur...“, „Cine este?“, „Ramuri îl poartă, ramuri îl coboară...“? Minunat! Minunat! Ăsta-i un alt lucru care ne uneşte, Gamaliyya... Dar cîntecul îţi place?

— E chiar îndrăgostit de...

— Ţi-am spus doar să-ţi ţii limba!

---

1. Ahmad Şawqi (1868-1932), poet şi prozator egiptean de seamă, supranumit „emirul poeţilor“, autor al cîtorva romane şi lucrări dramatice în versuri cu subiecte istorice.
2. Hafiz Ibrahim (1872-1932), poet egiptean, autor a numeroase poeme inspirate din viaţa politică şi socială a Egiptului de la începutul secolului al XX-lea, supranumit „poetul Nilului“.
3. Muhammad Lutfi al-Manfaluti (1876-1924), prozator egiptean de formaţie tradiţionalistă, autor al cîtorva adaptări după romane şi povestiri franceze de factură romantică şi al unui mare număr de eseuri şi articole adunate în volumele *Al-Abarat* („Lacrimi“) şi *An-Nazarat* („Reflecţii“).
4. Referire la etimologia numelui *el-gamaliyya*, derivat din substantivul *gamal* „frumuseţe“.

— De *umm* Kalthum[1]... completă Ridwan, rîzînd, respectînd jocul.

— Frumos... Mie-mi plac cîntăreţii mai vechi, dar toate cîntecele sînt minunate... Îmi place şi ce-i greu, şi ce-i uşor, cum zice Al-Ma'arri[2]. Sau „sînt mort după ele", cum zici dumneata... Foarte frumos!... Noaptea asta o să fie minunată...

Sună telefonul, iar paşa se ridică şi răspunse.

— Alo! Salutare, salutare, Excelenţă...

— ...

— Şi de ce te mai miri încă? Nu face parte şi Ismail Sidqi din delegaţia care participă la negocieri[3] în calitate de reprezentant şi lider al patriei?

— ...

---

1. *Umm* Kalthum (1898-1975), renumită cîntăreaţă egipteană de muzică populară.
2. Abu al-'Ala' al-Ma'arri (973-1058?), unul dintre cei mai mari poeţi arabi clasici; gînditor şi moralist elevat (a ridiculizat dogmele islamului), sceptic şi mizantrop extremist (a predicat absurditatea existenţei).
3. La începutul lunii mai 1936 au avut loc alegeri parlamentare în urma cărora Mustafa en-Nahhas a constituit un nou cabinet *wafd*-ist. Încă din 13 februarie 1936 regele semnase un decret de constituire a unei delegaţii care să poarte negocieri cu guvernul britanic în scopul reglementării problemelor rămase în suspensie în urma publicării Declaraţiei din 28 februarie 1922. În urma eşecului tratativelor purtate de lordul Milner cu Saad Zaghlul, la 28 februarie 1922, guvernul britanic a dat publicităţii o declaraţie unilaterală prin care anunţa anularea mandatului britanic asupra Egiptului şi pregătirea ţării pentru o guvernare constituţională. Această declaraţie lăsa nerezolvate patru chestiuni importante: Canalul Suez şi apărarea Egiptului, apărarea intereselor străine în Egipt, protejarea minorităţilor naţionale şi Sudanul. Problema relaţiilor cu Sudanul fusese reglementată prin acordul din 19 ianuarie 1899 şi printr-un acord adiţional din 10 iunie 1899, care stipulau în principal anularea suzeranităţii turceşti şi instituirea unui condominiu

— Nu, Excelenţă! Eu mi-am spus o dată părerea... I-am spus-o chiar liderului în faţă... Şi asta este şi părerea lui Mahir[1] şi a lui En-Nuqraşi...

— ...

— Îmi pare rău, paşă, dar nu pot. Nu pot să uit că regele Fu'ad[2] în persoană s-a opus cîndva avansării mele. Şi se ştie doar că regele Fu'ad era omul cel mai puţin îndreptăţit să vorbească de morală... În orice caz, te văd mîine la club... La revedere, paşă... La revedere...

Se întoarse cu faţa posomorîtă, dar imediat ce dădu cu ochii de Ridwan îşi recăpătă buna dispoziţie şi reluă conversaţia.

— Aşadar, acum am făcut cunoştinţă, domnule Ridwan! Şi ce cunoştinţă plăcută! Te povăţuiesc să fii silitor şi să nu abdici niciodată de la datorie şi de la idealurile înalte. Numai după ce vor fi împlinite ai voie să te gîndeşti la fericire...

---

anglo-egiptean asupra acestei ţări. Delegaţia alcătuită pentru negocierile din 1936 era condusă de Mustafa en-Nahhas şi cuprindea o serie de personalităţi politice egiptene de diferite orientări, printre care Muhammad Mahmud, Ismail Sidqi, Abd el-Fattah Yahya, Wasif Butrus Ghali, Ahmad Mahir, Ali aş-Şamsi, Osman Mahran, Makram Obeyd, Mahmud en-Nuqraşi şi alţii.

1. În urma refuzului *Wafd*-ului de a participa la un guvern de coaliţie, la începutul anului 1936 regele Fu'ad i-a încredinţat lui Ali Mahir sarcina alcătuirii unui cabinet neutru. Acesta a organizat alegerile de la începutul lunii mai din acelaşi an, în urma cărora s-a constituit guvernul *wafd*-ist condus de Mustafa en-Nahhas. Mahir a rămas legat de palat, servindu-l cu credinţă pe rege, iar în octombrie 1937 a fost numit de către tînărul monarh Faruq (fiul regelui Fu'ad, care murise la 28 februarie 1936) şef al cabinetului regal, jucînd în această calitate un rol important în viaţa politică egipteană în anii următori.
2. Fu'ad I (1868-1936), suveran al Egiptului între 1917 şi 1936; în anul 1922, cînd Marea Britanie a acordat formal independenţa acestei ţări, şi-a luat titlul de rege.

În clipa aceea, Ridwan se uită semnificativ la ceas.

— Aaa, nu... asta în nici un caz! îl preveni paşa cu semne de teamă şi de protest. Ceasul este cel mai mare vrăjmaş al întîlnirilor dintre prieteni!

— Dar am întîrziat mult, paşă... Ora e cam înaintată...

— „Am întîrziat"... „Ora e înaintată"... Ce vorbe-s astea? Poate vrei să zici că eu sînt cam înaintat în vîrstă... Dar te înşeli, fiule! Pe scurt, îmi plac petrecerile, frumuseţea şi cîntecul după miezul nopţii! Petrecerea nici n-a început! Nici vorbă! N-am rostit decît „În numele lui Allah cel milostiv şi bun"... Mută-ţi gîndul de la plecare! Maşina vă stă la dispoziţie pînă dimineaţă. Ştiu de la Hilmi că poţi înnopta în afara casei, atunci cînd învăţaţi amîndoi. De data asta o să învăţăm împreună! De ce nu? O să-mi facă mare plăcere să discutăm unele chestiuni de drept public sau de *şari'at*[1]. Fiindcă veni vorba, cine vă ţine cursul de *şari'at*? Şeicul Ibrahim Nadim? Allah să-i dea sănătate! E un mare căpitan! Nu te mira! O să vorbim în fiecare zi despre cîte unul din marii bărbaţi ai epocii noastre! Trebuie să înţelegi totul! Noaptea asta va fi însă o noapte a iubirii şi a prieteniei. Ia spune, Hilmi, care este băutura cea mai potrivită pentru o petrecere ca a noastră?

— Whisky şi sifon şi-o friptură fragedă! se grăbi Hilmi să-i răspundă, fără să ezite o clipă.

— Friptura e o băutură, măi hîtrule?! îl mustră paşa, rîzînd din toată inima.

---

1. Legea revelată sau canonică musulmană, dogma coranică.

10

În fiecare joi după-amiază, Ibrahim Şawkat se întîlnea în salon cu fiii săi Abd el-Mun'im şi Ahmad. Din cînd în cînd, lăsa şi Khadiga treburile şi se aşeza lîngă ei, făcîndu-şi de lucru cu o broderie. Ibrahim rezistase timpului, luptîndu-se din răsputeri, dar în ultima vreme începuseră să se ivească pe chipul lui semnele bătrîneţii, chiar dacă mai putea fi încă invidiat pentru sănătatea lui de fier. Firele albe răzleţe se înmulţiseră, transformîndu-se în şuviţe, iar obrajii îi ațîrnau puhavi. Trăgea tacticos din ţigara de foi cu obişnuita-i nepăsare în priviri. Tinerii nu conteneau cu discuţiile lor aprinse; de cele mai multe ori vorbeau doar ei doi, părinţii intervenind foarte rar cu cîte o remarcă timidă. Khadiga îi urmărea fără să-şi ridice ochii de pe lucru; în ultima vreme ajunsese un morman de grăsime fără formă. Acum nu-i mai tulbura nimeni liniştea, căci nu mai avea cu cine să-şi dispute întîietatea în casă după ce soacră-sa dispăruse. Îngrijea de gospodărie cu o rîvnă ce nu cunoştea osteneala, iar grăsimea continua să reprezinte pentru ea esența frumuseţii. Se ocupa cu acelaşi interes de bărbatul ei şi de cei doi băieţi. Soţul îi cînta în strună, dar Abd el-Mun'im şi Ahmad îşi croiau drum în viaţă – fiecare după cum îl tăia capul – fără să le pese de vorbele ei. De vreo cîţiva ani izbutise să-l înduplece pe Ibrahim să-şi facă rugăciunile şi să ţină postul. Cei doi tineri respectaseră încă din copilărie aceste obiceiuri, dar cu vreo doi ani în urmă Ahmad le părăsise, evitînd în fel şi chip să dea vreo explicaţie. Tatăl era cu

inima împăcată şi nu pregeta a se mîndri cu cei doi băieţi ai lui, ori de cîte ori avea ocazia. Abd el-Mun'im era acum student la Facultatea de Drept, iar Ahmad mai avea puţin şi termina liceul.

— Toate astea sînt rodul grijii mele, se lăuda Khadiga, cînd venea vorba despre succesul copiilor. Dac-ar fi fost după tine, nu s-ar fi ales nimic de capul lor...

În ultima vreme, Ibrahim constatase că ea nu mai ştia nici o buche din ce învăţase cu mulţi ani în urmă şi făcuse mare haz pe seama ei, dar băieţii îi săriseră în apărare, oferindu-se s-o ajute să-şi readucă aminte cîte ceva din ceea ce uitase, ca recunoştinţă pentru grija deosebită pe care le-o purta şi de care îi plăcea să facă atîta caz. La început se mîniase puţin, dar pe urmă făcuse şi ea haz de necaz.

— La ce-i mai foloseşte unei femei să scrie şi să citească, de vreme ce nu mai trebuie să izvodească nici o scrisoare de dragoste? glumi Khadiga pentru a scăpa din încurcătură.

Părea să fie destul de mulţumită de familia ei. Doar lipsa de apetit a celor doi băieţi o îngrijora întrucîtva; i se năzărise că ar fi prea firavi şi n-o putea clinti nimeni din bănuiala asta.

— V-am spus de o mie de ori că trebuie să beţi ceai de muşeţel ca să vă faceţi poftă de mîncare, îi mustră ea într-o zi ca din senin. Trebuie să mîncaţi mult şi cu poftă! Luaţi pilda tatălui vostru...

Tinerii zîmbiră şi ridicară ochii miraţi către tatăl lor.

— Nu înţeleg de ce nu le dai pilda ta, căci atunci cînd îngurgitezi semeni cu o moară care înghite sacii de grăunţe în neştire?! o repezi Ibrahim, mai în glumă, mai în serios.

— Prefer să-i las pe ei să judece şi să aleagă, răspunse ea cu glasul mai moale, surîzînd cu înţeles.

— M-ai deocheat, măi femeie! se văită Ibrahim. De-aia mi-a zis doctorul să-mi scot toţi dinţii din gură...

— Nu trebuie să-ţi pară rău... încercă Khadiga să-l consoleze, plecîndu-şi privirea. S-ar putea să nu te mai plîngi de nici un fel de dureri după ce-ai scăpat de ei...

— Chiriaşul nostru de la etajul unu ne roagă să-l păsuim cu plata chiriei pînă luna viitoare, interveni Ahmad, schimbînd vorba. S-a întîlnit cu mine pe scară şi m-a rugat să vă spun eu...

— Şi tu ce i-ai răspuns? sări mamă-sa ca arsă, uitîndu-se la el încruntată.

— I-am promis c-o să vorbesc cu tata...

— Şi-ai vorbit cu tată-tău, mă rog?

— Uite că vorbesc acum cu dumneata!

— Ştii ce, băiete, noi nu împărţim apartamentul cu el şi nici el nu se cade să împartă cîştigul cu noi! Dacă o să fim îngăduitori acum, luna viitoare o să ne trezim şi cu cel de la parter că ne face aceeaşi propunere. Tu habar n-ai cum e lumea şi-ai face bine să nu te mai amesteci unde nu-ţi fierbe oala...

— Dumneata ce părere ai, tată? insistă Ahmad, întorcîndu-se spre Ibrahim.

— Fii bun şi nu mă bate pe mine la cap cu lucruri de-astea!... Uite-o pe mamă-ta aici!... Cu ea trebuie să vorbeşti!

— N-o să ajungem noi muritori de foame dacă o să ne arătăm înţelegători cu nişte oameni necăjiţi, îndrăzni Ahmad, privind de data asta întrebător spre mamă-sa.

— Mi-a zis şi mie nevastă-sa şi m-am învoit să-i păsuim, aşa că încetează cu treaba asta! îi tăie ea vorba răstit. I-am dat de înţeles însă că banii pentru chirie sînt la fel ca aceia pentru mîncare. Am greşit cumva? Mi-a umblat vorba că n-am nici o prietenă printre vecine. Cine cunoaşte lumea, să-i mulţumească lui Allah dacă poate să n-aibă de-a face cu nimeni...

— Şi oare noi om fi mai buni decît restul lumii? întrebă Ahmad, făcînd un semn cu ochiul spre ceilalţi.

— Sigur că da! se grăbi Khadiga să-i răspundă fără să stea pe gînduri, privindu-l pe sub sprîncene. Numai dacă tu ai altă părere în ce te priveşte...

— Nici vorbă! sări Abd el-Mun'im. El are impresia că e cel mai bun dintre toţi. Nimeni nu poate avea o părere

mai bună decît a lui! Într-un cuvînt, el este întruchiparea înţelepciunii!

— Şi după părerea lui, oamenii nici n-ar mai trebui să plătească chirie pentru casele în care stau, nu-i aşa? continuă Khadiga să-l ia peste picior.

— Ba mai mult decît atît, susţine că unii oameni n-ar fi cu nimic îndreptăţiţi să aibă case... insistă Abd el-Mun'im, punînd paie pe foc.

— Numai un calic poate gîndi aşa, bombăni Khadiga, dînd din cap cu indignare.

Ahmad privi la fratele său înciudat, dar Abd el-Mun'im ridică din umeri nepăsător şi continuă să-l înfrunte:

— Mai bine ţi-ai revizui purtarea decît să te înfurii pe alţii!...

— Ba eu zic c-ar fi mai nimerit să-şi ţină fiecare limba-n frîu! protestă Ahmad.

— Ar fi nimerit să aştepţi şi tu pînă mai creşti şi-o să mai capeţi minte...

— Ce să zic? Ai doar un an mai mult decît mine şi vrei să spui că eşti mai mare...

— Tu nu cunoşti proverbul? Cel care este mai mare ca tine cu o zi ştie mai multe decît tine cu un an...

— Eu nu cred în proverbul ăsta!

— Ştii ce? Toate ca toate, dar pe mine mă interesează să te întorci la rugăciune împreună cu noi...

— În privinţa asta fratele tău are perfectă dreptate! interveni Khadiga, clătinînd din cap, mustrător. Pe măsură ce cresc, oamenii devin mai înţelepţi, dar la tine se întîmplă invers. Nici nu ştiu ce să mai cred. Chiar şi tată-tău îşi face rugăciunile şi posteşte... Nu ştiu ce-i cu tine, măi băiete! M-ai pus pe gînduri. Mă frămînt şi ziua, şi noaptea...

— Dacă vreţi să ştiţi părerea mea, eu cred că e nevoie să i se cureţe capul pe dinăuntru, glăsui Abd el-Mun'im răspicat.

— El vrea...

— Ascultă, mamă, se repezi Abd el-Mun'im, ignorîndu-l total pe Ahmad, fratele ăsta al meu este un păgîn. Asta e convingerea mea!

— De unde ştii tu ce este în sufletele celorlalţi oameni? protestă Ahmad, fără să-şi piardă curajul.

— Faptele îţi trădează gîndurile, păgîn ce eşti! îl apostrofă Abd el-Mun'im, rînjind stăpînit.

— S-ar putea să-ţi învinovăţeşti fratele pe nedrept! interveni Ibrahim Şawkat cu obişnuitul său glas împăciuitor şi molcom.

— Nu-ţi face ponos cu fratele tău şi nu-i răpi lucrul cel mai scump de pe lume! adăugă şi Khadiga cu ironie, adresîndu-se lui Abd el-Mun'im şi privindu-l de sus pe Ahmad. Cum ar putea să fie păgîn? Rudelor mele nu le lipseşte decît turbanul ca să fie printre cei mai mari slujitori ai religiei. I-am văzut în casa noastră rugîndu-se cu pioşenie şi slujindu-l pe Allah cu atîta cuviosie, încît credeai că te afli într-o moschee...

— Da, da! Mai ales pe unchiul Yasin... mormăi Ahmad, prinzînd din nou curaj.

Nu se mai putu stăpîni nici Ibrahim Şawkat şi pufni în rîs.

— Ia seama cum vorbeşti despre unchiul tău! se răsti Khadiga cu o mînie prefăcută. Ce vrei să spui? Sufletul lui e plin de evlavie, să ştii! Domnul să-l îndrume pe calea cea bună! Uită-te la bunicu-tău şi la bunică-ta!...

— Şi la unchiul Kamal... mai adăugă Ahmad timid.

— Unchiu-tău Kamal este unul din adepţii lui El-Husein, dar tu habar n-ai... nu te pricepi la nimic...

— Aşa-i, mai există şi oameni care n-au habar de nimic! mormăi Ahmad ca un ecou.

— Să presupunem că toată lumea ar nesocoti religia; îţi foloseşte asta la ceva? îl întrebă Abd el-Mun'im îndîrjit.

— Oricum, poţi să stai liniştit, căci n-o să tragi niciodată ponoase pentru păcatele mele! îi răspunse Ahmad calm.

— Ajunge cu ciorovăiala! îi dojeni Ibrahim Şawkat în cele din urmă. Aş vrea mai degrabă să vă văd ajungînd ca vărul vostru Ridwan...

Privirea vrăjmaşă pe care o scapără Khadiga lăsă să se vadă că nu-i era deloc pe plac nici măcar să gîndească cineva că Ridwan ar putea fi mai presus decît copiii ei.

— E un băiat destul de isteţ, care a intrat în legătură cu oameni politici de seamă, adăugă Ibrahim Şawkat, vrînd să se facă mai bine înţeles. Are un viitor strălucit înaintea lui.

— Ai vorbit şi tu ca să nu taci, izbucni Khadiga indignată de-a binelea. Ridwan, pe care-l dai exemplu, este un nefericit, ca orice băiat lipsit de ocrotirea unei mame. Zenobei *hanem* puţin îi pasă de el. Pe mine nu mă poate înşela grija falsă pe care i-o arată şi care aduce cu grija englezilor pentru bieţii egipteni. De aceea nu-şi găseşte locul sărmanul şi doarme prin străini nopţi în şir. Cît despre legăturile cu oamenii de vază, ele nu fac nici doi bani! E un student la fel ca Abd el-Mun'im şi ca toţi ceilalţi din acelaşi an cu el. Nu găseai şi tu să le dai un exemplu mai fericit?

Ibrahim se uită la ea pieziş, ca şi cum ar fi vrut să-i zică: „Tu n-ai putea nici în ruptul capului să fii de aceeaşi părere cu mine!". Apoi continuă să-i explice:

— Tinerii nu mai sînt astăzi aşa cum îi ştiam noi. Politica s-a vîrît în toate şi toţi cei mari trebuie să aibă discipolii lor. Iar dacă cineva doreşte să-şi croiască drum în viaţă, trebuie de bună seamă să apeleze la unul din aceşti maeştri. Tatăl tău se bucură de poziţia pe care o are tocmai datorită relaţiilor cu astfel de oameni mari.

— Tata? Să ştii că alţii umblă după el! ripostă Khadiga cu o mîndrie arţăgoasă în glas. El n-a umblat niciodată după nimeni! Cît despre politică, fiii mei nu au şi nu trebuie să aibă de-a face cu ea în nici un fel. Dacă ar fi fost cu putinţă să-l cunoască pe unchiul lor care şi-a sacrificat viaţa, sînt sigură că ar înţelege mai bine tîlcul vorbelor mele. Între „Jos cu nu mai ştiu cine!" şi „Trăiască

nu mai știu care!“ pier o mulțime de copii nevinovați. Dacă bietul Fahmi ar fi rămas în viață, ar fi astăzi unul dintre cei mai mari judecători...

— Fiecare cu soarta lui! conchise Abd el-Mun'im. Noi nu imităm pe nimeni! Dacă-am fi vrut, puteam să fim și noi ca Ridwan...

— Bravo! îl aprobă Khadiga cu entuziasm.

— Tu semeni leit cu mamă-ta, îi zise Ibrahim, zîmbind, dar amîndoi la un loc nu faceți două parale.

În aceeași clipă se auzi o bătaie ușoară în ușă. Apoi apăru slujnica, anunțîndu-i că vecina de la parter ar dori să-i spună ceva stăpînei.

— Ce-o fi vrînd de la mine? se întrebă Khadiga în vreme ce se ridica furioasă, aruncîndu-și lucrul. Dacă și-asta o fi avînd de gînd să-mi ceară s-o păsuiesc cu chiria, cred c-o s-ajungem la circumscripția de poliție din El-Gamaliyya...

11

El-Muski nu cunoscuse niciodată o îmbulzeală mai mare ; străduţele înguste erau înţestate de lume ; locuitorilor cartierului, care sînt şi aşa prea mulţi, încît nimeni nu le cunoaşte numărul, li se adăugau nesfîrşitele torente omeneşti care se revărsau dinspre El-Ataba. Soarele scăpărător de aprilie arunca flăcări. Abd el-Mun'im şi Ahmad îşi croiau drum cu greu prin vălmăşagul de lume, lac de sudoare.

— Ia spune-mi, tu ce-ai simţit ? îl îndemnă Ahmad pe fratele său să vorbească, ţinîndu-l insistent de braţ.

— N-aş putea să-ţi spun exact, zise Abd el-Mun'im, după ce stătu puţin în cumpănă. Dacă moartea este un fenomen înspăimîntător în general, atunci ce-aş putea spune despre moartea unui rege ? N-am văzut niciodată atîta lume înghesuindu-se să privească un cortegiu. N-am văzut nici funeraliile lui Saad Zaghlul ca să pot face o comparaţie, dar am avut impresia că cei mai mulţi oameni erau impresionaţi cu adevărat, iar unele femei plîngeau de-a binelea. Oricum, noi egiptenii sîntem un neam atît de sentimental !...

— Bine, dar te întrebam ce-ai simţit tu, personal ?

Abd el-Mun'im rămase din nou pe gînduri, ferindu-se instinctiv să nu se izbească de trecători.

— Nu l-am iubit ! mărturisi el în cele din urmă. Nu-l regret, dar nici nu mă bucur de moartea lui. Am urmărit catafalcul cu privirea fără să simt nimic, ca şi cînd n-aş fi avut inimă. N-am fost nici cu el, nici împotriva lui. Este adevărat că am simţit întrucîtva o emoţie la vederea unui

rege pe catafalc. Ar fi fost cu neputință să nu mă impresioneze cît de cît un tablou ca ăsta. Allah este stăpîn peste toată firea! Doar el rămîne veşnic viu! Ce bine-ar fi dacă toată lumea ar şti lucrul ăsta! Dar poți fi sigur că foarte mulți ar fi chiuit de bucurie dacă regele s-ar fi prăpădit înainte de a se fi schimbat situația politică... Ei, dar ia spune, tu ce-ai simțit? întrebă Abd el-Mun'im, devenind dintr-odată curios.

— Eu nu-i iubesc pe tirani, indiferent de situația politică! zise Ahmad categoric şi chipul i se lumină de un zîmbet răutăcios.

— Ăsta-i un lucru bun, dar vreau să ştiu cum ți s-a părut tabloul morții? insistă fratele său.

— Atunci trebuie să ştii că nu-mi place nici romantismul morbid...

— Aşadar, trebuie să înțeleg că te-ai bucurat?

— Aş vrea să pot trăi pînă ce voi vedea întreaga lume eliberată de tirani, indiferent ce nume şi ce titluri poartă aceştia...

Tăcură un timp. Oboseala începuse să-i copleşească.

— Şi ce crezi c-o să se-ntîmple după asta? reluă Ahmad discuția.

— Ştiu şi eu? Faruq e încă un copiladru![1] N-are nici priceperea, nici experiența tatălui său, răspunse Abd el-Mun'im, cîntărind situația cu siguranța şi seriozitatea care-l caracterizau. Dacă lucrurile merg bine şi negocierile ajung la rezultatele aşteptate, înseamnă că *Wafd*-ul o să vină la putere, o să se termine cu uneltirile şi o să avem parte, în sfîrşit, de stabilitate. Se pare că sînt perspective bune...

— Şi cu englezii ce-o să se întîmple?

— În cazul în care negocierile au sorți de izbîndă, englezii ne vor deveni prieteni şi vor renunța la alianța lor cu seraiul împotriva poporului, iar regele n-o să mai aibă încotro şi-o să respecte Constituția...

---

1. La moartea tatălui său, în 1936, Faruq – moştenitorul tronului şi ultimul rege al Egiptului – avea cincisprezece ani.

— Oricum, *Wafd*-ul o să fie mai bun decît toţi ceilalţi.

— Fără îndoială! Pînă acum n-a stat prea mult la putere ca să ne dăm seama de ce este în stare, dar am impresia că în curînd o să putem vedea care-i sînt adevăratele posibilităţi... Sînt de acord că el este mai bun decît alţii, dar aspiraţiile noastre nu trebuie să se oprească aici...

— De bună seamă! Şi eu sînt convins că guvernarea *Wafd*-ului nu va fi decît începutul unei etape de prefaceri mult mai adînci. Cam aşa stau lucrurile. Întrebarea pe care mi-o pun însă este dacă vom reuşi într-adevăr să ne înţelegem cu englezii.

— Sau ne înţelegem cu ei, sau revenim la vremurile lui Sidqi. Rezerva de trădători ai naţiunii noastre e inepuizabilă! Sînt gata să osîndească *Wafd*-ul, dacă acesta va îndrăzni să spună englezilor „Nu!". Tot timpul stau la pîndă, chiar dacă momentan vor să lase impresia că s-au amestecat cu poporul. Sidqi, Muhammad Mahmud şi alţii de teapa lor stau la pîndă, asta-i tragedia...

Cînd ajunseră în Calea Nouă, se treziră faţă în faţă cu bunicul lor, domnul Ahmad Abd el-Gawad, care se îndrepta solemn spre Es-Sagha. Se apropiară de el şi-l salutară reverenţios.

— De unde şi încotro? îi întrebă zîmbind.

— Ne-am uitat şi noi la cortegiul regelui Fu'ad.

— Bravo vouă! A meritat truda! le răspunse bunicul cu tonul lui repezit şi puţin ironic, care te punea de obicei pe gînduri.

Apoi le întinse mîna şi-şi văzură fiecare de drumul lui.

— Bunicul se ţine destul de drept, ba aş zice că e chiar graţios, aprecie Ahmad, după ce-l petrecu puţin cu privirea. Ai băgat de seamă ce undă de parfum a lăsat în urma lui?

— Oh, dar *nina*[1] povesteşte tot felul de minuni despre autoritatea şi samavolnicia lui din tinereţe...

— Nu mi-l pot închipui samavolnic. Aşa ceva mi se pare de necrezut.

---

1. Cuvînt care în limbajul familiar egiptean înseamnă „mamă".

— Nu uita că şi regele Fu'ad s-a arătat spre sfîrşitul cîrmuirii sale destul de cumsecade... zise Abd el-Mun'im în glumă şi zîmbi cu înţeles.

Se abătură spre cafeneaua lui Ahmad Abdo, rîzînd amîndoi cu poftă. În salonul din faţa fîntînii arteziene, Ahmad zări un şeic bărbos, perorînd şi plimbîndu-şi privirea pătrunzătoare peste tinerii din jurul lui, care-i sorbeau cuvintele.

— Iată-l şi pe prietenul tău, şeicul Ali el-Munufi, şopti Ahmad, oprindu-se brusc. Iar bate cîmpii... Eu te-am lăsat!

— De ce nu vii şi tu cu mine?! îl invită Abd el-Mun'im. Aş vrea să-l auzi cum vorbeşte. Poţi să discuţi orice cu el. Mulţi dintre cei adunaţi în jurul lui sînt studenţi la Universitate...

— Ba nu, frate! Eu tocmai asta nu vreau, răspunse Ahmad categoric, eliberînd braţul fratelui său. Numai puţin a lipsit odată să mă iau la harţă cu el. Nu suport habotnicii! Te-am salutat!

— La revedere! răspunse Abd el-Mun'im nemulţumit, aruncîndu-i priviri mustrătoare. Domnul să te călăuzească pe calea cea bună!

Abd el-Mun'im se apropie de şeicul Ali el-Munufi, directorul şcolii primare Al-Husayn. Bărbatul se ridică să-l întîmpine şi, odată cu el, se ridicară şi tinerii care stăteau cunună în jurul lui. După ce-l îmbrăţişă pe noul sosit, şeicul se aşeză din nou şi după el luară loc şi învăţăceii.

— Ieri ai lipsit, îi reproşă şeicul, cercetîndu-l cu ochii lui scormonitori.

— Am avut mult de învăţat.

— Strădania e o scuză acceptabilă. Dar fratele tău de ce s-a despărţit de tine aşa deodată?!

Abd el-Mun'im surîse, fără să-i răspundă.

— Domnul nostru este călăuzitorul!... mormăi Ali el-Munufi. Să nu vă miraţi de el! Şeful confreriei noastre[1] a dat peste mulţi ca el şi totuşi ei se numără astăzi printre

---

1 Asociaţia Fraţii Musulmani (*Al-Ikhwan al-Muslimum*) a fost fondată în anul 1928 în oraşul egiptean El-Ismailiyya de către

cei mai zeloşi adepţi ai chemării sale. Şi asta pentru că atunci cînd Allah vrea să călăuzească un neam pe calea cea bună, satana nu mai are nici o putere asupra lui. Noi sîntem oştenii lui Allah! Răspîndim lumina lui şi luptăm împotriva vrăjmaşilor lui! Spre deosebire de ceilalţi oameni, noi ne-am dăruit lui sufletele. Fericiţi veţi fi voi, oşteni ai lui Allah!...

Hasan el-Banna'. Dacă în prima fază a existenţei sale activităţile religioase sociale şi culturale erau predominante, începînd din anul 1933, cînd sediul central al confreriei se mută la Cairo, devin din ce în ce mai dure şi obiectivele sale politice: unitatea arabă, unitatea islamică, realizată prin crearea unui stat musulman condus de un calif etc. Misionari special pregătiţi de fondatorul şi „ghidul suprem" (*al-murşid al-'amm*) ai mişcării încep să predice în moschei şi în alte locuri publice. Coranul şi Tradiţia despre Profet (*hadis*) reprezentau în conformitate cu doctrina confreriei cel mai bun îndreptar pentru organizarea vieţii private şi publice. Hasan el-Banna' declara că „islamul este dogmă şi cult, patrie şi naţionalitate, religie şi stat, spiritualitate şi acţiune, Coran şi sabie". Perioada 1936-1952 din istoria asociaţiei este dominată de activităţi politice şi de expansiune. Egiptul este împînzit de o reţea de „celule", „frăţii" sau „familii". Organizaţia şi-a creat ramificaţii în Siria (cea mai puternică, după Egipt), Palestina, Liban, Iordania, Irak şi în alte ţări arabe. Ea şi-a pus la punct un aparat propriu de propagandă (revista *Ad-Da'wa* [„Chemarea"] devenind oficiosul organizaţiei), şi-a creat o armată şi o poliţie secretă proprii. Organizaţia se implică din ce în ce mai evident în treburile politice ale Egiptului, la 28 decembrie 1948 punînd la cale asasinarea primului ministru saadist Mahmud Fahmi en-Nuqraşi. Drept răspuns, la 12 februarie 1949 este asasinat Hasan el Banna'. Programul Ofiţerilor Liberi care au organizat revoluţia din 23 iulie 1952 a avut multe puncte comune cu cel al Fraţilor Musulmani, îndeosebi în ce priveşte chestiunile de ordin social. O serie de ofiţeri participanţi la revoluţia care a dus la înlăturarea monarhiei erau membri sau simpatizanţi ai Asociaţiei Fraţilor Musulmani. Aşa se explică faptul că, în vreme ce toate partidele politice

— Și totuși împărăția satanei este mare, șopti cu timiditate unul dintre cei adunați în jurul șeicului.

— Priviți la cel care se teme de satana, cu toate că Allah este cu el, grăi Ali el-Munufi cu glasul său prefăcut. Ce trebuie să-i răspundem unuia ca el? De ce să ne temem, de vreme ce sîntem cu Allah și Allah este cu noi? Care dintre oștenii acestei lumi mai au puterea voastră? Și ce sabie ar putea să aibă tăișul mai ascuțit decît a voastră? Englezii, francezii, germanii sau italienii se bizuie mai ales pe civilizația lor materială, în vreme ce voi vă bizuiți pe adevărata credință! Credința învinge și oțelul! Credința este forța cea mai puternică din lume! Umpleți-vă inimile curate cu credință și lumea va fi a voastră!...

— Noi avem credință, dar sîntem o națiune slabă, spuse un alt tînăr.

— Dacă te simți slab, înseamnă că pe undeva credința ta este șubredă, iar tu nici nu-ți dai seama, strigă șeicul, frămîntîndu-și pumnii. Numai credința este izvor de forță, numai ea este adevăratul stîlp și mobil al puterii. Bombele sînt făcute de niște mîini ca ale noastre și ele sînt un rod al forței înainte de a fi un motiv al ei. Cum a izbîndit Profetul[1] asupra locuitorilor necredincioși ai Peninsulei? Și cum au cucerit arabii întreaga lume?

---

au fost dizolvate la 16 ianuarie 1953, mișcarea Fraților Musulmani este considerată o asociație nepolitică și i se permite să-și continue activitatea în mod legal. Dar atentatul eșuat la viața lui Gamal Abd en-Naser, care a avut loc la 26 decembrie 1954, pus la cale de confrerie, este urmat de numeroase arestări și condamnări, ca și de o conspirație antiguvernamentală din vara anului 1955. Deși activitatea asociației a fost interzisă, practic ea a continuat în condiții de clandestinitate atît în Egipt, cît și în alte țări arabe, fiind principalul adversar al regimurilor progresiste din aceste țări.

1. Profetul Muhammad a reușit în ultimii douăzeci și doi de ani din viață să convertească la noua credință cea mai mare parte a populației Peninsulei Arabe, întemeind un stat arab unitar și creînd premisele pentru viitorul califat, care avea să devină unul dintre cele mai mari imperii din istoria omenirii.

— Credinţa... credinţa!... izbucni Abd el-Mun'im, extaziat.

— Dar de unde au avut englezii, care sînt un neam de necredincioşi, forţa să-şi facă un imperiu? întrebă un alt glas din mulţime.

— Toţi cei puternici au o credinţă! continuă şeicul să bolborosească, zîmbind perfid, în vreme ce-şi trecea nervos degetele prin barbă. Ei cred în patria lor şi mai ales în interesul lor. Dar credinţa în Allah este mai presus de orice şi prin urmare cei care cred în Allah trebuie să fie fără doar şi poate mai puternici decît cei care cred în lucruri ce ţin de lumea şi de viaţa asta pămîntească... În mîinile noastre, ale musulmanilor, se află o comoară pe care trebuie s-o scoatem la lumină! Islamul trebuie să reînvie şi să devină ceea ce a fost la începuturile lui! Noi am ajuns musulmani doar cu numele, dar trebuie să fim musulmani cu trup şi suflet! Allah ne-a binecuvîntat cu Cartea lui, iar noi am luat-o în deşert şi ne meritäm umilinţa. Să ne întoarcem, aşadar, la litera Cărţii! Asta-i deviza noastră: „Întoarcerea la Coran!". Asta a fost chemarea şefului nostru la El-Ismailiyya. Şi din clipa aceea chemarea lui cutreieră prin sate şi cătune, pătrunzînd în toate inimile.

— N-ar fi oare mai înţelept să nu ne amestecăm în politică? se auzi un glas din spatele grupului.

— Nicidecum! Religia este credinţă, *şari'at* şi politică. Allah este mult prea milostiv ca să fi lăsat cele mai importante lucruri ale omenirii fără legi şi fără îndreptări. De fapt, tocmai la asta se referă lecţia noastră de astăzi...

Şeicul se înflăcărase grozav. Metoda lui consta în prezentarea unei stări de lucruri, urmată de întrebările prozeliţilor, cărora le răspundea aducînd de cele mai multe ori ca argument citate din Coran şi din *hadise*[1]. Vorbea fără

---

1. Ca termen comun, *hadis* (sau *hadith*) înseamnă „ştire", dar, ca termen religios, cuvîntul s-a specializat pentru desemnarea relatărilor despre spuse şi fapte atribuite Profetului

să-şi strunească glasul, ca şi cînd ar fi rostit un discurs pentru toţi clienţii cafenelei. Îl auzea şi Ahmad, care se aşezase la o masă destul de îndepărtată, sorbindu-şi pe îndelete ceaiul verde, cu un zîmbet ironic încremenit pe faţă. Se îngrozi de-a binelea cînd se gîndi la prăpastia care-l despărţea de droaia aprinsă de habotnici şi-şi simţi inima înecată de mînie şi dispreţ. După o vreme se înfurie într-atît, încît se stăpîni cu greu să nu-i ceară şeicului să vorbească mai încet ca să nu tulbure liniştea clienţilor. Renunţă la o asemenea intenţie numai la gîndul că în cercul acela se afla şi fratele lui. În cele din urmă nu mai putu suporta şi se ridică, fierbînd de furie, părăsind cafeneaua fără să mai privească înapoi.

Muhammad, al căror corpus alcătuieşte Tradiţia despre Profet. Acest corpus se referă la chestiuni de doctrină religioasă şi de ritual, precum şi la conduita care trebuie adoptată în diferite situaţii ce apar în viaţa de zi cu zi, fiind considerat a doua sursă de bază a dreptului canonic musulman, după Coran. Aceste relatări au o schemă stereotipă, alcătuită din două părţi: lanţul transmiţătorilor (*isnad*) şi textul propriu-zis (*ma'in*). În primele secole ale erei musulmane au fost întocmite sute şi sute de culegeri de *hadise*. Ele constituie o sursă importantă pentru cunoaşterea organizării politice, economice şi sociale a unei perioade esenţiale din dezvoltarea civilizaţiei arabe şi au avut un rol important în stimularea studiilor de lingvistică şi filologie la începutul islamului.

12

Abd el-Mun'im se întoarse abia seara acasă în Es-Sukkariyya. Dogoarea din timpul zilei se potolise, lăsînd în văzduh doar o boare blîndă de primăvară. Lecţia la care asistase căpăta rădăcini în mintea şi în inima lui, dar truda gîndurilor începuse să-l cam obosească. Traversă curtea prin beznă, iar cînd ajunse lîngă scară, prin uşa deschisă de la parter, zări în raza îngustă de lumină o umbră strecurîndu-se afară. Trase uşa după ea şi o luă înaintea lui în sus pe scară. Simţea cum i se zbuciumă inima şi cum sîngele îi aleargă prin vine ca o gîză agitată din pricina arşiţei. Cînd ajunse pe prima odihnă, se trezi faţă în faţă cu ea. Se miră în sinea lui cum reuşesc cei mici să-i păcălească atît de uşor pe cei mari. Fata părăsise casa sub pretextul unei vizite la vecini şi probabil că va trece pe la ei, dar numai după ce se va prinde într-o aventură primejdioasă aici pe odihna scării învăluite în întuneric. Deodată îşi simţi capul gol de orice gînd. Frămîntările, care pînă atunci nu-i dădeau pace, îl părăsiseră într-o clipită şi nu mai simţea nimic în afara unei dorinţe tiranice care-i biciuia nervii. Credinţa cea adevărată părea să-l fi părăsit răzbunătoare sau să se fi cufundat undeva în adîncuri, lăsînd în urmă-i trena de mustrări. Glasul ei surd se topea cu totul în văpaia focului ce-i alerga prin vine ca un plumb încins. Să fie oare fata care i-a fost menită?! Mărturie stau cotloanele curţii, casa scării şi colţul terasei dinspre Es-Sukkariyya. Pîndise îndelung la fereastră, aşteptînd întoarcerea lui. Şi toată truda asta

numai pentru el! Îi simți parfumul părului și respirația grăbită care-i gîdila gîtul. O mîngîie pe umăr, șoptindu-i:

— Hai să urcăm pe odihna următoare... Pare mai sigur...

O luă înaintea lui fără un cuvînt, iar el o urmă călcînd cu grijă. Pe podesta următoare se opri, rezemîndu-se de perete. Cînd o cuprinse în brațe, fata încercă pentru o secundă să i se împotrivească în virtutea obișnuinței, apoi se cuibări în brațele lui, mlădiindu-se.

— Iubita mea...

— Te-am așteptat îndelung la fereastră... Mama e tare ocupată cu pregătirile pentru *șamm en-nasim*[1]...

— La mulți ani, iubito! Lasă-mă să simt mireasma buzelor tale...

Dorul îi contopi într-un sărut prelung.

— Dar unde-ai fost? întrebă ea pe neașteptate.

Lecția de politică a islamului îi trecu prin minte ca o fulgerare, dar alungă imediat amintirea ei și după o scurtă ezitare îngăimă:

— Am fost cu cîțiva prieteni la cafenea...

— La cafenea, cînd nu mai ai decît o lună pînă la examen? îl mustră ea.

— Nici o grijă, eu îmi știu prea bine interesele... Hai să te mai sărut o dată drept răsplată pentru părerea proastă pe care ți-ai făcut-o despre mine...

— Mă tem că vorbești cam tare... Ai uitat unde ne aflăm?

— Dar unde ne aflăm? Doar sîntem în casa noastră... În camera noastră... Podesta asta e camera noastră!...

— După masă, cînd am plecat la mătușă-mea, am privit în sus, spre apartamentul vostru, sperînd să te văd la fereastră, dar ochii mei s-au întîlnit cu ochii mamei tale, care cerceta ulița... Cred că în clipa aceea am început să tremur de frică.

---

1. Numele unei sărbători populare egiptene (care ar putea fi tradus aproximativ prin „promenadă"). Ea are loc în lunea următoare Paștilor greco-copte, în intervalul dintre sfîrșitul lunii martie și începutul lunii mai.

— Dar nu pricep de ce te-ai speriat?

— Mi s-a părut că şi-a dat seama pe cine caut din priviri şi că mi-a descoperit secretul...

— Vrei să spui că ne-a descoperit secretul... E un lucru care ne leagă pe-amîndoi de-acum... Nu sîntem acum o singură fiinţă?

O strînse la piept cu violenţă şi cu aceeaşi dorinţă chinuitoare. Simţi şfichiuirile unor vîlvătăi şi o forţă ameţitoare care-i cuprindea pe amîndoi într-un vîrtej năprasnic.

Tăcerea fu spintecată de un oftat scurt, urmat de respiraţia lor sacadată şi în cele din urmă avu impresia că devenise din nou *el* şi *ea* devenise iarăşi fetişcana de pe scară, iar întunericul învăluia acum două umbre.

— Ne întîlnim şi mîine? întrebă ea în şoaptă cu glasul rugător şi sugrumat de sfială.

— Da... da... răspunse el precipitat, străduindu-se să-şi ascundă tulburarea. O să afli din vreme.

— Ba nu! Spune-mi acum!

— Nu pot să ştiu acum cît timp o să am mîine, încercă el să se eschiveze de la un răspuns clar, în vreme ce tulburarea creştea, strivindu-i pieptul.

— De ce?

— Du-te, acum! La revedere! Cred că am auzit un zgomot!...

— Nu, nu-i adevărat! Nu s-a auzit nici un zgomot!

— Dar ştii prea bine că nu trebuie să ne vadă nimeni aici!

O bătu uşor pe umăr, apoi se desprinse din braţele ei cît putu mai gingaş, luînd-o în sus pe scări cu paşi grăbiţi. Părinţii lui ascultau la radio în salon. Uşa biroului era închisă, dar luminată – semn că Ahmad îşi pregătea lecţiile. Spuse în fugă un „bună seara" şi se îndreptă spre dormitor să se dezbrace, îşi făcu un duş, apoi obişnuitul ritual al abluţiunii[1], şi pe urmă se întoarse în dormitor

---

1. Abluţiunea sau spălarea rituală este obligatorie înainte de fiecare din cele cinci rugăciuni zilnice şi înainte de rugăciunea din ziua de vineri de la moscheea congregaţională, precum

pentru rugăciune. Se aşează pe covoraş cu picioarele strînse sub el şi căzu într-o meditaţie adîncă. În ochi îi stăruia o privire tristă, pieptul îi ardea de amărăciune, iar sufletul stătea gata să izbucnească în plîns. Îl rugă fierbinte pe Domnul să-l alunge pe diavolul care-i iese în cale, luînd chipul şi înfăţişarea unei tinere pentru a-i stîrni o dorinţă tiranică şi-l imploră să-l ferească de ispită. Întotdeauna mintea lui îi spunea „nu", iar inima îi spunea „da", pentru ca în cele din urmă să-l copleşească acea luptă înspăimîntătoare, care se sfîrşeşte mereu cu înfrîngere şi căinţă. Fiecare zi îi aduce o experienţă şi fiecare experienţă e un infern! Cînd o să se termine cu chinurile astea?! Toată lupta lui spirituală este ameninţată cu prăbuşirea. Parcă ar construi castele din nisip. Păcătosul care înoată în tină nu poate avea parte de linişte! Ce minunat ar fi dacă pocăinţa ar putea întoarce clipele care-au zburat!...

şi pentru purificare, după relaţii intime. În absenţa apei, cele patru doctrine principale ale islamului acceptă ca abluţiunea să fie înlocuită prin frecarea mîinilor şi a feţei cu nisip, cenuşă sau cu alte substanţe pulverulente.

13

În cele din urmă Ahmad Ibrahim Şawkat dădu peste sediul revistei *El-Insan el-Gadid*[1], situat pe strada Ghamra, cam la jumătatea distanţei dintre două staţii de tramvai. Se afla într-un imobil cu două nivele şi un subsol. După rufele atîrnate într-un balcon înţelese că la etaj trebuie să fie locuinţe. Pe uşa de la intrare zări o tăbliţă modestă cu numele revistei. La subsol fusese instalată tipografia; îşi dădu seama de asta privind maşinile care se zăreau printre zăbrelele de la ferestre. Urcă repede cele patru trepte pînă la uşa parterului, cu un fior de mulţumire, şi-l întrebă pe primul om care-i ieşi în cale – un lucrător cu un vraf de şpalturi în braţe – unde se află biroul maestrului Adli Kerim, proprietarul revistei. Acesta făcu semn cu capul spre uşa din capătul culoarului. Se apropie de uşă şi citi pe o tăbliţă mică: *Redactor-şef*. Privi stingherit în dreapta şi-n stînga, în căutarea unui uşier, dar nu dădu cu ochii de nimeni. Şovăi o clipă, apoi ciocăni cu sfială şi aşteptă pînă ce un glas dinăuntru îl invită: „Intră!". Deschise uşa şi se strecură cu paşi şovăitori. Din fundul încăperii îl priveau doi ochi enormi, nestăpînit şi luminoşi, fixîndu-l de sub sprîncenele stufoase, încărunţite. Închise uşa, încercînd să se scuze:

— Iertaţi-mă... Doar un minut vă reţin...

— Poftim! îl încurajă bărbatul cu amabilitate.

---

1. În traducere, *Omul nou*.

Ahmad se apropie de biroul aglomerat cu teancuri de cărţi şi hîrtii. Maestrul se ridică să-l întîmpine. Ahmad îl salută respectuos şi, cînd acesta îl invită să ia loc, îi mulţumi, aşteptînd să-l vadă mai întîi pe el aşezîndu-se. Privea cu mîndrie şi încredere la bărbatul care-i fusese maestru în ultimii trei ani, transmiţîndu-i prin scrierile şi prin revista sa lumină şi ştiinţă. Se uita încremenit la chipul palid, copleşit de semnele bătrîneţii. Doar ochii adînci, luminoşi, cu sclipiri inteligente păreau a fi rămas tineri. Aşadar, acesta este maestrul sau părintele lui spiritual, cum îi plăcea să-l numească. Se afla deci în camera revelaţiei, în care rafturile cu cărţi se ridicau pînă la tavan, ameninţînd s-o strivească şi ascunzîndu-i adevăratele dimensiuni.

— Bine-ai venit! începu maestrul, schiţînd un gest interogativ din priviri.

— Am venit să-mi achit abonamentul... murmură Ahmad cu glas insinuant.

După ce se convinse că vorbele lui făcuseră impresie bună, continuă:

— Şi să mă interesez de soarta unui articol pe care l-am trimis revistei acum vreo două săptămîni...

— Care e numele dumitale? îl întrebă maestrul Adli Kerim, cu un zîmbet luminos pe chip.

— Ahmad Ibrahim Şawkat.

Maestrul rămase cîteva clipe pe gînduri, răscolindu-şi memoria.

— Da, mi-aduc aminte de dumneata, spuse într-un tîrziu. Eşti primul abonat al revistei noastre! Da, da! Şi-apoi mi-ai mai adus încă trei abonaţi, nu-i aşa? Acum mi-aduc bine aminte de numele Şawkat. Cred că ţi-am trimis şi-o scrisoare de mulţumire din partea revistei, dacă nu mă înşel...

— Într-adevăr, am primit scrisoarea în care-mi spuneţi că mă consideraţi „primul prieten al revistei", se precipită Ahmad înseninat, simţind că-i vine inima la loc.

— Aşa e! Revista *El-Insan el-Gadid* este o revistă de principii şi ea are nevoie de prieteni credincioşi pentru a-şi putea crea drum prin noianul de reviste ilustrate şi de monopol. Iar dumneata eşti, într-adevăr, unul dintre prietenii revistei. Bine-ai venit! Ai mai trecut pe la noi pînă acum?

— Nu! De-abia luna asta mi-am luat bacalaureatul.

— Da' ce, ţi-ai închipuit că trebuie să ai neapărat bacalaureatul ca să treci pe la noi?! se miră Adli Karim, rîzînd.

— Nu, de bună seamă! răspunse Ahmad, zîmbind şi el încurcat. Dar vreau să spun că m-am considerat poate prea mic...

— Cititorii revistei *El-Insan el-Gadid* nu trebuie să-şi socotească vîrsta după anii pe care-i au. La drept vorbind, în ţara noastră există bărbaţi trecuţi de şaizeci de ani, dar cu mintea tînără şi există tineri în primăvara vieţii cu judecata îmbătrînită, cu o minte de o mie de ani sau chiar mai mult... Ce să-i faci, asta-i boala de care suferă Orientul... Apoi, pe un ton mai calm: Şi ne-ai mai trimis şi alte articole pînă acum?

— Trei articole care n-au fost luate în seamă. Speram ca acesta din urmă să fie publicat...

— Şi despre ce vorbeşti în el? Iartă-mă, dar îmi trec prin mînă zeci de articole în fiecare zi.

— Concepţia lui Le Bon[1] despre învăţămînt şi un comentariu personal asupra ei.

— Mergi la secretariat – camera de alături – şi-o să afli ce s-a-ntîmplat cu el.

Ahmad vru să se ridice, dar maestrul Adli îi făcu semn să mai stea şi continuă:

— Revista are astăzi un fel de zi liberă, aşa încît poţi să mai rămîi ca să stăm puţin de vorbă...

— Cu toată plăcerea, domnule, murmură Ahmad, încercînd o bucurie neaşteptată.

---

1. Gustave Le Bon (1841-1931), medic şi sociolog francez, autor al mai multor lucrări de psihologie, printre care şi *Psychologie de l'éducation*.

— Ai zis că ţi-ai luat bacalaureatul anul ăsta, nu-i aşa? Cîţi ani ai?

— Şaisprezece ani...

— Eşti foarte tînăr! Bine! Şi ce crezi, revista noastră e citită prin licee?

— Din păcate, nu prea...

— Ştiam lucrul ăsta. Majoritatea cititorilor noştri sînt studenţi. Lectura în Egipt este o distracţie ieftină. N-o să progresăm decît atunci cînd ea o să devină o necesitate vitală. După o scurtă pauză, urmă: Şi ce fac elevii? Cum gîndesc?

Ahmad se uită la el nedumerit, fără să priceapă exact ce anume îl preocupă.

— Mă interesează în mod deosebit orientarea lor politică.

— Majoritatea covîrşitoare a elevilor sînt *wafd*-işti...

— Dar se mai vorbeşte despre nişte mişcări mai noi...

— *Misr el-Fatat*?[1] Nu cred că o să-şi facă loc... N-are nici o şansă... Adepţii ei pot fi număraţi pe degete. Celelalte partide n-au nici un fel de susţinători în afară de rudele conducătorilor lor. Pe urmă, mai există o categorie – o minoritate foarte mică, ce-i drept! –, aceia pe care nu-i interesează chestiunile politice şi care stau cu totul deoparte. Alţii – şi printre aceştia mă număr şi eu – preferă *Wafd*-ul, dar aspiră spre ceva şi mai bun.

— De fapt, ăsta era lucrul care mă interesa în primul rînd, zise Adli Kerim fără să-şi ascundă mulţumirea. *Wafd*-ul este într-adevăr partidul poporului. E un pas important şi firesc în evoluţia naţiunii noastre. Partidul Naţional[2] a fost un partid filoturc, religios şi reacţionar.

---

1. Asociaţie secretă, înfiinţată la Alexandria în 1879, cuprinzînd în rîndurile ei îndeosebi tineretul studios. În deceniul al patrulea al secolului XX, activitatea ei în rîndurile tineretului se intensifică şi capătă o orientare fascistă. Începînd din 1937, ea iniţiază şi pune la cale o serie de acţiuni teroriste.
2. Primul partid adevărat din istoria Egiptului modern, înfiinţat în anul 1907 de către Mustafa Kamil. Opunîndu-se ocupaţiei britanice, el a refuzat orice fel de negocieri cu Marea

Wafd-ul este catalizatorul naționalismului egiptean, pe care s-a străduit să-l purifice de tot felul de tare – o școală a patriotismului și democrației, într-adevăr. Dar patria nu trebuie să se oprească la această școală. Ea trebuie să treacă la o altă etapă, să meargă mereu înainte. Avem nevoie de o școală socială, căci independența nu este ultimul țel. Ea este doar o cale prin care poporul poate să-și cucerească drepturile constituționale, economice și sociale.

— Ce cuvinte minunate! exclamă Ahmad ca și cînd toată lumea ar fi fost a lui.

— *Wafd*-ul trebuie să fie doar punctul de plecare. Și pentru că ai pomenit de *Misr el-Fatat*, trebuie să știi că aceasta este o mișcare fascistă, reacționară, nelegiuită. E la fel de primejdioasă ca și mișcarea reacționară religioasă ; e un ecou al militarismului german și italian care se închină în fața forței, se bizuie pe samavolnicie și arbitrar, nesocotind valorile umane și demnitatea omului în general. Reacționarismul este o maladie endemică în Orient, asemenea holerei și tifosului, și ea trebuie cît mai curînd eradicată...

— Am observat că revista *El-Insan el-Gadid* militează cu o hotărîre nestrămutată pentru asta... îl întrerupse Ahmad înfiorat.

— Tocmai de aceea revista noastră e ținta atacurilor venite din partea reacționarilor de toate orientările, explică maestrul, strîmbînd din nas cu un soi de regret. Ne acuză că stricăm tineretul!

— Așa cum l-au acuzat cîndva pe Socrate, interveni Ahmad, dîndu-și frîu liber imaginației.

Britanie înainte de retragerea trupelor sale din Egipt. Crearea *Wafd*-ului, care a preluat conducerea mișcării naționale după Primul Război Mondial, a determinat trecerea Partidului Național într-un plan secundar, el nemaiavînd decît un rol minor pe scena politică egipteană pînă la dizolvarea sa, împreună cu celelalte formațiuni politice, după revoluția din 1952.

— Şi spre ce intenţionezi să te îndrepţi? îl descusu maestrul Adli Kerim, zîmbind satisfăcut. Ce facultate ţi-ai ales, vreau să zic?

— Literele...

— Literele sînt şi ele una din căile şi factorii importanţi care contribuie la eliberare şi emancipare, murmură maestrul pe gînduri, în vreme ce-şi îndrepta spatele. Dar să ştii că ele sînt un mijloc tot aşa de bun şi în mîinile reacţiunii, aşa încît trebuie să ai grijă cum îţi alegi drumul! Al-Azhar[1] şi Dar al-Ulum[2] au dat întotdeauna o literatură morbidă, care n-a făcut decît să închisteze minţile şi să ucidă spiritele multor generaţii. Oricum ar sta lucrurile – şi să nu te mire faptul că-ţi spune asta un bărbat socotit a fi şi el om de litere – temelia vieţii moderne este ştiinţa! Trebuie s-o studiem pe toate feţele şi să ne formăm o mentalitate ştiinţifică în toate. Aceia care ignoră ştiinţa nu trăiesc în secolul douăzeci şi nu se potrivesc cu el. Este neapărat necesar ca şi oamenii de litere să se îndrepte spre ştiinţă şi să se străduiască să-i cunoască tainele. Ea nu trebuie să rămînă doar un domeniu privat al savanţilor. Este adevărat că aceştia sînt cei care realizează marile descoperiri, dar este absolut necesar ca toţi intelectualii să-şi lumineze sufletul la izvorul ei, să-i folosească

---

1. Una din cele mai impunătoare moschei ale oraşului Cairo, construită în anul 972, în vremea califului fatimid Al-Mu'izz (952-975). Începînd din secolul al XIII-lea, în urma decăderii Bagdadului, ea a devenit principalul centru de învăţămînt teologic al lumii musulmane. În epoca modernă, ea a primit statutul de universitate, a cunoscut o serie de reforme şi, pe lîngă ştiinţele tradiţionale, în programul ei au fost incluse şi o serie de discipline ştiinţifice.
2. Casa Ştiinţelor, instituţie de învăţămînt superior, fondată la Cairo în anul 1872 de Ali Paşa Mubarak, unul dintre corifeii renaşterii ştiinţifice şi ai arhitecturii moderne egiptene. Iniţial, Casa Ştiinţelor pregătea profesori din rîndul cursanţilor universităţii religioase Al-Azhar. Din anul 1946, a devenit facultate a Universităţii din Cairo.

principiile și metodele. Știința trebuie să ia locul religiei moștenite de la Antichitate...

— Acum înțeleg de ce dezvoltarea societății pe baze științifice a devenit mesajul revistei *El-Insan el-Gadid*, întări Ahmad vorbele maestrului.

— Așa este! sublinie Adli Kerim. Fiecare dintre noi trebuie să-și facă datoria pînă la capăt, chiar dac-ar fi să se trezească singur pe cîmpul de bătălie.

Ahmad înclină capul aprobator, iar maestrul continuă:

— Studiază Literele, așa cum dorești, dar nu te limita la niște lucruri învățate pe de rost! Și mai ales nu uita de știință. În biblioteca ta trebuie să se afle – alături de Shakespeare și Schopenhauer – Kant, Darwin, Freud, Marx și Engels. E bine să fii la fel de înflăcărat cum au fost slujitorii religiei, dar nu uita nici o clipă că fiecare epocă are profeții ei și că profeții epocii noastre sînt savanții...

Maestrul schiță un zîmbet, sugerînd că a terminat ce avea de spus. Ahmad se ridică, îi întinse mîna și părăsi încăperea, radiind de fericire. Cînd ajunse pe culoar, își aduse aminte de abonament și de articol și se îndreaptă spre ușa vecină. Ciocăni și intră, cerîndu-și scuze. Cercetă atent locul, descoperind o cameră largă în care se aflau trei birouri, dar nu văzu pe nimeni în afara unei fete aplecate asupra unor hîrtii. Nu se așteptase la așa ceva și rămase descumpănit. Era o tînără în jur de douăzeci de ani, cu tenul măsliniu, cu părul și ochii neînchipuit de negri. Nasul în vînt, bărbia ascuțită și buzele subțiri trădau hotărîrea, dar nu-i diminuau cîtuși de puțin distincția.

— Ce doriți? îl întrebă ea, măsurîndu-l atent.

— Aș vrea să-mi achit abonamentul... îngăimă el, dezmeticindu-se.

Plăti și primi chitanța. Între timp se mai reculese, încercînd să-și învingă stînjeneala și începu timid:

— Am trimis un articol la revistă... și maestrul Adli Kerim m-a îndrumat să mă interesez la secretariat...

Îl invită să ia loc pe scaunul din fața biroului și după ce se așeză, îl întrebă:

— Spuneţi-mi, vă rog, ce titlu poartă articolul dumneavoastră?

— „Concepţia lui Le Bon despre învăţămînt“, îngăimă el, fără să fie deloc încîntat că trebuie să dea socoteală unei fetişcane.

Aceasta scoase un dosar şi îl răsfoi pînă cînd dădu de articolul cu pricina. Inima lui Ahmad porni să bată deznădăjduită. Încercă să descifreze însemnarea cu roşu de pe marginea paginii, dar tînăra i-o luă înainte, scutindu-l de trudă:

— „Se rezumă şi se publică la secţiunea *Corespondenţe de la cititori*“. Acesta-i avizul.

Ahmad rămase cîteva clipe cu privirea în gol, dezamăgit, fără să scoată o vorbă.

— Şi în ce număr o să apară? întrebă în cele din urmă.

— În numărul viitor.

— Şi cine o să-l rezume? se mai interesă el cu o uşoară ezitare în glas.

— Eu! răspunse fata foarte firesc.

— Şi-o să apară semnat de mine? o descusu Ahmad din ce în ce mai dezamăgit.

— De bună seamă! îl asigură ea cu un surîs stăpînit. În mod obişnuit anunţăm că ne-a sosit o scrisoare de la scriitorul... Se opri o clipă, uitîndu-se la semnătură, apoi completă: Ahmad Ibrahim Şawkat. Iar mai jos dăm un rezumat destul de substanţial al părerilor dumitale.

— Aş fi preferat să fie publicat integral, şopti el cu sfială.

— Data viitoare, să sperăm... încercă ea să-l încurajeze, zîmbind cu seninătate.

— Dumneavoastră sînteţi angajată aici? insistă Ahmad după o scurtă pauză, neputîndu-şi învinge curiozitatea.

— După cum vedeţi!

Se simţi ispitit s-o mai întrebe ce studii are, dar în ultima clipă renunţă şi se limită la cîteva cuvinte protocolare:

- Puteţi să-mi spuneţi şi mie care este numele dumneavoastră, vă rog? Poate am nevoie de ceva şi o să trebuiască să vă caut la telefon.

— Sawsan Hammad.

— Vă mulţumesc mult!

Se ridică, schiţînd un gest de salut şi, înainte de a ieşi, se mai întoarse o dată, bîiguind prevenitor:

— V-aş ruga să fiţi foarte atentă cînd îl rezumaţi...

— Fiţi sigur că îmi cunosc foarte bine atribuţiile! i-o reteză ea, fără să-l privească.

Părăsi biroul cu o mutră spăşită, regretînd amarnic ceea ce spusese.

14

Umm Hanafi dădu buzna în camera de lucru a lui Kamal şi-l anunţă cu sufletul la gură:

— A venit *si* Fu'ad el-Hamzawi. E la stăpînul cel mare...

Kamal, îmbrăcat într-un *ghilbab* larg, coborî scările în fugă. Aşadar, după o absenţă de un an, Fu'ad se întoarce la Cairo. Revine ca procuror în capitală. În pieptul lui Kamal porniră să clocotească sentimente vechi, contradictorii, căci prietenia pentru Fu'ad era de fapt un amestec ciudat şi complicat de simţăminte ce ascundeau o luptă permanentă între dragoste, antipatie şi invidie. Şi oricît se străduia să se ridice deasupra acestor sentimente meschine, instinctele îl atrăgeau fără să vrea în jos. În vreme ce cobora scara era încredinţat că vizita lui Fu'ad o să-i trezească un şir de amintiri plăcute, dar o să-i scormonească şi răni aproape cicatrizate. Cînd trecu prin salon, le văzu pe mamă-sa împreună cu Aişa şi Na'ima adunate în jurul ibricului de cafea ce clocotea încet. Amina tocmai îi şoptea Aişei:

— O să ceară mîna Na'imei...

Cînd îşi dădu seama de prezenţa lui Kamal, se întoarse spre el schimbînd tonul:

— Prietenul tău este înăuntru. Nu l-am văzut niciodată atît de elegant. A vrut să-mi sărute mîna, dar nu i-am dat voie...

Tatăl său stătea pe canapea cu picioarele adunate sub el, Fu'ad – pe un scaun dinaintea lui. Cei doi prieteni îşi strînseră mîna.

— Mă bucur să te revăd! bombăni Kamal. Bine-ai venit! Eşti în concediu?

— A fost transferat la procuratura din Cairo, se grăbi să răspundă domnul Ahmad, surîzînd cu înţeles. După atîta amar de vreme petrecută în Es-Sa'id[1], revine în sfîrşit la Cairo.

— Felicitări! grăi prompt glasul ipocriziei. Înseamnă că de-acum încolo o să ne putem vedea mai des.

— Desigur! aprobă Fu'ad. La începutul lunii viitoare o să ne mutăm în El-Abbasiyya. Am închiriat un apartament în apropiere de circumscripţia El-Wayli.

Nu se schimbase cine ştie ce; se mai împlinise puţin, rumeneala obrajilor trăda o sănătate de fier, iar ochii licăreau plini de inteligenţă.

— Dar nu ne-ai spus ce mai face tată-tău?! întrebă domnul Ahmad. Nu l-am mai văzut de vreo săptămînă.

— Nu stă tocmai bine cu sănătatea, dar tot timpul regretă că a lăsat slujba. Sper că succesorul lui e un om de treabă...

— Acum trebuie să stau mereu cu grijă, ăsta-i necazul cel mai mare, se lamentă stăpînul. Cînd îl aveam pe tată-tău, nu mă durea capul. Ştia să se descurce cu toate – Allah să se îndure de sănătatea lui!

Fu'ad se îndreptă în scaun şi se aşeză foarte degajat picior peste picior. Kamal rămase contrariat de gestul lui, deşi domnul Ahmad nu-i dăduse nici o atenţie. Va să zică aşa se schimbă lucrurile?! O fi el acum procuror, dar cum poate uita cine-i omul care-i stă în faţă cu picioarele strînse sub el?! Şi nu se opreşte la atît! În clipa următoare Fu'ad scoase un pachet de ţigări, întinzîndu-l stăpînului. Acesta se scuză, mulţumindu-i. Acum, după ce-a ajuns procuror, a uitat de unde-a pornit, dar lucrul cel mai regretabil este că l-a uitat chiar şi pe acela căruia îi datorează cariera. Se pare că în ochii lui meritele domnului

---

1. Egiptul de Sus, cuprins între Cairo şi cataractele de la Assuan.

Ahmad s-au risipit în văzduh întocmai cum se risipeşte fumul acestei ţigări de lux. Gesturile lui Fu'ad păreau foarte fireşti. Se purta ca un stăpîn obişnuit să aibă pîinea şi cuţitul în mînă.

— Felicită-l şi pentru că a fost avansat de la funcţia de ajutor la cea de procuror plin, îl îndemnă domnul Ahmad pe fiul său.

— Felicitări! Felicitări! bolborosi Kamal automat, cu un zîmbet şters. Şi-ţi urez s-ajungi cît mai curînd judecător!...

— Sper ca ăsta să fie următorul pas! răspunse Fu'ad foarte sigur pe el.

Cînd o să se vadă judecător, probabil că o să se şi pişe de faţă cu bărbatul care stă acum pe canapea cu picioarele strînse sub el! Pe cînd bietul dascăl rămîne dascăl toată viaţa, mulţumindu-se cu mustaţa stufoasă şi cu tonele de cărţi ce i-au îngreunat capul cît o baniţă.

— Cum mai merge politica? întrebă domnul Ahmad, fixîndu-l cu ochi curioşi.

— S-a produs în sfîrşit minunea! La Londra s-a semnat Tratatul care proclamă independenţa Egiptului şi abolirea celor patru clauze.[1] Nu mi-a venit să-mi cred urechilor,

---

1. În urma negocierilor purtate de delegaţia egipteană cu reprezentanţii guvernului britanic, la 26 august 1936 a fost semnat la Londra Tratatul de prietenie şi alianţă dintre Egipt şi Marea Britanie. Semnarea Tratatului, numit la vremea respectivă „tratatul demnităţii şi independenţei", a fost întîmpinată cu satisfacţie de forţele politice egiptene (doar Partidul Naţional a refuzat semnarea lui) şi de către masele populare, care au văzut în el un pas important pe calea dobîndirii independenţei depline. Tratatul reglementa cele patru chestiuni rămase în suspensie în Declaraţia din 28 februarie 1922, limita intervenţia britanică în treburile interne ale Egiptului, restrîngea prezenţa trupelor britanice doar la zona Canalului Suez şi la cîteva oraşe, stipulînd formal încetarea ocupaţiei militare britanice. Tratatul a reconfirmat statutul de condominiu al Sudanului, cu toate

cînd am auzit ştirea la radio. Cine s-ar fi putut aştepta la aşa ceva?!

— Aşadar, eşti mulţumit de Tratat?

— În ansamblu, da! rosti el categoric, clătinîndu-şi capul, plin de importanţă. Tratatul are însă şi adversari: unii sînt declaraţi şi cunoscuţi, alţii mai puţin cunoscuţi. Dar dacă privim atent în jurul nostru şi ne aducem aminte de suferinţele îndurate de poporul ăsta în vremea lui Sidqi, fără să se revolte şi să se plîngă, o să ne dăm mai bine seama de însemnătatea acestui tratat. În primul rînd a abrogat clauzele şi a pregătit terenul pentru desfiinţarea privilegiilor străinilor, în al doilea rînd a limitat ocupaţia la o anumită zonă şi a stabilit un termen pentru lichidarea ei definitivă, ceea ce mi se pare a fi un mare pas înainte.

Entuziasmul domnului Ahmad era mult mai puternic, chiar dacă ştia mai puţine lucruri în legătură cu prevederile Tratatului. Crezuse că musafirul lui o să-l pună la curent cu detalii mai interesante, dar cînd văzu că aşteptările i-au fost înşelate, se îndîrji să-l tragă de limbă.

---

că practic numai Anglia hotăra în legătură cu treburile acestei ţări. Anglia a continuat şi după semnarea Tratatului din 1936 să se amestece în treburile interne ale Egiptului, îndeosebi în chestiunile legate de numirea şi demiterea miniştrilor şi în luptele dintre partidele politice egiptene, iar în anii celui de-al Doilea Război Mondial a reinstituit practic regimul de ocupaţie. După încheierea războiului, la insistenţa Egiptului, au fost reluate negocierile în vederea anulării Tratatului din 1936 şi acordării independenţei depline, cerîndu-se „evacuarea şi unitatea Văii Nilului". În cele din urmă, Egiptul a adus chestiunea în faţa Consiliului de Securitate al O.N.U. pentru arbitraj, în 1947. Au fost reluate negocierile anglo-egiptene, dar fără folos, şi în anul 1951, sub presiunea opiniei publice, guvernul egiptean a abrogat în mod unilateral Tratatul din 1936 şi acordurile din 1899 referitoare la Sudan.

— Trebuie să recunoaştem totuşi că *Wafd*-ul a redat naţiunii Constituţia şi independenţa, chiar dacă n-a reuşit s-o facă decît cu o oarecare întîrziere...

Kamal căzu pe gînduri. Politica îl lăsase întotdeauna rece pe Fu'ad şi probabil că nici acum nu se schimbase prea mult, chiar dacă părea să manifeste simpatie pentru *Wafd*, pe cînd el se avîntase întotdeauna cu pasiune de partea *Wafd*-ului şi în final ajunsese să nu mai creadă în nimic. Am pus totul la îndoială, îşi zise Kamal; şi iată – nici politica n-a scăpat de îndoiala mea nesăbuită! Numai inima mea continuă să bată cu aceeaşi putere pentru patrie, în pofida oricăror gînduri şi oricărei raţiuni.

— În perioadele care urmează loviturilor de stat, procuratura bate în retragere şi iese în faţă poliţia, căci epocile loviturilor de stat sînt epoci ale forţei poliţieneşti, încercă Fu'ad să insinueze cu un surîs palid. Dacă *Wafd*-ul va reveni la putere, procuratura îşi va redobîndi locul, iar poliţia va fi nevoită să-şi vadă de treburile ei. În perioada unei guvernări normale, legea are cuvîntul suprem...

— Cum am putea să uităm vremea lui Sidqi? porni stăpînul să comenteze cele spuse de Fu'ad. În zilele alegerilor, soldaţii aduceau lumea la urne sub ameninţarea bastoanelor. Mulţi dintre prietenii noştri de vază şi-au ruinat casele sau au dat faliment ca preţ al perseverenţei pentru respectarea principiilor *Wafd*-ului. Şi în cele din urmă îl vedem pe satana făcînd parte din delegaţia pentru tatative, în straie de naţional-liberal!

— Alianţa a fost impusă de împrejurări, îl lămuri Fu'ad. Şi dacă nu aderau la ea diavolul şi acoliţii lui, alianţa nu putea fi socotită deplină, sau mai bine zis legală. Important este numai ceea ce va urma.

Fu'ad mai rămase un timp în compania stăpînului, sorbindu-şi cafeaua în grabă. În acest interval, Kamal avu vreme să-i cerceteze atent costumul elegant de mătase albă, cu un boboc de trandafir roşu la butonieră şi siguranţa cu care se purta, pe care i-o conferea desigur funcţia, recunoscînd în sine că probabil nu i-ar displace dacă

ar cere mîna nepoatei lui. Fu doar o firavă şi trecătoare închipuire, căci lui Fu'ad nici nu-i trecea prin minte să atace un asemenea subiect. Ba avu impresia că nici nu vrea să mai întîrzie, căci la un moment dat începu să se foiască, dînd semne de nerăbdare.

— Cred că e timpul să mergeţi la prăvălie, zise el, adresîndu-se stăpînului. Eu mai stau de vorbă cu Kamal şi sper să vă mai revăd înainte de a pleca la Alexandria, unde am de gînd să-mi petrec restul lunii august şi o parte din septembrie.

Se ridică şi întinse mîna stăpînului, luîndu-şi rămas-bun; pe urmă părăsi camera împreună cu Kamal. Urcară la etajul de sus şi se instalară în bibliotecă.

— Nu-mi împrumuţi şi mie o carte? începu Fu'ad discuţia, zîmbind, după ce răsfoi cîteva volume aranjate cu grijă în rafturi.

— Cu toată plăcerea! răspunse Kamal, ascunzîndu-şi nemulţumirea. Ce citeşti de obicei în timpul liber?

— Am *diwan*[1]-urile lui Şawqi, Hafiz şi Mutran[2], precum şi cîteva cărţi de-ale lui Al-Djahiz[3] şi Al-Ma'arri. Îmi place mai ales *Literatura lumii şi religia*, alături de lucrările scriitorilor noştri contemporani. Mai am şi cîteva cărţi de-ale lui Dickens şi Conan Doyle. Dar trebuie să-ţi

---

1. *Diwan*, culegere care cuprinde întreaga creaţie a unui poet arab clasic sau modern sau doar selecţiuni din ea.
2. Khalil Mutran (1872-1949), poet libanez stabilit în Egipt. Autor al unor poeme lungi în manieră clasică, dar şi al unor poezii lirice; traducător al unor piese de teatru din engleză (printre care *Macbeth*, *Othello* şi *Hamlet* de Shakespeare) şi din franceză.
3. Al-Djahiz (776-868), celebru prozator arab clasic, autor de lucrări didactice (*'adab*), de teologie mu'tazilită şi de polemică politico-religioasă (tratatul despre animale, tratatul despre avari şi alte numeroase tratate şi disertaţii). Opera lui furnizează date importante despre epoca sa, despre viaţa morală şi obiceiurile vremii, într-un stil original în care tonul serios alternează frecvent cu ironia şi anecdota.

mărturisesc sincer că lectura lucrărilor juridice îmi ocupă cea mai mare parte a timpului.

Se plimbă printre rafturi, petrecîndu-şi privirile în grabă peste titlurile cărţilor, apoi se întoarse şi remarcă, după ce respiră adînc:

— O bibliotecă plină de cărţi de filosofie! N-am nici o legătură cu aşa ceva! Citesc revista *El-Fikr*, în care apar articolele tale. Le urmăresc, unul după altul, de cîţiva ani de zile. Dar nu pot pretinde că le-am citit pe toate sau că mi-ar fi rămas ceva din ele. De altfel, sînt convins că articolele pe teme filosofice sînt genul cel mai greu de citit. Pe urmă, procurorul e un om sătul pînă peste cap de munca lui şi abia aşteaptă o clipă de relaxare. De ce nu scrii şi tu nişte lucruri mai atrăgătoare?

Avusese de-atîtea ori ocazia să audă vorbindu-i-se despre inutilitatea eforturilor lui, aşa încît cuvintele prietenului său nu avură darul să-l întristeze şi le primi cu o totală indiferenţă şi cu un dispreţ rece. Îndoiala părea să fi devorat pînă şi tristeţea! Ce este faima? Ce înseamnă renumele? Dar atractivitatea ce este oare? În orice caz, nu poate decît să se bucure pentru faptul că Fu'ad nu este în stare să înţeleagă şi să se delecteze cu ceea ce scrie el.

— Şi ce înţelegi tu prin „lucruri mai atrăgătoare"? îl întrebă Kamal după o vreme, cu suficientă ironie în glas.

— Literatură, de pildă!...

— Am citit cărţi plăcute într-adevăr pe vremea cînd eram împreună, dar eu nu sînt ceea ce se cheamă un scriitor în adevăratul sens al cuvîntului.

— Atunci n-ai decît să rămîi singur cu filosofia ta! zise Fu'ad, rîzînd. Nu eşti filosof?

„Nu eşti filosof?" Cuvintele astea i se întipăriseră adînc în inimă. Tremura şi acum de spaimă la amintirea lor. Aşa i se întîmplă întotdeauna cînd le aude, din clipa cînd i le-a adresat Aida, demult, în Strada Seraiurilor. Izbucni în hohote, încercînd să-şi ascundă tulburarea. Apoi se lăsă purtat de gînduri, amintindu-şi zilele cînd Fu'ad căuta cu orice preţ să-i cîştige prietenia şi se ţinea

după el ca o umbră. Acum nu-şi mai cunoaşte lungul nasului. Îl plesneşte în pălărie, privindu-l de sus şi socotindu-se probabil atît de important, încît să alerge alţii după el să-i cîştige prietenia şi favoarea. Uite cu ce m-am ales din toată viaţa mea!

Fu'ad cerceta atent mustaţa lui Kamal. Izbucni în rîs pe neaşteptate şi exclamă cu nepăsare:

— Şi ce dacă!...

Kamal îl întrebă din priviri ce vrea să zică şi celălalt porni să-şi depene gîndurile cu glas tare:

— Azi-mîine o să împlinim amîndoi treizeci de ani... Şi nici tu, nici eu nu ne-am însurat! Toată generaţia noastră e plină de burlaci... Generaţia crizei!... Tu ai de gînd să rămîi ferm pe poziţie?

— Absolut! Neclintit!

— Nu-mi dau seama ce anume, dar ceva îmi spune că tu n-o să te însori niciodată!...

— Sigur, tu întotdeauna ai fost un prezicător!...

— Iar tu, întotdeauna un egoist! replică Fu'ad, cu un zîmbet delicat şi ipocrit, vrînd parcă să-şi ceară scuze pentru o asemenea acuzaţie. Vrei să fii singurul stăpîn al vieţii tale. Nu uita că pînă şi Profetul s-a căsătorit şi asta nu l-a împiedicat să creeze o operă spirituală nepieritoare... Apoi, urmă, rîzînd cu poftă: Iartă-mă că am amintit exemplul Profetului. Uitasem că tu... Dar mi se pare că nu mai eşti liber-cugetătorul de odinioară. Ai ajuns să te îndoieşti pînă şi de ateism şi ăsta-i un pas cîştigat în favoarea credinţei...

— Scuteşte-mă de poliloghia asta, mai ales că ţie nu-ţi place filosofia, şi spune-mi mai bine de ce nu te-ai însurat tu pînă acum, dacă ai o astfel de părere despre burlăcie?

Regretă imediat întrebarea, temîndu-se să nu-şi închipuie celălalt că vrea să-l ispitească s-o ceară pe Na'ima. Dar după rîsul spontan al lui Fu'ad înţelese că nici nu-i trecuse prin cap aşa ceva.

— Tu ştii prea bine că eu am descoperit gustul plăcerilor destul de tîrziu în comparaţie cu alţii şi nu m-am săturat încă...

— Bine, bine! Şi după ce o să te saturi, ai să te însori, totuşi?

— Dacă tot am aşteptat pînă acum, o să mai aştept un timp, mărturisi Fu'ad, făcînd un gest categoric cu palma în aer, ca şi cum ar fi vrut să sublinieze sinceritatea vorbelor sale. Pînă cînd voi fi avansat judecător, de pildă. Şi-atunci o să pot deveni şi ginerele unui ministru, dacă ţin cu tot dinadinsul.

Ia te uită ce visează odrasla lui Gamil el-Hamzawi! Să ia o fată de ministru şi – mai ştii? – să aibă parte şi de o soacră franţuzoaică! Îl invit pe Leibnitz să găsească justificarea pentru o pretenţie ca asta, chiar dacă nu-i decît lipsa de măsură şi neobrăzarea unui parvenit!

— Tu priveşti căsătoria ca o...

— Oricum e mai bine decît să nu vrei să auzi deloc de ea! îl întrerupse Fu'ad rîzînd, înainte ca el să încerce să-şi continue ideea.

— Dar fericirea...

— Vorbe goale! sări din nou Fu'ad. E doar o iluzie! Mai degrabă ţi-o oferă o fiică de ministru! Căsătoria este, domnul meu, un tratat ca acela pe care l-a semnat ieri En-Nahhas. Tocmeli, estimări, machiavelism, ipocrizie, avantaje şi dezavantaje! Într-o ţară ca a noastră nu poţi răzbate decît în acest fel! Săptămîna trecută a fost numit consilier un bărbat tînăr, care n-a împlinit nici patruzeci de ani, pe cînd eu s-ar putea să trudesc în magistratură toată viaţa şi să n-ajung niciodată la poziţia lui, oricît de priceput şi de sîrguincios aş fi!

Atunci ce să mai zică un biet dascăl de gimnaziu? O să rămînă toată viaţa cu categoria a şasea, chiar dacă e tobă de filosofie!...

— Bine, dar situaţia ta te scuteşte de astfel de aventuri şi inconveniente. Nu-nţeleg de ce trebuie să-ţi pui pielea la saramură?!...

— Dragul meu, dacă n-ar fi aventurile astea, un prim-ministru n-ar avea din cine să-şi alcătuiască un cabinet!

— Să-ţi spun drept, eu cred că ai avea nevoie de ceva filosofie; cel puţin o doză din Spinoza! zise Kamal cu tonul lui sec şi ironic.

— În nici un caz! Mai bine consumă-l singur şi satură-te bine de el! Dar hai să punem punct discuţiei ăsteia fără rost. Povesteşte-mi şi mie cîte ceva despre locurile de distracţie din capitala noastră! La Qana[1] trebuia să gust plăcerile mai mult pe furate şi cu mare fereală! Funcţia noastră ne obligă să stăm mai tot timpul singuri şi să evităm orice anturaj. Iar rivalitatea dintotdeuna dintre noi şi poliţie ne obligă la o prudenţă sporită. Slujba de procuror... pe cît e de importantă, pe atît e de obositoare şi plicticoasă.

„A făcut ce-a făcut şi iar a ajuns cu discuţia la un subiect care ameninţă să-mi stîrnească amărăciunea. Trebuie să-mi ţin firea cu orice preţ."

— Îţi dai seama că împrejurările m-au dus de multe ori în preajma unor oameni cu situaţie, care s-au simţit onoraţi să mă invite să-i vizitez la seraiurile lor. Obligaţiile mele profesionale sînt însă de asemenea natură, încît trebuie să refuz astfel de invitaţii, pentru ca nimeni să nu poată exercita vreo influenţă asupra mea. Numai că notabilităţile de provincie nu pot pricepe lucrurile astea. Toţi m-au învinuit că aş fi arogant şi îngîmfat. Dar tu ştii prea bine că eu n-am nici în clin, nici în mînecă cu aşa ceva....

Ba eşti şi arogant, şi infatuat, şi invidios pînă la cer!

— A, desigur!... aprobă Kamal cu un gest de convenienţă.

— Şi din acelaşi motiv mi-am atras şi antipatia aparatului poliţienesc. Eu nu agreez în ruptul capului metodele lor întortocheate. De aceea trebuie să mă feresc de toţi. Eu mă călăuzesc după lege, pe cînd ei se călăuzesc după

---

1. Guvernorat în partea de sud a Egiptului (în care se află numeroase vestigii faraonice – Luxor, Karnak, Valea Regilor) şi reşedinţă cu acelaşi nume a guvernoratului.

barbaria medievală. Toţi mă duşmănesc, dar eu sînt convins că procedez corect şi că am perfectă dreptate.

Sigur, sigur; ai dreptate! Te cunosc de atîta vreme, doar, şi sînt convins că tot ce mi-ai spus e adevărat. Inteligenţa şi onestitatea au fost întotdeauna trăsăturile tale esenţiale. Dar tu nu iubeşti şi nu poţi să iubeşti! Tu nu te cramponezi de adevăr, aşa, de dragul lui, ci din aroganţă şi din vanitate şi mai ales împins de complexul de inferioritate. Mă izbesc de fiinţe ca tine chiar şi în posturi mult mai neînsemnate. Omul plăcut şi puternic este un mit! Numai că tu nu poţi să ştii valoarea iubirii! Ştii tu ce-i idealismul? Şi-atîtea, şi-atîtea altele?!...

Continuară să discute despre una şi alta multă vreme. Cînd se pregătea să-şi ia rămas-bun, Fu'ad se aplecă la urechea lui Kamal şi-i zise în şoaptă:

— Ştii că eu sînt proaspăt sosit la Cairo... Fără îndoială că tu trebuie să ştii o casă, ba poate chiar mai multe. Mă interesează una ferită, discretă, bineînţeles!...

— Dascălul, dragul meu, ca şi procurorul, are grijă întotdeauna să nu-l vadă nimeni...

— Foarte bine! În curînd o să ne revedem! Deocamdată eu sînt ocupat cu aranjarea apartamentului, dar cum termin, te caut să petrecem cîteva nopţi împreună.

— S-a făcut!...

Ieşiră amîndoi şi-l însoţi pînă la poartă. La întoarcere, o găsi pe mamă-sa aşteptîndu-l în pragul uşii de la intrare.

— N-a zis nimic? îl întrebă nerăbdătoare, fără nici un fel de introducere.

Kamal pricepu imediat ce-o interesează, dar se prefăcu a nu înţelege despre ce este vorba, cu toate că simţea un nod în gît.

— Despre ce? întrebă evaziv.

— Despre Na'ima!

— Nu! răspunse el, încurcat. N-a zis nimic.

Se priviră un timp în tăcere.

— Bine, dar El-Hamzawi i-a spus clar lui tata-tău...

Probabil că erau doar gîndurile lui personale, fără să aibă încuviinţarea lui Fu'ad, bombăni Kamal, ferindu-se pe cît era cu putinţă să nu-şi dezvăluie mînia.

— Da' ce, sîntem copii ca să ne jucăm aşa cu vorbele?! izbucni Amina indignată. Nu i se pare că a ridicat nasul prea sus? A uitat al cui e el şi a cui e ea? S-ar fi cuvenit ca tată-tău să-i reamintească lucrul ăsta!

— Fu'ad n-are nici o vină! Probabil că tată-său a făcut-o cu bună intenţie, dar n-a chibzuit îndeajuns înainte de a deschide discuţia despre treaba asta...

— Eu n-am nici cea mai mică îndoială că s-a înţeles cu fiu-său, înainte de a vorbi. Oare să nu fi fost ăsta de acord? Mucosul ăsta pe care l-am făcut mare *proculor*... Pe care l-am făcut om cu banii noştri?!...

— Mamă, nu cred că e cazul să ne facem sînge rău din pricina asta.

— Dar e un lucru de neînchipuit, fiul meu! Nu-şi dă seama că nu ne face nici o cinste să ne încuscrim cu el?

— Tocmai de-aceea, n-ai nici un motiv ca să-ţi pară rău...

— Nu-mi pare rău, dar sînt necăjită pentru că ne-au umilit...

— Nu-i vorba de nici o umilinţă... N-a fost decît o neînţelegere la mijloc...

Se întoarse în camera lui trist şi jenat şi începu să-şi vorbească sieşi. Na'ima este într-adevăr un trandafir frumos. Numai că mie nu mi-a mai rămas dintre virtuţi decît dragostea pentru adevăr şi s-ar cuveni să mă întreb dacă ea este sau nu este potrivită pentru a deveni soţia unui procuror. În ciuda ascendenţei lui modeste, Fu'ad poate să-şi aleagă parteneră de viaţă o fată cu o cultură aleasă, cu o situaţie materială mult mai bună şi poate chiar şi mai frumoasă decît Na'ima. Tatăl lui avusese intenţii bune, dar cred că s-a pripit. Fu'ad s-a arătat însă destul de insolent în discuţia cu mine. E un bărbat inteligent, onest, capabil, dar prezumţios şi tare insolent. Nu este el de vină. De vină sînt aceste deosebiri care generează în noi un noian de patimi.

15

Revista *Al-Fikr* se afla la parterul blocului de la nr. 21, pe strada Abd el-Aziz. Fereastra cu bare de fier a redactorului-şef Abd el-Aziz el-Asyuti dădea într-o uliţă întunecoasă – uliţa Barakat –, aşa încît becurile electrice rămîneau aprinse ziua şi noaptea. Parterul întunecos, mobilierul ponosit şi atmosfera cenuşie îi aminteau lui Kamal locul pe care „gîndirea" îl avea în ţara lui şi locul pe care el personal îl ocupa în societate. Cînd intră, maestrul Abd el-Aziz îl întîmpină cu un zîmbet afectuos. Şi nu-i de mirare, căci între ei se înfiripase o prietenie statornică din anul 1930, de cînd revista începuse să publice articolele lui Kamal cu subiecte filosofice. Trecuseră, aşadar, şase ani de cînd colabora la *Al-Fikr*, fără să primească nici un fel de onorariu. De fapt, nici unul din colaboratorii revistei nu primea nimic – toţi scriau numai de dragul artei şi filosofiei, bineînţeles.

Abd el-Aziz oferea un loc în paginile revistei tuturor autorilor interesaţi de problemele filosofice şi care nu doreau nimic în schimbul articolelor publicate, inclusiv specialiştilor în filosofia islamului, printre care se număra şi el. Cu toate că avea o formaţie azharită, audiase tot felul de cursuri în cei patru ani petrecuţi în Franţa, chiar dacă nu dobîndise nici un titlu academic. De altfel, nici nu urmărea să obţină vreun cîştig de pe urma revistei, căci era proprietarul unui imobil ce-i aducea un venit de cincizeci de lire în fiecare lună. Fondase revista în anul 1923 şi stăruise cu îndărătnicie s-o scoată cu regularitate,

cu toate că nimic nu-i recompensa eforturile depuse. Imediat ce se așeză Kamal, în birou își făcu apariția un bărbat cam de-o vîrstă cu el, îmbrăcat într-un costum gri din pînză de in. Era înalt și subțire, doar o idee mai scund și poate ceva mai plinuț decît Kamal, cu față prelungă și frunte luminoasă, cu buze pline, nas subțire și bărbie ascuțită. Înainta surîzînd, cu pași siguri, și întinse mîna maestrului Abd el-Aziz.

— Domnul Riyad Qildis, traducător în Ministerul Învățămîntului, îl prezentă maestrul. Proaspăt colaborator al revistei noastre, căreia i-a adus un suflu nou prin rubrica de teatru și prin nuvelele sale originale. Apoi îl prezentă pe Kamal: Domnul Kamal Ahmad Abd el-Gawad. Probabil că i-ai citit articolele?...

— Îi citesc articolele cu mult interes de cîțiva ani, zise Riyad cu admirație, în timp ce-și strîngeau mîna. Sînt articole remarcabile și serioase sub toate aspectele.

Kamal îi mulțumi, primind elogiile lui cu multă prudență. Apoi se așezară pe cele două scaune, față în față, dinaintea biroului maestrului Abd el-Aziz.

— Nu te aștepta, domnule Riyad, să-ți răspundă la fel și să-ți aprecieze nuvelele, fiindcă el nu citește literatură din principiu...

Riyad rîse cu seninătate, arătîndu-și dinții perfect aliniați, cu strungăreață la mijloc.

— Va să zică, nu vă place literatura? Din cîte știu, nu există filosof care să nu aibă o părere proprie și despre frumusețe. Or, asta nu se poate forma decît după cunoașterea artelor și, printre ele, și a literaturii, de bună seamă...

— N-aș putea zice că-mi displace literatura, se grăbi Kamal să răspundă, puțin încurcat. Ba chiar m-am plimbat pe îndelete și m-am simțit foarte bine în grădinile poeziei... și chiar în ale prozei. Dar timpul nu-mi prea mai îngăduie s-o fac...

— Înseamnă că ați citit ceva din nuvela și romanul modern, avînd în vedere că ea se limitează aproape numai la ele și recurge rareori la dramă.

— Am citit destul de mult în decursul anilor, numai că eu...

— Trebuie să-l pui la curent, domnule Riyad, cu ideile dumitale noi, îl întrerupse Abd el-Aziz el-Asyuti, zîmbind cu tîlc. Deocamdată e de-ajuns să ştii că el e filosof şi că e pasionat numai de gîndire şi de istoria ei. Apoi, întorcîndu-se spre Kamal: Ai adus articolul pentru luna viitoare?

Kamal scoase un plic de mărime mijlocie şi-l puse pe biroul maestrului fără să spună nimic. Acesta îl luă, îl desfăcu încet şi începu să-l răsfoiască.

— Despre Bergson?! murmură el pe gînduri, oprindu-şi ochii asupra titlului. Foarte bine!

— O prezentare generală a rolului său în istoria gîndirii moderne, îl lămuri Kamal. Probabil că vor mai urma şi alte articole, în care voi expune lucrurile mai în detaliu...

Riyad Qildis urmărea discuţia cu mult interes şi se adresă lui Kamal, învăluindu-l cu o privire caldă:

— Am citit articolele dumneavoastră de cînd aţi început să scrieţi despre filosofii greci. Sînt articole foarte diverse şi uneori prezintă concepţii filosofice care se bat cap în cap. Am înţeles că vă ocupaţi în primul rînd de istoria filosofiei, dar am încercat zadarnic să descifrez atitudinea dumneavoastră directă faţă de concepţiile prezentate şi doctrina filosofică la care aţi aderat.

— La noi interesul pentru filosofie este foarte recent şi de aceea am socotit că ar fi mai potrivit pentru început să publicăm nişte prezentări generale, încercă să lămurească maestrul. S-ar putea ca domnul Kamal să ne ofere în curînd o doctrină proprie, iar dumneata, domnule Riyad, să te numeri printre adepţii kamalismului...

Izbucniră cu toţii în rîs. Kamal îşi scoase ochelarii şi se apucă să-şi lustruiască meticulos lentilele. Se lăsa foarte uşor antrenat în discuţii atunci cînd interlocutorul îi plăcea. Atmosfera era senină şi plăcută.

— Eu mă plimb printr-un muzeu în care nimic nu-mi aparţine. Istorie şi-atît! Nu pot zice că m-aş situa undeva anume. Nu m-am fixat încă...

— Cu alte cuvinte, vă aflaţi la răscruce de drumuri. Şi eu m-am oprit la un moment dat la o astfel de răspîntie, înainte de a-mi alege calea. Înclin să cred că e numai o haltă cu tîlc, fiindcă de obicei cu ea se încheie o etapă şi începe alta nouă. N-aţi cunoscut mai multe credinţe înainte de a face oprire?

Tonul şi atmosfera discuţiei îi aminteau un cîntec vechi, adînc înrădăcinat în inima lui. Şi tînărul, şi conversaţia! A trecut amar de ani fără să mai aibă un prieten de suflet. Se obişnuise să-şi vorbească sieşi, ori de cîte ori simţea nevoia să comunice cu cineva apropiat. Nimeni nu mai reuşise de atunci să-i răscolească sufletul – nici Ismail Latif, nici Fu'ad el-Hamzawi, şi cu atît mai puţin zecile de dascăli plicticoşi cu care se întîlnea zi de zi. S-ar putea ca golul lăsat în sufletul său de Husein Şaddad să fie în curînd ocupat de altcineva? Îşi puse din nou ochelarii şi încercă să dea un răspuns, zîmbind.

— E cu mult tîlc, într-adevăr! Ca de obicei, am trecut şi eu prin faza credinţei religioase, apoi am crezut în adevăr...

— Mi-amintesc că aţi prezentat filosofia materialistă cu un entuziasm care îndemna la îndoială şi cercetare....

— A fost un entuziasm sincer, dar foarte curînd m-am trezit clătinînd din cap cu scepticism.

— Poate filosofia raţionalistă?...

— Şi după ce i-a venit şi i-a trecut şi ei rîndul, tot am clătinat din cap, sceptic... Filosofiile sînt nişte palate frumoase şi tihnite, dar se pare că eu nu sînt potrivit pentru a locui în ele.

— Dar mai există şi ştiinţa, insistă Riyad. Poate că ea a scăpat de îndoielile dumneavoastră.

— Ştiinţa este o lume închisă pentru noi. Nu cunoaştem decît rezultatele ei foarte apropiate. Pe urmă, am citit despre părerile unor savanţi care pun sub semnul

întrebării identificarea adevărului ştiinţific cu cel obiectiv, apoi despre părerile altora care preamăresc legea probabilităţii şi, în fine, despre alţi savanţi şi mai ciudaţi care au renunţat să mai pretindă cunoaşterea adevărului absolut şi din nou m-am trezit clătinînd din cap, sceptic!

Riyad Qildis rîse fără să mai comenteze.

— M-am aventurat chiar şi în practicile moderne ale spiritismului şi am simţit că ameţesc şi-mi pierd cumpătul, că mă învîrtesc într-un spaţiu terifiant. Ce este adevărul? Care sînt valorile? Ce sînt toate astea? Uneori ajung să am mustrări de conştiinţă pentru o faptă bună, ca şi cînd aş fi comis o nelegiuire!

— Se răzbună religia pe dumneata! îl tachină Abd el-Aziz, izbucnind în hohote. Ai părăsit-o, alergînd după adevărurile supreme, şi te-ai întors cu mîinile goale!

— Îndoiala este o atitudine plăcută! zise Riyad politicos. Priveşti, meditezi, te bucuri de libertatea absolută de a alege şi iei din toate cîte ceva, dar fără să te opreşti din drum!

— Mai precis, dumneata vrei să rămîi şi în modul de a gîndi un celibatar incorigibil, aşa cum eşti în viaţa de toate zilele, precizează Abd el-Aziz.

Lui Kamal nu-i scăpă remarca asta aruncată în treacăt. Oare burlăcia lui să fie rezultatul felului de a gîndi sau invers? Sau amîndouă sînt rezultatul unei a treia cauze, necunoscute?

— Burlăcia e o stare trecătoare şi probabil că tot la fel se va întîmpla şi cu îndoiala! răspunse Riyad Qildis în locul lui Kamal.

— Numai că, după cît se pare, el nu vrea să se însoare nici în ruptul capului, explică Abd el-Aziz.

— Dar de ce ar împiedica îndoiala iubirea, nu pricep? întrebă Riyad, mirîndu-se. Nu văd ce l-ar împiedica să se căsătorească pe cel care vrea cu adevărat s-o facă! Încăpăţînarea de a rămîne burlac n-are nimic comun cu îndoiala care nu cunoaşte îndărătnicia.

— Dragostea n-o fi avînd şi ea nevoie de puţină credinţă? întrebă Kamal, mai mult în glumă.

— Nu! răspunse Riyad fără şovăire. Dragostea este ca un cutremur care zgîlţîie deopotrivă şi geamie, şi biserică, şi bordel...

Un cutremur? Ce comparaţie minunată! Un cutremur care dărîmă şi învăluie totul în tăcerea morţii!

— Dar dumneavoastră, domnule Qildis? Aţi preamărit îndoiala! Nu cumva sînteţi şi dumneavoastră sclavul ei?

— Chiar aşa; ştii că ai dreptate? îl aprobă Abd el-Aziz.

Izbucniră din nou în hohote de rîs.

— Am trecut şi eu prin criza îndoielii, dar am reuşit s-o depăşesc, recunoscu Riyad. De religie nu mă mai îndoiesc, căci am abjurat-o! Dar eu cred în ştiinţă şi în artă! Pentru totdeauna, sper... dacă o să vrea Allah!

— Dacă o să vrea Allah în care nu crezi? preciză Abd el-Aziz, amuzîndu-se.

— Religia este o invenţie a oamenilor, răspunse Riyad Qildis, zîmbind, pe cînd pe Allah nu-l cunoaştem. Cine poate spune cu convingere „nu cred în Allah!“ sau „cred în Allah!“? Numai profeţii pot fi adevăraţi credincioşi, fiindcă ei l-au văzut, l-au auzit sau au stat de vorbă cu cei care le-au transmis revelaţia lui!...

— Şi spui că dumneata crezi în ştiinţă şi în artă?

— Da!

— Credinţa în ştiinţă are temeiul ei, dar arta?!... E mai simplu să crezi în spirite decît într-o nuvelă, de pildă!

— Știința este limbajul raţiunii, iar arta este expresia personalității umane în totalitatea ei, îi răspunse Riyad calm, aruncîndu-i o privire mustrătoare.

— Cît de bine seamănă vorbele astea cu poezia!

Riyad întîmpină ironia lui Kamal cu un zîmbet îngăduitor și continuă:

— Știința îi unește pe oameni în nimbul de lumină al ideilor ei, iar arta îi unește într-un sentiment omenesc sublim și astfel amîndouă contribuie la progresul civilizaţiei, împingînd-o către un viitor mai bun...

„Ce vanitate! Scrie în fiecare lună o povestioară de două pagini și-și închipuie că participă cu ea la progresul omenirii! Probabil că la fel de caraghios sînt și eu, cînd nu fac decît să rezum un capitol din istoria filosofiei și să pretind că sînt egal cel puțin cu Fu'ad Gamil el-Hamzawi, procurorul din Calea Roșie. Oricum, fără asta viața ar fi de nesuportat! Sîntem nebuni sau nu? Sau niște oameni pur și simplu? Cine știe?!"

— Și ce părere ai despre savanții care nu au pentru știință nici măcar entuziasmul dumitale?

— Nu trebuie să interpretăm nivelul relativ modest al științei actuale ca fiind o dovadă a neputinței sau a deznădejdii. Știința este magia omenirii, lumina, călăuza și miracolul ei. Știința este religia viitorului! Și cum rămîne cu nuvela?

Riyad păru pentru prima oară jignit, dar reuși să-și ascundă nemulțumirea.

— Adică, vreau să zic arta, în general, se corectă Kamal, ca și cum ar fi vrut să-și ceară iertare.

— Este cu putință să trăiești într-o singurătate absolută? întrebă Riyad Qildis, înflăcărîndu-se din nou. Omul are nevoie și de o conversație confidențială, de consolare și de bucurie... De o călăuză... de lumină... de o călătorie în ținuturi mai îndepărtate sau mai apropiate ale lumii și ale sufletului... Asta-i arta!

— Mi-a venit o idee! îl întrerupse maestrul Abd el-Aziz. Ce-ar fi dacă ne-am întîlni noi trei împreună cu alți cîțiva colegi o dată pe lună și am discuta despre diverse aspecte ale gîndirii, urmînd să publicăm un rezumat al colocviilor în paginile revistei, sub titlul „Colocviul lunii cutare"?

— E minunat! Oricum, discuția noastră n-o să se întrerupă aici, sau cel puțin așa aș dori eu, zise Riyad Qildis, învăluindu-l pe Kamal cu o privire prietenoasă, plină de speranță. Ne putem considera prieteni, nu-i așa?

— De bună seamă! răspunse Kamal entuziasmat. Sper să avem norocul de a ne întîlni cît mai des!...

Simți că-l copleşeşte fericirea la gîndul înfiripării noii prietenii. I se păru că inima încearcă să se trezească după o letargie îndelungată. Înțelese mai mult ca oricînd cît de mare este înrîurirea prieteniei asupra lui. Poate că pentru el prietenia este un element vital, fără de care se pierde asemenea însetatului în deşert.

16

La intrarea în El-Ataba, noii prieteni se despărțiră. Kamal se întoarse din El-Muski seara, spre ora opt, respirînd un aer înăbuşitor. Cînd ajunse în dreptul uliței El-Gawhari, își rări paşii, cotind uşor, apoi se opri la a treia uşă pe partea stîngă şi se strecură înăuntru. Urcă pînă la etajul al doilea şi sună scurt. Ferestruica din mijlocul uşii se deschise imediat şi în cadrul ei se ivi chipul unei femei trecute bine de şaizeci de ani, care-l salută cu un zîmbet larg, descoperindu-şi dinții de aur. Îi deschise și el înaintă fără o vorbă.

— Bine-ai venit, fiul celui care mi-a fost drag! îl salută femeia ceremonios. Bine-ai venit, fiu al fratelui meu!...

O urmă pînă în salonaşul din care mai multe uşi indicau intrarea în cîteva camere. Două canapele erau aşezate una în fața alteia, iar între ele era întins un covoraş înflorat; lîngă el stăteau o măsuță joasă şi o narghilea, iar din colțuri se ridica un fum subțire de arome arzînd mocnit. Femeia planturoasă, cu aspect fragil din cauza bătrîneții, își acoperise capul cu o basma tivită cu paiete, iar ochii încondeiați cu *kuhl*[1] trimiteau o privire grea, îndepărtată, trădînd apăsarea haşişului. Sub ridurile ce-i brăzdau fața se puteau deslușI urmele frumuseții apuse

1. Preparat cosmetic tradiţional pe bază de sulfură de antimoniu, cu care femeile arabe, îndeosebi în Egipt, își colorează sprîncenele, genele şi pleoapele.

și ale desfrîului. Se așează pe canapea, în fața narghilelei, cu picioarele strînse sub ea și-i făcu semn să ia loc alături.

— Ce mai face *sitt*[1] Galilia? o întrebă el, zîmbind, în vreme ce se așeza.

— Zi-mi „tușă"! protestă ea.

— Ce mai faci, tușă? repetă Kamal, ascultător.

— Destul de bine, fiu al lui Ahmad Abd el-Gawad... Apoi, ridicînd glasul răgușit: Nazla! Ia vino pîn-aici, fată!...

După cîteva clipe apăru servitoarea cu două pahare pline și le puse pe măsuță.

— Bea! îl invită Galila. De cîte ori nu l-am îndemnat cu vorbele astea pe tată-tău, în zilele frumoase de odinioară, care s-au dus fără întoarcere...

— Păcat că am venit prea tîrziu! glumi Kamal, surîzînd cu înțeles, apoi întinse mîna alene spre pahar.

— Nu ți-e rușine?! îl mustră ea privindu-l șăgalnic și-l lovi ușor cu pumnul, zornăindu-și brățările de aur ce-i acopereau brațele. Ai fi vrut să-ți irosești norocul unde a îngenuncheat tată-tău atîta amar de vreme? E o deosebire ca de la cer la pămînt între tine și el! Cînd l-am cunoscut eu, tocmai se însurase a doua oară. S-a însurat destul de timpuriu, cum era obiceiul pe vremuri, dar asta nu l-a împiedicat să-mi țină tovărășie ani îndelungați. Au fost cei mai frumoși ani din viața mea! M-a ținut ca în puf! Pe urmă m-a schimbat cu Zabida – Domnul s-o ajute! Apoi au venit altele și altele la rînd – Allah să fie îndurător cu el! Iar tu ești încă burlac și nu-mi treci pragul casei decît în noaptea de vineri. Mai mare rușinea! Unde-i bărbăția de odinioară?! S-a dus și ea!

După poveștile năstrușnice auzite din gura ei, își dăduse seama că tată-său fusese cu totul altfel decît l-au cunoscut ai lui și chiar decît i-l înfățișase Yasin cîndva. Nu și-a stăpînit pasiunile și n-a știut ce sînt grijile!

---

1. Termen de adresare existent în aproape toate idiomurile arabe vorbite. Formă contrasă din *sayyidat* („doamnă").

Într-adevăr, e o deosebire ca de la cer la pămînt între el şi tată-său! Chiar şi în noaptea de vineri, cînd catadicseşte să-i treacă pragul, cum zice ea, „iubirea“ nu-i pare prea senină decît după cîteva pahare zdravene. Altfel, atmosfera ar fi deprimantă şi tristă. N-o să uite nicicînd prima noapte petrecută în casa asta. Se întîlnea cu Galila pentru prima oară. L-a invitat să se aşeze alături de ea pînă cînd una dintre fete avea să se ocupe de el. Cînd, din întîmplare, şi-a pomenit numele întreg, femeia a strigat în gura mare: „Vai de mine! Atunci nu eşti altul decît băiatul domnului Ahmad Abd el-Gawad, negustorul din En-Nahhasin?!“. „Da! Îl cunoaşteţi pe tata?“ „Bine-ai venit! O mie de ani! Auzi, «îl cunoaşteţi pe tata?»! Îl cunosc chiar mai bine decît tine, căci sudoarea lui s-a amestecat cu a mea!... Ba, dacă mi-aduc bine aminte, cred că am cîntat şi la nunta surorii tale!... Pe vremuri, am fost o cîntăreaţă la fel de renumită cum e *umm* Kalthum în zilele astea mohorîte! Pot să-ţi grăiască despre mine şi pietrele caldarîmului, dacă o să le-ntrebi.“ „Sînt încîntat, *sitti*... doamna mea...“ „Alege-ţi pe oricare vrei dintre fetele mele... Între prieteni nu există rînduială...“ Şi astfel a ajuns să petreacă prima noapte în casa asta, folosindu-se de faima tatălui său. Bătrîna s-a holbat îndelung la chipul lui, pînă cînd a simţit că i se strînge inima şi nu mai e în stare să-i suporte privirile insistente. Puţin a lipsit ca femeia să-şi mărturisească nedumerirea stîrnită de capul ciudat şi nasul lui mare ce nu aminteau nici de departe faţa îmbujorată ca o lună plină pe care o cunoscuse în tinereţea ei. Apoi au îndrugat pe îndelete verzi şi uscate, iar Kamal a aflat întreaga poveste secretă a tatălui său, cu toate aventurile şi detaliile ei. „Din pricina asta şovăi eu întotdeauna între flacăra instinctului şi adierea sufismului...“[1]

---

1. Curent mistic al islamului, ai cărui adepţi (*sufi*) se dedicau meditaţiei şi ascezei, socotindu-le a fi cele mai potrivite căi pentru „apropierea de Allah“. Începînd din secolul al VIII-lea,

— Să nu exagerăm, tuşă! răspunse Kamal după o pauză. Eu sînt profesor şi dascălilor le place discreţia... Şi să ştii că în vacanţă o să trec mai des pe la dumneata – şi în cursul săptămînii, nu numai vinerea. De altfel, am fost pe aici şi alaltăieri! O să trec pe la dumneata de fiecare dată cînd...

„De fiecare dată cînd o să fiu descumpănit. Mai degrabă descumpănirea o să mă împingă spre tine decît dorinţa..."

— De fiecare dată cînd ce, băiatul mamei?

— De fiecare dată... cînd ies de la slujbă.

— Astea-s vorbe de clacă!... Spune şi tu ceva mai cu noimă! Vai de noi, de ce vremuri aţi avut parte! Banii noştri erau de aur! Ai voştri sînt de fier şi de aramă... Noi petreceam cu adevărat, pe cînd voi vă distraţi ascultînd glasuri din cutie... Bărbaţii din vremea mea erau oameni de ispravă! Erau făcuţi din coasta lui Adam, iar voi, numai din coasta Evei... Tu ai cuvînt, hoge[1] de fete?

Trase o dată din narghilea şi începu să fredoneze:

Hoge de fete, hoge de fete,
Învaţă-i să cînte din gură şi la instrumente...

Kamal rîse cu toată sinceritatea şi se aplecă spre ea, sărutînd-o respectuos pe obraz.

---

curentul a devenit foarte popular îndeosebi în Irak şi în Iran, iar adepţii lui purtau un fel de anteriu din lînă (*suf*), de unde numele lor şi al mişcării respective (*sufiyya* sau *tasawwuf*). Multe dintre ideile acestei mişcări au stat la baza doctrinei filosofice a lui Al-Ghazali (1058-1111), care şi-a propus în esenţă favorizarea „întîlnirii sufletului cu Allah". Începînd din secolul al XII-lea, sufii s-au organizat în confrerii, recurgînd la practica litaniilor şi la alte practici care contribuiau la crearea stării de extaz. O manifestare mai nouă a acestei mişcări constă în aşa-numitele cercuri de *dhikr* din Egipt. Numele curentului este utilizat deseori pentru desemnarea ascezei.

1. Dascăl, învăţător (în dialectul egiptean).

— Ai o mustaţă, fiule, parc-ar fi de ghimpi!... Ce ghinion pe biata Atiyya!

— Dar poate că ei îi plac ghimpii...

— Fiindcă veni vorba... Ieri a fost la mine ofiţerul de la post... A fost ca o nuntă! Nu vreau să mă laud, dar am nişte clienţi tot unul şi unul!... Sau îţi închipui că-ţi faci pomană cu mine, dacă mă vizitezi?

— *Sitt* Galila, eşti măreaţă[1], într-adevăr!

— Ştii că-mi placi cînd te aghesmuieşti niţel? Băutura îţi topeşte gravitatea asta nesuferită şi începi să semeni cu tată-tău! Ia spune-mi, îţi place Atiyya? Ea zice că te iubeşte!

Cum ar mai putea să iubească nişte inimi împietrite de asprimea vieţii? Ce parte a avut el de iubire? Cînd s-a îndrăgostit de el fata stăpînului micului bufet, a fugit de ea temător, iar atunci cînd s-a îndrăgostit de Aida, a fugit ea de el. N-a cunoscut dintre feţele iubirii decît durerea! O durere ciudată, care arde sufletul pînă-l mistuie, lăsînd în urmă doar o ruină.

— Să ai parte de sănătate, *sitt* Galila!

— N-a călcat strîmb, sărmana de ea, decît după ce-a lăsat-o bărbatu-său... Aşa i-a fost sortit!

— Slavă lui Allah, căci el e singurul căruia i se cuvine laudă chiar şi la nenorocire!

— Slăvit să fie Allah pentru toate cele ce se petrec pe lumea asta!

Kamal surîse maliţios, iar ea încercă să protesteze.

— Mă mustri pentru că-l slăvesc prea mult pe Allah, nu-i aşa? Vezi cum eşti, fiu al lui Ahmad Abd el-Gawad? Ia aminte la ce-ţi spun! Eu n-am pe nimeni pe lumea asta şi mi s-a cam urît cu viaţa!... Şi ştiu prea bine că numai de la Allah îmi poate veni iertarea...

Ciudat cum vorbele acestei femei repetă întruna aceeaşi melodie care invocă pocăinţa! În timp ce sorbea

---

1. Joc de cuvinte rezultat din alăturarea numelui propriu Galila şi a sensului său comun („măreaţă, splendidă, minunată").

ultimele picături din pahar, trăgea cu coada ochiului spre ea. Licoarea începuse să-i aburească mintea încă de la primul pahar şi se pomeni plutind uşor pe aripa amintirii spre un trecut în care paharul îi oferea o bucurie divină. Dar cîte alte bucurii n-au fost şi s-au dus? La început, dorinţa fusese o revoltă şi o victorie, dar cu trecerea timpului s-a preschimbat într-o filosofie a obişnuinţei. Apoi, vremea i-a stins cu totul exaltarea şi nu-i mai rămăseseră decît chinurile celui care pluteşte între cer şi pămînt... Încet-încet îndoiala le-a înlocuit pe toate.

Se auzi soneria de la intrare şi după cîteva clipe se ivi Atiyya. Avea pielea albă şi părea destul de mlădioasă, cu toate că începuse să se rotunjească. La fiecare pas, pantofii ei scoteau un scîrţîit uşor. Sărută mîna cîntăreţei şi pe urmă aruncă o privire surîzătoare peste cele două pahare goale, mustrîndu-l pe Kamal în glumă:

— M-ai trădat, va să zică!...

Se aplecă şi-i şopti Galilei ceva la ureche, se înclină zîmbind cochet către Kamal şi ieşi prin uşa din dreapta.

— Du-te, lumina ochilor mei!... îl îndemnă cîntăreaţa pe Kamal, împingîndu-l uşor cu mîna.

Îşi luă *tarbuş*-ul şi dispăru şi el în spatele uşii pe care se strecurase Atiyya. Foarte curînd apăru şi Nazla cu o tavă, pe care se aflau două pahare şi un aperitiv tare anemic.

— Adu-ne doi *ratli*[1] de curmale presate, căci sînt moartă de foame! ceru Atiyya.

Kamal îşi scoase haina şi se aşează comod, întinzîndu-şi picioarele, apoi porni s-o urmărească pe îndelete. O văzu scoţîndu-şi pantofii şi rochia, apoi îndreptîndu-şi furoul şi aranjîndu-şi părul în faţa oglinzii. Avea trupul întocmai cum îi plăcea lui: alb, catifelat şi puţin împlinit. Cum o fi arătînd trupul Aidei? Deseori îi trece pe dinaintea ochilor

---

1. Veche unitate de greutate arabă, a cărei mărime a variat de la o epocă la alta şi de la o zonă la alta. În Egiptul modern, un *ratl* este egal cu 0,499 kg.

ca o părere, ca şi cînd nici n-ar fi avut trup. Uneori i se conturează în minte cîteva dintre trăsăturile ei; vede deslușit statura ei subțiratică, fața brună şi mersul grațios. Dar toate astea îi par nişte însuşiri abstracte. Ar trebui să ne stăruie în memorie mai mult imaginile formelor ispititoare – pieptul sau gambele rotunjite. El însă nu-şi aminteşte în ruptul capului să fi fost ispitit vreodată de asemenea linii. Astăzi, dacă o femeie cu trăsăturile Aidei ar încerca să-l tenteze, n-ar da nici doi bani pe ele. Pentru ce, atunci, a iubit-o atît de mult? Pentru ce păstrează şi acum cu sfințenie amintirea ei, acum cînd totul i se pare demn de dispreț?

— Uf, dar ce cald e!

— Nu-i nimic, după ce bem ceva şi ne ametim puțin, o să ne fie totuna dacă-i cald sau răcoare...

— Şi de ce mă priveşti atît de insistent? Mai bine scoate-ți ochelarii!

Cînd te gîndeşti că-i divorțată şi că mai are şi cîțiva plozi. Îşi ascunde amărăciunea în nopți pătimaşe care-i înghit şi feminitatea, şi sentimentele omeneşti cu indiferența lor înghețată. Pasiunea mincinoasă şi dezgustul se amestecă şi asta-i cea mai completă imagine a renunțării. Numai paharul o face să mai uite de gînduri!

Se aşează alături de el, întinse mîna catifelată spre sticlă şi umplu încet paharele. Sticla asta se vinde aici cu preț dublu. Toate sînt scumpe aici, în afară de om. Dar ce preț! Dacă n-ar fi această sticlă, n-ar suporta să rămînă în casa asta nici o clipă. Se ascunde aici de ochii holbați ai lumii, cu toate că lumea noastră e atît de plină de toate soiurile de prostituție. Nimic nu scapă neatins; nici ministru, nici scriitor!

Gîndurile continuau să alerge grăbit spre uitare şi linişte. „Femeia asta îmi place de mai multă vreme, dar nu ştiu cît o să dureze... Dorința este o forță tiranică, pe cînd iubirea... Iubirea este cu totul altceva... Ea apare cu altfel de veşminte, dacă n-o însoțeşte dorința. Dacă într-o zi voi avea norocul să le întîlnesc pe amîndouă în aceeaşi

ființă omenească, voi dobîndi și stabilitatea mult rîvnită. Pînă atunci, viața va continua să-mi pară o aglomerare de elemente haotice. Îmi doresc căsătoria pentru viața publică și pentru cea privată deopotrivă. Nu știu care din ele este mai importantă, dar sînt sigur că sînt un nefericit. Sînt ca un tren ce-și ia avînt fără să știe nici de unde vine, nici încotro se duce. Dorința este tiranică, dar aversiunea nu-ntîrzie s-o biruie. Inima continuă să strige în deșert, căutînd în zadar fericirea eternă. Plînsul mă însoțește ca o umbră, făcînd din viață o mare deziluzie. Trebuie să ne strîngem toate puterile și înțelepciunea noastră ascunsă ca să putem suporta această amăgire. Sîntem actorul conștient de rolul său mincinos ce continuă să slujească arta cu tot devotamentul."

Dădu peste cap al treilea pahar dintr-o singură înghițitură, făcînd-o pe Atiyya să se minuneze. Și ei îi place să bea, dar dacă nu se oprește la timp, e dezastru.

Licoarea-i alerga prin vine, clătinîndu-i imaginile în fața ochilor. Privea la ea fix, simțind cum i se destind trăsăturile într-un surîs straniu. Ea nu mai reprezintă nicidecum o problemă. E o femeie și-atît! Parcă n-ar mai exista nici o problemă pe lume! Existența însăși – cea mai gravă dintre toate problemele vieții – a încetat și ea să mai fie o problemă!

— Cît de simpatic ești cînd rîzi așa fără motiv!...

— Dacă rîd așa... fără motiv, atunci să știi că motivele sînt prea mari ca să mai poată fi pomenite...

17

Abd el-Mun'im porni spre Es-Sukkariyya după căderea înserării, strîngîndu-şi din cînd în cînd paltonul în jurul gîtului, ca să se apere de frigul înţepător al iernii. Cînd ajunse acasă era întuneric beznă, cu toate că nu trecuse de ora şase. Umbra graţioasă care stătea în aşteptarea lui deschise cu grijă uşa apartamentului de la parter şi se strecură în coridor de cum îl simţi intrînd. Îşi auzi bătăile inimii, pornită într-o zbatere deznădăjduită, şi privi lung, cu ochi scînteietori, încercînd să se obişnuiască cu întunericul. Urcă atent în urma umbrei, păşind uşor pe trepte, ferindu-se să pricinuiască vreun zgomot. Se trezi sfîşiat de dorinţa care-l ispitea să se predea şi voinţa care-l îndemna să-şi stăpînească nervii ce ameninţau să-l trădeze. Şi-aduse aminte abia acum că ea îi dăduse întîlnire pentru astă-seară. Ar fi putut să se întoarcă puţin mai devreme sau mai tîrziu şi să evite încurcătura, dar uitase cu totul. Cît de repede uită! Acum nu mai e timp să chibzuiască! O să facă asta cînd va fi singur în dormitorul lui, cînd o să se vadă triumfător sau... cine ştie... înfrînt. Urcă scara în urma ei fără să fi luat vreo hotărîre, aruncîndu-se în vîltoare la voia întîmplării. Nimic n-ar fi putut să-l facă să uite frămîntările care-l sfîşiau. Cînd ajunse pe pedestă, avu sentimentul că umbra creşte brusc, copleşind tot spaţiul şi timpul.

— Bună seara... îngăimă el, hotărît să-şi ascundă cu orice preţ zbuciumul şi stînjeneala.

— Bună seara... şopti glasul catifelat. Îţi mulţumesc că mi-ai ascultat povaţa şi ţi-ai pus paltonul...

Gingăşia glasului îl mişcă atît de adînc, încît vorbele severe cu care se pregătea s-o întîmpine i se stinseră pe buze.

— Mi-a fost teamă că va ploua, răspunse evaziv.

— Cred că va începe foarte curînd să plouă, murmură ea, ridicînd capul şi privind în sus, ca şi cum ar fi arătat cerul. Nu se mai vede nici o stea! Te-am zărit cu greu cînd ai intrat în uliţă.

— E tare frig... şopti el, adunîndu-şi toate forţele şi încercînd s-o prevină. Mai ales atmosfera de-aici din casa scării e cumplit de rece şi de umedă.

— Eu nu simt frigul cînd sînt lîngă tine, îl asigură ea cu seninătate.

Simţi un val de căldură năvălindu-i în obraji şi-şi dădu seama că va aluneca din nou în păcat, cu toată străduania lui de a se feri. Făcu un efort enorm să-şi adune voinţa pentru a stăvili fiorul ce-i alerga prin trup.

— De ce nu vorbeşti?! se miră fata.

Îi simţi mîna apăsîndu-l uşor pe umăr şi nu se mai putu stăpîni – o strînse la piept şi o sărută îndelung, pînă cînd auzi glasul ei şoptind pierdut:

— Nu mai pot sta departe de tine...

Rămaseră o vreme înlănţuiţi, topindu-se unul în braţele celuilalt.

— Aş vrea să rămîn aici pentru totdeauna... îi şopti ea în ureche.

— Nu... nu... E păcat!... bîigui în neştire, strîngînd-o şi mai tare lîngă el.

— De ce să-ţi pară rău? Nu înţeleg, dragul meu!? îl întrebă ea, îndepărtîndu-şi puţin capul de faţa lui.

— Mi-e teamă pentru păcatul în care ne cufundăm...

— Care păcat? Nu pricep nimic!...

Se eliberă din strînsoare uşor, îşi scoase paltonul şi-l împături. Vru să-l aşeze pe balustradă, dar în ultima clipă – o clipă cumplită, plină de tensiune – îl puse pe

braţ şi se trase un pas înapoi. Respira agitat, dar voinţa mai puternică răsturnă pe neaşteptate totul. Mîna ei reveni, căutîndu-l prin întuneric, dar el i-o prinse şi rămase astfel, aşteptînd să i se potolească zbuciumul.

— Ceea ce facem acum e un mare păcat! grăi trist, silindu-se să pară cît mai liniştit.

— Ce păcat? Nu pricep nimic! gemu ea cu sufletul strivit.

O fetişcană care n-a împlinit nici paisprezece ani! Te joci cu ea pentru a-ţi potoli dorinţa neîndurătoare, deşi o ştii prea bine: joaca asta n-o să aibă nici o finalitate şi nu face decît să-ţi atragă mînia şi vrajba lui Allah!

— Trebuie să pricepi! Oare putem să dezvăluim altora ce facem noi acum?!

— Să mărturisim altora?!

— Vezi cum dai înapoi? De ce te-ai speriat? De ce n-am putea mărturisi altora, dacă nu-i un păcat vrednic de dispreţ?

Mîna ei îl atinse prin întuneric şi el se retrase imediat, urcînd treapta următoare, sigur că a trecut cu bine clipa cea mai primejdioasă.

— Trebuie să recunoşti că greşim! Şi nu putem persista în acest păcat!...

— Mi se pare ciudat să aud vorbele astea de la tine!...

— De ce ţi se pare ciudat? E foarte simplu! Conştiinţa mea nu mai acceptă şi nu mai suportă ideea păcatului! Mă chinuie şi nu-mi dă pace!

„Tace! Am necăjit-o, Allah să mă ierte! E dureros, dar nu mai pot să mă întorc la încurcătura din care am scăpat! Trebuie să ţin piept! Slavă lui Allah că nu te-ai lăsat ispitit la ceva şi mai rău!..."

— Ne-am întrecut cu gluma! Ceea ce ni s-a întîmplat să ne fie de învăţătură... Să nu ne mai întoarcem niciodată la aşa ceva!... Tu eşti prea tînără şi-ai greşit! Dar fereşte-te să mai greşeşti şi altă dată!

— Ba nu cred c-am greşit cu nimic... se tîngui ea. Vrei să mă părăseşti! De ce te porţi aşa?

— Acum du-te acasă! insistă el, stăpînindu-se cu greu. Să nu mai faci niciodată un lucru de care să te temi şi pe care trebuie să-l ascunzi!... Să nu te mai întîlneşti cu nimeni în întuneric!

— Mă părăseşti? se tîngui ea din nou, cu glasul tremurînd. Ai uitat ce-ai spus despre iubirea noastră?!

— Mi-am pierdut mintea! Am spus lucruri pe care altfel nu le-aş fi rostit!... Greşeşti! Să-ţi fie de învăţătură! Fereşte-te de întuneric, căci s-ar putea să-ţi afli sfîrşitul în el! Eşti o copilă; nu ştiu de unde ai atîta îndrăzneală?!

Tînguiera ei nu izbuti să-i îmblînzească inima îmbătată de plăcerea orgolioasă a victoriei.

— Linişteşte-te şi ia aminte la fiecare vorbă spusă de mine! Bagă de seamă! Dacă eram un ticălos, nu te lăsam fără să te necinstesc... Allah să te aibă în pază!

Respiră precipitat şi urcă scara în fugă fără să privească în urmă. A scăpat, în sfîrşit, de chinuri şi mustrări. Nu va mai fi nevoit să-şi muşte buzele, regretînd. Dar să nu uite ce i-a spus maestrul Ali el-Munufi: Înfrîngerea satanei nu va avea loc prin nesocotirea legilor firii! Într-adevăr, nu trebuie să uite lucrul ăsta! Se dezbrăcă în grabă şi puse pe el un *ghilbab*.

— Aş vrea să rămîn singur cu tata în birou... îi zise lui Ahmad, în vreme ce părăsea dormitorul. Te rog să-ţi mai faci de lucru cîteva minute pe-aici.

În drum spre birou îl rugă pe tată-său să-l însoţească.

— Sper să fie o veste bună!?... se amestecă Khadiga, petrecîndu-l cu privirea curioasă.

— Mai întîi o să vorbesc cu tata. Pe urmă vine şi rîndul dumitale...

Ibrahim Şawkat îl urmă tăcut. Tocmai îşi pusese o proteză dentară nouă şi revenise la toropeala obişnuită, după ce vreme de şase luni se zbătuse, alergînd încolo şi-ncoace, fără nici un dinte în gură.

— Sper să-mi aduci o veste bună... începu Ibrahim Şawkat, cu tonul lui molcom şi plictisit, după ce se aşezară unul lîngă altul pe canapea.

— Tată, eu vreau să mă însor, zise Abd el-Mun'im, fără nici un fel de introducere.

Ibrahim se holbă la el, încruntînd sprîncenele, ca şi cînd n-ar fi priceput şi clătină din cap nedumerit.

— Să te însori? întrebă uluit. Foarte bine! Toate la vremea lor! Nu-nţeleg însă ce te-a apucat să aduci de pe-acum vorba despre o treabă ca asta?!

— Păi tocmai asta era problema! Eu vreau să mă însor acum!

— Acum? Ce te-a apucat, măi băiete? De-abia ai împlinit optsprezece ani! Trebuie să mai amîni cel puţin pînă cînd îţi iei diploma!

— Imposibil! Nu mai pot amîna!...

În clipa aceea se deschise uşa încetişor şi se ivi Khadiga.

— Ce se petrece în spatele acestei uşi? întrebă ea oarecum jignită. Există taine pe care lui tată-tău i le poţi spune şi mie nu?!

Abd el-Mun'im se încruntă nervos, în vreme ce Ibrahim îngăimă, fără să-şi dea prea bine seama de ce spune:

— Băiatul nostru vrea să se însoare...

Khadiga îl cercetă cu ochi măriţi, ca şi cînd ar fi vrut să se lămurească dacă mai este sau nu în toate minţile.

— Ce-mi aud urechile? întrebă ea pierită de spaimă. Să se însoare, ai zis? Cum adică, vrei să laşi Universitatea?

— Eu am zis că vreau să mă însor şi-atît! îi lămuri Abd el-Mun'im, ieşindu-şi din fire. Mă însor şi-mi văd mai departe de studii! Asta-i tot!

— Abd el-Mun'im, tu glumeşti sau vorbeşti serios? întrebă Khadiga, uitîndu-se cînd la el, cînd la tată-său.

— Foarte serios! întări el.

— Mă tem că l-a deocheat cineva! se tîngui Khadiga, lovindu-şi palmele una de alta. Ce s-a-ntîmplat cu mintea ta, fiul meu?...

— Nu s-a-ntîmplat nimic, numai că nu-nţeleg ce-ai căutat dumneata aici!? zise Abd el-Mun'im, ridicîndu-se furios. Am vrut să stau de vorbă doar cu tata, iar dumneata

ai dat buzna pe capul nostru ca să strici totul! N-ai pic de răbdare! Mori de curiozitate! Atunci vă mai spun încă o dată la amîndoi, ca să ştiţi: Vreau să mă însor acum! Mai am doi ani şi termin facultatea... Sper că o să mă mai poţi întreţine doi ani, tată! Oricum, fii sigur că eu mă ţin de cuvînt şi n-am să renunţ în nici un caz la cererea asta!

— Doamne fereşte! îngăimă Khadiga. I-a luat minţile!...

— Adică, cine vrei să zici că mi-a luat minţile?

— Numai Allah ştie! Şi tu ştii chiar mai bine! Şi-o să aflăm şi noi în curînd...

— N-asculta la sporovăială ei, tată! zise Abd el-Mun'im, adresîndu-se numai lui Ibrahim. Deocamdată, eu nu ştiu cu cine anume o să mă însor! Aştept să-mi alegeţi voi o fată potrivită! Orice fată vreţi voi!

— Adică, vrei să spui că pricina nenorocirii care te-a lovit n-ar fi o fată anume? îl mai descusu ea nedumerită.

— Nu, nici vorbă! Crede-mă! Alege-mi dumneata pe cine-ţi place!...

— Atunci, de ce atîta grabă? O să-ţi aleg, dar dă-mi şi mie un răgaz... Un an, doi... Doar nu arde cămaşa pe tine!...

— Eu nu glumesc cîtuşi de puţin! Lasă-mă să stau de vorbă numai cu tata şi sînt sigur că el o să înţeleagă mai bine lucrurile astea...

— Dar să ştii că nici eu nu pricep de ce atîta grabă! se apără Ibrahim.

— Nu mai pot să stau neînsurat şi pace! spuse Abd el-Mun'im, plecîndu-şi capul posomorît.

— Dar miile de tineri de-o vîrstă cu tine cum pot? insistă Khadiga.

— Eu nu admit să fac ce fac ei! zise Abd el-Mun'im exasperat, privind semnificativ spre tată-său.

— Pentru acum, de-ajuns! încheie Ibrahim hotărît, după ce stătu o clipă pe gînduri, vrînd să pună capăt discuţiei neplăcute. O să mai chibzuim şi-o să vedem cum e mai bine!...

Khadiga ar fi vrut să mai spună ceva, dar soțul o opri și o conduse în salon. Stătură îndelung la taifas, întorcînd chestiunea pe toate fețele. În cele din urmă, Ibrahim înclină să accepte cererea fiului său și reuși s-o convingă și pe Khadiga.

— N-o avem pe nepoata noastră Na'ima? zise Ibrahim, mirîndu-se de propria-i descoperire. Nici nu trebuie să ne ostenim ca să-i găsim mireasa cine știe unde...

— Vezi ce bine am făcut cînd te-am convins să renunți la partea ta de moștenire în favoarea Aișei? N-am nimic împotriva alegerii tale, căci doresc foarte mult s-o știu pe Aișa cu sufletul împăcat, dar nu știu cum o să reacționeze ea, doar vezi bine cît de ciudată a ajuns. Ai făcut de-atîtea ori aluzie la dorința noastră de a o cere pe Na'ima de soție pentru Abd el-Mun'im. Și cu toate astea, am rămas cu impresia că ar fi fost mai încîntată de băiatul lui Gamil el-Hamzawi.

— Asta-i poveste veche de-acum... A trecut mai bine de-un an de-atunci. Slavă lui Allah că nu s-a întîmplat așa ceva! Nu mi-ar fi făcut nici o plăcere s-o văd pe nepoata mea măritîndu-se cu un individ de teapa lui. După mine, neamul înseamnă totul! Pentru noi o accept pe Na'ima cu toată plăcerea!

— Cu toată plăcerea o vreau și eu! repetă Khadiga, oftînd și suspinînd. Dar stau și mă-ntreb ce-o să zică tata cînd o să afle de treaba asta?

— Ce să zică? O să se veselească și el laolaltă cu noi! Totul mi se pare ca un vis! N-o să regret nici o clipă! Sînt convins că ignorarea dorinței lui Abd el-Mun'im ar fi fost o greșeală de neiertat, de vreme ce poate fi împlinită într-un mod atît de fericit!

18

În casa cea veche din Bayna el-Qasrein nu se produseseră cine ştie ce schimbări, dar vecinii – şi printre ei, de bună seamă frizerul Hasanein, Darwiş, vînzătorul de *full*, lăptarul El-Fuli, Abu Sari', stăpînul micului bufet şi Buyumi, vînzătorul de siropuri – aflaseră într-un fel sau altul că astăzi nepoata domnului Ahmad o să se mărite cu vărul ei Abd el-Mun'im. Domnul Ahmad lăsă şi ziua asta să treacă la fel ca toate celelalte, conformîndu-se vechiului său obicei. Invită doar familia la o petrecere seara. Era cam pe la începutul verii. Odată cu înserarea erau prezenţi în salonul cel mare domnul Ahmad Abd el-Gawad cu soţia sa Amina, Khadiga cu soţul său Ibrahim Şawkat, fraţii Abd el-Mun'im şi Ahmad, Yasin cu Zenoba şi copiii lor – Ridwan şi Karima. Na'ima nu apăruse încă; o împodobea Aişa la etajul de sus. Stăpînul, dîndu-şi seama că prezenţa lui îi stînjeneşte şi că tinerii nu vor putea fi în largul lor, se retrase imediat după ce-şi întîmpină musafirii, aşteptînd sosirea *ma'dhun*[1]-ului. Se decisese de curînd să renunţe la negustorie şi vînduse prăvălia, preferînd să se odihnească acum la bătrîneţe. O făcuse nu numai pentru că împlinise şaizeci şi cinci de ani, ci şi din pricină că-l părăsise Gamil el-Hamzawi. Asta îl obligase la un efort îndoit şi nu se mai simţise în stare să suporte atîta trudă. Îşi făcuse nişte socoteli şi ajunsese

1. Persoană autorizată de cadiu să oficieze o căsătorie civilă şi să înregistreze căsătoriile şi divorţurile.

la concluzia că banii obținuți din vînzarea prăvăliei, alături de cei agonisiți de-a lungul vremii, îi erau de-ajuns pentru cît mai avea el de trăit. Fusese un eveniment deosebit în viața familiei, prilejuindu-i lui Kamal zile întregi de meditație asupra adevăratului rol pe care Gamil el-Hamzawi îl avusese în viața lui și mai ales în viața tatălui său. Stăpînul rămase singur în cameră, dus pe gînduri, nevenindu-i parcă să creadă că mirele este însuși nepotul său Abd el-Mun'im. În prima zi cînd Ibrahim Șawkat a adus vorba despre căsătoria asta, rămăsese destul de descumpănit, ba chiar îl dojenise puțin pe ginerele său pentru că-i îngăduise fiului să vorbească atît de îndrăzneț și mai ales să-și impună voința. „Voi îi stricați pe copii, de-aia au ajuns așa!" Dacă n-ar fi un concurs de împrejurări atît de delicate, s-ar fi opus categoric. Fiind la mijloc poziția deosebită a Aișei – care oricum era destul de necăjită –, o lăsase și el mai moale. Nu dorea ca biata Aișa să aibă parte de o nouă dezamăgire, mai ales că speranța trezită de Fu'ad el-Hamzawi se spulberase. Dacă ea are presimțirea că această căsătorie i-ar putea alina cît de cît durerea, el nu poate să-i stea în drum. Să fie într-un ceas bun! Așa își zisese în sinea lui și-și călcase pe inimă, consimțind ca un copil să-și impună voința celor mari și să se însoare înainte de terminarea studiilor. Dar a avut grijă să-l cheme pe Abd el-Mun'im și să stea de vorbă cu el între patru ochi, cerîndu-i promisiunea solemnă că se va ocupa serios de școală. Băiatul se arătase destul de smerit și-i vorbise cu expresii tare meșteșugite, aducîndu-i pe deasupra și o serie de citate din Coran și din *hadise*, ceea ce avusese darul să stîrnească atît admirația, cît și ciuda bunicului. Ce caraghioslîc! A ajuns să vadă însurîndu-se un școlar, în vreme ce lui Kamal nici nu-i trece prin minte să facă așa ceva. Și cînd te gîndești că numai cu cîțiva ani în urmă el însuși refuzase atît de categoric să anunțe logodna bietului Fahmi – săvîrșit în pragul tinereții. Chiar și numai logodna! Se pare că lumea s-a întors pe dos, iar noi am devenit niște străini

în familie. Dacă am ajuns să-i vedem pe şcolari însurîndu-se, cine poate şti ce surprize ne mai aşteaptă mîine?!

— Am eliberat etajul de sus şi l-am pregătit ca să-i primească în noaptea asta pe cei doi miri aşa cum se cuvine, anunţă Khadiga solemn, dominînd conversaţia din salon.

— S-ar putea zice că ai toate calităţile pentru a fi o soacră fără pereche... o tachină Yasin. Păcat numai că n-o să-ţi poţi exercita priceperea extraordinară cu mireasa asta...

— Mireasa asta e fiica mea şi a surorii mele... se repezi ea să-l întrerupă, prefăcîndu-se că nu pricepe aluzia.

— Khadiga *hanem* e o doamnă desăvîrşită... se amestecă şi Zenoba în vorbă, încercînd să îndulcească răutăţile lui Yasin.

Khadiga îi mulţumi, căci se obişnuise să întîmpine cu prefăcută bunăvoinţă încercările Zenobei de a-i intra în graţii. Şi asta numai de hatîrul lui Yasin; altfel, nu simţea pentru Zenoba decît dispreţ.

Karîma avea numai zece ani, dar promitea să fie de o feminitate deosebită, aşa cum bine observase Yasin. Părea puţin timidă, dar observa cu multă atenţie mişcările celor din jur. Abd el-Mun'im stătea de vorbă cu bunica lui, mai la o parte. Amina părea fermecată de evlavia nepotului său şi din cînd în cînd se întrerupea, rugîndu-se pentru el.

— Peste un an te însori şi tu, nu-i aşa? glumi Kamal, privindu-l insistent pe Ahmad.

— Da... desigur... îţi voi urma exemplul, dragă unchiule... îi răspunse Ahmad cu replica lui promptă, ca de obicei, gata să pufnească în rîs.

— Dacă *si* Kamal e de acord, eu îi promit să-i găsesc în cîteva zile o soţie potrivită, se amestecă iarăşi în vorbă Zenoba, care urmărea conversaţia tuturor.

— Eu sînt gata să-ţi îngădui să-mi găseşti şi mie una... interveni Yasin cu mutra lui de vulpoi smerit.

— Ţie ţi-ajunge de cîte ori te-ai însurat! îl mustră nevasta, clătinînd din cap dezaprobator. Ai luat de mai multe ori şi partea ta, şi partea fratelui tău, şi-a altora!...

— Dacă o să izbuteşti să-l însori pe Kamal, cred că am să scot pentru prima oară în viaţa mea un chiuit... Şi-asta va fi numai la nunta lui, zise Amina, mult prea interesată de subiect.

Kamal şi-o imaginä pe mamă-sa chiuind şi rîse pe sub mustaţă. Apoi se închipui pe sine însuşi aşteptîndu-l pe *ma'dhun* împreună cu ceilalţi invitaţi ai lui Abd el-Mun'im şi rămase de-a dreptul stupefiat. Ideea căsătoriei stîrneşte în adîncul sufletului său un vîrtej, aşa cum stîrneşte iarna umedă năduful suferinzilor astmatici. O respinge de fiecare dată, dar nu o poate nesocoti cu totul. Îi stă ca un ghimpe în ochi; inima lui e goală, dar golul ăsta îl stînjeneşte la fel cum îl apăsa pe vremuri preaplinul ei. Astăzi, chiar dac-ar vrea să se însoare, n-ar mai putea urma decît calea tradiţională care începe cu peţitoarea şi se încheie cu copiii şi obişnuinţa vieţii de familie. Pasiunea lui pentru contemplare şi cugetare nu va mai găsi timp pentru meditaţie. Căsătoria va rămîne pentru el întotdeauna o problemă ciudată, suspendată între dorinţă şi aversiune, iar la capătul zilelor se va trezi singur şi trist.

Aişa, în schimb, era atît de fericită, cum n-o mai văzuseră parcă niciodată. Îşi pusese veşminte alese şi-şi împletise părul pentru prima oară după nouă ani. Amina privea fascinată la fiica ei. Îi părea un glob de lumină cu ochi visători. Cînd simţea că o copleşesc lacrimile, Aişa îşi întorcea faţa palidă în altă parte. O dată o surprinsese plîngînd şi privise la ea mustrător.

— Nu se cuvine ca Na'ima să se mute din casa noastră cu tristeţe în suflet, murmură ea.

— Nu vedeţi cît de singură este într-o zi ca asta? se lamentă Aişa. Nici tu tată, nici tu frate!

— Să fie sănătoasă maică-sa! bombăni Amina. Domnul să i-o ţină pe ea în bună pază, chiar dacă o să se mute la

mătuşa şi la unchiul ei!... Şi-apoi, îl mai are şi pe Allah, creatorul întregii firi!...

— Amintirile morţilor dragi nu-mi dau pace de cum se ivesc zorile, murmură Aişa, ştergîndu-şi lacrimile. Mă urmăresc în toată vremea chipurile lor... Şi după ce pleacă ea, o să rămîn singură cuc...

— Mai întîi de toate, n-o să fii singură... o dojeni Amina cu blîndeţe.

— Cum îţi închipui că o să pot lipsi de lîngă tine, mamă? şopti Na'ima înfiorată, mîngîind-o pe obraz.

— O să te-nveţe casa soţului tău cum să poţi... răspunse Aişa, zîmbind cu duioşie.

— O să vii pe la mine în fiecare zi, încercă Na'ima s-o îmbărbăteze, dar glasul îi tremura. Ai ocolit atîta vreme casa din Es-Sukkariyya, dar de astăzi înainte n-o s-o mai poţi face.

— De bună seamă!... N-avea nici cea mai mică îndoială! Aşa, aşa voi face!...

— Pregătiţi-vă, căci a sosit *ma'dhun*-ul! le îndemnă Kamal, apropiindu-se cu timiditate.

Rămase un timp nedumerit, cu ochii aţintiţi asupra Na'imei, admirîndu-i frumuseţea strălucitoare. Doamne, oare cum pot sălăşlui toate dorinţele şi nevoile animale într-o fiinţă atît de gingaşă?

Cînd se anunţă scrierea contractului, toţi se repeziră să-i felicite pe tinerii miri şi un chiot prelung spintecă tăcerea, ridicîndu-se pînă în tăriile corului. Toate capetele se îndreptară uluite spre locul din fundul salonului de unde izbucnise chiotul şi-o zăriră surprinşi pe *umm* Hanafi de care uitaseră cu toţii. Cînd se aşezară la masă şi începu zaiafetul, Aişa se pomeni iar gîndindu-se la despărţirea iminentă şi simţi că se sufocă, şi-i pieri orice poftă de mîncare. Curînd, dădu buzna în salon *umm* Hanafi, vestind în gura mare sosirea şeicului Mitwalli Abd es-Samad, care se aşezase pe pămînt în mijlocul curţii şi ceruse să i se aducă o mîncare consistentă din care să nu lipsească în nici un caz carnea. Stăpînul izbucni în rîs şi porunci să

i se pregătească un platou întreg cu bucate. Apoi își făcu loc pînă la urechile lor glasul șeicului care se ruga pentru „fiul cel drag al lui Ahmad Abd el-Gawad". Din cînd în cînd, bătrînul își întrerupea rugăciunea, întrebînd de numele cîte unuia dintre copii, pe care nu și-l mai amintea.

— Ce nenorocire! exclamă stăpînul, zîmbind. Mi se pare că șeicul Mitwalli v-a uitat numele. Allah să fie îndurător cu bătrîneţea!

— Trebuie să tot aibă vreo sută de ani, nu-i așa? își dădu Ibrahim Șawkat cu părerea.

Ahmad Abd el-Gawad răspunse afirmativ.

— Vă implor în numele mucenicului El-Husein să-mi daţi mai multă carne!... se auzi glasul piţigăiat al șeicului.

— Nu mai știe sărmanul de el că mai există și alte feluri de mîncare pe lumea asta, comentă stăpînul, rîzînd din toată inima.

Cînd musafirii se pregăteau de plecare, Kamal coborî înaintea lor și-i așteptă în curte, evitînd să asiste la scena despărţirii. Cu toate că nu era vorba decît de o simplă mutare în Es-Sukkariyya, momentul avea efectul unui cutremur în inima Aișei și a fiicei sale. La drept vorbind, Kamal privea cu destul scepticism căsătoria asta, socotind că Na'ima nu este încă pregătită pentru viaţa matrimonială. În curte dădu peste șeicul Mitwalli Abd es-Samad, care se așezase pe pămînt cu picioarele întinse, în dreptul unui bec electric. Purta un *ghilbab* și o *taqiyye* slinoase, ce păreau să fi fost cîndva albe. Își scosese sandalele și se rezemase de zid, ca și cum ar fi adormit, pentru a-și odihni burdihanul umflat de prea multă mîncare. Între picioarele lui zări o mică băltoacă și-și dădu seama de la prima privire că șeicul își scăpa udul fără să-și mai dea seama. Respiraţia lui grea aducea mai degrabă cu un șuierat. Kamal se mai uită o dată spre el cu oroare și milă. Pe urmă îi miji un gînd și zîmbi fără să vrea: „Pe la 1830, probabil că era un copilaș răsfăţat!".

19

Aișa hotărî să meargă în vizită în Es-Sukkariyya chiar a doua zi. În ultimii nouă ani nu mai ieșise din casa cea veche decît pentru a merge la cimitir și în casa din Qasr eș-Șawq, cînd i se prăpădise lui Yasin un copil. Înainte de a intra în casa din Es-Sukkariyya, se opri puțin, petrecîndu-și ochii umeziți de lacrimi peste grădinița din față, unde alergaseră și se jucaseră cîndva Osman și Muhammad, și peste curtea care îmbrăcase straie de sărbătoare în ziua nunții ei... Apoi se strecură înăuntru și se opri să scruteze salonul de oaspeți, în care-și petrecea Khalil cea mai mare parte a timpului, trăgînd din pipă, în vreme ce juca table sau domino. Parfumul unui trecut plin de tandrețe și iubire care s-a stins. Era în vremea aceea fericită peste fire, căci nu făcea decît să rîdă senină din tot sufletul și să îngîne cîntece vesele, contemplîndu-se îndelung în fața oglinzii, în timp ce soțul i se adresa în șoaptă, iar copiii se zbenguiau prin casă. S-au dus zilele acelea! Își șterse lacrimile pe furiș, pentru ca mireasa să n-o vadă plîngînd. Își trecu palma peste ochii la fel de albaștri ca odinioară. Numai genele erau mai rare și pleoapele, mai ofilite. Apartamentul remobilat și proaspăt zugrăvit părea că-i zîmbește de la intrare. Na'ima o întîmpină într-o rochie albă, vaporoasă, cu părul alunecîndu-i pe spate pînă mai jos de talie, grațioasă și senină, răspîndind în jur efluviile unui parfum îmbătător. Se îmbrățișară cu căldură, îndelung, în timp ce Abd el-Mun'im, în halatul

lui elegant peste *ghilbab*-ul de mătase, îşi aştepta nerăbdător rîndul ca s-o salute pe mătuşă-sa.

— Ajunge, ajunge! Doar sîntem tot aici împreună! Pentru ce atîtea sărutări?

Apoi o îmbrăţişă şi el pe Aişa şi-o conduse spre un fotoliu confortabil.

— Tocmai vorbeam despre dumneata, tuşică... Ne-am înţeles să-ţi propunem să te muţi aici, la noi.

— Nu se poate, copii! Asta în nici un caz! răspunse Aişa zîmbind trist. În schimb o să vin să vă văd în fiecare zi... O să-mi mai dezmorţesc şi eu oasele, căci am mare nevoie de mişcare.

— Na'ima zicea că n-ai putea să locuieşti în casa asta de teama amintirilor, continuă Abd el-Mun'im cu obişnuita lui francheţe. Dar amintirile triste nu-l urmăresc pe cel cucernic. Asta a fost voia lui Allah, ce să-i faci?!... A trecut multă vreme de-atunci! Sîntem copiii dumitale! Te-a răsplătit Allah cu noi!...

Tînărul e sincer şi de bună credinţă, dar nu-şi dă seama de efectul vorbelor lui asupra unei inimi rănite.

— Aşa o fi, Abd el-Mun'im, cum zici tu, dar eu mă simt mai bine în casa mea... E mai bine aşa!

În clipa aceea, se deschise uşa şi intră Khadiga, urmată de Ibrahim şi de Ahmad.

— Dacă ştiam că asta o să te readucă în mijlocul nostru, i-aş fi îndemnat să se căsătorească înainte de majorat, se precipită Khadiga, îmbrăţişîndu-şi sora.

— Aveţi o bucătărie comună sau mireasa pretinde să gătească separat de soacra ei, încercă Aişa să glumească, amintindu-şi întîmplările de demult.

Khadiga şi Ibrahim rîseră cu poftă.

— Mireasa pare să semene cu mamă-sa... Nici pe ea n-o interesează fleacurile... preciză Khadiga cu subînţeles.

— Între mama voastră şi mama mea a fost gîlceavă mare din pricina bucătăriei, le explică Ibrahim tinerilor. Bătrîna avea bucătăria ei dintotdeauna şi mama voastră a ţinut cu tot dinadinsul s-o aibă şi ea pe-a ei...

— Nu pot să cred ce-aud! Te certai din pricina bucătăriei, *nina*? o întrebă mirele nedumerit.

— Dar de ce te miri? Parcă luptele dintre naţiuni nu pornesc tot de la bucătăria asta? zise Ahmad ironic şi izbucni în hohote.

— Mama voastră era puternică, aşa cum este Anglia... urmă Ibrahim, prinzîndu-se în joc. Pricepeţi ce vreau să spun! Pe cînd biata bătrînă – Allah s-o ierte! – de-abia îşi mai ducea zilele...

În clipa aceea intră şi Kamal. Îşi pusese un costum alb, foarte elegant, chipul său cu fruntea proeminentă, nasul elefantin şi mustaţa pătrăţoasă atrăgînd pe dată atenţia tuturor. Privea timid prin ochelarii severi cu ramă aurie, ţinînd pe deget un pachet de lux ce părea să fie un dar preţios.

— Fii atent, frate, că dacă nu te hotărăşti să te însori, o să tot dai la cadouri şi nimeni n-o să-ţi poată întoarce datoria! îl avertiză Khadiga, rîzînd cu înţeles, în vreme ce cîntărea cu privirea pachetul din mîna lui. Azi-mîine o s-auzi că se însoară Ahmad; pe urmă vin la rînd Ridwan şi Karima şi tot aşa... Cred că ar fi cazul să chibzuieşti serios la treaba asta şi să te hotărăşti odată!

— A început vacanţa, unchiule? îl întrebă Ahmad, încercînd să schimbe vorba.

— Mai avem puţin, controlul final şi corectarea lucrărilor! răspunse Kamal, în timp ce-şi scotea *tarbuş*-ul, cu ochii ţintă asupra frumoasei mirese.

Na'ima dispăru pentru cîteva clipe şi se întoarse cu o tavă de argint plină cu bomboane colorate. O vreme nu se mai auziră decît foşniturile celor care savurau dulciurile. Apoi Ibrahim se apucă să le povestească amănunte despre nunta lui – ceremonia, cîntăreţul, cîntăreaţa... Aişa îl urmărea cu un zîmbet trist încremenit, în timp ce pe Kamal părea să-l pasioneze istorisirea ce-i reamintea scene pe care le întrezărea aievea. Pe deasupra era interesat să mai afle şi lucruri care-i scăpaseră în timpul copilăriei.

— Domnul Ahmad era la fel ca acum, ba poate şi mai îndărătnic... continuă Ibrahim, rîzînd cu gura pînă la urechi. Dar mama – Allah s-o ierte! – a pus piciorul în prag, împotrivindu-se. În casa lui, stăpînul are voie să facă tot ce doreşte, dar în casa noastră avem voie să petrecem cum ne poftește inima! a zis ea răspicat. În ziua nunții a venit şi stăpînul împreună cu prietenii lui – Allah să le dea sănătate! Parcă-l văd şi-acum pe domnul Muhammad Iffat, bunicul lui Ridwan. Ei au rămas în salonul de oaspeți, mai departe de larmă.

— Toată noaptea ne-a distrat Galila, cea mai vestită cîntăreață a vremii, adăugă Khadiga.

Kamal tresări la numele bătrînei patroane, care continua să vorbească şi acum cu admirație despre tatăl lui şi despre vremurile de demult.

— Dar mai aveam şi o cîntăreață particulară; vreau să zic numai a casei noastre, întregi Ibrahim, trăgînd cu coada ochiului spre Aişa. Aş îndrăzni să spun că avea un glas mai frumos ca al Galilei. Aducea întrucîtva cu glasul Munirei el-Mahdiyya[1], în anii ei de glorie!...

— Glasul ei s-a stins de multă vreme, murmură Aişa tristă. A şi uitat ce-i cîntecul...

— Şi Na'ima ştie să cînte, se amestecă în vorbă Kamal. N-ai auzit-o niciodată?

— Am aflat că s-ar pricepe şi ea, dar n-am auzit-o niciodată cîntînd, pretinse Ibrahim. De fapt, noi am cunoscut-o ea fiind o *şeiha*[2], nu o cîntăreață... Ieri i-am zis aşa în glumă că soțul ei este *şeicul* credincioşilor[3], dar acum a greşit calea şi-o să-şi amîne şi el pentru o vreme rugăciunile şi adorația.

---

1. Vestită cîntăreață egipteană din perioada interbelică.
2. Titlu de adresare, în Egipt şi în alte țări arabe, către femeile deosebit de evlavioase.
3. Aluzie la titlul de „emir al credincioşilor", purtat de califi şi de alți conducători politici şi militari arabi în decursul istoriei, dar acordat şi unor savanți şi teologi.

Rîsul lor o molipsi pînă şi pe Aişa.

— Nu mai rămîne decît s-o iei şi pe mireasa ta la întîlnirile cu şeicul Ali el-Munufi, îndrăzni Ahmad să-l ironizeze pe „*şeicul* credincioşilor".

— Dacă vreţi să ştiţi, şeicul nostru a fost primul care m-a sfătuit să mă însor, zise Abd el-Mun'im, uluindu-i pe toţi.

— Probabil că printre articolele statutului Fraţilor se numără şi obligativitatea căsătoriei, îl tachină Ahmad.

— Tu erai un ţînc pe vremea căsătoriei mele, îşi continuă Ibrahim şirul gîndurilor, adresîndu-i-se lui Kamal. Şi-aveai un păr des ca peria... nu ca acum. Şi nu ne puteai ierta în ruptul capului că ţi-am furat surorile...

„Pe-atunci, cîmpul de luptă era gol. Nu se ivise încă nimeni. Îi aud vorbind întruna despre fericirea şi avantajele căsătoriei. Habar n-au ce gîndesc soţii care se plîng de cătuşele ei! Na'ima mi-e atît de dragă, încît n-aş suporta să ştiu că o necăjeşte vreo făptură! Dar în cele din urmă toate se dovedesc a fi amăgiri pe lumea asta."

— Credeam că-ţi sîntem foarte dragi şi că de-aia nu vrei să te desparţi de noi, adăugă Khadiga. Dar cu timpul ne-am convins că de fapt nu era vorba decît de vechea ta aversiune faţă de căsătorie, care a crescut odată cu tine!

Kamal surîse resemnat şi glasurile tuturor se învălmăşiră într-un vîrtej de rîs şi veselie. El o iubeşte pe Khadiga, iar convingerea că şi ea îl iubeşte la fel de mult sau poate chiar mai mult îi sporeşte această dragoste. Fanatismul mirelui, în schimb, îl scoate din sărite. Pe cît de mult îl preţuieşte şi-l admiră pe Ahmad, pe atît de mult îl îngrijorează Abd el-Mun'im. Cît despre sine însuşi, ce să mai zică?! Fuge de căsătorie, dar îi place s-o audă pe Khadiga vorbindu-i despre această poveste cu orice prilej. Atmosfera din jurul lui îl impresionă adînc; părea că pluteşte într-o altă lume. Apoi se simţi copleşit de nostalgie fără să-i înţeleagă motivul. De fapt, ce mă împiedică să mă căsătoresc? se întrebă, ca şi cînd atunci i-ar fi venit pentru prima oară acest gînd. Să fie teama? Răzbunarea?

Dorința de a suferi? Sau e pur și simplu reacția la iubirea din prima tinerețe? Le pot lua pe toate și pe fiecare în parte drept justificare!

— De fapt, știi de ce-mi pare rău că ții cu tot dinadinsul să rămîi burlac? îl întrebă Ibrahim Șawkat nitam-nisam pe Kamal.

— De ce, mă rog?

— Pentru că eu am presimțirea că, dacă te-ai însura, ai putea fi un soț ideal. Prin firea ta ești un bărbat de casă, ordonat, neademenit de tentații... Apoi ești un dascăl respectat. Sînt convins că undeva în lumea asta se află o fată care ți-e sortită, iar tu îi zădărnicești norocul...

Uneori chiar și catîrii rostesc vorbe înțelepte! Undeva pe pămîntul ăsta se află o fată. Dar unde anume? Cît despre bănuiala că nimic pe lume nu l-ar tenta... Aici s-a înșelat Ibrahim. Realitatea e cu totul alta! Sînt un păgîn, un destrăbălat, un bețiv și un mare ipocrit! Undeva pe pămîntul ăsta se află o fată... În nici un caz în casa Galilei din ulița El-Gawhari! Și-atunci, care-i pricina durerilor care-i macină sufletul? Și-a nedumeririi de care nu găsește scăpare? Toți îl sfătuiesc să se-nsoare, pentru a zămisli copii și a rămîne veșnic. Este foarte adevărat că și-a dorit nespus de mult veșnicia, dar a văzut-o în alte forme și chipuri. Oare îi este și lui sortit să recurgă în cele din urmă la această cale naturală și atît de banală pentru a rămîne veșnic? Sau poate spera ca moartea să-l găsească înaintea unei dureri ce i-ar putea știrbi liniștea veșnică? Moartea care i s-a părut întotdeauna înspăimîntătoare și lipsită de sens! Cît de minunați sînt oamenii care-și petrec zilele cercetînd tainele vieții în laborator! Cît de minunați sînt acei conducători înflăcărați care se aruncă de bunăvoie în focul luptei pentru a apăra libertatea! Cei care amețesc din pricina nedumeririi, a îndoielilor și a suferinței nu fac însă nici doi bani! Își petrecu privirea peste Ahmad și Abd el-Mun'im cu admirație și bucurie. Generația tînără își croiește anevoie drumul, dar se îndreaptă către un țel clar, fără îndoială și fără nedumerire. Care să fie pricina durerii mele nefaste?

— Joia viitoare cumpăr bilete pentru o lojă la Er-Rihani, zise Ahmad pe neașteptate. Invitații mei sînt cei doi miri, tata, mama și mătușa.

— Er-Rihani? întrebă Khadiga nedumerită.

— Vrea să zică, la Kușkuș Bek[1]... îi explică Ibrahim.

— Ia te uită!... exclamă Khadiga uimită. Și cînd te gîndești că tata a vrut să-l alunge pe Yasin din casă pentru că a îndrăznit curînd după nuntă să se ducă la Kușkuș Bek într-o seară, împreună cu *umm* Ridwan...

— Erau alte vremuri! spuse Ahmad categoric. Acum – fie vorba între noi! – bunicul nu s-ar mai împotrivi nici dac-am propune să meargă mama-mare la Kușkuș Bek!

— Ia-i pe tinerii miri și pe tată-tău să te însoțească! se eschivă Khadiga. Mie uneia mi-e de-ajuns ce-aud la radio!...

— Oh, și mie mi-e de ajuns să văd casa voastră... adăugă și Aișa.

Apoi, Khadiga se apucă să depene de-a fir a păr povestea lui Yasin la Kușkuș Bek. Cînd privi la ceas, Kamal își aminti de întîlnirea cu Riyad Qildis, se ridică, își ceru scuze și se retrase.

---

1. Numele unui vestit teatru popular egiptean din perioada interbelică.

20

— Cum poți să te bucuri cu adevărat de frumusețea naturii cînd știi că te mai despart doar cîteva zile de examene? întrebă un student.

Cel întrebat era și el în aceeași situație. Stăteau amîndoi întinși pe iarbă, într-un grup mai mare așezat în semicerc pe o moviliță înverzită, pe vîrful căreia se afla un chioșc de lemn, ocupat de alte grupuri de studenți. În fața lor se întindeau pîlcuri de palmieri și straturi de flori, iar printre ele șerpuiau aleile pavate cu mozaic.

— La urma urmei, așa cum se poate bucura Abd el-Mun'im de proaspăta lui căsătorie, cînd știe că examenele bat la ușă, ne putem odihni și noi puțin ochii, că n-o fi foc... răspunse cel întrebat, zîmbind malițios.

În grup se aflau și frații Ahmad și Abd el-Mun'im Șawkat.

— Căsătoria, interveni Abd el-Mun'im, nu-i chiar așa cum vă închipuiți voi. Ea îi oferă tînărului student cele mai mari șanse de succes.

— Asta se întîmplă numai cînd soțul face parte din organizația Fraților Musulmani, precizează Hilmi Izzat, care stătea lipit de Ridwan Yasin, la marginea grupului.

Ridwan zîmbi afectat și ironic, expunîndu-și șiragul de perle al dinților perfecți, cu toate că, de fiecare dată cînd se discuta despre căsătorie, o stare de neliniște îi cotropea sufletul și se întreba dacă se va simți vreodată capabil să se încumete la acest pas. I se părea a fi o aventură pe cît

de temerară, pe atît de necesară, dar foarte departe de spiritul şi de trupul lui.

— Dar ce sînt de fapt fraţii ăştia musulmani? se interesă un alt glas.

— Ei, dar cum se poate să nu ştii? se miră Hilmi Izzat. O asociaţie religioasă care-şi propune reînvierea islamului ca ştiinţă şi ca acţiune. N-ai auzit de filialele ei care au apărut ca ciupercile peste noapte în toate cartierele?

— Vrei să spui că sînt altceva decît Tinerii Musulmani?[1]

— Bineînţeles!

— Şi care-i deosebirea între unii şi alţii?

— Întreabă-l pe „fratele" aici de faţă, se strîmbă Hilmi, făcînd semn cu capul spre Abd el-Mun'im Şawkat.

— Nu sîntem doar o asociaţie de învăţămînt şi de educaţie, răspunse Abd el-Mun'im foarte serios, ci ne străduim şi să înţelegem islamul aşa cum l-a creat Allah. Ca religie, ca viaţă, ca sistem juridic, ca sistem de guvernare...

— Astea-s vorbe de spus în secolul douăzeci?

— Chiar şi în secolul o sută douăzeci! rosti Ahmad patetic, străduindu-se să nu rîdă.

— Nu eram destul de încurcaţi, pendulînd între curentele democraţiei, fascismului şi comunismului! A mai apărut şi teapa asta!

— Ei, da! Dar asta-i o teapă divină! sări Ahmad, de data asta pufnind în rîs.

Mulţi dintre cei de faţă izbucniră în hohote, în vreme ce Abd el-Mun'im îl privea indignat pe fratele său.

— „Teapă" mi se pare un cuvînt nepotrivit! interveni Ridwan, încercînd să atenueze gîlceava.

— Şi-aveţi de gînd să-i lapidaţi pe cei care sînt de altă părere? insistă studentul care deschisese discuţia.

---

1. Referire la asociaţia de orientare fascistă Misrel-Fatat, care începuse să se bucure de sprijinul palatului, prin intermediul lui Ali Mahir şi al altor conducători de partide politice. În urma atentatului la viaţa lui Mustafa en-Nahhas (28 noiembrie 1937), comis de un tînăr membru al acestei organizaţii, guvernul *wafd*-ist începe să ia atitudine împotriva ei.

— Tineretul este amenințat de rătăcire și de descompunerea morală. Ar merita chiar mai mult decît lapidarea, dar noi călăuzim cu sfatul și cu pilda potrivită. Dovada cea mai bună e faptul că, deși am un frate care ar merita să fie lapidat, el se află aici printre voi și se veselește făcînd glume pe seama Creatorului nostru – slavă și mărire lui!

Ahmad nu se putu stăpîni și izbucni din nou în rîs.

— Dacă te simți amenințat de fratele tău, te invit să locuiești cu mine în Calea Roșie... îl luă Hilmi Izzat peste picior.

— Nici tu nu ești mai breaz!

— E adevărat, dar noi *wafd*-iștii sîntem totuși mai toleranți. Primul consilier al liderului nostru este copt...[1] Așa sîntem noi.

— Cum de mai puteți propovădui niște stupidități ca astea în luna cînd au fost abolite privilegiile străine?[2] întrebă primul glas.

— Și-acum ce-ai vrea? Să ne abolim și noi religia de hatîrul străinilor? întrebă Abd el-Mun'im nedumerit.

---

1. Copții sînt o minoritate etnică și religioasă din Egipt, numele etniei avîndu-și originea în numele grecesc al Egiptului. Descendenți ai vechilor egipteni, creștinați în primele secole ale erei noastre, copții au fost toleraţi de către cuceritorii musulmani, care, în schimbul capitației, le-au acordat statutului de „neam protejat". Ca urmare a procesului de arabizare care a avut loc în decursul veacurilor, limba coptă a fost înlocuită de arabă, ea supraviețuind doar ca limbă liturgică a bisericii creștine egiptene (care are un patriarh propriu). Propovăduind egalitatea între toți fiii țării, partidul *Wafd* a avut numeroși aderenți și chiar fruntași politici de origine coptă. Constituția din 1922 a consacrat egalitatea în drepturi pentru toți cetățenii țării, indiferent de apartenența etnică sau religioasă.
2. Tratatul egipteano-britanic semnat la 26 august 1936 stipula abolirea privilegiilor străine, dar trupele britanice au rămas în zona Canalului Suez pentru a-l proteja pînă ce armata

— Privilegiile au fost anulate. Lasă-i acum şi pe cei care au criticat Tratatul să-şi spună părerea... se amestecă Ridwan, pe neaşteptate.

— Dar criticii ăştia nu sînt deloc cinstiţi. E vorba doar de duşmănie şi de invidie. Independenţa adevărată şi deplină nu va putea fi dobîndită decît prin luptă! Nu se putea spera să obţinem prin vorbe mai mult decît am obţinut!

— Mai bine daţi-mi voie să vă întreb ce perspective avem? strigă un glas îndîrjit.

— Nu e cazul să ne întrebăm ce perspective avem chiar acum în luna mai, cînd sîntem în pragul examenelor. Lăsaţi-mă în pace! De astăzi încolo n-o să mă mai vedeţi pe la facultate. O să stau acasă cu burta pe carte...

— Las-o mai moale! Să ştii că nu ne aşteaptă posturile grămadă!... Ce şanse au absolvenţii de la Drept şi de la Litere?! Or să bată pe la toate uşile şi-or să găsească în cel mai fericit caz nişte slujbe de conţopişti amărîţi. Ar fi mai bine să vă întrebaţi ce ne aşteaptă...

— Acum, că s-au anulat privilegiile, o să se deschidă toate porţile, nu credeţi?

— Porţile, zici? Să ştii că sînt mai multe guri decît porţi!

La celălalt capăt al parcului se ivi un grup de patru fete; plecaseră de la Universitate, îndreptîndu-se spre El-Ghiza[1]. Băieţii amuţiră brusc şi toate capetele se întoarseră ca la comandă spre fetele care înaintau agale pe aleea ce cotea spre stînga, la cîţiva paşi de ei. Nu le puteau

---

egipteană urma să fie capabilă să facă acest lucru singură. Totodată Marea Britanie a menţinut în Egipt un număr însemnat de instructori militari cu scopul de a pregăti şi de a controla în acelaşi timp armata egipteană.

1. *El-Ghiza* este rostirea egipteană a numelui oraşului Giza, situat pe malul stîng al Nilului, în dreptul oraşului Cairo, de care este legat prin numeroase poduri, alcătuind împreună capitala statului egiptean. Totodată, El-Ghiza este reşedinţa guvernoratului cu acelaşi nume, în care se află numeroase vestigii ale Egiptului antic.

distinge încă, dar așteptau cu speranța aprinsă în suflet să le vadă de aproape. Cînd se puteau distinge clar, cîțiva dintre ei pomeniseră deja numele și facultățile lor: una este la Drept, iar celelalte trei la Litere. „Alawiyya Sabri", își zise Ahmad în gînd. Nu se mai simți în stare să-și ia ochii de la ea și rămase rătăcind printre imagini care nu-l mai părăseau de la o vreme. O fată la care frumusețea turcească se îngemăna cu liniile grațioase egiptene: statura potrivită, subțirică, pielea albă contrastînd cu părul nefiresc de închis, ochii negri și mari cu arcade înalte, sprîncenele arcuite împreunate, maniere aristocrate și gesturi distinse. În plus, mai este și colega lui la secția pregătitoare și a aflat – el, care se face luntre și punte să afle, atunci cînd îl interesează ceva – că a optat, asemenea lui, pentru specialitatea sociologie. N-avusese încă prilejul să schimbe vreo vorbă cu ea, dar i-a stîrnit interesul de la prima vedere. Cercetase de multe ori cu atenție trăsăturile Na'imei, dar ele nu-i răscoliseră nici o clipă sufletul și nu reușeau să-i spună nimic, pe cînd fata asta ar putea fi o prietenă apropiată minții și inimii lui!

— În curînd, Facultatea de Litere o să fie numai a lor, bombăni Hilmi Izzat, cînd grupul fetelor dispăru.

— Să nu aveți nici o încredere în prietenia studenților de la Drept care sînt pe culoarele facultății voastre în toate pauzele dintre cursuri! îi avertiză Ridwan pe tinerii de la Litere. E cu ochi și cu sprîncene de ce stau toată ziua pe capul vostru!

Izbucni într-un rîs forțat care se stinse brusc, căci povestea asta despre fete nu făcu decît să-l tulbure și să-l amărască.

— De fapt, de ce se înghesuie fetele la Facultatea de Litere? întrebă cineva.

— Fiindcă învățămîntul este meseria care li se potrivește cel mai bine, răspunse un altul.

— Ăsta-i un aspect, adăugă Hilmi Izzat. Căci mai sînt și altele. Studiul Literelor însuși este un studiu specific feminin; rujul, manichiura, *kuhl*-ul sînt și ele cîteva din capitolele lui, la fel ca poezia și ca proza...

Replica lui Hilmi stîrni rîsul general care-i molipsi și pe băieții de la Litere, deși la început erau gata să protesteze.

— Cred că această judecată nedreaptă e valabilă mai degrabă pentru medicină, căci meseria de asistentă medicală este practicată de multă vreme de femei, observă Ahmad. Lucrul esențial însă, pe care nu l-am înțeles noi încă așa cum trebuie, este egalitatea bărbatului cu femeia.

— Nu știu dacă este un elogiu sau un blam să le spunem femeilor că sînt egale cu noi, își exprimă Abd el-Mun'im dezacordul, cît putu mai elegant.

— Dacă e vorba de drepturi și îndatoriri, este un elogiu fără doar și poate. Nu este în nici un caz un blam...

— Să știți, sări Abd el-Mun'im, că islamul pune femeia pe același plan cu bărbatul, mai puțin cînd e vorba de moștenire...[1]

— Pînă și în privința sclaviei îi pune pe același plan... completă Ahmad cu ironie.

— Tragedia este că voi nu vă cunoașteți religia! îi mustră Abd el-Mun'im înverșunat.

— Tu ce știi despre islam? îl întrebă Hilmi pe Ridwan.

— Dar tu, ce știi? întrebă Ridwan cu același ton nevinovat.

— Dar tu, tu ce știi? se răți oi Abd el-Mun'im. Ce știi tu despre el, ca să poți vorbi în cunoștință de cauză?!

— Pentru mine e simplu! Știu că este o religie și asta mi-e de-ajuns! răspunse Ahmad calm. Eu nu cred în religii!...

— Ai vreo dovadă că religia nu exprimă un adevăr? îl întrebă Abd el-Mun'im indignat.

— Dar tu ai vreo dovadă că exprimă un adevăr?

---

1. Coranul cuprinde numeroase reglementări în privința succesiunii (vezi *Surat an-nisa'* – „Sura femeilor"). În cazul de față, referirea se face probabil la versetele 11 și 176 din această *sura*, care precizează că „bărbatul are parte [din moștenire] cît două femei".

— Eu? Sigur că am! Toți credincioșii au! Dar dă-mi voie mai întîi să te întreb, cum trăiești tu? întrebă Abd el-Mun'im pe un ton atît de violent, încît tînărul care ședea între ei tresări, uitîndu-se nedumerit cînd la unul, cînd la celălalt.

— Trăiesc prin credința mea proprie! Credința în știință, în umanism și în ziua de mîine... În obligațiile față de care sînt angajat și care tind, în ultimă instanță, să pregătească terenul pentru înălțarea unui edificiu nou.

— Ai distrus tot ceea ce îl face pe om să fie om...

— Mai bine ai recunoaște că dăinuirea unei credințe mai bine de o mie de ani este o frînă, o dovadă a umilirii unor oameni și nu a forței ei. Este împotriva sensului vieții care se reînnoiește mereu. Lucrurile care mi se potrivesc cînd sînt copil nu mai merg cînd am devenit bărbat în toată firea și trebuie să le schimb cu altele. Omul a rămas vreme îndelungată sclavul naturii și al dogmelor sale. Dar el s-a opus sclaviei naturii prin știință, tot așa cum s-a opus dogmelor prin ideile noi, progresiste. În plus, religia este cea mai puternică frînă în calea libertății și a emancipării omului!

— Ateismul este o soluție ușoară! replică Abd el-Mun'im cu dispreț. O soluție facilă! Fuga de obligațiile pe care un bun credincios le are față de Domnul lui, față de sine și față de lume. Nu există argument al ateismului care să poată fi socotit mai puternic decît dovada credinței!

— Nu cred că e cazul să vă aprindeți într-atît încît să uitați de voi, se amestecă Ridwan, încercînd să-i potolească. Ca frați, ar fi fost mai nimerit să faceți parte din același partid.

— Credință... umanism... ziua de mîine... se trezi Hilmi bombănind, căci avea și el din cînd în cînd crize de revoltă confuză. Toate sînt vorbe goale!... Nu există altă soluție în afara unui sistem clădit pe știință. Trebuie să credem într-un singur lucru – necesitatea de a eradica slăbiciunile omenești în toate manifestările lor, oricît de necruțătoare și dură ni s-ar părea știința, dacă vrem să conducem omenirea către un ideal pur și durabil.

— Astea-s noile principii după care se călăuzește *Wafd*-ul în urma semnării Tratatului?

Hilmi Izzat izbucni într-un rîs straniu, revenind la obișnuita sa atitudine de zeflemea.

— Hilmi este un *wafd*-ist convins, explică Ridwan, dar din cînd în cînd îl bîntuie niște gînduri ciudate și propovăduiește uciderea în masă. S-ar putea să fie din pricină că n-a dormit bine noaptea trecută...

Cu asta discuția aprinsă se domoli și se lăsă o tăcere adîncă. Ridwan se bucură că scandalul se oprise aici și porni să urmărească o vreme cu privirea rătăcită un uliu ce făcea rotocoale în văzduh, apoi rămase cu ochii ațintiți la un pîlc de palmieri. Toți își declară convingerile în gura mare, chiar dacă trebuie să-l atace pe Creator. Numai el nu poate mărturisi ce mocnește în adîncul sufletului său; va rămîne ca o taină înspăimîntătoare ce-l va amenința întruna. Parcă l-ar urmări cineva fără încetare! Se simte ca un înstrăinat! Cine o fi împărțit oamenii, socotindu-i pe unii normali și pe alții anormali? Cum să fii și parte adversă și judecător imparțial în același timp? Nu ne-am bătut joc atîta vreme de cei necăjiți?

— Nu fi supărat! se adresă Ridwan lui Abd el-Mun'im, încercînd să schimbe vorba. Religia are un stăpîn care o păzește, iar tu peste cel mult nouă luni o să fii tată!

— Adevărat?...

— Mai degrabă m-aș expune mîniei lui Allah decît mîniei tale! zise și Ahmad în glumă, încercînd să-l îmbuneze pe fratele său.

„Se îndîrjește sau nu, cînd ajunge în Es-Sukkariyya o să-l întîmpine cineva cu duioșie, își zise Ahmad. Oare nu s-ar putea ca într-o bună zi să mă aștepte și pe mine Alawiyya Sabri la parterul casei din Es-Sukkariyya?“

Zîmbi pieziș, fără ca nimănui să-i poată trece prin minte adevăratul motiv.

21

Casa lui Abd er-Rahim Paşa Isa cunoştea o animaţie neobişnuită. O mulţime de oameni stăteau de vorbă în grădină, iar un număr mai restrîns luaseră loc pe scaunele din verandă. Era un du-te-vino neîntrerupt. Cînd ajunseră aproape de casă, Hilmi Izzat lovi uşor braţul lui Ridwan Yasin şi făcu un semn cu capul spre grădină.

— Vezi că nu ducem lipsă de susţinători, cum pretind ziarele lor? întrebă cu vădită satisfacţie.

Începură să-şi croiască drum spre intrare, atenţi la cîţiva tineri care strigau „Trăiască solidaritatea!". Ridwan îşi simţi obrajii îmbujoraţi de emoţie. Era la fel de entuziasmat şi de revoltat ca şi ei, dar se pomeni întrebîndu-se dacă nu cumva există şi unii care se îndoiesc de caracterul politic al vizitelor lui. O dată i-a împărtăşit temerile sale lui Hilmi, dar acesta s-a grăbit să-l liniştească: „Numai fricoşii şovăie! Mergi cu capul sus şi cu pasul sigur! Cine se pregăteşte să intre în viaţa publică nu trebuie să dea mare atenţie la ce bîrfeşte lumea în jurul lui.".

În salon, alţi bărbaţi, aşezaţi în fotolii şi pe canapele. Printre ei recunoscură cîţiva studenţi, muncitori şi membri ai organismului *wafd*-ist. În mijlocul lor trona Abd er-Rahim Paşa Isa, încruntat şi sobru cum nu-l văzuseră niciodată, înconjurat de aureola unui personaj politic important. Cînd îi văzu apropiindu-se, se ridică grav, le strînse mîna şi-i invită să ia loc alături.

— Lumea a fost nespus de şocată cînd a aflat numele noilor miniştri şi mai ales cînd a constatat că printre ele

nu se află cel al lui En-Nuqraşi[1], îşi continuă tirada cineva, care stătea în apropierea paşei şi care fusese întrerupt de sosirea celor doi tineri.

— La prezentarea demisiei, ne aşteptam să se întîmple ceva, mai ales că divergenţele deveniseră într-atît de acute, încît se vorbea despre ele şi la cafenea. Dar En-Nuqraşi nu este un membru oarecare al *Wafd*-ului. Au fost excluşi atîţia alţii şi n-au scos un cuvînt. Cu En-Nuqraşi este însă cu totul altceva. El are altă greutate în partid. Să nu uităm că En-Nuqraşi e mînă în mînă cu Ahmad Mahir[2]. Ei sînt *Wafd*-ul... adevărata mînă forte... Întrebaţi spînzurătorile, închisorile şi bombele. Chestiunea nu se mai reduce acum la cine pe cine compromite. Este vorba de onestitatea regimului şi de bombe. Iar dacă se va întîmpla nenorocirea şi *Wafd*-ul se va scinda, atunci să ştiţi că *Wafd*-ul va ieşi din arenă, nu En-Nuqraşi... şi nici Mahir...

— Makram Obeyd[3] şi-a lepădat în sfîrşit masca, arătîndu-şi adevărata faţă!

---

1. În urma unor disensiuni, Mustafa en-Nahhas a folosit prilejul preluării prerogativelor constituţionale de către noul guvern pentru a proceda, în septembrie 1937, la o remaniere a guvernului. El a înlocuit patru membri ai cabinetului, printre care şi pe Mahmud Fahmi en-Nuqraşi. Foarte curînd după aceea, En-Nuqraşi a fost exclus şi din *Wafd* cu un singur vot împotrivă, cel al lui Ahmad Mahir.
2. Ahmad Mahir a fost adept al orientării extremiste din *Wafd*, ca şi En-Nuqraşi. În 1924 el a făcut parte pentru scurt timp din cabinetul condus de Saad Zaghlul.
3. Personalitate prezentă în viaţa politică egipteană în timpul tratativelor purtate de Saad Zaghlul, fiind cooptat în delegaţia alcătuită de acesta în ianuarie 1921. El a fost colaborator apropiat atît al lui Saad Zaghlul, cît şi al lui Mustafa en-Nahhas, fiind al doilea lider al partidului sau, în orice caz, unul dintre conducătorii lui cei mai influenţi. Printre motivele părăsirii partidului de către Ahmad Mahir şi En-Nuqraşi s-a aflat şi invidia pe care aceştia doi o nutreau faţă de Makram Obeyd. În 1942 a fost însă şi el exclus din *Wafd*.

Ultimele cuvinte sunară foarte ciudat în urechile lui Ridwan, căci i se părea de neconceput ca un lider al *Wafd*-ului să fie atacat atît de direct de *wafd*-iști autentici.

— Makram Obeyd e vinovat de toată nenorocirea, pașă, adăugă un alt glas.

— Mai sînt și alții, nu e singurul!... aprecie Abd er-Rahim Pașa.

— Dar el nu suportă să știe că mai există și alți concurenți. El ar vrea să fie singurul favorit al lui En-Nahhas... Dacă ar scăpa de Mahir și En-Nuqrași, nu i-ar mai sta nimeni în drum...

— Ba dacă l-ar putea îndepărta și pe En-Nahhas, nu s-ar da în lături nici de la asta...

— Vă rog, domnilor, să nu vă întreceți cu șaga! zise un bătrîn cufundat într-un fotoliu. Poate că apele or să revină la matcă...

— După ce s-a alcătuit cabinetul fără En-Nuqrași?

— Orice este posibil...

— Așa ceva ar fi fost cu putință pe vremea lui Saad.. En-Nahhas însă e un om tare îndărătnic și-apoi, dacă i-a intrat un lucru în cap...

În clipa aceea, intră în salon un bărbat cu sufletul la gură. Pașa se ridică, venindu-i în întîmpinare, și se îmbrățișară cu căldură.

— Cînd te-ai întors? Cum stau lucrurile la Alexandria? îl întrebă pașa fără nici o altă introducere.

— Excelent! Excelent! Poporul i-a făcut lui En-Nuqrași o primire greu de descris în gara Sidi Gaber[1]. Intelectualii și tineretul studios au ovaționat îndelung pentru el. Toată lumea era revoltată la culme. S-a strigat în gura mare: „Trăiască onestul En-Nuqrași! Trăiască En-Nuqrași, fiul lui Saad!". Ba unii au strigat chiar „Trăiască En-Nuqrași, conducătorul națiunii!".

---

1. Numele gării principale din Alexandria, împrumutat de la moscheea din apropiere.

Bărbatul vorbea cu glas tare și mulțimea repeta lozinca auzită, încît Abd er-Rahim Pașa se văzu nevoit să le facă semne cu mîinile, invitîndu-i să-și păstreze calmul.

— Opinia publică e total nemulțumită de noul cabinet și de-a dreptul furioasă pentru demiterea lui En-Nuqrași. En-Nahhas a suferit o pierdere imensă, acceptînd să-l sprijine pe satana împotriva unui înger nevinovat...

— Sîntem în august, începu hotărît Abd er-Rahim Pașa, după ce chibzui cîteva clipe. În octombrie, încep cursurile la Universitate. Trebuie să facem din deschiderea cursurilor universitare un moment hotărîtor! Trebuie să începem de pe-acum pregătirile pentru demonstrații. Dacă En-Nahhas nu-și vine în fire, trebuie făcut să priceapă că noi sîntem în stare să-i retezăm unghiile...

— Pot să vă asigur de pe-acum, Excelență, că mulțimile de studenți se vor revărsa spre casa lui En-Nuqrași, promise Hilmi solemn.

— Dar totul trebuie să fie bine pus la punct, îl preveni Abd er-Rahim Pașa. Întîlniți-vă cu ceilalți lideri ai studenților care simpatizează cu noi și pregătiți totul așa cum se cuvine. După informațiile de care dispun, majoritatea covîrșitoare a deputaților și senatorilor sînt alături de noi...

— Nu uitați că En-Nuqrași este creatorul comitetelor *Wafd*-ului... Zi și noapte sosesc pe adresa lui telegrame de loialitate și sprijin.

Ce se întîmplă în lumea asta? se întreba Ridwan deconcertat. Se va scinda oare *Wafd*-ul din nou? Și chiar o fi Makram Obeyd vinovat de această amenințare? Și oare noua scindare a partidului, care vreme de optsprezece ani și-a îndeplinit menirea, va sluji ea interesul patriei? Discuția se prelungi mult. Participanții studiară diverse propuneri în legătură cu propaganda și cu pregătirea demonstrațiilor. Pe urmă începură să se retragă unul cîte unul și, în cele din urmă, în salon rămaseră numai Pașa, Ridwan și Hilmi Izzat. Se mutară pe verandă, în jurul unei măsuțe rotunde și imediat li se aduseră răcoritoare.

Nu trecu mult timp şi în uşă se ivi un bărbat de vreo patruzeci de ani. Riwdan îl cunoscuse într-una din vizitele anterioare. Se numea Ali Mahran şi era un fel de vechil al Paşei. Înfăţişarea lui trăda o înclinare pronunţată spre glumă şi viaţă uşoară. Venise în compania unui tînăr de vreo douăzeci de ani, cu obraji rumeni, păr zulufat, favoriţi lungi şi cravată lată. Părea să fie un artist. Ali Mahran se apropie zîmbind de Paşa şi-i sărută mîna. Îi salută pe cei doi prieteni şi pe urmă îl prezentă pe tînărul care-l însoţea:

— Domnul Atiyya Gawdat, un cîntăreţ începător, foarte talentat şi care promite un succes răsunător... V-am mai vorbit despre el, Excelenţă...

Paşa îşi luă ochelarii de pe masă, şi-i potrivi pe nas şi-l cercetă pe tînăr cu mare atenţie.

— Bine-ai venit, *si* Atiyya! Am aflat multe lucruri despre dumneata... Poate că de data asta o să-ţi auzim şi glasul.

Paşa îl invită pe tînăr să ia loc, în vreme ce Ali Mahran se aplecă la urechea lui, întrebîndu-l:

— Ce mai face unchiu'?

Asta era formula cu care i se adresa Paşei în afara protocolului.

— De o mie de ori mai bine decît tine! răspunse Paşa cu acelaşi zîmbet straniu.

— La barul Anglo se vorbeşte în şoaptă despre un cabinet naţional condus de En-Nuqraşi, anunţă Ali Mahran pe un ton serios de data aceasta.

— Dar sper că nu ne numărăm şi noi printre miniştrii lui... completă Paşa cu un zîmbet şiret în colţul buzelor.

— Cum vine asta? întrebă Ridwan cu interes şi îngrijorare. Nu-mi închipui că En-Nuqraşi ar fi în stare să pună la cale o lovitură de forţă, aşa cum au făcut Muhammad Mahmud sau Ismail Sidqi.

— Lovitură, în nici un caz! îl asigură Ali Mahran. Chestiunea ar consta în atragerea majorităţii senatorilor şi deputaţilor de partea noastră. Şi apoi, nu uita că şi

regele este cu noi! Ali Mahir procedează cu înțelepciune și tenacitate...

— Cu alte cuvinte, în cele din urmă vom deveni oamenii seraiului!? stărui Ridwan.

— Expresia ar fi aceeași, numai că sensul i s-a schimbat... explică Abd er-Rahim Pașa. Faruq este altfel decît Fu'ad! Apoi, și condițiile sînt altele! Regele e un tînăr patriot înflăcărat. Și el e victima atacurilor samavolnice ale lui En-Nahhas!

— Și oare cînd o să-l felicităm pe Pașa cu ocazia numirii într-un post de ministru? întrebă Ali Mahran, frecîndu-și palmele satisfăcut. Sper să-mi dați și mie acolo în ministerul Excelenței Voastre o slujbă de adjunct... Așa cum m-ați ales reprezentant al afacerilor dumneavoastră...

— Ba o să te numesc director general al închisorilor, căci locul tău potrivit ar fi într-o temniță... zise Pașa, rîzînd.

— În temniță? Vai de mine! Dar se zice că închisoarea ar fi pentru zurbagii!

— Pentru ei, dar și pentru alții; fii liniștit!...

Brusc, Pașa schimbă tonul făcînd pe mîniosul:

— De-ajuns cu politica! Vă rog să schimbați subiectul! Se întoarse spre noul musafir, întrebîndu-l: Cu ce o să ne delectezi în seara asta?

— Să știi că Pașa este un meloman rafinat și, dacă o să-i placă, toate porțile studiourilor îți sînt deschise, îl încurajă Ali Mahran pe tînărul artist.

— Am compus recent muzica pentru un cîntec intitulat... „M-au înlănțuit și l-au înlănțuit". Textul îi aparține domnului Mahran.

— Ce vorbești, domnule?! Și de cînd te-ai apucat, mă rog, să compui cîntece? îl luă Pașa peste picior pe vechilul său.

— Păi degeaba am petrecut eu șapte ani între zidurile Universității el-Azhar? Mi s-a făcut lehamite de *mafa'lu* și *fa'alatun*...[1]

---

1. Două picioare din cadrul sistemului prozodic arab.

— Așa o fi, dar nu pricep ce treabă are Universitatea el-Azhar cu cîntecele astea deocheate... „M-au înlănțuit și l-au înlănțuit“... Nimic n-am înțeles... Cine pe cine, domnule „vecin“?[1]

— Adică, Excelență... Cum să vă explic?... E vorba de barba Pașei...

— Ce pui de lele mi-ești!...

Ali Mahran strigă după sufragiu, dar Pașa îl întrebă puțin încurcat.

— De ce-l chemi?

— Ca să ne pregătească petrecerea!...

— Mai ai puțină răbdare, să-mi fac și eu rugăciunea de seară! îl opri Pașa.

— Abluțiunea Excelenței Voastre nu ne anulează bucuria? îl întrebă Ali Mahran, zîmbind malițios.

---

1. Poreclă dată tinerilor care frecventau cursurile Universității Al-Azhar și ale altor instituții de învățămînt teologic musulman din Egipt.

22

Ahmad Abd el-Gawad părăsi casa, tîrîndu-şi picioarele greoi şi sprijinindu-se în baston. De cînd vînduse prăvălia nu mai ieşise din casă decît o dată pe zi, pentru a-şi cruța inima de efortul cumplit impus de urcatul scării. Cu toate că era abia septembrie, socotise potrivit să-şi pună haine de lînă, căci trupul său slăbit nu mai suporta nici răcoarea blîndă a începutului de toamnă, care însemna pentru el, cu ani în urmă, o adevărată desfătare. Bastonul, de care nu se despărţise din fragedă tinereţe, purtîndu-l pretutindeni – ca semn al bărbăţiei şi eleganţei – devenise un reazem, ajutîndu-l să-şi tragă picioarele tot mai domol cu fiecare zi ce trecea. Altfel, părea la fel de distins şi de elegant ca întotdeauna ; purta haine scumpe şi răspîndea în jurul lui un parfum fin, bucurîndu-se de respectul tuturor. Cînd ajunse în dreptul prăvăliei, privirea i se abătu instinctiv în direcţia ei. Firma care purtase ani îndelungaţi numele lui şi al tatălui său fusese înlocuită ; se schimbase chiar şi specificul negoţului ; devenise acum un atelier unde se confecţionau, se călcau şi se vindeau *tarbuş*-uri. Pe trotuarul din faţa prăvăliei fumega un fier de călcat, lîngă o mulţime de calapoade de aramă. Închipuirea lui însă imagina o altă firmă şi o altă vitrină, pe care nu le vedeau decît ochii săi ; imagini care vesteau că vremea lui s-a dus – vremea rîvnei, a luptei, dar şi a bucuriilor. Acum părăsise lumea speranţelor, întîmpinînd o altă lume, alcătuită din bătrîneţe, suferinţe şi aşteptări plicticoase. Simţea cum i se strîngea inima care alergase nebună şi care mai rătăcea chiar şi-acum după bucuriile acestei lumi.

Credința însăși devenise pentru el una din bucuriile și plăcerile care-l mai ţineau legat de viaţă. Într-adevăr, prăvălia nu mai este a lui, dar nu poate alunga amintirea ei. Fusese centrul preocupărilor lui, punctul de atracție și locul de întîlnire cu prietenii şi cu cei dragi, izvor de mîndrie şi putere. „Trebuie să te consolezi, spunîndu-ți: mi-am măritat fetele, mi-am făcut băieţii mari, am trăit să-mi văd și nepoții, am destui bani ca să-mi duc restul zilelor fără griji. Am gustat din plăcerile vieții ani şi ani... Se cuvine să-i aduc lui Allah mulţumiri şi prinos de recunoștință... Mereu... Veșnic... Dar cum să scap de nostalgie? Și-apoi, timpul! Timpul a cărui curgere nu se oprește nici o clipă! Ne vicleneşte întruna! Dar vai, cum ne mai vicleneşte! Dacă pietrele astea ar putea grăi, le-aş implora să-mi vorbească despre trecut, să-mi mărturisească dacă acest trup a sfărîmat cu adevărat munţi, dacă această inimă bolnavă a bătut cu putere fără să încetinească o clipă, dacă zîmbetul a dispărut chiar şi numai o zi de pe buzele mele, dacă această simţire s-a lăsat vreodată pradă durerii?! Oare toate inimile cunosc o astfel de nostalgie? Încă o dată şi încă o dată, lăudat fie Allah!..."

Cînd se trezi în uşa moscheii Al-Husayn, îşi scoase pantofii[1], îşi făcu loc prin mulţime, îngînînd *Al-Fatiha*[2] şi se îndreptă spre *minbar*[3], unde-i găsi aşteptîndu-l pe Muhammad Iffat şi pe Ibrahim el-Far. Îşi făcură împreună rugăciunea de asfinţit şi apoi părăsiră moscheea, îndreptîndu-se spre Et-Tumbakşiyya, pentru a-l vedea pe Ali Abd er-Rahim. Toţi trei se retrăseseră din slujbă pentru a se îngriji de sănătate, dar se pare că prietenul pe care

---

1. În timpul celor cinci rugăciuni zilnice, ca şi la intrarea în moschei, credincioşii musulmani trebuie să-şi scoată pantofii.
2. Prima *sura* din Coran, care are un pronunţat caracter liturgic. Ea este rostită de cîteva ori în timpul fiecăreia dintre cele cinci rugăciuni zilnice şi în numeroase alte împrejurări.
3. Cuvînt de origine etiopiană, desemnînd un fel de amvon din interiorul moscheii, de la care se rosteşte predica în ziua de vineri.

voiau să-l viziteze era mai suferind decît ei, de vreme ce nu se mai putea ridica din pat.

— Am impresia că în curînd n-o să mă mai pot duce la moschee decît cu birja sau cu taxiul, se plînse domnul Ahmad, după ce oftă adînc.

— Nu cred că e cazul să te temi într-atît, se grăbi unul din prieteni să-l liniştească.

— Mi-e frică să n-ajung să bolesc în pat ca domnul Ali, se mai lamentă el. Mă închin lui Allah să-mi curme zilele, decît s-ajung aşa...

— Allah să ne ferească de belele şi pe tine şi pe noi...

— Ghoneim Hamido a zăcut în pat damblagit aproape un an, iar Sadiq el-Mawurdi a bolit cîteva luni lovit de-acelaşi beteşug, explică domnul Ahmad tot mai speriat. Mă rog ţie, Doamne, să-mi iei zilele grabnic, cînd o fi să mi se împlinească sorocul...

— Dacă te-ai lăsat copleşit de gîndurile negre, ai ajuns ca o muiere, îl luă Muhammad Iffat la refec. Spune mai bine că Allah este unic şi nu te mai văita[1].

Cînd ajunseră acasă la Ali Abd er-Rahim, fură conduşi direct în dormitorul acestuia.

— Am început să intru la idei, văzînd că întîrziaţi, le-o luă gazda înainte cu teamă în glas. Allah să fie îndurător cu voi!

În ochii lui se vedea clar cît de greu suporta să se vadă ţintuit la pat. Nu mai ştia ce-i zîmbetul decît în prezenţa lor.

— Nu fac decît s-ascult la radio cît e ziua de lungă, se plînse el. Nu ştiu cum aş fi fost în stare s-o duc dacă nu se inventa minunea asta şi n-ajungea şi-n Egipt... Îmi place aproape tot ce ascult, inclusiv conferinţele, chiar dacă – de multe ori – nu pricep mare lucru din ele. Şi

---

1. Recunoaşterea existenţei unei singure divinităţi – consacrată de formula „Mărturisesc că nu există un alt zeu în afară de Allah şi că Muhammad este trimisul său", precum şi de *Sura* credinţei pure (capitolul 112), cunoscută şi sub numele de sura unicităţii – este primul şi cel mai important dintre cele cinci precepte de bază ale islamului.

totuşi, nu sîntem atît de bătrîni încît să suportăm astfel de chinuri. La vîrsta asta, strămoşii noştri se mai însurau...

— Straşnică idee! Ce-ar fi dacă ne-am mai însura şi noi o dată? întrebă Ahmad Abd el-Gawad, rîzînd. Poate că asta o să ne aducă tinereţea înapoi şi-o să ne scape de beteşuguri...

Ali Abd er-Rahim zîmbi. În ultima vreme, evita să rîdă pe cît era cu putinţă, de teama unor accese de tuse primejdioase pentru inimă.

— N-am nimic împotrivă! mormăi el. Găsiţi-mi o mireasă, dar spuneţi-i din capul locului că mirele n-are voie să se mişte. Rămîne să se descurce ea...

— Ahmad Abd el-Gawad o să aibă în curînd un strănepot, se amestecă El-Far în vorbă, ca şi cînd şi-ar fi adus aminte pe neaşteptate de acest eveniment.

— Felicitări anticipat, fiu al lui Abd el-Gawad!

— Na'ima e însărcinată, într-adevăr, dar eu nu sînt deloc liniştit în privinţa ei, bombăni Ahmad posomorît. Tot timpul am încercat să uit ce mi-a spus doctorul despre inima ei, atunci cînd s-a născut mititica, dar fără folos...

— Ce păgîn te-ai făcut, măi omule! De cînd ai ajuns să crezi în prezicerile vracilor?

— Auzi! De cînd! Dacă am luat o înghiţitură din ceva fără recomandarea lor, nu mai închid ochii toată noaptea, bombăni Ahmad, rîzînd.

— Şi îndurarea Domnului nostru? întrebă Ali Abd er-Rahim.

— Slavă lui Allah, stăpînul lumilor! Apoi adăugă: N-am uitat nici o clipă de îndurarea lui Allah, dar teama nu stîrneşte decît teamă... De fapt, să ştii, Ali, că sînt mai îngrijorat din pricina Aişei decît a Na'imei. De grija ei mă frămînt! Nefericita o să fie pierdută dacă rămîne singură pe lumea asta...

— Mai există şi Cel de Sus şi el este apărătorul suprem!... îl asigură Ibrahim el-Far.

Pentru un timp, se aşternu o tăcere apăsătoare.

— Pe urmă, vine rîndul meu să-mi văd strănepotul, mormăi Ali Abd er-Rahim, rupînd tăcerea.

— Mai bine n-am fi avut fete! adăugă domnul Ahmad trist. Ele ne îmbătrînesc înainte de vreme.

— Bătrîne! strigă Muhammad Iffat. Recunoaşte că ai îmbătrînit şi nu te mai ţine atît de măreţ!

— Te rog să nu ridici glasul! Mi-e teamă că te-aude inima şi-o ia strîmb... Cel puţin inima mea a ajuns ca un copil răsfăţat...

— Ce an păcătos a fost ăsta care-a trecut! se tîngui Ibrahim el-Far, clătind din cap cu părere de rău. A fost tare neîndurător cu noi!... Nici unul n-a scăpat teafăr!... Parcă ne-am fi înţeles!

— Vorba lui Abd el-Wahhab[1]: „Să trăim împreună, să murim împreună...".

Izbucniră cu toţii în hohote de rîs, uitînd de toate precauţiile.

— Credeţi că e bine ce-a făcut En-Nuqraşi? întrebă Ali Abd er-Rahim, vrînd să schimbe subiectul discuţiei.

— Ne-am legat atîtea nădejdi de el şi de reintrarea apelor în matcă! murmură Ahmad Abd el-Gawad cu chipul posomorît. Allah cel mare să fie îndurător cu noi!

— Frăţia luptei sfinte de-o viaţă a dispărut fără urmă!

— În ziua de azi toate faptele bune dispar fără urmă!

— De nimic nu mi-a părut atît de rău ca de ieşirea lui En-Nuqraşi! adăugă Ahmad Abd el-Gawad. Vrajba nu trebuia să ajungă pînă aici!

— Şi cum vă aşteptaţi să se termine lucrurile?

— Nu se pot termina decît într-un singur fel! Unde sînt El-Basil[2] şi Eş-Şamsi[3]? Adevăratul bărbat s-a sacrificat, dar l-a călcat în picioare şi pe Ahmad Mahir.

---

1. Vestit cîntăreţ egiptean de muzică populară.
2. Hamd el-Basil a fost unul dintre primii aderenţi la grupul fondatorilor *Wafd*-ului, în anul 1918. Colaborator apropiat al lui Saad Zaghlul în timpul tratativelor de la Paris şi Londra. În urma unor divergenţe survenite în cadrul *Wafd*-ului, el a părăsit această formaţiune politică în aprilie 1921.
3. Ali eş-Şamsi, colaborator al lui Saad Zaghlul, cooptat în Delegaţia alcătuită de acesta în ianuarie 1921, apoi membru

— Nu vreți să terminați odată cu povestea asta? îi întrerupse Muhammad Iffat enervat. Eu unul m-am săturat de politică pînă peste cap!

— Dacă vom fi nevoiți să rămînem în pat ca domnul Ali – mă rog lui Allah să nu se întîmple așa ceva! –, cum o să ne mai întîlnim oare și cum o să mai stăm de vorbă? La asta nu vă gîndiți?!

— Allah hotărăște asupra viitorului, nu tu! îl repezi Muhammad Iffat.

— Dacă se va întîmpla nenorocirea asta, insistă domnul Ahmad, o să vorbim unul cu altul prin radio, așa cum stă de vorbă Moș Sakham cu copiii!...

Rîseră cu poftă. Apoi, cînd îl văzu pe Muhammad Iffat scoțînd ceasul și privindu-l atent, Ali Abd er-Rahim îi rugă speriat:

— Rămîneți, vă rog, cu mine pînă vine doctorul ca să auziți cu urechile voastre ce spune. Blestemat să fie acum în veci de veci!...

---

al cabinetului condus de Saad Zaghlul, deținînd portofoliul finanțelor.

23

Pe strada El-Ghuriyya dughenele își trăseseră obloanele ; cîte un trecător apărea rar, ici și colo. Era pe la mijlocul lui decembrie, dar iarna venise mai devreme ca de obicei și adusese un frig pătrunzător. Riyad Qildis nu avusese nici o obiecție cînd Kamal îi propusese să se întîlnească în cartierul Al-Husayn. Cu toate că nu-i era deloc familiar, se arătă interesat să colinde prin ulițele și cafenelele lui. Trecuse mai bine de un an și jumătate de cînd se cunoscuseră la revista *Al-Fikr* și în tot acest răstimp se întîlniseră în fiecare săptămînă o dată sau de două ori. În vacanțe, se văzuseră aproape în fiecare seară – cînd la revistă, cînd în casa din Bayna el-Qasrein sau în casa lui Riyad Qildis din Manșiyya el-Bikri, cînd în cafeneaua din Imad ed-Din sau în marea cafenea din apropierea moscheii Al-Husayn, în care se refugiase Kamal după ce tîrnăcoapele se năpustiseră asupra cafenelei lui Ahmad Abdo, ștergînd-o pentru totdeauna de pe fața pămîntului. Părea că amîndoi sînt încîntați de noua prietenie. „Am simțit lipsa lui Husein Șaddad ani de zile și iată că în cele din urmă Riyad Qildis i-a luat locul“, constată Kamal într-o bună zi. În prezența lui, inima îi tresărea tot timpul, efuziunea stîrnită de comunitatea gîndurilor preschimbîndu-se într-o stare de încîntare permanentă. Niciodată nu dăduseră glas sentimentelor. Nici unuia nu-i trecuse prin minte să declare celuilalt „Tu ești prietenul pe care-l căutam“ sau „Nu-mi pot imagina viața fără prietenia ta“, cu toate că întîlnirile și discuțiile lor însemnau foarte

mult pentru amîndoi. Frigul din atmosferă nu-i împiedică să meargă pe jos pînă la cafeneaua din Imad ed-Din, chiar dacă Riyad Qildis nu era într-o dispoziţie prea bună în seara aceea.

— Criza constituţională s-a încheiat aşadar cu înfrîngerea poporului! începu el discuţia, dezamăgit. Demiterea lui En-Nahhas[1] echivalează cu o înfrîngere a poporului în lupta sa istorică împotriva palatului...

— Acum a devenit foarte limpede că şi Faruq este la fel ca tată-său, adăugă Kamal cu regret în glas.

— Nu numai Faruq e de vină. Tot duşmanii tradiţionali ai poporului au tras sforile, ca întotdeauna. Aici e mîna lui Ali Mahir şi a lui Muhammad Mahmud[2]. Mai dureros mi se pare faptul că duşmanilor cunoscuţi li s-au alăturat şi doi dintre cei pe care-i consideram fii ai poporului. Mă

---

1. În decembrie 1937, ca urmare a accentuării neînţelegerilor dintre palat şi guvern, regele decide să demită cabinetul condus de Mustafa en-Nahhas, încălcînd prevederile Constituţiei. Imediat, i se încredinţează lui Muhammad Mahmud sarcina alcătuirii unui nou cabinet, din care fac parte Ismail Sidqi, Abd el-Fattah Yahya şi alţi lideri ai opoziţiei de diverse orientări, fără o platformă politică unitară şi fără un sprijin de masă. Noul guvern a dizolvat parlamentul şi a organizat noi alegeri, manevrate în aşa fel încît *Wafd*-ul n-a mai reuşit să obţină decît 12 locuri în noul organism legislativ. Puterea este din ce în ce mai mult concentrată în mîinile palatului, ceea ce prevesteşte o stare de instabilitate politică.
2. În ianuarie 1938 i s-a alăturat lui En-Nuqraşi şi Ahmad Mahir, exclus, de asemenea, din *Wafd*. Cei doi au fondat, împreună cu cîţiva partizani şi prieteni, Partidul Saadist, care a pretins a fi mai fidel principiilor fondatorului *Wafd*-ului, Saad Zaghlul, decît *Wafd*-ul propriu-zis, condus de Mustafa en-Nahhas. La 24 iunie 1938 are loc o remaniere şi sînt cooptaţi în guvern cinci reprezentanţi ai Partidului Saadist printre care Ahmad Mahir şi En-Nuqraşi, constituindu-se astfel o coaliţie dintre cele două partide principale reprezentate în parlament – Partidul Liberalilor Constituţionalişti şi Partidul Saadist.

gîndesc firește la Mahir și la En-Nuqrași. Dacă n-ar fi existat trădători, regele s-ar fi trezit dintr-odată izolat și n-ar fi îndrăznit să suprime drepturile poporului... După o scurtă pauză, continuă: De data asta n-au mai ieșit englezii în arenă. Poporul se află față în față cu regele. Independența nu e totul! Mai există și dreptul sacru al poporului de a se bucura efectiv de suveranitate și de libertățile sale, de a duce o viață de oameni, nu de sclavi.

Kamal era mai puțin preocupat de politică decît Riyad, dar îndoiala nu reușise să-i distrugă sentimentul puternic de dreptate. Inima lui credea cu putere în drepturile poporului, chiar dacă rațiunea nu se simțea în stare să le precizeze conținutul. Uneori susținea cu tărie drepturile omului, alteori se trezea gîndindu-se că „nu supraviețuiește decît cel mai bun, iar masele nu sînt decît mulțimi în voia soartei". Ba chiar se întrebase uneori dacă nu cumva „comunismul n-ar fi și el o experiență care ar merita să fie încercată". Cu inima, în schimb, rămăsese întotdeauna alături de popor. Aceste sentimente l-au însoțit din copilărie, contopindu-se cu amintirea lui Fahmi. Pentru Riyad însă, politica era esența veritabilă a gîndirii sale.

— Cum am putea uita umilința la care a fost expus Makram în piața Abidin? reluă Riyad firul discuției. Și demiterea asta sfidătoare? Ocară, defăimare și provocare aruncate în obraz națiunii! E trist că ura îi orbește pe unii într-atît, făcîndu-i să jubileze la o asemenea rușine!

— Tu ești așa de îndîrjit din pricina lui Makram? mormăi Kamal într-o doară și mai mult în glumă.

— Toți copții sînt *wafd*-iști! răspunse Riyad fără să șovăie. Și asta pentru că *Wafd*-ul este partidul naționalismului pur și nu un partid religios filoturc, asemenea

---

Dar la 11 august 1939, Muhammad Mahmud demisionează la sugestia palatului și formarea noului cabinet este încredințată lui Ali Mahir, șeful cancelariei regale. En-Nuqrași face parte și din acest cabinet, împreună cu alți cîțiva saadiști, dar majoritatea membrilor noului guvern erau independenți, prieteni ai lui Ali Mahir și ai palatului.

Partidului Național. Este partidul naționalismului care aspiră să transforme Egiptul într-o patrie liberă a tuturor egiptenilor, indiferent de etnie și de religie. Și dușmanii poporului au înțeles prea bine lucrul ăsta. Tocmai de aceea au ieșit copții ținta unor persecuții fățișe în toată perioada guvernării lui Sidqi... Din păcate, același regim îl vor avea și de astăzi înainte...

Lui Kamal îi plăcu această sinceritate, apreciind-o ca o dovadă a trăiniciei prieteniei lor. Ajunseseră în dreptul străzii Al-Azhar, unde vîntul înghețat se năpustea cu violență. Se apropiară de o dugheană cu *basbusa* și Kamal îl invită pe Riyad să intre. Luară cîte o farfurioară și se strecurară într-un colț ca să mănînce nestingheriți.

— Eu sînt liberal, dar și copt în același timp! zise Riyad printre înghițituri. Ba mai mult decît atît, sînt și liber cugetător și copt totodată. Uneori am impresia că pentru mine creștinismul este o patrie și nu o religie. Probabil că rațiunii mele nu i-ar veni deloc la îndemînă dac-ar ști de acest sentiment. Dar, spune-mi, nu crezi că ar fi o lașitate să uit de neamul meu? Cred că numai contopirea în naționalismul egiptean pur – așa cum îl dorea Saad Zaghlul – m-ar putea face să uit acest conflict. En-Nahhas este într-adevăr musulman, dar în același timp este un naționalist în adevăratul sens al cuvîntului. În fața lui nu sîntem decît egipteni! Nici musulmani, nici creștini! Sigur că aș putea trăi liniștit, fără să mă las furat de astfel de gînduri, dar eu socotesc că o viață adevărată presupune și o mare răspundere.

Kamal înfuleca de zor dus pe gînduri, simțind cum se stîrnește furtuna sentimentelor sale contradictorii. Trăsăturile egiptene pure ale prietenului său îl făceau să se gîndească la chipurile faraonice. „Fără îndoială că atitudinea lui Riyad este corectă. Personalitatea mea a fost întotdeauna scindată între rațiune și sentiment. La fel se întîmplă și cu el. De ce o minoritate să fie asuprită de majoritatea în mijlocul căreia trăiește? Valoarea mesajelor divine se măsoară de obicei după fericirea pe care

ele o asigură oamenilor şi în primul rînd după ajutorul dat celor oprimaţi."

— Iartă-mă! rosti Kamal cu glas tare. Eu am trăit fără să mă ciocnesc de problema discriminărilor. Mama m-a învăţat de mic să-i iubesc pe toţi oamenii la fel. Tinereţea mi-am petrecut-o în atmosfera înflăcărată a revoluţiei, ferită de manifestările de fanatism şi n-am avut cum să cunosc problema asta.

— Ar fi minunat dacă nici n-ar exista o astfel de problemă, zise Riyad trist, în vreme ce se îndreptau spre cafenea. Îmi pare rău că trebuie să-ţi mărturisesc lucrul acesta, dar eu am crescut în case din care nu lipsesc amintirile triste. Nu sînt fanatic, dar socotesc că acela care ignoră drepturile unui om – fie el şi de la capătul pămîntului – ignoră drepturile tuturor oamenilor...

— Vorbele tale sînt foarte frumoase. Nu-i de mirare că mesajele adevăratului umanism provin deseori din mediile minorităţilor sau de la oameni preocupaţi de interesele minorităţilor, dar trebuie să recunoşti că se găsesc întotdeauna şi fanatici...

— Întotdeauna şi pretutindeni! Doar omul este nou, răul şi prostia sînt atît de vechi!... Voi ne socotiţi ghiauri blestemaţi, iar noi vă considerăm necredincioşi uzurpatori, demonstrînd că sîntem descendenţii regilor vechiului Egipt şi-am reuşit să ne păstrăm religia plătind *gizya*...[1]

— Noi spunem într-un fel, iar voi pretindeţi exact pe dos! strigă Kamal, izbucnind într-un rîs sarcastic. Poţi crede cu adevărat că motivul real al acestei neînţelegeri

---

1. Arabii au împrumutat de la bizantini şi de la sasanizi sistemul capitaţiei, pe care trebuia s-o achite nemusulmanii din teritoriile cucerite în schimbul dreptului de a-şi păstra religia şi al asigurării protecţiei. Capitaţia, care se achita în bani sau în natură, a fost instituită prin Coran (vezi versetul 29 din *sura* IX – *Sura căinţei*). În timpurile moderne, această practică a fost abolită în statele islamice, ca urmare a proclamării egalităţii între religii şi a modificării sistemelor financiare.

este religia sau natura omenească ciudată care caută tot timpul discordia?! Nici musulmanii nu sînt uniţi între ei, nici creştinii... Constatăm zilnic că există neînţelegeri şi conflicte grave între şiiţi şi sunniţi[1], între locuitorii Hedjazului şi cei din Irak, la fel ca între *wafd*-işti şi constituţionalişti, între elevii de la uman şi cei de la real, între suporterii Clubului Naţional şi cei ai Arsenalului şi, în

---

1. Scindarea comunităţii islamice în cele două mari secte – sunnită şi şiită – datează de la începutul islamului, evidenţiind profundele divergenţe sociale şi politice din cadrul tinerei comunităţi. Ea îşi are originea în rivalitatea pentru califat dintre diversele clanuri. După asasinarea celui de-al doilea şi a celui de-al treilea calif, 'Umar (634-644) şi 'Uthman (644-656), califatul a fost preluat de Ali (656-660), vărul şi ginerele Profetului Muhammad, care, conform părerii legitimiştilor, ar fi trebuit să devină succesorul lui Muhammad încă de la moartea acestuia (632). În anul 660, Ali a fost constrîns să renunţe la conducerea califatului în favoarea lui Mu'awiya, întemeietorul dinastiei umayyade, instalate la Damasc, iar în anul următor a căzut victimă unui atentat. Situaţia nu s-a liniştit nici după moartea lui Ali, căci acesta a lăsat urmaşi, printre care şi cei doi nepoţi ai Profetului: Al-Hasan şi Al-Husayn, iar concepţia despre putere a adepţilor săi a căpătat treptat un conţinut doctrinal, atît politic, cît şi religios. În felul acesta a luat naştere şiismul, al cărui nume reflecta la început ataşamentul faţă de Ali şi partidul (*şi'a*) lui. Şiiţii au rămas în continuare adepţi ai descendenţilor lui Ali, refuzînd să admită legitimitatea califilor umayyazi şi abbasizi şi revendicînd puterea pentru imamii alizi. Ei s-au răspîndit în toate regiunile califatului arab şi au întemeiat cîteva dinastii domnitoare în Nordul Africii: Fatimizii, Idrisizii, Almohadizii (în Maroc şi Spania). Sunniţii au fost adepţii *sunnei*, adică ai cutumei provenite de la Profet, şi s-au considerat depozitarii şi executorii doctrinei ortodoxe a islamului. Ei au contestat descendenţilor lui Ali orice drept la conducerea califatului. Sunniţii reprezintă marea majoritate a comunităţii musulmane din zilele noastre (circa 90%), în timp ce şiiţii reprezintă doar aproximativ 10%.

ciuda acestei situații, pe toți ne doare sufletul cînd citim în ziare despre un cutremur devastator în Japonia. Ascultă-mă! De ce nu tratezi subiectul ăsta în nuvelele tale?

— Problema copților și a musulmanilor?!... Riyad Qildis tăcu un timp, apoi continuă: Mă tem să nu fiu greșit înțeles. După un alt moment de tăcere, întregi: Cu toate nenorocirile care se întîmplă, ne putem socoti în epoca noastră de aur. Ți-aduci aminte că șeicul Abd el-Aziz Gawiș propunea mai demult ca musulmanii să-și facă ghete din pielea noastră?...

— Și cum crezi că s-ar putea eradica maladia asta?

— Din fericire, ea a devenit o problemă a întregului popor. Problema copților este astăzi o problemă a poporului egiptean în general. Dacă el este oprimat, înseamnă că și noi vom fi oprimați, iar dacă el își va dobîndi libertatea, și noi vom deveni liberi...

Fericirea și pacea... Este visul după care tînjești de-atîta vreme! Doar inima trăiește din iubire. Cînd însă își va găsi rațiunea calea potrivită? Cînd voi putea spune și eu cu siguranța nepotului Abd el-Mun'im: „Da, da! Prietenia cu Riyad m-a ajutat să-i citesc și să-i înțeleg nuvelele. Dar cum să cred în artă, după ce-am constatat că filosofia însăși este un palat în care nu se poate locui?".

— La ce te gîndești în clipa asta? îl întrebă Riyad, pe neașteptate, privindu-l insistent. Te rog să nu mă minți!

— Mă gîndeam la nuvelele tale, recunoscu Kamal.

— Nu te deranjează sinceritatea mea?

— Nu! Doamne ferește!

— Ai citit ultima mea nuvelă? îl întrebă Riyad, surîzînd misterios, vrînd parcă să-și ceară iertare.

— Da! Interesantă!... Și mai ales simpatică! Și totuși am impresia că arta nu-i o activitate prea serioasă. Cu precizarea că nu știu ce este mai important pentru viața omenirii: seriozitatea sau gluma? Tu ai o cultură științifică solidă. Probabil că, exceptîndu-i pe savanți, te pricepi destul de bine la treburile științifice. Dar preferi să-ți

iroseşti timpul scriind nuvele... Uneori stau şi mă întreb ce folos ai tras tu de pe seama ştiinţei?

— Am împrumutat de la ştiinţă respectul pentru adevăr şi încrederea absolută în el, înfruntarea lui curajoasă, oricît de amar ar fi, judecata onestă şi obiectivă, înţelegerea absolută faţă de oameni... se înflăcără Riyad.

— Vorbe mari! Dar ce legătură au ele cu lipsa de seriozitate a scriitorului?

Riyad îl măsură pe Kamal cu sprîncenele încruntate şi pe chipul lui se citi îndoiala, dar continuă:

— Tu ai o părere total greşită despre ştiinţă şi slujitorii ei, dar mă consolez cu gîndul că nimic din lumea asta n-a scăpat de îndoiala ta. E-adevărat că judecăm totul cu mintea, dar nu uita că trăim graţie inimilor noastre. Tu, de pildă, în ciuda atitudinii tale sceptice, iubeşti, intri în relaţii cu oamenii şi contribui în felul tău la viaţa politică a ţării. În spatele fiecăruia din aceste aspecte se află un principiu – conştient sau inconştient – cel puţin la fel de puternic ca şi credinţa. Arta exprimă şi ea lumea în care trăiesc oamenii. În plus, există scriitori care au contribuit prin cărţile lor la confruntarea mondială de idei, arta devenind în felul acesta unul din instrumentele importante ale luptei ideologice la nivel mondial... Nu, cu siguranţă, arta şi literatura nu pot fi o activitate lipsită de seriozitate şi temei!

Pledoarie pentru artă sau pentru valoarea artistului? Dacă vînzătorul de seminţe ar avea posibilitatea să-şi exprime opiniile sale, fără îndoială că şi el s-ar strădui să demonstreze cît de important este rolul său în viaţa oamenilor. Orice lucru îşi are măsura valorii sale! Cîte milioane de oameni îşi dau ultima suflare în clipa asta? În acelaşi timp, se înalţă plînsul unui copil care şi-a pierdut o jucărie sau glasul unui îndrăgostit care-şi destăinuie nopţii şi universului durerea inimii sale... Să rîd sau să plîng?...

— Te-ai referit la lupta ideologică, la confruntarea mondială de idei, începu Kamal după o clipă de ezitare. Dă-mi

voie să-ți spun că e prezentă peste tot și că ea se reflectă în miniatură pînă și în familia mea ; am un nepot cu Frații Musulmani și altul – fratele celui dintîi – cu comuniștii !

— Mai devreme sau mai tîrziu ea trebuie să se manifeste în fiecare casă. Noi nu mai trăim închiși într-un șip ! Tu nu te-ai gîndit niciodată la lucrurile astea pînă acum ?

— Am citit despre comunism cînd am pregătit un articol despre filosofia materialistă.. Am citit cărți întregi pînă și despre fascism și despre nazism.

— E foarte bine că citești, dar nu-i de-ajuns ! Trebuie să și înțelegi ! Un istoric fără istorie !... Aș vrea să socotești ziua în care ai să renunți la această atitudine drept fericita sărbătoare a renașterii tale.

Kamal fu de-a dreptul indignat de replica amicului său ; pe de o parte pentru că era o critică usturătoare, iar pe de altă parte pentru că afirmația nu era lipsită de adevăr.

— Dar nici comunistul, nici fratele musulman din familia mea nu cunosc nici de departe adevărata față a lucrurilor în care cred, răspunse Kamal ignorînd ultima remarcă a lui Riyad.

— Credința este voință, nu știință ! Chiar și cel mai umil creștin din zilele noastre știe despre creștinism mai multe lucruri decît au știut mucenicii la vremea lor. Și sînt convins că la fel stau lucrurile și la voi în islam...

— Dar tu, personal, crezi în vreuna dintre doctrinele astea ?

— Fără îndoială că nu pot să am decît dispreț pentru fascism, nazism și pentru toate sistemele dictatoriale, ocoli Riyad răspunsul direct. Cît despre comunism, el mi se pare a fi singurul sistem capabil să făurească o lume lipsită de tragediile generate de divergențele rasiale și religioase și de conflictele de clasă. Numai că pe mine mă interesează în primul rînd arta mea.

— Bine, dar islamul a creat lumea asta, despre care vorbești tu, cu mai bine de o mie de ani în urmă, glumi Kamal.

— Islamul este o religie şi comunismul – o ştiinţă. Apoi adăugă, zîmbind: Şi pe urmă noi n-avem de-a face cu islamul, ci cu musulmanii...

Strada Fu'ad era destul de aglomerată, în ciuda frigului.

— Ce părere ai de-o cină cu macaroane şi-un vin bun? îl întrebă Riyad, oprindu-se brusc.

— Nu beau în localurile cu multă lume. Dacă n-ai nimic împotrivă, ţi-aş propune să mergem la cafeneaua Ukaşa.

— Cum de poţi fi atît de sobru? întrebă Riyad Qildis, ascunzîndu-şi zîmbetul şi nedumerirea. Ochelari, mustaţă şi tradiţii! Ţi-ai eliberat mintea de toate cătuşele, dar trupul tău continuă să fie ferecat în fiare. Dacă mă uit bine la tine, cred c-ai fost special creat pentru a fi dascăl.

Aluzia la înfăţişarea lui îi aminti un incident neplăcut. La aniversarea zilei de naştere a unui coleg, toţi cei prezenţi băuseră în neştire, pînă cînd unul dintre ei începuse să se zgîiască la nasul şi la scăfîrlia lui, făcînd glume pe seama lor şi stîrnind rîsul general. De cîte ori îşi amintea treaba asta, nu putea să nu se gîndească la Aida şi la zilele de demult. De fapt, povestea nasului său este creaţia Aidei. Dar lucrul cel mai trist este că iubirea se stinge încetul cu încetul şi nu mai lasă în urma ei decît aceste relicve jalnice.

— Hai să bem un vis şi să schimbăm cîteva cuvinte despre arta nuvelei! insistă Riyad, apucîndu-l de braţ. Şi pe urmă ne strecurăm cu fereală în casa Galilei din uliţa El-Gawhari, iar dacă tu îi zici „tuşă", eu am să-i zic „lele"...

24

Casa din Es-Sukkariyya era într-o mare vînzoleală; cel puțin așa părea după apartamentul lui Abd el-Mun'im Șawkat. În jurul patului Na'imei din dormitorul elegant se îngrămădiseră Amina, Khadiga, Aișa, Zenoba și o felceră, iar în salon se adunaseră pentru a-i ține de urît lui Abd el-Mun'im tatăl său Ibrahim, fratele său Ahmad, Yasin și Kamal.

— Trebuie să-ți faci socotelile de-așa manieră încît următoarea naștere să nu mai aibă loc în preajma examenelor, îl avertiză Yasin pe nepotul său, cu obișnuitul lui ton hazliu.

Era spre sfîrșitul lunii aprilie. Abd el-Mun'im părea pe cît de obosit și agitat, pe atît de fericit, în ciuda țipetelor ascuțite ale viitoarei mame, ce răzbăteau în valuri din spatele ușii.

— Este istovită, sărmana de ea! șopti Abd el-Mun'im. Nu mai avea nici o picătură de sînge în obraji!...

— E ceva obișnuit, bombăni Yasin, vrînd să-l liniștească. Toate femeile sînt la fel...

— Mi-aduc și-acum aminte de nașterea Na'imei, adăugă și Kamal, zîmbind. N-a fost deloc ușor pentru Aișa, care a suferit cumplit. Dacă nu mă înșel, și-atunci am așteptat tot în salonul ăsta, împreună cu răposatul Khalil.

— Să înțelegem din ce-ai spus că și chinurile nașterii sînt ereditare? întrebă Abd el-Mun'im.

— La El se află salvarea! murmură Yasin, arătînd cu degetul în sus.

— Am adus o felceră bine cunoscută în cartierul nostru, se apucă Abd el-Mun'im să le explice. Mama înclina s-o aducem pe moașa care a asistat naşterea noastră, dar eu am insistat s-o chemăm pe felceră, care-i mult mai curată și mai pricepută.

— Bine-ai făcut, chiar dacă naşterea depinde pînă la urmă numai de grija lui Allah!... se încăpățînă Yasin s-o țină pe-a lui.

— Chinurile facerii au început înainte de faptul zilei şi acum trebuie să fie trecut de ora cinci, aprecie Ibrahim Șawkat, aprinzîndu-și o nouă țigară. Mai e puțin şi se întunecă... Şi este atît de subțire! Ca o umbră, sărmana de ea! Domnul s-o ajute!...

Pe urmă își petrecu privirea lenește peste cei de față, oprindu-se mai stăruitor asupra băieților, Abd el-Mun'im și Ahmad.

— Ce bine-ar fi dacă omul ar ține minte chinurile care i-au însoțit venirea pe lume! declară Ibrahim, parcă reproşîndu-le celor doi tineri.

— Cum să țină minte fătul așa ceva, tată?! se minună Ahmad.

— Dacă vrei să-ți arăți recunoștința, nu trebuie să te bizui numai pe memorie, răspunse tatăl pe un ton mustrător, cu fața din ce în ce mai întunecată.

Țipetele se întrerupseră şi peste camera închisă se aşternu tăcerea. Toate capetele se îndreptară întrebătoare spre uşă. Într-un răstimp, Abd el-Mun'im simți că-şi pierde răbdarea şi se ridică brusc de pe scaun, se apropie de uşă şi îndrăzni să ciocăne uşor. Cînd se ivi fața plină a Khadigăi, o întrebă din ochi ce se întîmplă şi încercă să-şi vîre capul înăuntru, dar ea întinse palma şi-l opri:

— Allah n-a îngăduit încă liniştea...

— Bine, dar a trecut atîta timp! Poate că n-a venit încă sorocul!?

— Felcera ştie mai bine decît noi. Linişteşte-te şi roagă-te ca totul să se termine cu bine!

Uşa se închise şi tînărul se întoarse dezamăgit la locul lui, alături de tată-său, care se simţi dator să-i justifice agitaţia:

— Trebuie să fim îngăduitori cu el, căci asta este prima naştere la care ia parte...

Kamal scoase din buzunar ziarul *Al-Balagh*[1], îl despături tacticos şi începu să-l răsfoiască, încercînd să-şi omoare nerăbdarea.

— Rezultatele finale ale înfruntării electorale au fost anunţate la radio, zise Ahmad. Apoi, zîmbind ironic: Ce farsă!

— Şi cîte locuri au cîştigat *wafd*-iştii? întrebă tată-său cu aceeaşi voce plată şi indiferentă.

— Parcă treisprezece, dacă mi-aduc bine aminte... Pe urmă, adresîndu-se lui Yasin: Probabil că dumneata te bucuri, unchiule, pentru Ridwan...

— Nu văd de ce-ar trebui să mă bucure sau să mă intereseze toată povestea asta, de vreme ce el nu e nici ministru, nici deputat, îngăimă Yasin, ridicînd din umeri cu indiferenţă.

— *Wafd*-iştii şi-au închipuit că a trecut vremea măsluirii alegerilor, se amestecă Ibrahim Şawkat cu un zîmbet şters în colţul ochilor. Dar Şihab ed-Din e mai ticălos decît frate-său!

— Se pare că ceea ce ar trebui să fie excepţie a devenit regulă în Egipt, adăugă Ahmad cu indignare.

— Chiar şi En-Nahhas şi Makram au fost înfrînţi în alegeri. Nu vi se pare că e prea cu ochi şi cu sprîncene?

— Dar nimeni nu poate nega că s-au purtat mizerabil şi că au dovedit o totală lipsă de politeţe faţă de rege, protestă Ibrahim Şawkat, mînios. Regii au şi ei demnitatea lor! Nu aşa se cîrmuiesc treburile!

— Ţara are şi ea nevoie, din cînd în cînd, şi de astfel de gesturi de impolitеţe faţă de rege! Numai aşa poate că

---

1. În traducere, *Comunicatul*.

o să se mai trezească şi ea din amorţeala îndelungată, îşi susţinu Ahmad părerea.

— Dar cîinii vor s-o împingă înapoi spre o guvernare absolută sub paravanul unui parlament alcătuit prin alegeri măsluite, întări şi Kamal. Şi în cele din urmă o să ne trezim că Faruq a devenit mai samavolnic decît Fu'ad! Şi – lucrul cel mai regretabil! – toate astea se întîmplă în numele patriei!

— Kamal i-a iubit în copilărie pe englezi. Întocmai ca Sabin, Adli, Sarwat[1] şi Haydar... Dar cu trecerea timpului se pare că a devenit şi el *wafd*-ist, zise Yasin rîzînd, ca şi cum ar fi vrut să tălmăcească vorbele fratelui său.

— Alegeri măsluite! insistă Kamal, privind mai ales la Ahmad, fără să dea atenţie vorbelor lui Yasin. Toată ţara ştie că au fost măsluite! Şi totuşi, rezultatele lor au fost recunoscute în mod oficial şi ţara e cîrmuită în numele lor. Asta înseamnă că poporul este perfect conştient de faptul că deputaţii sînt nişte hoţi care au dobîndit locurile în parlament prin fraudă... Şi că miniştrii sînt nişte impostori care au ajuns în cabinet prin înşelăciune, că autorităţile şi guvernul sînt prin urmare mituite şi că hoţia, falsul şi impostura au ajuns la rang de lege. Şi în cazul ăsta trebuie să-i fie iertat omului de rînd dacă a ajuns să nu mai creadă în nici un fel de principii şi norme morale, ci numai în fals şi oportunism!

— Lasă-i să cîrmuiască! tună Ahmad, înflăcărîndu-se. Tot răul e spre bine! E preferabil ca poporul să fie astfel

---

1. Adli Yakan a alcătuit un „cabinet de încredere" în martie 1921, care a purtat tratative cu englezii în legătură cu relaţiile egipteano-britanice în urma Primului Război Mondial. În timpul tratativelor purtate la Londra, cabinetul a fost condus de Abd el-Khaliq Sarwat, ministru de Interne. Saad Zaghlul a acuzat acest cabinet de trădare a intereselor naţionale şi, la 5 decembrie 1921, primul ministru a fost nevoit să-şi prezinte demisia. Cei doi oameni politici au mai condus sau au mai făcut parte şi din alte cabinete.

umilit, decît să fie păcălit de un regim în care şi-a pus toata încrederea şi apoi să constate că speranţele i-au fost înşelate! Am meditat îndelung la treaba asta şi am ajuns la concluzia că merită să salutăm şi guvernele tiranice, de felul celor conduse de Muhammad Mahmud şi Ismail Sidqi...

— Tu ce părere ai? îl chestionă Kamal pe Abd el-Mun'im, cînd băgă de seamă că tînărul e prea mohorît şi îngrijorat.

— Azi mă mulţumesc să ascult... zise Abd el-Mun'im, cu un zîmbet încremenit.

— Trebuie să fii şi tu puţin mai vesel, că altfel viitorul moştenitor se răzgîndeşte şi se întoarce de unde a venit, bălmăji Yasin, rîzînd forţat, cu gura pînă la urechi.

Apoi făcu un gest nerăbdător din care Kamal înţelese că e gata să inventeze un pretext pentru a-i părăsi. Era vremea cînd se întîlnea de obicei cu prietenii la cafenea şi nimic nu l-ar fi putut face să renunţe la petrecerea de fiecare seară. Kamal îşi zise că n-are rost să mai rămînă nici el şi aştepta cu nerăbdare ca Yasin să facă primul pas. Dar tocmai în clipa aceea, Na'ima urlă ca din gură de şarpe; era un ţipăt sfîşietor care ascundea în el toate spaimele ce sălăşluiau în adîncul sufletului omenesc. Urmă apoi o cascadă de ţipete la fel de violente. Şi din nou se făcu linişte şi toate capetele se întoarseră temătoare spre uşa dormitorului.

— Să sperăm că au fost ultimele, şopti Ibrahim, implorator.

Aşa să fie? Nici vorbă! Strigătele continuară exasperant şi chipul lui Abd el-Mun'im începu să pălească. Din nou se aşternu liniştea, dar numai pentru scurtă vreme. Acum erau adevărate vaiere. Porneau dintr-un gîtlej răguşit, care părea că se luptă cu moartea. Yasin îşi dădu seama după înfăţişarea lui Abd el-Mun'im că nu mai poate suporta. Încercă să-l îmbărbăteze:

— Aşa e de cînd lumea şi pămîntul! E un lucru obişnuit pentru o naştere mai grea.

— Mai grea, mai grea! repetă Abd el-Mun'im terorizat. Da' de ce trebuie să fie atît de grea?

Uşa se deschise şi imediat se ivi Zenoba. Toţi ochii se ridicară întrebători spre ea. Se apropie de Yasin şi se opri la un pas de el, vorbind precipitat:

— Totul este în regulă, dar pentru mai multă siguranţă felcera a cerut să-l chemaţi şi pe doctorul Sayyid Muhammad.

— Fără îndoială că situaţia cerea să-l aducem şi pe doctor, se bîlbîi Abd el-Mun'im, sărind în picioare. Spune-mi ce-i cu ea?!

— Totul e în regulă, repetă Zenoba cu un ton ce voia să pară liniştit şi sigur. Dar ca să nu ne facem nici un fel de griji, fugi şi cheamă-l pe doctor!

Abd el-Mun'im alergă la el în cameră, îşi aruncă ceva pe umeri şi ieşi cu inima strînsă, urmat de Ahmad.

— Ce se întîmplă? insistă Yasin.

— Este extenuată, sărmana de ea! răspunse Zenoba şi pe chipul ei se putea citi pentru prima oară teama. Allah s-o ajute!

— Şi felcera ce spune?

— A cerut să vină doctorul urgent! adăugă Zenoba grăbită, apoi dispăru din nou în dormitor, lăsînd în urma ei o trenă apăsătoare de nelinişte.

— Doctorul ăsta o fi stînd departe? se pomeni Yasin întrebînd.

— În blocul din El-Ataha, în care se află şi cafeneaua ta, explică Ibrahim Şawkat.

Iarăşi se înălţă un ţipăt şi limbile amuţiră. Cînd o să vină doctorul? Un alt ţipăt la fel de sfîşietor. Încordarea ajunsese la paroxism.

— Dar ăsta-i glasul Aişei! remarcă Yasin înspăimîntat.

Îşi ciuliră urechile şi recunoscură îndată vocea Aişei. Înţelegînd că înăuntru se petrec lucruri ciudate, Ibrahim alergă spre dormitor şi porni să izbească în uşă cu putere. Deschise Zenoba cu faţa galbenă şi împietrită.

— Ce-i cu voi? întrebă el cu ochii holbaţi peste măsură. Ce s-a întîmplat cu Aişa *hanem*? N-ar fi mai nimerit să iasă din cameră?

— Nu... ezită Zenoba, înghiţind în sec. Situaţia e foarte gravă, *si* Ibrahim...

— Ce s-a întîmplat? Spune odată!

— Ne-am pomenit pe neaşteptate că ea... Ooh, priveşte!

Într-o clipită cei trei bărbaţi erau în uşă şi se holbau încremeniţi. Na'ima era acoperită pînă sub bărbie. Mătuşa, bunica şi felcera se aşezaseră în jurul ei în pat, în vreme ce mamă-sa rămăsese în picioare în mijlocul camerei, privind îngrozită, cu faţa răvăşită ca şi cum şi-ar fi pierdut minţile. Na'ima ţinea ochii închişi; toracele i se ridica şi cobora convulsiv, în vreme ce restul trupului îi încremenise, iar faţa căpătase o paloare cadaverică.

— Doctorul! strigă felcera în gura mare.

— Doamne, Doamne!... îngăimă Amina.

— Na'ima, întoarce-te la mine! bolborosi Khadiga înspăimîntată.

Aişa, în schimb, nu scotea nici un cuvînt, de parcă chestiunea n-ar fi interesat-o.

— Ce se întîmplă aici? întrebă Kamal. Ce se întîmplă? repetă întrebarea uluit, întorcîndu-se spre fratele lui.

Dar nu primi nici un răspuns. Ce naştere grea! Îşi petrecu privirile de la Aişa la Ibrahim şi pe urmă la Yasin. Simţi apoi brusc cum îşi pierde curajul pe măsură ce întrezărea nenorocirea dincolo de vorbele fără nici o noimă.

Apoi dădură cu toţii buzna în cameră. Nu mai era o sală de naştere. Dacă ar fi fost aşa, n-ar fi cutezat să intre. Aişa era complet pierdută, dar nimeni nu-i adresă un cuvînt. Na'ima deschise ochii stinşi şi făcu o mişcare, ca şi cînd ar fi vrut să se ridice. Bunica o sprijini, ajutînd-o să se ridice puţin şi o îmbrăţişă cu căldură.

— Mamă... eu mă duc... mă duc... îngăimă cu glas stins, după ce oftă adînc.

Capul îi alunecă apoi pe pieptul bunicii şi camera se umplu de vaiere. Khadiga începu să se plesnească peste obraji cu amîndouă palmele, Amina rosti *şahada*[1], iar ochii Aişei rămaseră ţintă la fereastra ce dădea spre Es-Sukkariyya.

— De ce, Doamne? porni ea să bocească, iar glasu-i sugrumat aducea cu horcăitul dinaintea morţii. Ce faci, Doamne?... De ce?... Pentru ce?... Vreau să pricep şi eu...

Ibrahim Şawkat se apropie de ea şi-i întinse mîna, dar ea o respinse cu o mişcare bruscă, urlînd îngrozită:

— Să nu mă atingă nimeni!... Lăsaţi-mă!... Lăsaţi-mă în pace!...

Continuă cu voce răguşită, aruncîndu-le priviri vrăjmaşe:

— Ieşiţi, vă rog! Nu-mi spuneţi nimic!... Credeţi că vorbele voastre ar mai putea folosi la ceva?... Vorbele nu-mi mai folosesc la nimic! După cum vedeţi, Na'ima s-a petrecut din lumea asta. Era tot ce-mi mai rămăsese!... Acum nu mai am nimic pe lume... Plecaţi, vă rog!...

*

Înserarea împăienjenise oraşul cînd Yasin şi Kamal porniră cu paşi şovăielnici spre casa din Bayna el-Qasrein.

— Îmi vine neînchipuit de greu să-i dau tatei o asemenea veste, mormăi Yasin într-un tîrziu.

— Aşa e! încuviinţă Kamal, ştergîndu-şi lacrimile.

— Nu mai plînge! Te rog, nu mai plînge! Simt că nici pe mine nu mă mai ţin puterile!...

— Am ţinut atît de mult la ea! şopti Kamal, oftînd. Nu pot să cred! Îmi pare atît de rău!... Şi de ea, şi de biata Aişa!...

— Asta-i nenorocirea cea mai mare!... Aişa! Toţi o să uităm, numai ea nu va uita niciodată!

---

1. Formulă sacramentală musulmană constînd în mărturisirea credinţei într-un singur Dumnezeu.

„Toți o să uităm! Nu știu dacă am să uit vreodată chipul ei, cu toate că am o experiență extraordinară în materie de uitare! Uitarea ar fi o mare binefacere, dar esențial rămîne să-și poată oferi balsamul!“

— Am fost destul de pesimist cînd s-a măritat, începu Yasin cu glas tremurat, nemaiputînd suporta tăcerea. Dacă ți-aduci aminte, doctorul i-a prezis în ziua cînd s-a născut că inima n-o s-o ajute mai mult de douăzeci de ani! Și cred că n-a uitat nici tata prevestirea asta...

— Eu nu știam așa ceva... Mie nu mi-a spus nimeni! Oare Aișa știa?

— Nu! E o poveste veche... Nu i-ar fi folosit la nimic. Voia lui Allah trebuie să se împlinească.

— Cîte nenorociri a trebuit să suporte biata Aișa!

— Într-adevăr, e tare nefericită sărmana!

25

Ahmad Ibrahim Şawkat stătea aplecat asupra cărţii din faţa lui, în sala de lectură a facultăţii. Nu mai rămăsese pînă la examene decît o săptămînă. Era cufundat în citit, cînd simţi pe cineva intrînd în sală şi aşezîndu-se chiar în spatele lui. Se întoarse curios şi privirea lui o descoperi pe Alawiyya Sabri. Chiar ea! Probabil că a cerut o carte şi aşteaptă să i se aducă. Privirea lui întîlni într-o fulgerare ochii ei mari şi negri. Reveni la cartea de pe masă cu inima îmbătată de fericire. Fără îndoială că-l cunoaşte, cel puţin din vedere. Trebuie să ştie şi că e îndrăgostit de ea; astfel de lucruri nu pot rămîne multă vreme ascunse. Îl surprinsese de mai multe ori, fie în sălile de cursuri, fie în parcul El-Orman[1], trăgînd cu coada ochiului spre ea. Nu se mai simţea în stare să se concentreze pentru a urmări firul lecturii; bucuria lui întrecea orice închipuire. Nu se putuse apropia de ea în cursul anului pregătitor, dar se mîngîia cu gîndul că va reuşi s-o cunoască în anul următor, mai ales că aflase de opţiunea ei pentru specializare în domeniul sociologiei. Nu stătuse niciodată atît de aproape de ea ca acum, ferit de ochii indiscreţi ai colegilor. Se simţi ispitit să se ridice şi să meargă pînă la rafturile cu cărţi sub pretextul consultării unui dicţionar şi în drumul lui s-o salute. Privi în jur şi constată că în sală nu se aflau decît cîţiva studenţi răzleţi – îi puteai număra pe degete –, risipiţi ici şi colo.

---

1. Mic parc cu plante exotice situat în faţa Universităţii Cairo.

Îşi luă inima în dinţi şi se ridică fără să mai stea pe gînduri. O luă pe culoarul dintre mese, iar cînd ajunse în dreptul ei şi ochii li se întîlniră în treacăt, o salută înclinîndu-şi capul politicos. Îşi dădu seama după chipul ei că nu se aşteptase la o astfel de surpriză, dar îi răspunsese la salut cu un semn discret şi apoi continuase să privească drept înainte. Se întrebă dacă nu cumva greşise. Dar de ce să greşească? Sînt colegi de un an de zile şi este de datoria lui să o salute, şi mai ales dacă se trezesc faţă în faţă ca acum, într-un loc unde nu-i vede aproape nimeni. Îşi continuă drumul cu pas liniştit şi se opri la rafturi; luă un volum dintr-o enciclopedie, pe care se porni să-l răsfoiască la întîmplare, fără să vadă un cuvînt. Satisfacţia pentru răspunsul ei nu avea margini. Are o expresie atît de distinsă! Ahmad rămase într-o stare de extaz, uitînd pentru un timp de tot ce-l lega de lume. După toate aparenţele, pare să fie „de neam", cum se zice. Îl cuprinse o umbră de teamă la gîndul că în realitate ea s-ar putea să fi moştenit aroganţa neamului ei şi că doar buna-cuviinţă o obligase să-i răspundă. Dacă va fi nevoie, o să-i destăinuie că şi el se trage tot dintr-o familie aleasă. Da' ce, familia Şawkat nu e „de neam"? Sigur că da! Are şi ceva acareturi! Într-o bună zi o să se trezească şi cu o rentă frumuşică, în afară de salariu. Zîmbi ironic, din colţul buzelor. Rentă... salariu... neam... Şi cu principiile ce-o să facă? Ce-o să se întîmple cu ele? La gîndul ăsta simţi un fel de jenă. Dar inima e atît de capricioasă; ea nu ţine seama de principii. Oamenii uită complet de principii cînd vine vorba de dragoste şi de căsătorie. Toţi se adaptează la partenerii de viaţă, întocmai ca nişte călători prin ţări străine care trebuie să vorbească limba acestora pentru a supravieţui. Şi, la urma urmei, clasele şi proprietatea sînt două realităţi pe care nu le-a inventat nici el, nici tatăl şi nici chiar bunicul lui. Nu se face el vinovat de existenţa lor. Ştiinţa şi lupta sînt în stare să şteargă aceste bazaconii şi absurdităţi care-i despart pe oameni.

S-ar putea să se schimbe sistemul claselor sociale, dar cum va fi el în stare să schimbe adevărul că aparţine unei familii cu venituri destul de frumoase?! Şi, la urma urmei, principiile democratice nu vin defel în contradicţie cu o iubire aristocratică! Cea mai bună dovadă este că însuşi Marx s-a căsătorit cu Jenny von Westwalen, nepoata ducelui de Brunswick. I se zicea „fermecătoarea prinţesă" şi „regina dansului". Alawiyya va fi poate şi ea o altă prinţesă fermecătoare, iar dacă ar dansa, ar putea fi şi o altă regină a dansului. Puse tomul la locul lui şi se întoarse, desfătîndu-şi privirile cu minunata imagine pe care i-o oferea frumoasa fată, atît cît o putea zări: spatele drept, gîtul lung şi delicat, arcuit, ceafa umbrită de părul brun strîns într-un coc mare. Simţi cum îi invadează toate gîndurile cînd trecu pe lîngă ea cu pas elastic, revenind la locul său. Dar numai după cîteva clipe auzi paşii ei uşori apropiindu-se fără zgomot. Tresări şi se întristă la gîndul că ar putea pleca şi nu mică îi fu mirarea cînd îşi întoarse capul şi o văzu venind spre el. Ajunsă în dreptul mesei lui, se opri puţin încurcată. Tot nu-i venea să-şi creadă ochilor.

— Iartă-mă, te rog! începu ea, ezitînd. Tu ai toate cursurile de istorie?

— Bineînţeles! îi răspunse, fără să stea pe gînduri nici un moment şi sări în picioare, luînd poziţia de drepţi ca un soldat.

— Eu nu l-am putut urmări prea bine pe profesorul englez şi mi-au scăpat o serie de lucruri importante, explică ea, de parcă ar fi vrut să-şi ceară scuze. Nu consult bibliografia decît pentru disciplinele în care urmează să mă specializez. Nu-mi ajunge timpul s-o mai parcurg şi pentru celelalte materii.

— Înţeleg... Sigur... Înţeleg...

— Am auzit că ai nişte notiţe foarte bune şi că le-ai mai împrumutat şi altor colegi ca să şi le completeze pe-ale lor.

— Așa este! Dacă socotești că-ți pot fi de folos, mîine ți le aduc!

— Îți mulțumesc mult de tot! Apoi, zîmbind: Să nu-ți faci o părere greșită despre mine. Nu sînt comodă, dar cunoștințele mele de engleză sînt de un nivel mediu...

— Nu-i nimic! Cunoștințele mele de franceză sînt chiar sub nivelul mediu... Poate că voi avea și eu nevoie de ceva... Dar iartă-mă, poftim, ia loc! Poate te interesează cartea asta. O introducere în sociologie...

— Îți mulțumesc! Am consultat-o de mai multe ori. Ziceai că franceza ta e sub nivelul mediu. Nu vrei notițele mele de psihologie?

— Ți-aș rămîne foarte îndatorat dacă ai putea să mi le împrumuți, răspunse el fără să șovăie.

— Atunci, ne-am înțeles! Mîine facem schimb de notițe.

— Cu plăcere! Dar, iartă-mă, majoritatea cursurilor la secția de sociologie vor fi în engleză...

— Deci știai că am ales secția de sociologie? se prefăcu ea mirată, ascunzîndu-și zîmbetul.

Surîse și el, încercînd să-și ascundă încurcătura. Își dădu seama că-l luase gura pe dinainte.

— Da! răspunse destul de sigur pe el, ferindu-se să dea alte explicații.

— Și prin ce întîmplare ai aflat?

— Am întrebat și eu, pur și simplu...

Își strînse buzele de carmin și spuse hotărîtă, ca și cînd n-ar fi auzit răspunsul lui:

— Deci, mîine facem schimb de notițe.

— Mîine dimineață!

— La revedere și-ți mulțumesc!

— Sînt încîntat! La revedere!

Rămase în picioare și nu se așeză decît după ce fata dispăru în spatele ușii. Își dădu seama că ochii curioși ai cîtorva dintre studenții din sală îi urmăriseră tot timpul, dar nu le dădu nici o atenție, căci nu-și putea reveni din beția fericirii. Apropierea asta neașteptată s-o fi datorînd

oare admirației pe care o descoperise în privirile lui sau nevoii de notițe? Nu i se oferise niciodată pînă atunci prilejul să stea de vorbă cu ea. Tot timpul o întîlnise în compania colegelor. Asta a fost prima ocazie fericită care i-a permis să-i vorbească. Și iată că a dobîndit ca prin miracol lucrul la care rîvnise atît de mult. Un cuvînt rostit de buzele ființei dragi poate să facă din lucrurile cele mai banale adevărate minuni.

26

Yasin arăta destul de neliniştit. Se prefăcuse îndelung că nu-l interesează nimic – nici gradaţie, nici salariu, nici chiar guvernele care vin şi se duc întruna. Simulase indiferenţa nu numai faţă de ceilalţi funcţionari, ci şi faţă de el însuşi. Cît o să cîştige în plus dacă va fi avansat la categoria a şasea? Doar două lire pe lună! Mai nimic în comparaţie cu ce-a pierdut el! Se zice că din referent ar putea deveni şef de birou. Dar pe Yasin nu l-a interesat niciodată să ajungă şef! Lucrul care-l neliniştea pe el nu era avansarea în sine. Zbuciumul începuse cînd a aflat că Muhammad *efendi* Hasan, şeful direcţiei şi soţul Zeynabei *umm* Ridwan, fusese chemat la ministrul adjunct. Printre funcţionarii de la registratură se zvonise atunci că ministrul îl invitase ca să-l consulte pentru ultima oară înainte de a semna lista avansărilor. Muhammad Hasan?! Cel care a luat-o de nevastă pe Zeynab după ce-a lăsat-o el! Dacă n-ar fi fost la mijloc domnul Muhammad Iffat, n-ar fi avut nici o şansă! Se îndoieşte că omul ăsta ar putea să spună un singur cuvînt bun despre el! Cînd nu se mai afla nimeni în biroul directorului, alergă la telefon şi ceru Facultatea de Drept. Era pentru a treia oară cînd lua legătura cu Facultatea şi-l căuta pe Ridwan.

— Alo! Ridwan? Sînt eu, tată-tău!...

— Noroc, tată! S-a aranjat, totul e în ordine! îi răspunse glasul de la celălalt capăt al firului, plin de încredere.

Fiul intervine pentru tatăl lui.

— Lista se semnează acum?

— Fii liniştit! Te-a recomandat ministrul în persoană. Au vorbit cu el vreo cîţiva deputaţi şi senatori şi le-a spus la toţi să n-aibă nici o grijă.

— N-ar fi mai bine să-i mai reamintească cineva?

— Nu mai e nevoie! Paşa m-a şi felicitat azi-dimineaţă. Nu-mi mai fac nici un fel de griji.

— Îţi mulţumesc, băiete! La revedere!

— La revedere, tată! Felicitări, anticipat!

Lăsă receptorul şi cînd ieşi din birou dădu nas în nas cu Ibrahim *efendi* Fath Allah, colegul şi concurentul lui la postul propus pentru avansare, care venise să ia nişte hîrtii. Se salutară destul de rece.

— Să socotim rivalitatea dintre noi ca şi cum ar fi o întrecere sportivă, Ibrahim *efendi*! i se adresă Yasin încrezător. Şi să primim rezultatul cu sînge rece!

— De acord, dar să fie o întrecere cinstită! îi răspunse celălalt, posomorît.

— Adică ce vrei să spui?

— Ştii foarte bine ce vreau să spun. Avansarea trebuie făcută pe merit şi nu prin intervenţii!

— Ciudată părere! Se poate dobîndi ceva pe lumea asta fără intervenţii? Fiecare face tot ce poate şi-o să cîştige cel mai norocos! îşi dădu Yasin părerea, prinzînd aripi.

— Toată lumea ştie că am o vechime mult mai mare decît tine.

— Amîndoi avem vechime. Un an în plus sau în minus nu mai contează.

— Aşa crezi? Într-un an se nasc şi mor atîtea suflete.

— Se nasc şi mor, zici?! Fiecare cu soarta lui...

— Bine, dar competenţa?! Priceperea?...

— Competenţă? repetă Yasin stînjenit. Da' ce, noi construim aici poduri sau uzine electrice? Auzi, competenţă! Crezi că trebuie să ai cine ştie ce ochi într-o activitate ca a noastră? Nişte conţopişti! Amîndoi am terminat şcoala primară. În plus, eu sînt un om cult...

— Cult?!... rîse ironic Ibrahim *efendi*. Hai salut, *si* Cultu'!... Te socoteşti un om cultivat pentru simplul motiv că ştii şi tu nişte versuri pe de rost? Sau pentru că te chinui să meşteşugeşti scrisorile direcţiei, de parcă ai da din nou examenul de primară la compunere? Ştii ce, mai bine hai s-o lăsăm baltă!...

După acest schimb de cuvinte foarte puţin prietenoase, cei doi se despărţiră şi Yasin se întoarse la masa lui. Era o încăpere spaţioasă şi înaltă, cu două rînduri de mese aşezate una în faţa celeilalte şi cu pereţii ticsiţi de rafturi cu dosare. Cîţiva funcţionari erau cufundaţi în hîrtii, iar ceilalţi se luaseră cu vorba şi trăgeau din ţigări pe îndelete.

— Fata mea îşi ia bacalaureatul anul ăsta, spuse destul de încet vecinul lui Yasin. O înscriu la Institutul Pedagogic şi-am scăpat de griji. Nici un fel de cheltuieli şi nici o bătaie de cap în privinţa slujbei după terminarea studiilor...

— E cel mai bun lucru, întări Yasin.

— Tu ce-ai hotărît în privinţa Karimei? îl descusu celălalt. Te-ntreb aşa, doar că veni vorba, cîţi ani are fata?

— Merge pe unsprezece. Nici o grabă... Vara viitoare sper să ia examenul de primară. Apoi adăugă, numărînd pe degete: Sîntem în noiembrie. Exact peste şapte luni.

— Dacă reuşeşte la primară, o să reuşească şi la secundară. Astăzi, mai sigur eşti de fete decît de băieţi!

Secundară? La ce bun? Zenoba aşa ar vrea, dar el nu concepe s-o vadă pe fata lui mergînd pe stradă cu sînii tremurînd. Şi pe urmă, asta ar însemna să se înhame la cheltuieli serioase, nu glumă!

— În familia noastră fetele nu merg la secundară. De ce? Fiindcă n-avem nici o nevoie ca să intre în serviciu, să se întreţină singure...

— Astea mai sînt vorbe de rostit în anul 1938?

— Familia noastră o să le spună şi în 2038!...

— Ar fi mai cinstit să recunoşti că nu te ţine punga ca să cheltuieşti şi pentru ea, şi pentru tine! se amestecă în

vorbă un alt glas, izbucnind în hohote. Ce să-i faci? E tare greu și cu cafeneaua din El-Ataba, și cu taverna lui Muhammad Ali, și cu drăguțele... Lasă-mă pe mine cu poveștile! Ăsta-i adevărul, băiete!

— Domnul s-o aibă în pază! bolborosi Yasin, rîzînd prostește. Așa cum am spus: clar și hotărît! Fetele din familia noastră nu merg mai departe de primară.

Din ungherul îndepărtat de după ușa de la intrare se ridică o tuse seacă. Yasin privi fix la locul de unde venise sunetul și rămase o clipă pe gînduri, ca și cum și-ar fi adus brusc aminte de un lucru important. Apoi se apropie tiptil de biroul celui care tușise. Acesta nu-l simți decît în clipa cînd ajunse lîngă el și tresări surprins.

— Mi-ai promis o rețetă, îi șopti Yasin, aplecîndu-se mult spre el.

— Ce-ai zis? întrebă omul jenat, ciulindu-și urechile.

Yasin se înfurie pe bărbatul cam fudul de-o ureche, dar se sfii să vorbească mai tare. Numai că în clipa aceea se înălță din mijlocul biroului un glas ostentativ:

— Pariez că se interesează iarăși de rețetă. Rețeta aia cu care o să ne duci pe toți la groapă.

Yasin renunță și se retrase înciudat.

— Să-ți spun despre ce e vorba, țipă în gura mare bărbatul fudul de-o ureche, fără să-i pese că-i stînjenește pe toți. Iei niște coji de mango și le fierbi bine-bine, pînă ce se face un fel de sirop gros ca mierea. Iei în fiecare dimineață cîte o linguriță pe stomacul gol...

Rîseră cu poftă, dar Ibrahim Fath Allah folosi prilejul pentru a-l înțepa din nou:

— Eu zic c-ar fi mai nimerit s-aștepți pînă cînd o să iei categoria a șasea și-o să vezi cum te întărești atunci...

— Crezi că folosește categoria la așa ceva? întrebă Yasin rîzînd.

— Dacă ar fi vreo legătură între una și alta, s-ar cădea ca *amm* Hasanein, omul nostru de serviciu, să fie numit ministru al învățămîntului, grăi un altul.

— Fraților, omul ăsta e bun, e simpatic, e cumsecade, dar cam atît, urmă Ibrahim Fath Allah, plesnindu-și palmele și arătînd spre Yasin. Cînd e vorba de treabă, nu mai face doi bani. Spuneți voi dacă n-am dreptate?!

— Ai, n-ai, un lucru e sigur; un minut de muncă la mine face cît o zi întregă la tine, îl luă Yasin peste picior.

— Chestiunea e că directorul se arată destul de binevoitor cu tine și că te bizui numai pe fiul tău, în vremurile astea tulburi.

— Nu numai în vremurile astea, ci întotdeauna am să fac așa, continuă Yasin să-l necăjească. Astăzi mă bizui pe fiul meu, mîine – cînd o să vină *Wafd*-ul din nou la putere – îi am pe nepotu-meu și pe tata... Pe cînd tu?... Tu pe cine ai?

— Eu îl am pe Cel de Sus! răspunse celălalt, ridicînd ochii spre tavan.

— Cel de Sus e și-al meu. Nu este El stăpînul tuturor?

— Numai că El nu-i apără pe clienții lui Muhammad Ali.

— Și crezi că-i iubește mai mult pe cei cu meteahna afionului și *manzul*[1]-ului?

— Nimic nu-i mai dezgustător pe lumea asta decît omul beat.

— Și miniștrii și ambasadorii beau vin. Nu-i vezi în ziare toastînd? Dar ia spune-mi, ai văzut vreodată un om politic oferind la vreo ceremonie – de pildă cu ocazia semnării unui acord – o „porție“ de afion?!

— Sst! Tăceți, măi oameni-buni, că altfel riscați să vă petreceți timpul pînă la pensie la zdup, încercă să-i potolească vecinul lui Yasin, stăvilindu-și cu greu rîsul.

— Mă bagă la închisoare nevinovat, zău așa! continuă Yasin, făcînd semn cu capul spre rivalul său. Zice că ar avea o vechime mai mare decît mine.

Muhammad Hasan se întoarse de la ministrul adjunct. Cînd apăru în birou, se așternu tăcerea, toți ochii pornind

---

1. Preparat narcotic specific egiptean.

a-l urmări cu încordare. Trecu pe lîngă ei fără să le dea nici o atenție, deschise ușa smucit și intră în biroul lui. Rămaseră amuțiți, uitîndu-se unul la altul cu nedumerire. Fără îndoială că unul din cei doi împricinați este acum șef de birou. Dar care dintre ei o fi fost norocosul? Capul pleșuv se ivi într-un tîrziu prin ușa întredeschisă și chemă cu un ton sec:

— Yasin *efendi*!

Trupul mătăhălos se ridică de pe scaun și se îndreptă spre biroul directorului cu inima ticăind.

— Ai fost avansat la treapta a șasea, îi comunică acesta, măsurîndu-l cu dispreț.

— Mulțumesc, domnule! răspunse Yasin cît putu de neutru, simțind că-și iese din piele de bucurie.

— Dar trebuie să-ți mărturisesc sincer că dacă nu erau intervențiile, altcineva ar fi fost mai îndreptățit decît dumneata la avansare și-ar fi avut mai mulți sorți, continuă directorul cu o voce la fel de disprețuitoare.

Yasin simți că-și iese din țîțîni. Nu era prima dată cînd își pierdea cumpătul și izbucnea furios împotriva omului din fața lui.

— Intervenții? repetă el, făcînd pe nevinovatul. Nu pricep ce vreți să spuneți. Puteți crede că se obține vreun lucru – oricît de mare sau de mic ar fi el – fără intervenții? A fost avansat vreun om în direcția asta și în tot ministerul, inclusiv dumneata, fără intervenții?

— Destul... destul! se înfurie directorul. N-am avut din partea dumitale decît dureri de cap! Ești avansat fără s-o meriți și tot dumneata te scandalizezi pentru o observație făcută pe bună dreptate. Felicitări! Felicitări, domnule! Numai că te rog să iei treaba în serios, fiindcă de-acum încolo ești șef de birou, ai răspunderi!

Văzîndu-l pe director că bate în retragere, Yasin prinse curaj și continuă cu aplomb:

— Sînt în slujbă de mai bine de douăzeci de ani și de curînd am împlinit patruzeci și doi. Crezi că nu merit și eu după toate astea categoria a șasea? Puștii o primesc

imediat ce-au intrat în serviciu după absolvirea Universității.

— Pînă una-alta, important e să iei lucrurile în serios. Vreau să mă pot bizui pe dumneata ca pe oricare altul dintre colegi. Pe vremea cînd erai pedagog la Școala din En-Nahhasin, păreai un funcționar serios și dacă n-ar fi fost incidentul acela de pomină și nu te-ai fi făcut de minunea lumii...

— E o poveste atît de veche și nu cred că mai e cazul să se pomenească de ea, mai ales acum! sări Yasin ca ars. Tot omul greșește.

— Acum ești bărbat în toată firea și trebuie să înțelegi că, dacă nu ai o conduită corectă, n-o să te poți achita de obligațiile ce-ți revin. În fiecare noapte chefuri! Cum vrei să mai fii odihnit și apt de muncă a doua zi? Vreau ca direcția să se poată bizui pe dumneata. Asta este ce vreau să-ți cer și cînd îți spun toate lucrurile astea o fac de bună-credință!

— Nu admit nimănui să se amestece în viața mea particulară și să spună vreo vorbă la adresa comportării mele! izbucni Yasin cu indignare. În afara ministerului sînt liber să fac ce doresc!

— Și înlăuntrul lui tot așa?!

— O să fac ceea ce fac toți șefii de birou. Cît am lucrat pînă acum ajunge pentru toată viața!

Se întoarse la colegii lui afectînd bună dispoziție, cu toate că fierbea de furie. Cînd aflară vestea avansării, se grăbiră cu toții să-l felicite.

— Fiu-său! șopti Ibrahim Fath Allah la urechea unui coleg. Abd er-Rahim Pașa Isa... Pricepi ce vreau să spun!...

27

Domnul Ahmad Abd el-Gawad se instalase într-un fotoliu mare în balconul zăbrelit şi privea cînd la strada din faţa lui, cînd la ziarul *Al-Ahram*[1], pe care-l întinsese în poală. *Ghilbab*-ul larg şi *taqiyya* lui păreau împestriţate din pricina punctelor de umbră şi lumină, pe care orificiile mici ale zăbrelelor le desenau, schimbîndu-le în permanenţă, după regulile unui joc capricios. Lăsase uşa salonului deschisă ca să poată auzi şi programul de la radio. Întreaga lui înfăţişare arăta că-l ajunseseră zilele; părea vlăguit şi neputincios, iar privirea grea din ochi trăda amărăciunea şi tristeţea renunţării. Părea că descoperă pentru prima oară în viaţa lui strada privită din balconul casei. N-o mai văzuse niciodată pînă atunci din locul acela, fiindcă nu stătuse în casă decît în puţinele ceasuri de somn. Acum însă nu-i mai rămăsese altceva de făcut decît să asculte la radio şi să-şi plimbe privirile obosite în dreapta şi-n stînga prin orificiile grilajului. Strada i se părea vie, amuzantă şi îmbietoare. Avea viaţa şi personalitatea ei, total deosebite de En-Nahasin – strada pe care o urmărise din prăvălie, vreme de o jumătate de veac. Dughenele lui Hasanein – frizerul, Darwiş – vînzătorul de *full*, El-Fuli – lăptarul, Buyumi – vînzătorul de siropuri şi Ali-Sari' – proprietarul micului bufet alcătuiau decorul specific al străzii. Toate dughenele erau cunoscute

1. În traducere, *Piramidele* – important cotidian egiptean fondat în anul 1875; continuă să apară şi astăzi.

ca fiind ale ei, iar strada era ştiută de toţi cu numele de Strada celor Cinci Dughene: erau legate pe veci şi-aveau să rămînă aşa în memoria trecătorului şi după ce vor fi dispărut. Cam cîţi ani or fi avînd oamenii ăştia? Frizerul Hasanein e destul de vînjos încă, face parte din acei oameni pe care timpul anevoie reuşeşte să-şi lase urmele. Dacă n-ar fi început să încărunţească, ar fi neschimbat. Oricum, trebuie să fi trecut şi el de cincizeci de ani! Allah a fost destul de îndurător cu bărbaţii ăştia. Toţi sînt sănătoşi şi zdraveni. Dar Darwiş? Adevărat că e cam chelbos, dar nu l-am cunoscut niciodată altfel. A fost aşa dintotdeauna. Trebuie să aibă şi el acum vreo şaizeci de ani. Dar e destul de viguros. Cam aşa trebuie să fi arătat şi eu la anii lui, dar acum am şaizeci şi şapte! Cum trec anii!... M-am sfrijit atît de tare, încît a trebuit să-mi duc hainele la croitor ca să le micşoreze. Iar cînd mă uit la tabloul din dormitor, nici nu-mi vine să cred c-am fost aşa vreodată. El-Fuli trebuie să aibă ceva mai puţin decît Darwiş, dar a ajuns mai rău decît toţi ceilalţi din pricina bolii de ochi. Dacă nu i-ar da băiatul o mînă de ajutor, nu ştiu cum s-ar mai descurca. Abu Sari' e moş de-a binelea! Moş, am spus?! Dar el continuă să lucreze! Nici unul dintre ei nu şi-a părăsit dugheana. Nu există belea mai mare decît să fii nevoit să laşi lucrul. Ce-ţi mai rămîne după aceea în afară să te tîrăşti prin casă de colo pînă colo şi să n-o mai părăseşti nici ziua, nici noaptea? Ce bine mi-ar prinde să ies şi eu măcar un ceas pe zi! Dar n-am de-ales! Trebuie să aştept ziua de vineri! Pe urmă, am nevoie şi de baston... şi de Kamal, ca să mă însoţească. Slăvit să fie Allah, stăpînul lumilor! Buyumi e mai tînăr decît toţi ceilalţi. Şi cel mai norocos! El a început cu *umm* Maryam, în vreme ce eu am încheiat cu ea. A ajuns destul de bine. Neaşteptat de bine pentru el! Este proprietarul celui mai modern bloc din cartier. Aşa a fost să fie soarta casei domnului Ridwan! La parter a deschis un restaurant luminat cu electricitate. Bărbatul devine norocos numai atunci cînd izbuteşte să păcălească o femeie! Slavă celui darnic şi

înţelept! Toate se schimbă. Strada este acum asfaltată şi luminată cu becuri. Ţi-aduci aminte de vremurile cînd te întorceai tîrziu după miezul nopţii, bîjbîind prin beznă? Dar ce nopţi erau acelea! Fiecare dugheană are acum electricitate şi aparat de radio, toate sînt noi în afară de mine. M-au ajuns zilele! Am şaizeci şi şapte de ani şi nu mai pot ieşi din casă decît o dată pe săptămînă. Şi atunci, ca vai de lume: gîfîind, abia trăgîndu-mi sufletul. Inima! Toate nenorocirile de la inimă mi se trag. Inima care a iubit, s-a veselit şi a cîntat atîta vreme! Acum sînt legat de mîini şi de picioare; stau toată ziua în casă fără să pot schimba o vorbă cu cineva! „Iei picăturile astea, nu mai ieşi din casă şi respecţi întocmai regimul pe care ţi l-am recomandat!“ Aşa îi poruncise doctorul. Bine, bine, şi dacă fac aşa, o să-mi redobîndesc vigoarea? Măcar cît de cît din vigoarea de odinioară! „E bine că putem să oprim agravarea bolii şi să prevenim complicaţiile. Efortul sau mişcarea sînt deosebit de primejdioase“, îl avertizase doctorul. „Dar pentru ce ţii atît de mult să-ţi redobîndeşti vigoarea?“, l-a întrebat apoi, rîzînd cu înţeles. Chiar, de ce oare? E un lucru trist, dar stîrneşte şi rîsul. „Aş vrea să mă pot mişca încolo şi încoace“, răspunsese într-o doară. „Fiecare vîrstă cu bucuriile şi satisfacţiile ei. Te odihneşti, citeşti ziarele, asculţi la radio şi te bucuri de viaţă împreună cu familia dumitale. Vineri poţi să mergi la moscheea El-Husein, dar în nici un caz pe jos... Atît şi nimic mai mult!“, îl avertizase doctorul la sfîrşitul discuţiei. Vrerea Celui de Sus! Şi cînd te gîndeşti că Mitwalli Abd es-Samad mai bate şi-acum ulițele! „Te bucuri de viaţă împreună cu familia“, zicea el. Dar şi Amina e toată ziua pe drumuri. S-a schimbat roata! Acum stau eu în balcon şi mă uit lung prin ochiurile grilajului, iar Amina colindă prin Cairo, din moschee în moschee. Kamal trece pe la mine doar din cînd în cînd, ca un musafir scump. Aişa? Vai de sufletul ei! Aproape că nici nu-mi mai dau seama dacă trebuie s-o socotesc printre cei vii sau printre

morți... Și după toate astea, mai vor ca inima mea să se odihnească și să se tămăduiască.

— Stăpîne...

Domnul Ahmad trăsări și-și întoarse privirea în direcția de unde venise glasul, descoperind-o pe *umm* Hanafi purtînd lavița pe care se aflau sticluța cu picături, o ceașcă de cafea goală și un pahar cu apă plin pe jumătate.

— Doctoria, stăpîne...

Veșmintele cernite ale acestei femei, care ajunsese să fie socotită dintre ai familiei, răspîndeau mirosuri de bucătărie. Stăpînul luă paharul și turnă în ceașcă pînă la jumătate, desfăcu dopul sticluței și o înclină cu grijă, lăsînd să se prelingă patru picături în apă. Fața i se crispă înainte de a simți gustul nesuferit al medicamentului. Apoi dădu ceașca peste cap, sorbind licoarea dintr-o singură înghițitură.

— Sănătate, stăpîne!...

— Mulțumesc! Aișa unde-i?

— În dormitor, stăpîne. Allah să-i aline durerea!

— Spune-i să vină pînă la mine, *umm* Hanafi.

Fie în dormitor, fie pe terasă. La atît se mărginea lumea ei. Aparatul de radio își trimitea melodiile în văzduh fără să-i pese de durerile și tristețea familiei. Domnul Ahmad fusese oprit să mai iasă din casă în urmă cu vreo două luni. De la moartea Na'imei trecuse un an și patru luni. N-avusese încotro și ceruse permisiunea fiicei sale să deschidă aparatul, căutînd disperat ceva cu care să-și omoare timpul. „Bineînțeles, tată!", răspunsese cu indiferență. „Și îți doresc să nu mai fie nevoie să stai în casă!"

Auzi un foșnet și cînd se întoarse dădu cu ochii de fiica lui, îmbrăcată în negru de sus pînă jos, cu un văl cernit pe cap, coborît și peste față, în ciuda zădufului din atmosferă. Pielea ei albă avea o tentă vînătă, ciudată. Semnul suferinței, sărmana de ea!

— Așează-te pe un scaun, să stăm puțin de vorbă, o invită el cu blîndețe.

— Mă simt mai bine aşa, tată, zise ea rămînînd în picioare.

În ultima vreme înțelesese că e mai nimerit să nu insiste nimeni s-o abată de la părerea ei.

— Ce făceai cînd te-am chemat?

— Ce să fac, tată? Ce-aş putea eu să fac? bîigui ea cu ochii în bagdadie.

— De ce n-o însoțești și tu pe mamă-ta la lăcașurile binecuvîntate? N-ar fi mai bine decît să stai singură cuc în casa asta?

— Și la ce bun să merg la lăcaşurile sfinte, tată?

Deschise ochii mari, mirîndu-se de vorbele ei, dar continuă la fel de calm:

— Ca să-l implori pe Allah să-ți aline inima.

— Allah este aici în casă cu noi, răspunse Aișa prompt, ca la școală.

— Asta-i adevărat, dar ziceam că ar trebui să mai lași și tu schimnicia asta, Aișa. Mai mergi și tu pe la sora ta, pe la vecini... Încearcă să mai uiți de necazuri!

— Nu suport să mai văd casa din Es-Sukkariyya și n-am nici un fel de prieteni. Nu mai cunosc pe nimeni și nu mai sufăr să văd pe nimeni.

— Aş vrea să fii mai îndurătoare cu tine și să te interesezi cît de cît de sănătatea ta, insistă Ahmad, luîndu-şi cu regret privirile de la ea.

— Sănătatea mea? repetă ea, mirîndu-se.

— Da! întări Ahmad. Crezi că-ți foloseşte la ceva doliul ăsta nesfîrşit, Aișa?

— Dar nu văd la ce bun să trebuiască să mă mai îngrijesc de sănătatea mea atîta vreme cît nu mai am pentru ce trăi, tată!

— Nu se cade să vorbeşti aşa, fata mea! Răsplata lui Allah va fi mare!

— Tocmai de aceea vreau să ajung mai degrabă la el, ca să-mi primesc răsplata asta... cuteză ea să-l înfrunte, plecîndu-şi capul, ca să-şi ascundă lacrimile. Oricum n-o să mai pot avea parte de ea pe lumea asta, tată!

Se retrase apoi încet, cu paşi uşori, dar cînd ajunse aproape de uşă se opri şi-l întrebă, ca şi cum şi-ar fi adus brusc aminte de ceva:

— Cum te simţi astăzi, tată?

— Slavă Domnului! Important e ca tu să fii sănătoasă, Aişa, şopti el, zîmbind.

Aişa dispăru cu un foşnet, la fel de slab ca o adiere. Cum ar putea el să aibă linişte în casa asta? Porni din nou să contemple strada şi ochii îi căzură asupra Aminei care se întorcea din preumblarea ei zilnică. Era îmbrăcată într-un pardesiu subţire şi-şi acoperise faţa cu un văl. Se mişca destul de anevoie. Îmbătrînise mult în ultima vreme. Judecînd după longevitatea maică-sii, s-ar fi cuvenit să fie şi ea mai vînjoasă, dar părea să aibă cel puţin zece ani peste cei şaizeci şi doi pe care-i împlinise. Trecu o bucată bună de vreme pînă cînd ajunse la el în cameră.

— Cum se simte stăpînul meu? întrebă cu glasul frînt.

— Dar tu cum te simţi? răspunse el, privind-o cu ochii măriţi. *Maşala, maşala*![1] De azi-dimineaţă tot pe drumuri! Mai poţi, oare?!

— Î-am vizitat pe stăpînii tăi El-Husein şi Zeynab şi m-am rugat fierbinte pentru sănătatea ta şi a celorlalţi, murmură ea cu un zîmbet stins, încercînd să-l înduioşeze si să-i aline nemulţumirile.

Întoarcerea ei îi readuse liniştea în suflet. Se simţi din nou în siguranţă. Avea cu cine sta de vorbă şi de la cine să ceară orice, fără nici o sfială.

— Nu ţi se pare că exagerezi? Cum e cu putinţă să mă laşi de izbeliste atîta timp?

— Ai uitat că mi-ai îngăduit, stăpîne? Şi nici n-am lipsit cine ştie cît. N-o fac decît de nevoie, stăpîne... Ştii prea bine cît de mult avem nevoie să ne rugăm. L-am implorat să-ţi dea sănătate, ca să te poţi duce singur încoace şi-ncolo, aşa cum îţi doreşti. M-am rugat şi pentru Aişa, sărmana!... Şi pentru ceilalţi...

---

1. Expresie cu valoare exclamativă, exprimînd diverse nuanţe în funcţie de împrejurări (lit. „Ce va vrea Allah").

Apoi apropie un scaun şi se aşează lîngă Ahmad.

— Ai luat picăturile, stăpîne? I-am atras atenţia lui *umm* Hanafi să nu te uite.

— Aş fi preferat să-i atragi atenţia în legătură cu ceva mai plăcut...

— Îţi doresc sănătate, stăpîne! Am ascultat la moschee o predică minunată, rostită de şeicul Abd er-Rahman. A vorbit despre ispăşirea păcatelor şi ne-a explicat cum se pot şterge păcatele oamenilor. Vorbe nemaipomenit de frumoase, stăpîne. De-aş mai fi în stare să le ţin minte ca pe vremuri, ţi le-aş povesti acum...

— Să ştii că umblatul ăsta te oboseşte. Ai faţa palidă... Mîine-poimîine ne trezim alergînd după un doctor şi pentru tine.

— Doamne fereşte! Eu nu ies decît pentru a merge la *familia casei*[1]... Cum s-ar putea să mi se întîmple vreo nenorocire?... Era să uit, stăpîne, schimbă ea vorba, aducîndu-şi aminte brusc de ceva foarte important. Toată lumea vorbeşte despre război. Se zice că *Hikler* a invadat...

— Eşti sigură? întrebă Ahmad cu un interes sporit.

— Absolut sigură! Am auzit de-o sută de ori, nu o dată vorbele astea: *Hikler* a invadat... *Hikler* a invadat...

— Nu-i de mirare. Era chiar de aşteptat să se întîmple lucrul ăsta dintr-o clipă în alta, o asigură Ahmad, înălţînd din umeri, cu un ton care lăsa să se înţeleagă că n-a aflat ceva nou.

— E departe de noi, stăpîne?

— Şi pomeneau doar numele lui Hitler? întrebă Ahmad nerăbdător, ignorînd total întrebarea ei. N-au zis ceva şi despre Mussolini? N-ai auzit cumva şi numele ăsta?

---

1. Expresie prin care, în Coran şi în tradiţia despre Profet, se aveau în vedere soţiile şi descendenţii acestuia. Pornind de la un fragment din versetul 33 (*Sura Tovarăşilor*), în care apare această expresie, şiiţii pretind că Fatima, fiica lui Muhammad, soţul acesteia, Ali, şi cei doi fii ai lor, Al-Hasan şi Al-Husayn, s-ar fi bucurat de o favoare deosebită din partea lui Allah.

— N-am auzit vorbindu-se decît despre *Hikler*...

Mă întreabă dacă e departe de noi... Cine ştie?... Cine mai ştie ce înseamnă astăzi aproape sau departe...

— Domnul să fie îndurător cu noi. Dacă-l auziţi pe vînzătorul de ziare strigînd despre apariţia unui supliment la *Al-Balagh* sau la *Al-Muqattam*[1], daţi fuga jos şi cumpăraţi-mi-l şi mie.

— Ca pe vremea lui Ghilyum[2] şi Zeppelin[3], bombăni Amina. Ţi-aduci aminte, stăpîne? Slavă Celui veşnic neadormit!...

---

1. Ziar egiptean fondat în anul 1889, purtînd numele platoului stîncos situat în partea de est a oraşului Cairo.
2. Rostirea arabă a numelui francez Guillaume. Aici este vorba de Wilhelm II, rege al Prusiei şi împărat al Germaniei (1888-1918), care a încurajat politica agresivă a cercurilor imperialiste germane, contribuind prin aceasta la declanşarea primei conflagraţii mondiale.
3. Ferdinand von Zeppelin (1838-1917), ofiţer şi industriaş german, constructor de dirijabile la începutul secolului XX.

28

A fost o vizită cu tîlc, aşa cum avea să vorbească despre ea Khadiga. Cînd se deschise uşa apartamentului, în cadrul ei se ivi trupul mătăhălos al lui Yasin, îmbrăcat într-un costum alb din fire de El-Mahalla[1]. Într-o mînă avea un trandafir roşu, iar în cealaltă un pămătuf cu mîner de fildeş pentru alungat muştele. După el, intrară în ordine Ridwan, într-un costum de mătase, grozav de elegant, apoi Zenoba – învăluită cu un tob sîngeriu, cu un aer sfios ce părea, la prima vedere, să facă parte din firea ei, şi la urmă de tot Karima – îmbrăcată într-o rochie azurie, care-i lăsa gîtul şi braţele descoperite. Cu toate că nu împlinise nici treisprezece ani, formele i se conturaseră destul de bine şi se putea vedea încă de pe acum că va fi o femeie seducătoare. În întîmpinarea musafirilor erau adunaţi în salon Khadiga, Ibrahim, Abd el-Mun'im şi Ahmad.

— Aţi mai auzit una ca asta pînă acum? se grăbi Yasin să dea tonul discuţiei. Fiul meu este secretar al ministrului, iar eu sînt un biet şef de birou la Registratură în acelaşi minister. Tremură podeaua cînd trece el, pe cînd mie nu-mi dă nimeni nici o atenţie.

Vorbise ca şi cum ar fi vrut să-şi exprime protestul faţă de o asemenea situaţie ciudată, dar toată lumea

---

1. Soi de bumbac egiptean cu fibră lungă, care şi-a luat numele de la oraşul Mahalla el-Kubra, principalul centru al industriei de prelucrare a bumbacului, situat în Delta Nilului.

înțelesese că nu-și mai încăpea în piele de mîndrie pentru un fiu blagoslovit cu atîtea merite și onoruri. Ridwan își luase licența în luna mai, iar în iunie primise numirea de secretar al ministrului și categoria a șasea, în vreme ce marea majoritate a absolvenților de la Universitate primeau numai categoria a opta. Abd el-Mun'im își luase licența odată cu Ridwan, dar nu avea încă nimic aranjat pentru o viitoare slujbă.

— Știm noi că Ridwan e prieten cu cei care-au venit acum la putere, zise Khadiga, zîmbind cu o umbră de invidie.

— Nu l-ați văzut fotografiat împreună cu ministrul, ieri în *El-Ahram*? întrebă Yasin, fără să-și poată înfrîna orgoliul. Am ajuns să nu mai știm cum să vorbim cu el.

— Băieții ăștia ai mei, în schimb, nu s-au ales cu nimic, interveni Ibrahim Șawkat cătrănit, făcînd semn cu capul spre Abd el-Mun'im și Ahmad. Și-au irosit vremea în dispute lipsite de sens. Cei mai de seamă bărbați pe care au izbutit și ei să-i cunoască sînt șeicul Ali el-Munufi – directorul școlii primare El-Husein – și Adli Kerim – proprietarul revistei *Ed-Daw'*[1] sau *El-Hibab*[2], nici nu mai știu bine cum îi zice...

Ahmad își reținu anevoie mînia, simulînd indiferența față de infatuarea unchiului și de comentariul penibil al tatălui său. Interesul precis pentru vizita colectivă îl ajută și pe Abd el-Mun'im să depășească momentul critic. În alte condiții ar fi dat un răspuns usturător. Din cînd în cînd trăgea cu coada ochiului spre Ridwan, căci inima-i întrezărea un semn bun în apariția lui. Dacă n-ar fi avut de adus o veste bună, probabil că nu s-ar fi ostenit să vină cu tot alaiul familiei după el.

— Dacă vrei să știi care-i părerea mea, află că ai doi băieți minunați, declară Yasin solemn, adresîndu-se

---

1. În traducere, *Lumina*.
2. În traducere, *Funinginea*.

cumnatului Ibrahim. Vorba ceea: „Sultan este cel care stă departe de poarta sultanului“...

Yasin nu avea nici puterea, nici tactul necesar să-şi ascundă mîndria, după cum nici nu reuşi să convingă pe nimeni de seriozitatea vorbelor lui.

— Să aibă parte numai de bine şi să fie ferit de rele! se alintă Khadiga, înclinîndu-se spre Ridwan.

— Sper ca în curînd să te pot felicita, se adresă Ridwan cu solemnitate lui Abd el-Mun'im. Acesta căută spre el nerăbdător, cu faţa îmbujorată, şi Ridwan continuă, explicîndu-i: Am promisiunea ministrului că te va încadra la Direcţia pentru anchete.

Khadiga şi toţi ai casei aşteptau cu nerăbdare o astfel de veste, dar rămaseră în continuare cu privirile aţintite asupra lui Ridwan, curioşi să afle amănunte.

— Cel mai tîrziu la începutul lunii viitoare, preciză Ridwan.

— E o funcţie juridică, explică Yasin. La noi, în Direcţia Registraturii, au încadrat doi tineri licenţiaţi. Le-au dat categoria a opta cu opt lire pe lună.

— Îi mulţumesc lui Allah şi-ţi mulţumesc şi ţie, frate! se entuziasmă Khadiga, care intervenise la Yasin să-i vorbească fiului său pentru angajarea lui Abd el-Mun'im. Apoi continuă, adresîndu-se lui Ridwan: Şi, bineînţeles, îi rămînem recunoscători în primul rînd nepotului nostru...

— El este ca un frate pentru Abd el-Mun'im! se grăbi Ibrahim să întărească vorbele nevestei. Şi încă ce frate minunat!

— Nu încape nici o îndoială că sînt ca şi fraţi, se amestecă în vorbă Zenoba, care pînă atunci trecuse neobservată.

— Ţi-a promis serios? se interesă Abd el-Mun'im, simţindu-se mai mititel ca niciodată în faţa lui Ridwan.

— Promisiunea ministrului! Ce vrei mai mult? se grăbi Yasin să răspundă în locul fiului său. O să urmăresc eu personal chestiunea...

— În ce mă priveşte, o să pun şi eu în mişcare relaţiile de la Direcţia Personal, căci am destui prieteni acolo,

chiar dacă se spune că funcţionarii de la Personal nu trebuie să aibă prieteni, îl asigură Ridwan.

— Mai bine de noi că ne-a scutit Allah şi de slujbă, şi de slujbaşi... încercă Ibrahim Şawkat să înseninеze atmosfera cu o glumă.

— Ai dus-o împărăteşte, amice, observă Yasin maliţios.

— Allah să nu condamne pe nimeni să trîndăvească! răspunse Khadiga în locul bărbatului ei.

— Pentru cel care e proprietar şi poate să trăiască aşa cum trăieşte un sultan nu mai este un blestem dacă stă fără nici o treabă, se amestecă Zenoba ca de obicei, încercînd să-l măgulească pe Ibrahim.

— Şi unchiul Yasin e proprietar, dar el are şi slujbă! interveni Ahmad cu un surîs stăpînit.

— Proprietar de slujbă şi nimic mai mult!... Te rog... protestă Yasin, plesnind într-o toană de rîs, încît se zguduia tot. Proprietatea a fost pe vremuri, dar s-a dus. N-a mai rămas nici amintirea ei. Cum ar fi putut să-şi păstreze proprietăţile cineva cu o familie ca a mea?!

— Ce vrei să spui? Cred că nu vorbeşti serios! izbucni Zenoba mustrător.

— Sper să te putem ajuta şi pe tine anul viitor cînd îţi iei licenţa, zise Ridwan, întorcîndu-se zîmbitor spre Ahmad, cu intenţia de a schimba subiectul.

— Îţi mulţumesc foarte mult, dar eu n-am de gînd să mă fac slujbaş.

— Cum adică? Şi-atunci ce ai de gînd să faci?!...

— Slujba nu face decît să-i ucidă pe cei ca mine. Prefer să rămîn liber-profesionist.

Khadiga vru să-i tragă o săpuneală, dar se răzgîndi, amînînd discuţia pentru cînd va veni sorocul.

— În orice caz, dacă între timp îţi schimbi părerea, eu sînt gata să te ajut, se angajă Ridwan, zîmbind îngăduitor.

Ahmad îşi duse palma la frunte în semn de mulţumire. Servitoarea intră cu o tavă imensă plină cu pahare de citronadă cu gheaţă. În vreme ce toată lumea era concentrată asupra paharelor, sorbindu-şi răcoritoarele în tăcere,

Khadiga porni s-o mănînce din ochi pe Karima, de parcă atunci ar fi văzut-o pentru prima oară, după ce-şi mai revenise din necazul pricinuit de moartea Na'imei.

— Ce mai faci, Karima scumpă? o întrebă, alintîndu-se.

— Bine, tuşică! răspunse fata cu un glas melodios şi plăcut. Bine, mulţumesc!

Khadiga se simţi ispitită să-i laude frumuseţea, dar se stăpîni la vreme. Zenoba îşi adusese fata de mai multe ori în vizită în Es-Sukkariyya, după ce aceasta terminase şcoala primară şi fusese închisă în casă. Lucrurile astea se simt plutind în aer, îşi mai zise Khadiga în sinea ei. Karima e fata Zenobei, în acelaşi timp însă e şi fata lui Yasin. De aici provenea caracterul tare delicat al problemei. Abd el-Mun'im o cunoştea bine pe Karima, dar se ferea s-o privească prea mult, căci nu se consolase încă pe deplin după pierderea soţiei. Ahmad, în schimb, nu avea nici un chef de aşa ceva.

— Karima tot mai regretă că nu s-a înscris la şcoala secundară, se trezi Yasin plîngîndu-se.

— Iar eu regret mai mult decît oricine, completă Zenoba, încruntîndu-se.

— Mie mi-e milă de fetele astea care ţin cu tot dinadinsul să înveţe carte, declară solemn Ibrahim Şawkat. Fata e făcută să stea acasă. Ca mîine-poimîine o s-o vedem pe Karima plecînd după cel căruia i-a fost hărăzit.

„Afurisită limbă poţi să ai! îşi zise Khadiga în gînd. Ce l-o fi apucat să deschidă o astfel de discuţie, despre un lucru atît de delicat, fără să cugete la urmări? Ce situaţie! Ce om imposibil! Karima este fiica lui Yasin şi sora lui Ridwan, care are atîtea şi atîtea merite! S-ar putea ca toată neliniştea asta să fie numai rodul închipuirii? Altfel nu pricep de ce ne-ar vizita Zenoba atît de des, tîrînd-o întruna pe Karima după ea! Timpul nu-i îngăduie lui Yasin să cumpănească, pe cînd fiica adoptivă a tarafului e-n stare să chibzuiască la toate!“

— Vorbele astea se potriveau pentru alte vremuri, șopti Zenoba dusă pe gînduri. Acum toate fetele merg la școală.

— În cartierul nostru sînt două fete care urmează școli superioare, murmură Khadiga. Dar să nu mă întrebați cum arată!

— Nu există și fete frumoase la facultatea ta? îl descusu Yasin pe Ahmad.

Inima tînărului tresări la acest gînd, zărind aievea chipul ce i se înstăpînise în suflet.

— Credeți că știința nu le interesează decît pe cele slute? răspunse Ahmad, aproape jignit.

— Voința părinților atîrnă cel mai greu în cumpănă, îndrăzni și Karima să-și spună părerea, zîmbind cu ochii țintă la tatăl ei.

— Bravo, fata mea! exclamă Yasin printre hohote. Așa trebuie să gîndească o fată cuminte cînd vorbește despre tatăl ei. Tot așa vorbea și mătușa ta cu bunicu-tău!

— E foarte adevărat ce spui tu! își aprobă Khadiga nepoata, mai mult în zeflemea. Părerea părinților trage cel mai greu în cumpănă...

— Fata n-are nici o vină! se grăbi Zenoba s-o întrerupă. Tare-aș fi vrut să-l văd ce-ar mai fi zis dac-ar fi avut numai băieți...

— Îl cunosc prea bine și te înțeleg, îngăimă Khadiga.

— Eu am părerile mele despre educație, pretinse Yasin, înțepat. Eu știu să mă apropii de copiii mei. Nu-mi place să fiu un zbir, să tremure copiii cînd mă văd, așa cum tremur eu și acum, cîteodată, în prezența tatei...

— Allah să-l țină zdravăn și să-l ajute să îndure sechestrarea în casă! imploră Ibrahim Șawkat, oftînd cu ochii spre tavan. Straşnic bărbat a fost domnul Ahmad! El reprezintă toată generația lui! N-am mai cunoscut pe nimeni care să-i semene...

— De ce nu vrei să ai bunătatea și să-i spui chiar lui toate astea? îl mustră Khadiga.

— Tata reprezintă o întreagă generație, într-adevăr! întări și Yasin. Dar, din păcate, şi el, și prietenii lui au

fost osîndiți să nu se mai miște din casă, iar viața le-a devenit imposibilă.

Ridwan se așezase de-o parte cu Ahmad începînd o discuție animată despre politica vremii.

— Primejdia care planează asupra Egiptului a sporit considerabil ca urmare a intrării Italiei în război, își dădu Ridwan părerea cu multă autoritate.

— Se pare că raidurile de intimidare vor deveni curînd adevărate.

— Dar englezii au suficientă forță pentru a respinge invazia italiană iminentă. Fără îndoială că Hitler a lăsat în seama lui Mussolini sarcina ocupării Canalului Suez.

— Oare America va rămîne deoparte? se amestecă și Abd el-Mun'im în conversația celor doi.

— Cheia problemei se află în mîinile Rusiei, să știți! declară Ahmad, deosebit de convins de ceea ce spune.

— Dar ce, Rusia este aliată cu Hitler?

— Nici vorbă! Comunismul este principalul dușman al nazismului. De bună seamă că răul care amenință lumea, dacă nemții vor ieși victorioși, este infinit mai mare decît acela generat de victoria democrației!

— Ne-au întunecat lumea, Allah să le întunece viața! blestemă Khadiga. Am auzit în ultima vreme o grămadă de minuni de care n-am avut habar pînă acum. Alarmă... tunuri antiaeriene... reflectoare... Toate belelele astea te fac să albești înainte de vreme.

— Oricum, se pare că nimeni din casa noastră n-a albit înainte de vreme, protestă Ibrahim cu o umbră de ironie în glas.

— În ceea ce te privește e foarte adevărat!

Ibrahim avea șaizeci și cinci de ani, dar părea mult mai tînăr decît Ahmad Abd el-Gawad, cu toate că diferența de vîrstă dintre ei nu era decît de trei ani.

— Treci pe la mine pe la minister! îl invită Ridwan pe Abd el-Mun'im înaintea despărțirii.

— Ai grijă, să nu dai buzna în biroul lui fără să-i ceri permisiunea, îl preveni Ahmad pe fratele său, după ce se

închise ușa în urma musafirilor. Mai întîi ia aminte și cumpănește îndelung cum trebuie să procedezi cînd mergi în vizită la un secretar de ministru!

Abd el-Mun'im nu-i dădu însă nici o atenție și nu se lăsă provocat ca de obicei. Era năpădit de prea multe gînduri.

29

Ahmad găsi destul de uşor vila din El-Me'adi[1] unde locuia *mister* Forster, profesorul lui de sociologie. Cînd intră, constată că cei mai mulţi dintre studenţi sosiseră înaintea lui; toţi cei care fuseseră invitaţi ca şi el la acest ceai, oferit de profesor cu ocazia plecării definitive în Anglia. Profesorul îl întîmpină şi-l prezentă soţiei ca fiind unul dintre cei mai buni studenţi ai secţiei. După aceea, Ahmad se îndreptă spre verandă, unde sporovăiau colegii. Se aflau acolo toţi studenţii secţiei de sociologie, însă Ahmad era unul dintre puţinii care trecuseră în ultimul an, aşa încît avea toate motivele să fie mîndru. Nu venise încă nici o studentă, dar era sigur că vor veni şi ele; cel puţin prietena lui, care locuia chiar în cartierul El-Me'adi. Aruncă o privire peste grădina umbrită şi văzu o masă lungă întinsă pe gazonul verde, bine întreţinut, înconjurată de sălcii şi palmieri. Pe masă erau rînduite cîteva ceainice, vase cu lapte şi platouri încărcate cu dulciuri.

— Respectăm manierele englezeşti sau ne dăm în petic şi ne repezim ca vulturii? întrebă unul dintre studenţi, arătînd spre bunătăţile de pe masă.

— Dacă n-ar fi *lady* Forster, n-am avea de ce să ne sinchisim, dar în prezenţa ei nu se cuvine, răspunse un altul cu mult regret în glas.

Mai era puţin pînă la asfinţit, dar aerul părea destul de plăcut, cu adieri răcoroase, deşi iunie este de obicei

---

1. Numele unui cartier de vile din Cairo.

o lună călduroasă. Curînd se iviră și fetele în poartă. Sosiseră toate odată ca și cum și-ar fi dat întîlnire la oră fixă. Erau numai patru și, de fapt, ele erau toate studentele secției. Alawiyya Sabri înainta cu pas sigur și grațios. Purta o rochie vaporoasă de un alb imaculat, care realiza un contrast minunat cu părul ei negru-albăstrui. Ahmad simți cum îl atinge cineva cu piciorul, cu toate că nu mai era nevoie să-i facă nimeni nici un semn. Toată lumea știa de-acum de povestea lor. Nu-și putu lua ochii de la ele decît în clipa cînd le văzu așezîndu-se într-un colț al verandei, rezervat special pentru ele. *Mister* Forster se apropie de băieți împreună cu soția.

— E nevoie să vă facem noi cunoștință ? îi întrebă *lady* Forster, arătînd spre grupul de fete.

Izbucniră cu toții în hohote.

— Mai degrabă ai putea să mi-i prezinți mie, sări profesorul care era de o vioiciune deosebită, cu toate că bătea spre cincizeci de ani.

Din nou se înălță un val de hohote, dar *mister* Forster îl întrerupse imediat, continuînd solemn :

— În fiecare an, pe vremea asta, obișnuiam să plecăm în Anglia pentru vacanță. Acum nu știm dacă vom mai avea prilejul să mai vedem vreodată Egiptul.

— Nici dacă vom mai vedea Anglia, adăugă soția.

Înțeleseră că se referea la primejdia submarinelor și cîteva glasuri se grăbiră să-i răspundă cu urări de bine.

— Vă dorim drum bun, *lady* Forster ! S-aveți parte de o călătorie liniștită !... Și s-aveți noroc !

— Voi purta cu mine amintiri frumoase, continuă profesorul. Și din viața noastră comună din facultate, și din această zonă liniștită și frumoasă care se numește El-Me'adi... Ca de altfel despre Cairo, în general, și despre voi toți. Și-o să fiu mîndru de voi, chiar cînd o să-mi aduc aminte de șotiile și năzdrăvăniile voastre.

— Și amintirea dumneavoastră va dăinui în sufletele noastre. Cu cît vom înțelege mai multe lucruri în viață,

cu atît mai des ne vom aduce aminte de dumneavoastră... adăugă Ahmad mai mult în șoaptă, emoționat.

— Îți mulțumesc! Apoi, adresîndu-i-se soției, cu un zîmbet discret: Ahmad este exact cum trebuie să fie un tînăr student, numai că are niște păreri care nu se potrivesc deloc cu societatea lui.

— Adică este comunist, explică un coleg.

Lady Forster ridică din sprîncene, surîzînd, iar profesorul se grăbi să adauge, glumind:

— Nu eu am spus... Colegul lui a spus-o... Apoi se ridică în picioare și-și invită musafirii: Cred că e vremea să mergem la ceai. Să nu ne lăsăm furați de vorbă și înduioșați de amintiri. După ceai avem destul timp pentru discuții și glume...

Ospătarii de la Groppi[1] pregătiseră masa și așteptau în picioare, gata să servească. *Lady* Forster se așeză la mijlocul mesei între fete, iar profesorul vizavi pe latura băieților, explicînd în glumă:

— Noi am fi vrut ca fetele să stea printre băieți. Dar ce să facem? Trebuie să ținem seama de manierele orientale...

— Din păcate! Am observat și noi lucrul ăsta, domnule profesor! se grăbi să-i răspundă unul dintre băieții mai vorbăreți.

Ospătarii turnară ceai și lapte și musafirii începură să se servească în tăcere. Ahmad trase cu coada ochiului spre Alawiyya Sabri și observă încîntat că știe mai bine decît toți ceilalți eticheta mesei și că nu este deloc stînjenită. Dimpotrivă, părea destul de obișnuită cu viața în societate, simțindu-se ca la ea acasă. Felul în care privea și alegea o prăjitură i se păru lui Ahmad mai plăcut chiar decît prăjitura însăși. Aceasta este deci prietena lui dragă – cugetă Ahmad. Cochetează cu el, dar niciodată nu-i îngăduie să se apropie mai mult. Dacă scap din mînă ocazia care mi s-a oferit astăzi, adio!

---

1. Numele unui vestit local de lux din Cairo.

— Sper că dulciurile n-au fost raționalizate din pricina războiului, spuse la un moment dat *lady* Forster, adresîndu-se tuturor.

— Din fericire, ceaiul și dulciurile n-au fost încă raționalizate, răspunse un tînăr.

— Cum o să-ți petreci vacanța? îl întrebă *mister* Forster pe Ahmad, înclinîndu-se spre urechea lui. Mai precis, ce ai de gînd să citești?

— Intenționez să citesc mult despre economie și cîte ceva despre politică. Și vreau să scriu neapărat cîteva articole pentru reviste.

— După ce-ți iei licența, te sfătuiesc să te înscrii la magisteriu[1].

— Cred că mă voi înscrie, dar ceva mai tîrziu, răspunse Ahmad după ce șovăi cîteva clipe. Pentru început aș vrea să lucrez cîtva timp în ziaristică. Acesta ar fi planul meu.

— Foarte bine! aprobă profesorul încîntat.

Prietena lui stătea de vorbă cu *lady* Forster. Se descurca destul de bine în engleză. Progresase relativ repede și acum conversa cu ușurință. Culorile trandafirilor din grădină dominau totul în jur, invadînd aerul cu reflexe și miresme, la fel cum se revărsa acum în voie iubirea în sufletul lui.

„Într-o țară liberă iubirea înflorește la fel ca trandafirii. Dar nu se poate manifesta ca un sentiment firesc decît într-o țară comunistă...“, gîndi Ahmad.

— Îmi pare foarte rău că nu mai pot continua studiul limbii arabe, șopti *mister* Forster. Aș fi vrut să-l pot citi pe Majnun Layla[2] fără ajutorul vostru.

---

1. Formă de învățămînt în unele țări, inclusiv arabe, care preceda și condiționa înscrierea la doctorat. În urma prezentării unei lucrări, se acordă un titlu științific și dreptul de înscriere la doctorat.
2. Nume sub care a intrat în tradiția literară orientală poetul arab Qays ibn al-Mulawwah (secolul al VII-lea), reprezentant al eroticii 'uzrite, „nebun (de dragoste)“ și mort din pricina

— Mare păcat, într-adevăr, că trebuie să întrerupeți studiul...

— Cine știe... Poate dacă o să-mi mai îngăduie condițiile...

„S-ar putea să te trezești obligat să înveți germana. Ar fi de-a dreptul comic să auzi că la Londra demonstranții scandează lozinci cerînd evacuarea, nu-i așa? Englezii au farmecul lor, într-adevăr, dar prietena mea are un nu știu ce numai al ei, un farmec insolit. Mai este puțin și se lasă întunericul. Vom fi pentru prima oară împreună după căderea nopții. Dacă pierd și ocazia asta, adio!“

— Dar dumneavoastră ce-o să lucrați după ce vă întoarceți la Londra? se trezi Ahmad ca din vis, întrebîndu-l pe profesor.

— Mi s-a propus să lucrez la radio.

— Minunat! Dar asta înseamnă că o să vă auzim vocea în continuare!

„Un compliment care sper să-mi fie iertat la această întîlnire atît de plăcută, înfrumusețată și de prezența prietenei mele. Noi nu ascultăm de fapt decît emisiunile germane. Poporul nostru îi iubește acum pe nemți și asta numai ca rezultat al urii pe care o poartă englezilor și imperialismului. Întîlnirea cu profesorul nostru începe să mă îndemne la meditație. Încercăm să justificăm totul prin considerente de ordin științific, dar există o contradicție ireconciliabilă între dragostea și respectul pentru acest profesor și ura împotriva nației lui. Să sperăm că războiul o să pună capăt și nazismului, și imperialismului. Atunci nu mi-ar mai rămîne decît să mă dedic dragostei...“

Într-un răstimp, se mutară din nou pe verandă, unde se aprinsese o ghirlandă de becuri.

---

iubirii. În jurul lui și al iubitei sale Layla s-a țesut un frumos roman de dragoste care a circulat, începînd din secolul al X-lea, în mai multe variante, în cîteva limbi orientale.

Pianul vă stă la dispoziţie, îi invită *lady* Forster. Cine doreşte să ne cînte ceva?

— Cred că ar fi mai bine să ne cîntaţi dumneavoastră, vă rugăm, se înclină un tînăr spre *lady* Forster.

Aceasta acceptă, zîmbind. Se aşează la pian şi deschise o partitură, cu mişcări vioaie şi tinereşti, deşi trecuse de mult de vîrsta primei tinereţi. Apoi începu să alerge ca un fluture cu degetele pe clape. Nici unul dintre musafiri nu se pricepea la muzica occidentală şi nu o gusta, dar politeţea îi obligă să asculte cu interes. Ahmad încercă să sublimeze iubirea lui într-o forţă magică în stare să descifreze enigmele acelei muzici, dar cînd privirile luminoase li se întîlniră la un moment dat, beţia bucuriei îl făcu să uite de tot ce era în jur. „Aşa e! Dacă scap din mînă ocazia asta, adio!“ După ce *lady* Forster îşi termină aria, se aşează în locul ei la pian un student şi interpretă o melodie orientală. Apoi rămaseră îndelung de vorbă. Cam pe la ora opt îşi luară rămas-bun de la profesorul lor şi începură să se retragă. Ahmad se desprinse de grup şi rămase în aşteptare la o cotitură a străzii în noaptea ce i se părea neînchipuit de frumoasă şi de tulburătoare, ascunzîndu-se în pata întunecoasă formată de cîţiva sicomori semeţi. Cînd o zări pe Alawiyya întorcîndu-se sin-

gură spre casă, părăsi ascunzişul şi-i ieşi în întîmpinare.

— N-ai plecat cu ceilalţi? îl întrebă, oprindu-se în loc surprinsă.

Respiră profund, mai bine-zis oftă din adîncul sufletului, încercînd să alunge tulburarea şi să-şi facă puţin curaj, apoi răspunse, vrînd să pară cît mai calm:

— M-am desprins de caravană ca să te aştept pe tine.

— Şi ce vor spune colegii?

— Puţin îmi pasă, răspunse el indiferent.

Alawiyya îşi încetini mersul şi el porni alături de ea.

— Înainte de ajunge acasă, am vrut să te întreb dacă-mi îngădui să mă prezint să-ţi cer mîna, spuse el pe nerăsuflate, simţind că nu-şi mai poate stăpîni răbdarea zilelor îndelungi.

Tresări înfiorată şi privi la el cu uimire, nevenindu-i să-şi creadă urechilor. Continuă să tacă o vreme. Strada era goală, iar lumina slabă a becurilor era întreruptă din loc în loc de umbrele copacilor.

— Îmi îngădui? repetă el întrebarea, de data aceasta cu ton rugător, dar insistent.

— Aşa ştii tu să vorbeşti? întrebă ea cu glas dezamăgit şi plin de reproş. Cum poţi să spui aşa ceva? Şi în felul ăsta?! Mă pui în mare încurcătură cu asemenea vorbe, ca să nu spun că mă uimeşti de-a binelea.

— Iartă-mă, zise surîzînd trist, dar mi-am închipuit că vorbele mele n-o să te surprindă, avînd în vedere prietenia noastră de-atîta timp...

— Vrei să te referi, probabil, la prietenia şi colaborarea noastră în domeniul studiului, nu-i aşa?

— Eu mă refer, de fapt, la adevăratele mele sentimente, care într-adevăr au luat şi forma prieteniei şi colaborării în domeniul studiilor noastre, răspunse el vădit contrariat şi dezamăgit.

— Adevăratele tale sentimente?! întrebă ea şi mai mirată, cu un zîmbet şters, destul de stînjenită.

— Ca să fiu mai bine înţeles, mă refer la dragostea mea, insistă el, hotărît să nu dea înapoi. Iubirea nu poate şi nu trebuie să rămînă ascunsă... De obicei vorbim despre ea nu de dragul de a o declara, ci pentru că ne simţim fericiţi să o auzim rostită şi să o ştim cunoscută...

— Totul este pentru mine o mare surpriză, îngăimă Alawiyya, întîrziind răspunsul pentru a se reculege.

— Îmi pare atît de rău să aud asta...

— De ce să-ţi pară rău?! Ăsta-i adevărul. Nu ştiu deloc ce să-ţi răspund...

— Spune-mi că-mi îngădui şi lasă restul pe seama mea! o îndemnă el, rîzînd plin de speranţă.

— Bine, dar... dar... eu nu ştiu mai nimic... Iartă-mă!... Am fost prieteni, într-adevăr, dar tu nu mi-ai spus nimic despre... Împrejurările, vreau să zic, nu ne-au îngăduit să-mi vorbeşti despre tine.

— Vrei să spui că nu m-ai cunoscut?

— Te-am cunoscut, firește, dar mai sînt atîtea alte lucruri pe care trebuie să le știu...

„Te gîndești, desigur, la lucrurile acelea care țin de tradiții. De bună-seamă... La ce altceva? Înseamnă că e vorba de niște întrebări ce izvorăsc dintr-o inimă care nu cunoaște încă iubirea!“ Nu era deloc încîntat, dar insistă cu încăpățînare să continue dialogul.

— Toate vin la vremea lor...

— Și nu crezi că acum e vremea să vorbim despre ele? întrebă ea cu mai mult curaj, simțindu-se stăpînă pe sine.

— De fapt, ai dreptate! E firesc. Pe tine te interesează viitorul?!

— Firește! Pe oricine îl interesează!

Acest „Firește!“ îl scoase din sărite. Se așteptase să audă un cîntec și-i este dat să audă o conferință în reluare! Dar trebuie să rămînă mai departe ferm pe poziție, orice s-ar întîmpla! Iubita lui atît de indiferentă habar n-are că nu dorește nimic altceva decît s-o vadă pe ea fericită!

— După terminarea facultății, o să-mi găsesc o slujbă... Șovăi puțin, apoi adăugă: Și într-o bună zi o să am un venit frumușel.

— Deci, deocamdată, nimic sigur! precizează ea cu sfială.

— O să am un salariu în limitele cunoscute și un venit în plus de vreo zece lire lămuri el, ascunzîndu-și tristețea pentru că era nevoit să atace un asemenea subiect în prezența ei.

Se așternu o tăcere încordată. Probabil că iubita lui socotește lucrurile cu cîntar de farmacie. Asta e interpretarea materialistă a iubirii! Visase la o nebunie dulce, dar nici vorbă de așa ceva! Țara asta a noastră e tare ciudată. În politică se lasă mînată de sentimente pînă la extremă, iar cînd e vorba de iubire, acționează cu o rigoare de contabil!

— Să lăsăm venitul deoparte, se auzi într-un tîrziu glasul delicat. Nu-i frumos să-ți rînduiești viitorul pe seama plecării celor dragi din această lume.

— Nici vorbă! Am vrut să spun că tata are nişte proprietăţi care ne aduc...

— Să fim realişti! îl întrerupse ea fără să şovăie.

— Am spus că voi lua o slujbă... Apoi, o să găseşti şi tu o slujbă.

— Aaa!... Nu! Asta în nici un caz! Eu nu voi lucra! izbucni ea într-un rîs ciudat. Eu n-am făcut facultatea pentru a găsi o slujbă, aşa cum vor face colegele noastre...

— Bine, dar nu-i nici o ruşine să munceşti!...

— Aşa o fi, dar tata... De fapt, toţi am fost de acord cu lucrul ăsta. Nu, eu n-am să lucrez!

În adîncul sufletului începu să i se adune o temere surdă şi pasiunea cu care pledase pînă atunci ameninţa să se stingă.

— Fie şi aşa... Atunci, am să lucrez doar eu.

— Domnule Ahmad, nu vrei totuşi să mai amînăm discuţia asta? încercă să-l înduplece ea, pe un ton neaşteptat de blînd. Lasă-mi şi mie puţin timp să mai chibzuiesc.

— Credeam că am întors chestiunea pe toate feţele. Tu ai nevoie de timp ca să pregăteşti un refuz politicos, probabil, îngăimă el, izbucnind într-un rîs amar.

— Nu, nu! Dar trebuie să vorbesc şi cu tata! şopti ea cu sfială.

— Evident! Dar nu e cu putinţă să ajungem la o părere comună, numai a noastră, înainte de asta?

— Dă-mi un răgaz, te rog! Oricît de scurt!

— Sîntem în iunie... Vei pleca la mare şi n-o să ne mai întîlnim decît în octombrie, la facultate...

— Am nevoie de un răgaz ca să mai chibzuiesc şi să mă consult şi eu cu ai mei, insistă Alawiyya.

— Nu înţeleg de ce nu vrei să vorbeşti. De ce nu vrei să-mi spui adevărul?!

— Ţii cu tot dinadinsul să-mi afli părerea, domnule Ahmad?! se hotărî ea în cele din urmă, oprindu-se din mers şi apăsînd pe fiecare vorbă. Dar te rog să primeşti totul cu bunăvoinţă şi cu sînge rece. Să ştii că am meditat

îndelung la chestiunea căsătoriei. Nu în legătură cu tine, ci în general. Și am ajuns la concluzia – și trebuie să-ți spun că tata a fost de aceeași părere cu mine! – că, dacă vreau să duc o viață lipsită de griji, am nevoie de cel puțin cincizeci de lire pe lună...

Simți că mintea-i e cuprinsă de un vîrtej. Cruntă dezamăgire! Nu-i trecuse nici o clipă prin gînd că pretențiile ei ar putea să ajungă pînă aici!

— Dar crezi oare că există vreun salariat care să obțină atîta – vreau să zic la vîrsta căsătoriei? întrebă el, contrariat peste măsură.

De data asta, Alawiyya refuză să-i răspundă sau să comenteze în vreun fel.

— Da, înțeleg... Vrei un soț bogat! conchise Ahmad.

— Îmi pare foarte rău, dar tu m-ai obligat să-ți spun cum văd eu aceste lucruri.

— E mult mai bine că mi-ai spus. În orice caz, e mai bine pentru mine să știu adevărul decît să rămînă totul încurcat, aprobă Ahmad ca o consolare tristă.

—Îmi pare tare rău, repetă ea. Te rog să crezi că-mi pare tare rău!

Acum simțea că fierbe de mînie și doar cu greu izbuti să rămînă în limitele bunei-cuviințe.

— Îmi permiți, te tog, să-ți spun și eu ce cred despre aceeași problemă? întrebă mînat de dorința irezistibilă de a-i trînti adevărul în obraz.

— Nu! îl opri ea. Cunosc multe dintre părerile tale și-aș vrea să rămînem prieteni ca și pînă acum.

O plînse pentru situația ei, cu toată înverșunarea care-l cuprinsese. Ăsta-i adevărul gol-goluț! Și este valabil pentru orice femeie normală care ar trebui să ia în considerație numai dragostea, în ciuda tradițiilor care nu-i îngăduie. Într-o societate imperfectă, dominată de numeroase tare, totul este răstălmăcit; omul sănătos este considerat bolnav și cel bolnav – sănătos. Ea intuiește, în orice caz, părerea lui și asta îl consolează întrucîtva. Întinse mîna spre el pentru a-și lua rămas-bun și el i-o

prinse şi i-o reţinu într-a lui, fără să-şi poată ascunde amărăciunea din glas:

— Ai spus că n-ai vrut să faci facultatea pentru o slujbă. Frumoase vorbe, într-adevăr! Dar aş vrea să ştiu: la ce ţi-a folosit Universitatea?

Înălţă bărbia mîndru şi îndîrjit, apoi realiză ridicolul situaţiei, cerîndu-şi scuze.

— Iartă-mi, te rog, stupiditatea! continuă amar şi ironic. Probabil că toate astea se întîmplă din pricină că tu nu cunoşti încă iubirea. La revedere!

Ahmad făcu stînga-mprejur şi se îndepărtă în fugă.

30

— Cred că n-am făcut bine aducînd-o pe nevastă-mea să nască aici, în nebunia asta, la Cairo, se lamentă Ismail Latif. Aproape că nu e noapte în care să nu urle sirenele. La Tanta habar n-aveam de grozăviile războiului ăstuia blestemat.

— Sînt numai nişte raiduri de avertizare, îl lămuri Kamal. Crezi că i-ar putea împiedica ceva, dacă ar vrea cu tot dinadinsul să ne facă vreun rău?

Riyad Qildis rîse aprobator. Se întîlneau pentru a doua oară toţi trei, de cînd Ismail îl cunoscuse pe Riyad.

— Uiţi că stai de vorbă cu un bărbat care nu ştie ce sînt răspunderile unui soţ, îl avertiză Riyad pe Ismail.

— Da' ce, parcă dumneata ştii? i-o întoarse Ismail ironic.

— E drept că şi eu sînt burlac, dar – spre deosebire de el – eu nu sînt un duşman înverşunat al căsătoriei.

Soarele asfinţise demult şi siluetele celor trei înaintau, făcîndu-şi loc anevoie prin mulţimea de femei, bărbaţi şi soldaţi britanici de diferite naţionalităţi, care umpleau strada Fu'ad I, cu toate că întunericul domnea pretutindeni, străpuns ici-colo de luminile palide, camuflate ce se strecurau prin uşile întredeschise ale prăvăliilor. În văzduh pluteau adieri jilave de toamnă, dar lumea nu renunţase încă la veşmintele subţiri de vară.

— E trist şi dureros să vezi oameni plecaţi atît de departe de ţara lor ca să ucidă pentru a apăra interesele

altora, comentă Riyad Qildis, făcînd semn spre un grup de soldaţi indieni.

— Cum or mai fi putînd să rîdă, nefericiţii? se întrebă Ismail Latif.

— Tot aşa cum putem şi noi să rîdem în lumea asta străină de noi şi atît de potrivnică, bolborosi Kamal morocănos. Alcoolul... Drogurile... Disperarea...

— Se pare că treci printr-o criză, amice! îl luă Riyad peste picior. Nu mai crezi în nimic. O luptă dureroasă cu secretele vieţii şi ale sufletului... Prostii! Plictiseala şi lipsa de ocupaţie. Asta-i! Încep să te compătimesc.

— Însoară-te, frate! îl îndemnă Ismail Latif fără ocolişuri. Şi eu am avut o fază de plictiseală asemănătoare cu puţin înainte de a mă însura.

— Aşa! Spune-i şi tu! Să priceapă odată! sări ca ars Riyad.

— Căsătoria este ultima capitulare în această luptă sortită eşecului... bombăni Kamal, ca şi cum ar fi vorbit singur.

„Ismail Latif greşeşte, de bună seamă, comparîndu-se cu el. N-au nimic comun. Ismail nu este decît un animal rafinat. Dar cine ştie?! Poate că e vorba numai de vanitate! Dar despre ce vanitate mai poate fi vorba, de vreme ce zaci înfrînt şi dezamăgit? Ismail nu ştie ce înseamnă lumea ideilor, dar oare fericirea oferită de muncă, de familie nu se cuvine să fie preţuită? Crezi că nu-i demnă decît de dispreţ?“

— Dacă într-o bună zi mă voi hotărî să scriu un roman, zise Riyad, să ştii că tu vei fi unul dintre principalele lui personaje.

— Şi ce-o să faci din mine? se interesă Kamal cu o curiozitate copilărească.

— Drept să-ţi spun, nici eu nu prea ştiu bine, dar trebuie să te obişnuieşti cu gîndul ăsta, ca să nu te superi, căci mulţi dintre cei care s-au recunoscut în povestirile mele s-au supărat foc.

— Şi de ce, mă rog?

— Știu și eu? Probabil pentru că fiecare om are o anumită părere despre sine, iar dacă scriitorul îndrăznește să i-o strice, văzîndu-l altfel, îl deranjează.

— Tu ai o altă părere despre mine decît aceea pe care mi-ai declarat-o? se interesă Kamal impacientat.

— Nicidecum! răspunse Riyad fără ezitare. Dar se poate întîmpla ca romancierul să pornească de la o anumită persoană, iar pe parcursul lucrării să uite de ea și să creeze un nou tip uman, care să nu mai aibă nimic comun cu modelul său inițial. Doar atît, că i-a sugerat un personaj. Iar tu îmi sugerezi un bărbat oriental descumpănit, pendulînd între Orient și Occident, care s-a învîrtit atît de mult în jurul eului său, încît a ameţit.

„Vorbește despre Orient și Occident! Dar ce știe el despre Aida? Deprimarea poate avea o mie de motive."

— De cînd te știu, ți-ai creat singur probleme, insistă Ismail Latif cu aceeași sinceritate cu care i se adresase și mai înainte. După părerea mea, nenorocirea ți se trage de la cărți. De ce nu încerci să duci și tu o viață normală?

Ajunseră la o răscruce și cotiră pe strada Imad ed-Din. Se treziră față în față cu un grup numeros de englezi și-l ocoliră.

— Să vă ia dracu' pe toți! bombăni Ismail. De unde or fi avînd atîta optimism, nu pricep?! Oare ei or fi crezînd ce spun?

— Am impresia că soarta războiului s-a cam hotărît, opină Kamal. Primăvara viitoare trebuie să se sfîrșească.

— Nazismul e o mișcare reacționară și inumană! izbucni Riyad Qildis indignat. Și sub pumnul lui de fier nenorocirile lumii vor spori însutit.

— Fie ce-o fi! adăugă Ismail. Interesant ar fi să-i vedem și pe englezi în situația pe care ei au impus-o unor țări ca a noastră.

— Dar să știi că germanii nu sînt cu nimic mai buni decît englezii, încercă și Kamal să-l lămurească.

— Cum-necum, cu englezii am ajuns la un liman! zise Riyad Qildis. Colonialismul britanic este destul de îmbătrînit. S-ar putea să fie mai îngăduitor în privința unor

principii umaniste. Pe cînd mîine s-ar putea să ne trezim că avem pe cap un colonialism tînăr și viguros, infatuat și lacom să se îmbogățească pe seama războiului. Și-atunci, ce-i de făcut?

— Bem două pahare și visăm la o singură lume, condusă de un singur guvern drept! propuse Kamal și rîse singur de ceea ce spusese.

— În cazul ăsta cred că vom avea nevoie de mai multe, nu numai de două.

Se treziră în fața unei taverne noi, pe care o descopereau abia atunci. Probabil că e una din crîșmele acelea diavolești care apar ca ciupercile peste noapte în condițiile războiului. Kamal aruncă o privire înăuntru și constată că patroana era o femeie cu pielea foarte albă și trup de orientală. Brusc, picioarele îi înțepeniră și nu se mai putu mișca din loc. Prietenii se văzură nevoiți să se oprească din mers și să privească în aceeași direcție în care se holba el. Maryam! Maryam în carne și oase! A doua nevastă a lui Yasin! Vecina lor de-o viață! Maryam despre care-și închipuise că trecuse de mult în lumea celor drepți.

— Vrei să stăm neapărat aici? Hai! Oricum, văd că refuzi să mergi mai departe! Nu sînt decît patru soldați englezi înăuntru.

Șovăi un timp, dar n-avu curajul să intre.

— Nu !... răspunse în cele din urmă, fără să-și fi revenit cu totul.

Se mai uită încă o dată la femeia în care recunoștea înfățișarea mamei ei din ultimele zile ale vieții și apoi o porni în tăcere. Cînd o văzuse, oare, ultima oară? Trebuie să fi fost acum treisprezece sau paisprezece ani. Ea rămăsese unul din reperele trecutului pe care nu le va putea uita niciodată. Trecutul lui... Povestea lui... Identitatea lui... Toate astea se adună și alcătuiesc un singur tot... Îl întîmpinase în Qasr eş-Şawq cînd făcuse ultima vizită în casa aceea înainte ca ea să dispară. Parcă o aude și acum plîngîndu-i-se de apucăturile lui Yasin. Atunci nu fusese în stare să aprecieze urmările plîngerii, dar acum e sigur

că Maryam se întorsese la vechea poveste cu englezii. Odinioară fusese fiica domnului Ridwan, prietena şi subiectul viselor lui din prima copilărie. Toate astea se întîmplau pe vremea cînd casa cea veche nu cunoscuse decît bucuria şi pacea. Maryam şi Aişa erau pe atunci doi trandafiri fermecători. Timpul însă este un duşman neînduplecat al trandafirilor. S-ar fi putut întîmpla să dea peste ea şi într-o casă ca acelea în care a găsit-o pe *sitt* Galila. Nu prea ştie cum ar fi ieşit dintr-o asemenea încurcătură. Va să zică, a început cu englezii şi o sfîrşeşte tot cu ei...

— Spune drept, tu o cunoşti pe femeia aceea?

— Da!

— De unde şi pînă unde?

— O femeie din acelea... ca toate femeile. Dar probabil că ea nu-şi mai aduce aminte de mine.

— Oho-ho! Gem tavernele de ele. Prostituate de meserie... Slujnice îndărătnice... Tot felul de tîrfe...

— Da... se poate...

— De ce n-ai intrat? Poate că-şi aducea aminte de tine şi ne primea ca pe nişte musafiri de onoare...

— E cam trecută... Găsim noi altele mai bune...

Timpul a zburat pe nesimţite. Are treizeci şi cinci de ani şi nici o speranţă să ştie ce-i fericirea. Iar dacă face o comparaţie între disperarea de-acum şi cea de odinioară, nu-şi poate da seama care dintre ele este de preferat. Dar ce mai contează vîrsta, de vreme ce el e sătul de viaţă? Moartea o fi şi ea una din plăcerile vieţii? Dar ce-i vuietul ăsta?

— Un raid...

— Unde ne ducem?

— La adăpostul de la cafeneaua Rex. E cel mai apropiat.

Nu găsiră nici un loc liber ca să se aşeze şi rămaseră în picioare. Adăpostul era ticsit cu un amestec de oameni – arabi şi nearabi, femei şi copii. Discutau în tot felul de limbi şi dialecte. Ţipetele şi zgomotele de-afară izbeau

timpanele cu violență. Bărbații din apărarea civilă strigau cît îi ținea gura: „Stingeți luminile!... Stingeți luminile!...". Riyad era foarte palid. Nu suporta bubuitul tunurilor.

— Sper că n-o să te amuzi pe seama mea în viitorul tău roman, zise Kamal ca să-l înțepe.

— În adăpostul ăsta omenirea este reprezentată în procente egale, zise Riyad, trecînd ușor peste vorbele lui Kamal. Apoi adăugă, privind nervos la lumea din jur: Dacă ar fi și la bine la fel de uniți cum sînt acum de frică, s-ar schimba lumea!

— Cred că nevastă-mea coboară acum pe scară, bîjbîind prin beznă. Mă gîndesc foarte serios ca mîine să mă întorc la Tanta.

— Deocamdată stai să vezi dac-o să mai trăiești pînă mîine!

— Acum îi înțeleg pe nenorociții care locuiesc la Londra!

— Or fi, dar, la drept vorbind, tot ei sînt și cauza întregii nenorociri!

Riyad devenea tot mai livid, dar se străduia să-și ascundă agitația vorbind continuu.

— Te-am auzit odată interesîndu-te de limanul morții, fiindcă voiai să părăsești nava vieții ce ți se părea plicticoasă peste măsură, i se adresă lui Kamal. Acum dă-mi voie să te întreb eu pe tine: Ți-e totuna dacă ne aruncă sau nu o bombă în aer?

Kamal zîmbi, ciulindu-și urechile cu o neliniște crescîndă în așteptarea unui bubuit care să zgîlțîie temeliile nopții și să-i străpungă din nou timpanele.

— Nu!... răspunse după o ușoară ezitare. Cred că nu. Apoi, ca și cum ar fi întrebat: Nu știu, poate că mă tem de suferința fizică?!

— Deci tot mai există o vagă speranță de viață ce continuă să tresară în adîncul sufletului tău?

Chiar! De ce nu s-a sinucis? Și de ce în aparență viața lui pare plină de entuziasm și încredere? Sufletul său s-a zbătut toată vremea între dorință și ascetism sufit, dar nu s-a simțit în stare nici să suporte o viață pură, nici să

se lase definitiv pradă plăcerii. Pe de altă parte, a existat întotdeauna ceva în străfundul sufletului său care-l chema înapoi spre viaţă, împiedicîndu-l să se predea complet nihilismului. Probabil că tocmai acest ceva l-a oprit şi de la sinucidere. Colacul de salvare de care se agaţă disperat este şi el în totală contradicţie cu esenţa îndoielii sale ucigătoare. Totul se reduce la două cuvinte : descumpănire şi suferinţă.

Deodată tunurile porniră ca o grindină, fără să mai lase piepturilor nici un răgaz să răsufle. Privirile rătăceau fără ţintă şi toate limbile amuţiseră. Totul dură mai puţin de două minute, care părură un veac. Toţi aşteptau cu sufletul la gură ca bubuitul terifiant s-o ia de la capăt, dar liniştea se aşternu apăsătoare.

— Nici nu vreau să-mi imaginez starea sărmanei mele soţii, se lamentă Ismail Latif. Cînd o să se mai termine raidul ăsta ?

— Dar războiul cînd o să se termine ? întrebă Riyad.

Se pare că viaţa le reamintise în aceste clipe întunecate tuturor vanitoşilor cît de mare este preţul ei, ce nu poate fi comparat cu nimic pe lume.

31

Cu timpul casa cea veche căpătase o înfăţişare obosită şi tristă, ce prevestea declinul şi prăbuşirea. Rînduiala ei se risipise încetul cu încetul, iar obişnuita întîlnire de la cafeaua de după-amiază se pierduse şi ea. Or, tocmai rînduiala aceasta şi întîlnirea obişnuită de la cafea alcătuiau atmosfera ei autentică. În cursul dimineţii Kamal era la şcoală, iar Amina îşi făcea pelerinajul zilnic pe la moscheile Al-Husayn şi As-Sayyida[1]. *Umm* Hanafi cobora la cuptor, iar stăpînul îşi făcea veacul pe canapeaua din dormitor sau se tolănea în fotoliul uriaş din balconul cu zăbrele, în vreme ce Aişa rătăcea fără nici o ţintă între terasă şi dormitorul ei. Aparatul de radio urla de capul lui în salon, fără să-i dea cineva vreo atenţie. Spre asfinţit, Amina se aşeza la taifas cu *umm* Hanafi în salon. Aişa rămînea închisă în dormitor şi doar rareori mai asista la dialogul celor două bătrîne. Cînd se întîmpla să se întoarcă acasă mai devreme, Kamal se închidea în biroul său de la etajul de sus şi nu-l mai părăsea decît seara tîrziu. La început, izolarea îi păru stăpînului tare ciudată şi tristă, dar cu vremea deveni ceva obişnuit şi pentru el, şi pentru ceilalţi, la fel cum păruse la început insuportabilă tristeţea Aişei, care devenise şi ea treptat

---

1. Una dintre cele mai mari moschei din Cairo, care poartă numele uneia dintre soţiile profetului Muhammad, supranumită Es-Sayyida (Zeinab) „Stăpîna (Zeinab)", pentru faptele ei de caritate.

obișnuită și neglijabilă pentru toți ai casei. Amina se trezea și acum tot prima; alerga dis-de-dimineață s-o deștepte pe *umm* Hanafi, apoi se spăla și-și făcea rugăciunea. Se scula și *umm* Hanafi, care era mai zdravănă decît toți, și cobora la cuptor. Deschidea și Aișa ochii grei și se ridica numai pentru a-și sorbi nenumăratele cafele și pentru a aprinde țigară de la țigară, în timp ce dejunul ei se reducea la cîteva înghițituri. Ajunsese un schelet îmbrăcat într-o piele pergamentoasă, fără nici o picătură de sînge în obraz. De la o vreme, începuse să-i cadă și părul. Ba îi cădea cu atîta repeziciune, încît fu nevoită să se adreseze unui medic, de teamă să nu rămînă cheală. Toate bolile din lume se năpustiseră deodată asupra ei și doctorul o sfătuise să-și scoată resturile de dinți pe care le mai avea în gură. Nu mai rămăsese decît numele din ceea ce fusese cîndva. Mai zăbovea și acum în fața oglinzii, dar fără să vadă vreo imagine înaintea ei. O făcea pur și simplu din obișnuință sau pentru a-și studia tristețea. Uneori lăsa impresia că s-a hotărît să capituleze în fața destinului. Cînd și cînd, mai stătea cu mamă-sa la taclale, cu un zîmbet încremenit și șters pe fața cenușie. Îl vizita uneori pe tată-său pentru a-l întreba ca un automat cum se mai simte, ori se plimba prin grădinița de pe terasă, aruncînd grăunțe la găini.

— Cît de fericită sînt, Aișa! se entuziasma Amina în clipele acelea. De ce nu te pot vedea mereu așa?

— Hai să mergem la bucătărie să pregătim ceva bun! insista atunci și *umm* Hanafi, ștergîndu-și lacrimile.

Dar la cumpăna nopții, Amina se trezea în plînsul hohotit al Aișei și alerga în dormitorul acesteia, prevenitoare, să nu-l trezească pe stăpîn. O găsea stînd în capul oaselor și bocind cu sughițuri în beznă. Cînd o simțea pe mamă-sa aproape, se agăța de ea și pornea să se vaite:

— Să-mi fi lăsat măcar copilul ei! Nu mai am pe nimeni și nimic pe lumea asta...

— Îți înțeleg durerea mai bine decît toată lumea la un loc, îngîna Amina, strîngînd-o la piept. E mult prea mare

ca să te poți mîngîia! De ce n-a vrut preaslăvitul Allah să mă ia pe mine în locul lor? Mare este mila și înțelepciunea lui! La ce bun să te mai amărăști, sărmana de tine?

— De cum pun geană pe geană, noapte de noapte mă năpădește abureala viselor și nu-i văd decît pe ei...

— Preamărește-l pe Allah! Am gustat și eu îndelung durerile pe care le încerci tu... L-ai uitat pe Fahmi? Un bun credincios se cuvine să îndure nenorocirile ce l-au lovit, oricît de mari ar fi... Unde ți-e credința, Aișa?

— Credința mea? urla ea înverșunată.

— Da! Gîndește-te la credință și imploră-l pe Allah să pogoare asupra ta mila și îndurarea lui!

— Îndurare? Care îndurare? Unde-i îndurarea asta? întreba ea, tremurînd toată.

— Mila și îndurarea lui nu au margini. Ascultă-mă, copilul meu, și hai cu mine la El-Husein! Atinge mormîntul cel sfînt și îngînă *El-Fatiha* și-o să vezi cum focul tău se va preschimba în răcoare și liniște, precum focul domnului nostru Ibrahim...[1]

La fel de îngrijorată era Amina și pentru sănătatea Aișei. Aci umbla cu rîvnă pe la toți doctorii, părînd că se agață cu încăpățînare de viață, aci devenea indiferentă, nesocotind toate sfaturile, ca și cînd ar fi vrut să se condamne singură la pieire. Nu mai scotea capul în lume decît pentru a merge la cimitir. Era singurul obicei la care nu renunța cu nici un preț. Cheltuia pentru mormînt cu multă generozitate din moștenirea ce-i revenise de la soț și de la fiică, încît locul acela se preschimbase într-o

---

1. Referire la legenda coranică din *Sura Profeților* (XXI), în care Ibrahim (numele arabizat al patriarhului biblic Avraam, considerat strămoș al evreilor și al arabilor) ar fi distrus un templu închinat idolilor, îndemnînd la credința în Dumnezeu. Cînd păgînii s-ar fi revoltat împotriva lui și ar fi încercat să-l ardă, Allah (Dumnezeu) ar fi poruncit focului să se răcească și să-l protejeze, rostind cuvintele „O, foc, fii frig și pace peste Ibrahim!“ (versetul 69).

grădină luxuriantă. În ziua cînd venise Ibrahim Şawkat pentru îndeplinirea formalităţilor de succesiune, rîsese în silă şi vorbise în dodii:

— Felicită-mă, mamă! Am ajuns şi ziua s-o moştenesc pe Na'ima...

Kamal se oprea şi stătea de vorbă cu ea de fiecare dată cînd o vedea mai liniştită, arătîndu-se destul de îngăduitor cu ciudăţeniile ei. O contempla îndelung, măsurînd-o de sus şi pînă jos şi i se strîngea inima la amintirea chipului ei minunat de odinioară. Nu numai că se sfrijise şi arăta nespus de bolnăvicioasă, dar era deprimantă pentru orice fiinţă. Ba mai găsise – nici el nu ştie de unde pînă unde – asemănări între destinul ei şi destinul lui. Ea îşi pierduse copiii, iar el speranţele; nici unul, nici celălalt nu se aleseseră cu nimic din viaţă. Spre deosebire de ea, care avusese nişte vlăstare în carne şi oase, speranţele lui fuseseră doar amăgiri şi năluci.

— N-ar fi mai nimerit să vă duceţi la adăpost cînd începe alarma? îi întrebă Kamal pe ai săi într-o zi.

— Nu-mi părăsesc camera pentru nimic în lume, îi răspúnse Aişa ferm.

— Sînt raiduri paşnice, iar tunurile parc-ar azvîrli artificii, completă mamă-sa.

— Dacă aş avea putere să merg pînă la adăpost, aş pregeta eu să mă duc la moschee sau pînă la Muhammad Iffat ca să văd ce mai face? se auzi şi glasul resemnat al stăpînului.

Într-o zi, Amina se pomeni cu Aişa venind de pe terasă gîfîind.

— Mi s-a întîmplat un lucru nemaipomenit! începu să se destăinuiască mamei.

Aceasta o privi curioasă şi bănuitoare.

— Să vezi... Eram pe terasă şi urmăream asfinţitul, continuă ea precipitat... Mă cuprinsese o disperare mai chinuitoare ca niciodată. Şi, pe neaşteptate, în cer s-a deschis o fereastră prin care răzbăteau mănunchiuri de raze strălucitoare. Veneau spre mine... Şi m-am trezit strigînd din răsputeri: „Doamne!".

Amina se holbase la ea uimită, fără să ştie ce să creadă. Să fie îndurarea îndelung aşteptată sau e o nouă genune a tristeţii?

— Poate că e îndurarea Celui de Sus, fiica mea, murmură mama cu ochii plecaţi.

— Da! Am strigat din toate puterile „Doamne!“ şi am văzut lumina inundînd lumea...

Căzură cu toţii pe gînduri, urmărind schimbarea Aişei cu o îngrijorare crescîndă. O vedeau stînd ceasuri în şir la locul ei de pe terasă, aşteptînd să se ivească din nou razele luminii strălucitoare. „Moartea mi se pare neînsemnată pe lîngă un astfel de sfîrşit, dacă acesta este sfîrşitul“, gîndea Kamal. Din fericire, zilele trecură şi Aişa uită de nălucirea ei sau pur şi simplu nu mai aminti de ea. Se cufundă apoi într-o lume ciudată numai a ei, trăind atît de singură, încît rămînea încuiată în odaie zile în şir. Rareori revenea printre cei din casă, ca şi cum s-ar fi întors dintr-o călătorie lungă şi curînd după aceea îşi continua drumul. Şi mai trist era că în ultima vreme căpătase obiceiul de a vorbi singură şi asta le sporise şi mai mult îngrijorarea. Dar se consolau la gîndul că ea se adresa unor morţi, în deplină cunoştinţă de faptul că ei sînt morţi, şi nu unor fantome.

32

E un frig cumplit iarna asta. N-a mai cunoscut în viaţa lui decît o singură iarnă atît de geroasă. În ce an să fi fost? Doamne, unde-i memoria care ar trebui să ştie toate amănuntele astea? Inima cea bătrînă tînjeşte după vremurile acelea, căci sînt o parte din trecutul care-i stîrneşte lacrimile acolo, în ascunzişurile ei din adînc. Trecutul acela continuă să fie viu şi acum în memoria lui. Se trezea odată cu zorile, intra sub duşul rece fără să-i pese de frigul iernii, îşi lua micul dejun pe îndelete şi-apoi ieşea afară, mişcîndu-se vioi şi liber în lumea despre care acum nu mai ştie nimic, în afară de ce se îndură alţii să-i povestească. Îi vorbesc despre ea ca şi cum s-ar afla la capătul pămîntului. A fost o vreme cînd putea să şadă pe canapeaua din dormitor sau pe fotoliul din balcon, dar casa i se părea atunci o închisoare. Putea să meargă la baie şi să-şi schimbe singur hainele, dar blestema fără încetare sechestrarea care-l chinuia teribil. O dată pe săptămînă avea voie să iasă fie sprijinindu-se în baston, fie urcînd într-o trăsură. Se putea duce să se roage la moscheea Al-Husayn sau în vizită la un prieten. Şi, cu toate astea, se simţea ca într-o temniţă şi se ruga lui Allah îndelung să-l scape. Astăzi nu mai poate nici măcar să se ridice din pat. Toată lumea lui se limitează acum la o saltea. Pînă şi baia trebuie să vină la patul lui. Nu se mai poate duce pînă acolo. Nu-i trecuse niciodată prin minte că s-ar putea să trăiască într-o astfel de murdărie. Nu-şi ascundea nemulţumirea şi amărăciunea, dar nu

avea de ales. Toată ziua stătea lungit pe aceeași saltea pe care noaptea trebuia să doarmă. Pe ea își lua masa și tot pe ea își făcea și nevoile. Așa a ajuns! Cumplit blestem! El, care era model de eleganță și lăsa efluvii de parfum în urma lui! În casa care se supusese toată viața voinței sale absolute ajunsese acum să nu întîlnească decît priviri compătimitoare, să se roage pentru orice fleac și să fie dojenit ca un copil. Prietenii s-au stins unul după altul la intervale foarte mici, ca și cum și-ar fi dat întîlnire. S-au dus și l-au lăsat singur. Allah să fie îndurător cu tine, Muhammad Iffat! Ultima oară s-au întîlnit în selamlîcul dinspre grădină. Era într-o noapte de Ramadan. Își luase rămas-bun și plecase însoțit de rîsul lui zgomotos pînă la ieșire. Dar abia ajunsese acasă, în dormitorul lui, și cineva a bătut insistent în ușă. Apoi Ridwan a dat buzna înăuntru: „A murit bunicul!... Bunicul!...“ „Ce-mi aud urechile? Cînd? Și cum?... Abia ne-am despărțit... Acum cîteva clipe am stat de vorbă și-am făcut haz împreună!“ „A căzut cu fața la pămînt în drum spre camera lui și acolo a rămas.“ Așa se stinsese prietenul lui de-o viață. Bietul Ali Abd er-Rahim se chinuise în agonie trei zile în șir, fără să-și poată opri tusea, încît ajunseseră să se roage lui Allah să-l scape mai repede de chinuri. Așa se stinsese altul din prietenii cei mai apropiați de suflet. Pe cei doi îi condusese pe drumul cel fără întoarcere, dar pe Ibrahim el-Far n-a mai putut să-l însoțească. Boala îl țintuise la pat și nu-i mai îngăduise nici măcar să-l viziteze. Primise dureroasa veste de la servitorul răposatului. Nu putuse să fie de față la înmormîntare, dar i-a rugat pe Yasin și pe Kamal să meargă în locul lui. Cei mai apropiați prieteni se duseseră să caute îndurarea lui Allah. Înaintea lor, plecaseră rînd pe rînd Hamido, El-Hamzawi și zeci de alți cunoscuți și amici. Rămăsese absolut singur. Nu mai cunoaște acum pe nimeni. Cine o să mai vină să-l vadă și să-l conducă pe drumul din urmă? Nu mai putea să-și facă nici rugăciunile. Nu mai avea nici mîngîierea asta, căci nu mai știa ce-i purificarea decît pentru un

ceas-două, după ce venea cineva să-l îmbăieze, o dată la cîteva săptămîni. Fusese oprit şi de la rugăciune cu toate că simţea o nevoie neînchipuită să încredinţeze tainele sale Celui milostiv. Ar fi fost singura consolare în această singurătate cumplită. Zilele se scurgeau una după alta aproape neschimbate : asculta aparatul de radio care urla întruna, în vreme ce Amina umbla de colo pînă colo. Îmbătrînise şi slăbise şi ea vizibil, dar n-avea obiceiul să se plîngă. Era infirmiera lui şi-l îngrozea gîndul că peste o zi-două ar putea şi ea s-ajungă în nevoie s-o îngrijească altcineva. Ea era tot ce-i mai rămăsese. Yasin şi Kamal îi ţineau de urît cel mult un ceas şi pe urmă se duceau fiecare la treburile lui. Ar fi vrut să-i vadă mereu prin preajmă, dar asta era o speranţă pe care nu avea curajul de a o mărturisi cu voce tare. Amina era singura care nu-l necăjea. Dacă-şi îngăduie să dea o fugă pînă la Al-Husayn, n-o face decît ca să se roage pentru el. În rest, lumea a ajuns un vid. Aştepta cu multă nerăbdare ziua cînd venea să-l vadă Khadiga. Întotdeauna o însoţeau Ibrahim Şawkat, Abd el-Mun'im şi Ahmad. Singurătatea din odaia lui se risipea ca prin minune. El nu vorbea decît foarte puţin. Asculta însă toată vremea cu ochi mari şi urechi lacome. „Ia mai încetaţi cu sporovăiala şi mai lăsaţi-i şi stăpînului rîndul la vorbă", îi atenţionase Ibrahim într-o zi. „Lasă-i să vorbească... îmi place să-i ascult", şoptise el. Se ruga fierbinte ca fiica lui, soţul ei şi cei doi băieţi să aibă parte de sănătate şi viaţă lungă. Citea în ochii Khadigăi o duioşie fără margini şi-şi dădea seama în clipele acelea cît de mult îşi dorea să-l vegheze chiar ea.

— Pe unde-ţi mai petreci serile? îl întrebase altădată pe Yasin cu alean în glas şi curiozitate în priviri.

— Nu mai ai loc de englezi, tată, răspunse el stînjenit. S-au întins iar peste tot, ca pe vremuri...

Pe vremuri! Ce vorbe! Adică vremurile cînd era în putere şi se cutremurau pereţii la hohotele lui de rîs! Vremurile petrecerilor zgomotoase din El-Ghuriyya şi din El-Gamaliyya!... Vremurile unor oameni din care n-au

mai rămas decît numele!... Zabida... Galila... Haniyya... Tu o mai ţii minte pe mamă-ta, Yasin? Iată-le pe Zenoba şi pe Karima stînd alături de băiatul lui! Toată viaţa voi cere milă şi iertare.

— Cine-a mai rămas în ministerul tău dintre vechii cunoscuţi, Yasin?

— Toţi au ieşit la pensie. Nu mai ştiu nimic despre ei.

Nici ei nu mai ştiu nimic despre noi. Prietenii de suflet s-au stins. Dar ia uite la Karima! Ce nostimă s-a făcut! Parcă mamă-sa nu arăta chiar atît de bine la vîrsta ei... Cînd te gîndeşti că n-a împlinit nici paisprezece ani! Dar ţi-aduci aminte ce frumoasă era Na'ima?

— N-ar fi rău, Yasin, dac-ai încerca s-o îndupleci pe Aişa să mai vină şi ea pe la voi. Ar trebui scoasă din însingurarea care-i face mult rău. Tare mă tem pentru ea.

— Tot timpul am stăruit, tată, să vină şi ea pe la noi prin Qasr eş-Şawq, dar... Allah s-o ajute! Nu mai e nimic de făcut!

În ochii stăpînului se ivi o umbră întunecată.

— Pe şeic Mitwalli Abd es-Samad l-ai mai văzut? îl întrebă cu totul pe neaşteptate.

— Îl mai văd din cînd în cînd pe stradă, răspunse Yasin, zîmbind. Nu mai recunoaşte pe nimeni, dar picioarele-i sînt încă zdravene.

Ce viaţă lungă a avut omul ăsta! Nu s-o mai fi simţit niciodată ispitit să mă vadă? Sau o fi uitat şi de mine, aşa cum uitase şi numele copiilor mei?!"

Cînd prietenii dispăruseră pe rînd din viaţa lui, stăpînul încercase să-i înlocuiască prin Kamal. La început, acesta fusese surprins, dar treptat se obişnuise şi se apropiaseră unul de altul pînă într-atît că ajunseseră să-şi facă destăinuiri. „Burlac la treizeci şi patru de ani şi-şi petrece cea mai mare parte a timpului între patru pereţi, în biroul lui. Allah să-l apere!", oftase stăpînul, cu părere de rău. Dar n-avea de ce să-şi facă mustrări, de vreme ce încercase să-l povăţuiască, iar el refuzase de la

bun început orice sfat şi procedase aşa cum îl tăiase capul. Şi uite-l acum un biet dascăl burlac, claustrat „de bunăvoie“ în odaia lui. Se ferea să-l mai sîcîie cu problema căsătoriei sau a lecţiilor particulare şi se ruga lui Allah să-i ajute să se descurce cu agoniseala ce-o pusese deoparte pînă la ultima suflare, astfel încît să nu fie niciodată nevoit să apeleze la ajutorul fiului îndărătnic.

— Ce zici de vremurile astea? îl întrebase într-o zi, curios să-i afle părerea.

Kamal zîmbise puţin descumpănit şi se codise să răspundă.

— Adevăratele vremuri au fost zilele noastre! continuase tatăl, fălindu-se. Au fost zile de belşug şi de sănătate. Am apucat să-l văd şi pe Saad Zaghlul... să-l aud şi pe *si* Abdo[1]... Voi pe cine mai aveţi acum?

— Fiecare perioadă cu avantajele şi cu dezavantajele ei, ce să-i faci! îngăimase Kamal, doar ca să spună ceva.

— Vorbe goale! şoptise tatăl, clătinîndu-şi capul sprijinit pe o pernă uriaşă. Apoi, după un răstimp de tăcere, fără vreo altă introducere: Nu mai pot să-mi fac rugăciunea şi simt că-mi sîngerează inima din pricina asta. Credinţa este singura consolare cînd ai rămas singur. Şi totuşi am unele momente ciudate, cînd uit de toate privaţiunile: şi de mîncare, şi de băutură, şi de libertate, şi de sănătate... În clipele astea, sufletul mi se înseninează, mi se pare că sînt aproape de lumea cerească şi simt o fericire pe care n-am mai cunoscut-o niciodată. Şi atunci... viaţa, cu tot ce are ea mai de preţ, nu mai contează...

---

1. Muhammad Abdo (1849-1905), reprezentant de seamă al vieţii spirituale arabe, al mişcării pentru renaşterea religioasă şi politică a lumii musulmane. Exilat din Egipt între 1882 şi 1898, pentru ideile sale generoase, la revenirea în ţară a fost numit mare muftiu al Egiptului. Este autor al unor lucrări în domeniile teologiei şi moralei, al dreptului canonic şi al educaţiei şi iniţiator al unor reforme în domeniile jurisdicţiei şi educaţiei publice.

— Să ai parte de viaţă lungă şi să te însănătoşeşti, tată! îi urase Kamal.

— Am momente cînd mă simt destul de bine, urmase Ahmad Abd el-Gawad. Acum, de pildă. Nu mai simt nici o durere în piept, nici o greutate la respiraţie... Umflătura de la picior mi s-a mai dus... Urmăresc la radio emisiunea „La cererea ascultătorilor“...

— Stăpînul meu se simte bine?

— Slavă Domnului!

— Să aduc cina?

— Cina? Asta se poate chema cină?! Adu-mi castronul cu iaurt!...

33

Kamal ajunse la casa surorii sale din Es-Sukkariyya cînd soarele începuse să coboare spre asfinţit şi găsi întreaga familie adunată în salon.

— Felicitări pentru licenţă! li se adresă vesel, privind admirativ spre Ahmad, în vreme ce dădea mîna cu ceilalţi.

— Îţi mulţumim! îi răspunse Khadiga fără pic de bucurie în glas. Dar ascultă ce-i trece beiului prin cap! Zice că el nu vrea să aibă o slujbă.

— Văru-său Ridwan l-ar încadra imediat, dacă ar fi de acord. Dar el o ţine morţiş că nu vrea nici un fel de serviciu, adăugă Ibrahim Şawkat. Poate vorbeşti dumneata cu el, *ustaz* Kamal, şi poate reuşeşti să-l şi convingi.

Kamal îşi scoase *tarbuş*-ul. Apoi îşi dezbrăcă şi haina albă şi-o aşeză pe spătarul scaunului. Era tare cald.

— Am crezut că ziua asta va fi rezervată exclusiv felicitărilor, începu el zîmbind, cu toate că se aşteptase să asiste la un scandal în toată regula, dar văd că nu trece o zi fără să asist la o dispută în casa voastră.

— Ce să-i faci? Ăsta mi-a fost norocul! Noi trebuie să fim întotdeauna altfel decît restul lumii, îngăimă Khadiga cu tristeţe.

— Treaba e foarte simplă, interveni Ahmad, adresîndu-se unchiului său. De fapt, nu mi se oferă decît un post de conţopist într-un birou oarecare. Ridwan mi-a spus că ar avea un post liber la Direcţia Registratură, unde lucrează şi unchiul Yasin, şi că ar putea să mă ajute să-l ocup imediat. Mai zice că aş putea sta pe postul ăsta vreo

trei luni, pînă cînd începe noul an școlar și atunci mă va ajuta să fiu numit profesor la o școală. Dar mie nu-mi place o slujbă ca asta.

— Și-acum spune-i și ce gînduri te bat, se amestecă Khadiga furioasă.

— Aș vrea să lucrez în presă! răspunse Ahmad fără șovăire. Gazetar!

— Adică jurnalist! interveni Ibrahim Șawkat cu dispreț. Meseria asta era pe vremuri ceva de rîs. Cred că e într-o ureche! Refuză să fie dascăl ca tine și ține cu tot dinadinsul să se facă jurnalist...

— Allah să-l ferească de meseria de dascăl! mormăi și Kamal ironic.

— În schimb, ți-ar conveni să lucreze ca jurnalist? întrebă Khadiga contrariată.

— Slujba, în general, nu mai este o fericire! interveni Abd el-Mun'im, încercînd să îmblînzească puțin atmosfera.

— Dar tu nu ești slujbaș, *si* Abd el-Mun'im? se răsti Khadiga la el ca o furie.

— Ba da! Însă în cu totul alte condiții! Nici eu nu sînt de acord să lucreze ca scriptolog. Cît despre meseria de dascăl, ați auzit prea bine ce-a spus unchiul Kamal însuși...

— Și la ce fel de ziar sau revistă ai vrea să lucrezi? se interesă Kamal pentru a vedea ce șanse are.

— Maestrul Adli Kerim ar fi de acord să mă primească la revista lui pentru o practică. Pentru început, ca traducător și pe urmă ca redactor...

— Dar revista *El-Insan el-Gadid* este o revistă culturală cu resurse și cu posibilități foarte limitate.

— Ar fi un prim pas și mi-ar folosi pentru practică. Și sper să trec după aceea la o treabă mai serioasă. Și, la urma urmei, mai pot aștepta, căci nu rabd de foame.

— Lasă lucrurile să meargă firesc, de la sine! o îndemnă Kamal pe sora lui. E major, destul de cult... știe mai bine ce trebuie să facă.

Dar Khadiga nu se lăsă deloc convinsă. O luă de la capăt, străduindu-se să-i demonstreze lui Ahmad că ar fi mai bine să accepte slujba. În cele din urmă începură să țipe unul la altul și fu nevoie de intervenția lui Kamal pentru a-i împăca. Atmosfera deveni destul de încărcată și greu de suportat. Se așternu o tăcere apăsătoare. Într-un tîrziu, Kamal se trezi gîndind cu voce tare:

— Am venit pe la voi să beau un sirop rece și uite de ce balamuc am avut parte...

Între timp, Ahmad se îmbrăcă, pregătindu-se de plecare. Kamal se scuză, pretextînd o întîlnire și ieșiră, pornind împreună pe strada Al-Azhar. Pe drum Ahmad îi mărturisi unchiului său că merge direct la revista *Al-Insan al-Gadid* pentru a-și lua munca în primire, așa cum îi promisese maestrul Adli Kerim.

— Fă așa cum crezi tu că e mai bine, dar ai grijă să nu-i necăjești prea tare pe părinți! îl sfătui Kamal. Ei nu pricep prea bine rostul vremii.

— Eu îi iubesc și țin foarte mult la ei, dar... îngăimă Ahmad, surîzînd șăgalnic.

— Dar ce?

— Cred că ar fi mai bine dacă omul n-ar avea părinți, mormăi el aproape în șoaptă.

— Cum poți să spui așa ceva? îl mustră Kamal, rîzînd în barbă.

— Nu mă gîndesc, desigur, la sensul adevărat al cuvintelor, ci la faptul că părinții sînt o întruchipare a tradițiilor, a trecutului. Grija lor exagerată este o frînă pentru copii. Rămase puțin pe gînduri, apoi își continuă firul ideilor: Cîtă vreme ai casă și un tată care realizează un venit bunicel, așa cum este cazul meu, nu ești în primejdie să cunoști gustul amar al trudei. Nu tăgăduiesc lucrul ăsta. Ba mărturisesc că mi-e chiar rușine de el cîteodată.

— Și de cînd crezi că o să înceapă să te plătească la revistă?

— Maestrul n-a fixat o dată anume...

La El-Ataba el-Khadra se despărțiră. Ahmad își îndreptă pașii spre revista *Al-Insan al-Gadid*, unde îl primi

chiar maestrul Adli Kerim. După ce rosti cîteva cuvinte de îmbărbătare, îl luă de braţ şi-l conduse direct la secretariat.

— Vă fac cunoştinţă cu noul dumneavoastră coleg, *ustaz* Ahmad Ibrahim Şawkat, se adresă maestrul celor care se aflau în birou. Apoi îi prezentă pe viitorii colegi ai lui Ahmad: Domnişoara Sawsan Hammad, *ustaz* Ibrahim Rizq şi *ustaz* Yusuf el-Gamil.

Îi strînseră mîna unul după altul şi-i adresară cuvinte entuziaste de bun-venit.

— Dar numele lui ne este bine cunoscut din paginile revistei, îl complimentă Ibrahim Rizq.

— Este primul vlăstar al *Omului nou*, adăugă maestrul Adli Kerim, zîmbind. Apoi se adresă lui Ahmad, arătînd spre locul unde stătea Yusuf el-Gamil: Vei lucra la biroul ăsta, căci stăpînul lui e mai mult plecat..

După ce ieşi maestrul, Yusuf el-Gamil îl invită pe Ahmad să ia loc pe un scaun de lîngă biroul său.

— O să-ţi spună domnişoara Sawsan ce ai de făcut, dar deocamdată te invit să bem o cafea împreună.

Apăsă pe un buton, în vreme ce Ahmad îşi petrecea privirea cercetătoare peste chipurile şi obiectele din încăpere.

Ibrahim Rizq era un bărbat în toată firea, dar arăta cu cel puţin zece ani mai mult decît vîrsta lui reală. Yusuf el-Gamil era încă tînăr şi toate trăsăturile lui trădau abilitate şi inteligenţă. Îşi îndreptă ochii spre Sawsan Hammad, întrebîndu-se dacă-şi mai aduce aminte de el. N-o văzuse decît o singură dată, în anul 1936, cînd venise pentru prima oară la redacţie. Cînd privirile li se întîlniră, Ahmad se hotărî să rupă tăcerea şi murmură timid:

— Am stat de vorbă cu dumneavoastră acum cinci ani...

Ochii ei scăpărători confirmară imediat că-şi aminteşte perfect.

— Venisem să mă interesez de soarta unui articol pe care-l trimisesem la revistă.

— Mi-aduc aminte... şopti ea cu voce tărăgănată, zîmbind seducător. În orice caz, de-atunci revista ţi-a publicat destul de multe articole...

— Articole bune... Fac dovada unui spirit progresist, sănătos, adăugă Yusuf el-Gamil.

— Nivelul de înţelegere şi de conştiinţă este astăzi cu totul altul decît atunci, preciză Ibrahim Rizq. Lozinca „Vrem pîine şi libertate!“ se poate citi pe toate zidurile. Aceasta este lozinca poporului nostru acum...

— Minunată lozincă, nu-i aşa? remarcă Sawsan Hammad, cercetîndu-l atentă. Mai ales acum, cînd peste lume s-a abătut o negură grea, apăsătoare...

Ahmad înţelese imediat la ce se referă şi simţi cum îi tresare inima, răspunzînd cu entuziasm atmosferei după care tînjea de multă vreme.

— Peste lume pluteşte într-adevăr negura, dar cîtă vreme Hitler nu a atacat Anglia mai există o speranţă de salvare.

— Eu privesc situaţia şi dintr-un alt unghi, adăugă Sawsan Hammad. Nu crezi că, dacă Hitler va ataca Anglia, s-ar putea să fie nimicite ambele puteri? Sau cel puţin să se mute centrul puterii în Rusia?

— Dar dacă se întîmplă invers? Adică Hitler să invadeze insulele britanice şi să ajungă în culmea puterii?

— Nu! Nu! Aşa ceva nu e posibil, zise hotărît Yusuf el-Gamil. Asemenea campanii aventuroase au mai încercat şi alţii. Aţi uitat de Napoleon care a invadat Europa şi şi-a găsit mormîntul în Rusia?

Ahmad se înflăcără mai tare ca oricînd sub înrîurirea atmosferei destinse, a entuziasmului colegilor bătăioşi şi a acestei fete senine cu ochi inteligenţi şi scăpărători. Fără să-şi dea seama, gîndul îi alunecă la Alawiyya Sabri şi la anul în care se luptase cu chinurile dragostei şi ale deznădejdii. În cele din urmă reuşise să le depăşească, după ce ajunsese să blesteme iubirea şi dimineaţa cînd se trezea, şi seara cînd se culca. Revolta şi zbuciumul se risipiseră în văzduh lăsîndu-i în adîncul sufletului cenuşa

unei mîhniri mocnite. Aşteaptă probabil şi acum în casa ei din El-Me'adi ivirea unui bărbat bogat, în stare să-i asigure cincizeci de lire pe lună. Dar fata asta care nădăjduieşte în victoria Rusiei ce-o fi aşteptînd, oare?

— Vrei să vii să discutăm puţin? îl invită Sawsan, în vreme ce aşeza în ordine un maldăr de hîrtii.

Se ridică şi se îndreptă încrezător spre biroul ei, pentru a-şi începe noua activitate.

34

Yusuf el-Gamil nu trecea pe la revistă decît o dată sau de două ori pe săptămînă; în restul timpului alerga să găsească reclame şi noi abonaţi. Nici Ibrahim Rizq nu rămînea la redacţie mai mult de un ceas pe zi, restul timpului petrecîndu-şi-l pe la alte reviste, unde avea diverse colaborări. Astfel, Ahmad rămînea multă vreme doar cu Sawsan. Într-o zi a apărut la secretariat şeful echipei de lucrători din tipografie şi-atunci a avut plăcuta surpriză să afle că acesta era chiar tatăl ei. Peste puţin timp avea să afle că şi maestrul Adli Kerim este rudă cu şeful tipografilor. Dar lucrul care l-a impresionat cel mai mult era rîvna cu care lucra Sawsan. Pe umerii ei se afla aproape întreaga activitate a redacţiei. Pe deasupra, continua să citească fără contenire şi mai şi scria din cînd în cînd. Părea deosebit de ordonată, subtilă şi inteligentă. Îşi dăduse seama din primul moment că se afla în faţa unei personalităţi puternice. În ciuda ochilor negri, scînteietori şi a feminităţii pronunţate ce emana din toată fiinţa ei, Ahmad avea uneori impresia că se afla în faţa unui bărbat foarte echilibrat, înzestrat cu o voinţă ieşită din comun. Se dărui şi el muncii cu trup şi suflet, de parcă rîvna ei l-ar fi molipsit, trezindu-i din adîncuri forţe nebănuite pînă atunci. Îşi asumă traducerea unor pasaje şi chiar a unor articole întregi din revistele culturale străine.

— Am impresia că cenzura stă la pîndă, i se năzări lui Ahmad să zică la un moment dat.

— Aa! Tu nu ştii încă nimic, răspunse Sawsan cu un glas în care clocotea mînia. Revista noastră are onoarea să fie socotită „suspectă“ de cercurile sus-puse.

— Ţi-aduci aminte, fără doar şi poate, de editorialele maestrului Adli Kerim de dinainte de izbucnirea războiului? o întrebă, zîmbind cu admiraţie.

— Dar poate nu ştii că revista a fost chiar suspendată pe vremea lui Ali-Mahir, din pricina unui articol despre revoluţia lui 'Arabi[1], în care maestrul îl acuza pe kedivul Tawfiq[2] de trădare...

Într-o bună zi, Sawsan îl luă pe neaşteptate, găsindu-l cu totul nepregătit pentru a răspunde.

— De ce-ai ales ziaristica?

Rămase puţin descumpănit, întrebîndu-se dacă este nimerit să se mărturisească acestei fete care nu semăna cu nici una din cele cunoscute pînă atunci şi mai ales pînă unde ar trebui să meargă cu mărturisirile.

— N-am urmat facultatea pentru a obţine o slujbă, ci pentru că am nişte idei pe care vreau să le exprim şi să le fac cunoscute. Şi cred că presa este mijlocul cel mai potrivit pentru asta.

— Eu, în schimb, n-am studiat la Universitate sau mai precis n-am avut posibilitatea s-o fac, declară Sawsan cu toată sinceritatea. Eu mai mult am furat meseria; am studiat la şcoala maestrului Adli Kerim, care nu e cu nimic mai prejos decît Universitatea. El mi-a îndreptat

---

1. Aluzie la revoltele social-politice din anii 1881-1882, conduse de Ahmad 'Arabi Paşa, care au avut un rol important în dezvoltarea conştiinţei naţionale a poporului egiptean.
2. Tawfiq ben Ismail, suveran al Egiptului (1879-1892). Dată fiind popularitatea de care se bucura 'Arabi Paşa, kedivul Tawfiq l-a acceptat ca ministru de război într-un cabinet de orientare naţională, care i-a fost impus în februarie 1882, dar, în urma tulburărilor sîngeroase din lunile iunie şi iulie 1882, kedivul l-a declarat rebel şi curînd după aceea avea să fie condamnat la un exil de zece ani.

primii paşi... După ce mi-am luat bacalaureatul, m-am înscris la şcoala lui. Şi trebuie să recunosc că ai definit foarte bine presa, mai exact presa în care lucrăm noi... Numai că tu ţi-ai exprimat pînă acum ideile prin intermediul altora, adică prin traduceri. Nu te-ai hotărît încă să optezi pentru o anumită formă a scrisului?

Rămase puţin pe gînduri, apoi clătină din cap, ca şi cînd n-ar fi înţeles la ce se referă, şi în cele din urmă întrebă:

— Ce vrei să spui?

— Articolul... poezia... nuvela... drama?...

— Nu ştiu prea bine. Articolul este primul lucru care-mi trece prin minte.

— Mda! şopti ea cu jumătate de glas. Dar în condiţiile noastre politice articolul nu mai este un lucru chiar atît de simplu de realizat. De aceea, oamenii cu vederi înaintate recurg tot mai des la scrieri simbolice, la genuri literare mai puţin directe, pentru a exprima ceea ce gîndesc cu adevărat. Articolul este prea deschis, prea direct şi din pricina asta autorul lui este întotdeauna expus primejdiei. Mai ales că ochii sînt aţintiţi asupra noastră în ultima vreme. Pe cînd nuvela are posibilitatea să recurgă la o mulţime de trucuri. E un gen mult mai subtil. Şi, în plus, a devenit şi foarte popular. Nu este exclus ca în viitorul apropiat să ocupe primul loc în literatură. Vezi bine că nu există nici un literat mai de seamă care să nu-şi fi pus numele cel puţin pe o carte de nuvele...

— Aşa e! Cred că am citit cea mai mare parte a operelor de acest fel. Ce zici de povestirile lui Riyad Qildis din revista *El-Fikr*?

— Acesta-i doar un exemplu! Şi nu pare a fi cel mai concludent!

— S-ar putea... Mi-a atras atenţia asupra lui unchiul meu, profesorul Kamal Ahmad Abd el-Gawad, care publică la aceeaşi revistă.

— E unchiul tău? întrebă Sawsan, zîmbind. Am citit cîteva articole de-ale lui, dar...

— ?...

— Te rog să mă ierți, dar mi se pare a fi unul dintre scriitorii care rătăcesc în labirintul metafizicii.

— Și nu ți-a plăcut cum scrie? insistă el puțin intrigat.

— N-am zis că nu-mi place. Dar el scrie mai mult despre chestiuni vechi: spiritul, absolutul, teoria cunoașterii. Desigur, sînt lucruri foarte interesante, nu zic ba, dar ele nu au nici un alt scop în afara plăcerii spirituale și a luxului intelectual... Scrisul trebuie să aibă și un scop precis, iar țelul lui suprem trebuie să fie dezvoltarea acestei lumi și înălțarea omului pe scara progresului și emancipării. Omenirea se află într-o luptă continuă, iar scriitorul care vrea să-și merite acest nume trebuie să se situeze în avangarda luptătorilor.

— Bine, dar și Karl Marx a început rătăcind prin labirintul metafizicii...

— Așa o fi, dar el a ajuns la sociologia științifică. De aici trebuie să pornim noi și nu de unde a început el...

Pe Ahmad nu-l mulțumiră obiecțiile la adresa unchiului său și insistă încercînd să-l apere cu orice preț:

— E bine să cunoaștem adevărul, oricare ar fi el și oricare ar fi părerea noastră asupra urmărilor lui.

— Dar asta vine în contradicție cu ceea ce scrii tu. Pariez că acum te lași influențat de devotamentul pentru unchiul tău. Cînd suferă, omul trebuie să-și concentreze atenția asupra înlăturării cauzelor suferinței. Societatea noastră suferă cumplit și trebuie să ne străduim în primul rînd să lichidăm cauzele acestei suferințe. Numai după aceea putem să ne amuzăm filosofînd. Imaginează-ți un om chinuit de o rană care-i sîngerează, apucîndu-se să bată apa în piuă despre ce s-a întîmplat, în loc să-și panseze rana. Ce-ai spune despre el?

Așa să fie unchiul lui într-adevăr? Oricum, trebuie să admită că este întru totul de acord cu ea, că ochii ei sînt fermecători și că ea, cu întreaga ei înfățișare, îl fascinează, chiar dacă pare puțin ciudată și poate prea gravă.

— Este foarte adevărat că unchiul meu nu acordă o atenție prea mare acestor lucruri. I-am vorbit adeseori

despre ele și în final am constatat că studiază nazismul cu aceeași indiferență cu care studiază democrația sau comunismul. Nu este el chiar de gheață, dar nici nu se poate înflăcăra. N-aș putea spune că-i cunosc adevărata poziție sau atitudinea față de toate aceste lucruri. Nici nu știu exact ce gîndește.

— Îți pot spune eu! De altfel, este foarte simplu: nu are nici o atitudine! Nu are nici o poziție fermă față de o parte sau de alta! Un scriitor adevărat nu poate să rămînă indiferent față de ceea ce se petrece în jurul lui. El este cel mai bun exemplu de intelectual burghez, care citește mult, se delectează cu lectura și cu speculațiile filosofice și-și pune întrebări. S-ar putea să afli că este încă destul de nedumerit în fața „absolutului". Ba s-ar putea ca descumpănirea și îndoielile să-l fi condus pînă la limita cercului durerii și, cu toate astea, merge înainte pe drumul lui, fără să-i pese de adevărații îndureraţi.

— Nu vreau să cred că unchiul meu e chiar așa, se tîngui Ahmad, rîzînd.

— Tu ar trebui să-l cunoști mai bine. Tot așa, nici nuvelele lui Riyad Qildis nu sînt cele de care avem nevoie. Sînt realiste, nimic de zis, descriptive și analitice, dar nimic mai mult. Ele nu călăuzesc, nu au darul să îndrume și nu se angajează la nimic.

— Dar el descrie deseori situația muncitorilor și a țăranilor. Asta înseamnă că eroii nuvelelor sale sînt oamenii adevărați, truditorii de rînd...

— Foarte corect! Numai că el se mărginește să descrie și să analizeze și asta nu-i suficient pentru a servi adevărata luptă!

„Ce fată ciudată! Nu pricep de ce-o fi căutînd cu orice chip să discute în contradictoriu. Totuși, pare foarte serioasă. Dar unde-i femeia din ea?"

— Ai citit ceva din literatura sovietică? Pe Gorki, de pildă, l-ai citit?

Din nou căzu pe gînduri și zîmbi mirat. La urma urmei, n-are de ce să-i fie rușine. El a studiat sociologia, nu

filologia. Pe urmă, ea trebuie să fie mai mare decît el cu cîțiva ani. Cîți ani o fi avînd? Trebuie să tot aibă douăzeci și patru, dacă nu chiar mai mult...

— Asta-i literatura pe care trebuie s-o citești. Dacă vrei, pot să-ți împrumut ceva...

— Cu plăcere. Dar un om luminat nu se mulțumește să fie un simplu cititor sau scriitor. Principiile țin în primul rînd de voință. Voința este mai importantă decît orice altceva.

Fără să-și dea seama cum, gîndurile legate de Sawsan începură să-i dea tîrcoale. O găsea destul de plăcută și originală. Este adevărat că nu folosește nici un fel de farduri, dar dovedește mult bun-gust în felul cum se îmbracă. Toată înfățișarea ei este tulburătoare și... Dar fii atent! Se pare că nu te deosebești cu nimic de ceilalți bărbați. Clasa voastră e tare ciudată; nu vrea să privească femeia decît dintr-un singur unghi, și acela atît de îngust!

— Sînt încîntat că te-am cunoscut și cred că vom putea colabora bine în viitor. Vreau să spun, ca o singură mînă...

— Ții neapărat să mă flatezi, murmură ea surîzînd.

În clipa cînd zîmbea, uitai de toată filosofia. Nu mai puteai vedea decît o fată ispititoare.

— Îți repet că sînt încîntat și sînt foarte sincer cînd spun asta.

Așa stau lucrurile, într-adevăr, dar ea nu trebuie să afle de zbuciumul din pieptul lui. Fii prudent! Nu trebuie să te pui din nou într-o situație delicată, așa cum s-a întîmplat în El-Me'adi. Amărăciunea nu ți s-a stins încă în suflet.

35

— Bună seara, tuşă !...

O urmă pe Galila spre locul ei preferat din salon. Se aşezară pe canapea şi femeia chemă să vină slujnica. Cît ai bate din palme, aceasta se ivi cu o tavă pe care se aflau sticla şi paharele. După ce aranjă masa în grabă, slujnica se retrase, iar Galila se întoarse spre Kamal pornind să pălăvrăgească :

— Jur, nepoate, că n-o să mai beau decît împreună cu tine în noaptea de vineri, aşa cum îmi plăcea să beau pe vremuri împreună cu tată-tău. Dar pe-atunci era multă lume la petrecere.

„Nu ştiu ce mi se-ntîmplă ! Simt o nevoie cumplită să beau ceva ! îşi zise Kamal în sinea lui. Ce-ar fi fost, oare, viaţa fără această licoare ? !“

— Dar şi whisky-ul a cam dispărut... Nu prea se mai găseşte, tuşă. Nici alte băuturi mai de soi nu mai găseşti cu una, cu două... Se zvoneşte că nemţii ar fi bombardat în ultimul timp un mare depozit din Scoţia şi că prin văi ar fi curs şuvoaie de whisky.

— Cum de n-avem şi noi parte de un raid ca ăsta ? ! Dar înainte de a te apuca să bei, ia spune-mi, cum se mai simte domnul Ahmad ?

— Nici mai bine, nici mai rău ! Tare mai regret pentru el, *sitt* Galila, că trebuie să stea tot timpul în pat. Domnul să fie îndurător cu el !

— Ce mult aş vrea să-l văd şi eu !... N-ai curaj să-i transmiţi salutări din partea mea ?

— Ce vorbe! N-a mai rămas decît să-i spun asta, ca să-i vină ceasul!...

— Da' ce crezi tu, măi băiete! Un om ca domnul Ahmad şi-ar mai putea închipui că un bărbat în toată firea – care pe deasupra mai e şi progenitura lui – ar putea să fie neprihănit? se minună bătrîna, rîzînd singură de ce spunea.

— Oricum, nu e cu putinţă să-i spun asta... Noroc!

— Noroc!... Am uitat să-ţi spun... S-ar putea ca Atiyya să întîrzie puţin, căci are copilul bolnav.

— Dar cînd am văzut-o ultima oară n-avea nimic, mormăi Kamal puţin neliniştit.

— Aşa-i! Copilul i s-a îmbolnăvit sîmbăta trecută. Şi ştii că el e toată viaţa ei, sărmana! Cînd i se întîmplă ceva, îşi iese din minţi.

— Vai de ea! E o femeie bună, dar n-a avut noroc. Mi-am dat seama că numai constrînsă de nevoi face ceea ce face...

— Dacă pînă şi un om cu o meserie nobilă ca a ta se simte stingherit, cum ar putea să fie ea încîntată de meseria ei? şopti Galila, zîmbind ironic.

Slujnica trecu în vîrful picioarelor cu un vas aprins, din care se înălţau în văzduh arome. Prin fereastra deschisă se strecura aerul umed şi puţin răcoros al toamnei. Băutura era amară şi tare. Observaţia Galilei în legătură cu meseria îi aduse aminte de lucruri aproape uitate.

— Ştii că n-a lipsit mult ca să fiu mutat din Cairo, tuşă? Şi dacă se întîmpla nenorocirea asta, acum ar fi trebuit să-mi fac bagajele pentru plecarea la Asyut[1].

— Asyut?! repetă Galila, holbîndu-se şi lovindu-se cu palma peste piept. Numai duşmanii tăi să aibă parte de Asyut! Şi ce s-a întîmplat pînă la urmă?

— S-a terminat cu bine, slavă Domnului!

— Bine, dar tatăl tău are cunoştinţe peste tot...

Clătină din cap, ca şi cînd ar fi aprobat, dar nu comentă în nici un fel. Ea mai vede şi acum chipul tatălui

---

1. Oraş important situat în partea centrală a Egiptului, pe valea Nilului; reşedinţă de guvernorat, centru industrial şi universitar.

său învăluit de nimbul gloriei. Sărmana! Habar n-are că atunci cînd îi relatase nenorocirea ce dăduse peste el, a dat din cap zîmbind amar: „Nu ne mai cunoaște nimeni... Unde ne sînt prietenii de odinioară?“. Înainte de a sta de vorbă cu tată-său în legătură cu chestiunea transferului, se adresase și vechiului său prieten Fu'ad Gamil el-Hamzawi, în speranța că s-ar putea să cunoască pe cineva din Ministerul Învățămîntului. Judecătorul, însă, se grăbise să-i răspundă plin de importanță: „Îmi pare foarte rău, Kamal, dar calitatea mea de judecător nu-mi îngăduie să mă adresez nimănui cu o rugăminte...“. În cele din urmă, văzînd că nu mai are de ales, şi-a călcat pe inimă și a recurs la nepotul său Ridwan, bîlbîindu-se jenat. Și, în consecință, se revenise chiar în aceeași zi asupra deciziei de transfer. Se bucura de mare influență tînărul său nepot! Amîndoi sînt slujbași în același minister și sînt încadrați la aceeași categorie de salarizare, cu toate că el are treizeci și cinci de ani, iar nepotul lui are numai douăzeci și doi. Dar la ce altceva mai bun s-ar putea aștepta un dascăl de gimnaziu ca el? Nu se mai poate consola cu filosofia și nici măcar nu se mai poate pretinde filosof, de vreme ce nu face altceva decît să repete ca un papagal vorbele altora. Astăzi orice absolvent al Facultății de Litere poate să scrie ca el sau chiar mai bine. Într-adevăr, există posibilitatea să-i adune un editor articolele într-o carte. Dar ce valoare mai au acum niște articole didactice? La volumul imens de cărți care se publică astăzi, scrierile lui au devenit o picătură în ocean. S-a săturat pînă peste cap de toți și de toate... Nu i-a mai rămas decît să aștepte trecerea trenului său prin gara morții. Rămase cu ochii ațintiți asupra paharului din mîna Galilei, apoi își mută privirea pe chipul ce trăda bătrînețea şi o întrebă într-o doară:

— Ce plăcere găsești dumneata în băutură, tuşă?

— Da' ce, îți închipui că eu mai simt ce beau? S-au dus vremurile acelea! Acum nu mai are nici un gust și nici un efect! Pentru mine parc-ar fi cafea, nici mai mult,

nici mai puțin! Mi-amintesc... odată, în tinerețe, cînd începusem și eu să beau... m-am făcut praf la o nuntă și dimineața a trebuit să mă ducă taraful pe sus pînă la trăsură... Domnul să te ferească de belele!

După cum se vede, „băutura este singurul lucru pentru cel care nu are nimic mai bun".

— Pe vremuri ajungeam și eu să mă amețesc dintr-o nimica toată. Acum am nevoie de cel puțin opt pahare. Nici eu nu mai știu bine la cîte-am ajuns... Numai atunci îmi mai simt inima rănită dansînd.

— Inima ta e fericită, nepoate, și fără să aibă nevoie de băutură.

Inima lui e fericită! Ce știe bătrîna asta ce-i tristețea veșnică și stratul de cenușă rămas din focul speranțelor? Celui căruia i s-a urît de toate nu-i mai folosește decît paharul. În salonul ăsta sau în camera de-alături... cu o femeie la fel de necăjită și la fel de amăgită de viață.

— Mă tem că Atiyya n-o să vină...

— Ba o să vină negreșit. Boala nu se tratează cu bani?

Ce răspuns ciudat! Dar Galila nu-i îngădui să se lase furat de gînduri, căci se întoarse spre el numaidecît, îl cercetă o vreme şi, în cele din urmă, îi zise cu glasul coborît:

— Zilele mele sînt numărate.

— Ba să ai parte de viață lungă! se grăbi el s-o întrerupă, înainte de a fi priceput prea bine ce vrea să spună.

— O să mă duc din lumea asta! completă ea cu un zîmbet şters, încremenit.

— Ce-ai spus? întrebă Kamal, tresărind şi îndreptîndu-se de spate.

— Nu te teme! încercă ea să-l liniştească, plină de ironie. Am să te las pe mîini bune... Atiyya o să te ducă la o casă la fel de sigură ca și a mea...

— Bine, dar nu înțeleg! Ce s-a întîmplat?!

— Am îmbătrînit, nepoate!... Sînt mai mult moartă decît vie. Nimic de zis, Allah a fost mai darnic decît s-ar fi cuvenit cu mine. Ieri au zăpsit o casă din apropiere şi-au

dus-o pe stăpîna ei la secția de poliție. Mie mi-ajunge!... Mi-a venit în cap să mă pocăiesc şi nu mai pot scăpa de ideea asta. Trebuie să mă pregătesc pentru întîlnirea cu Allah într-un alt chip decît am făcut-o pînă acum...

Kamal își dădu paharul peste cap, îl umplu din nou și-apoi se minună ca şi cînd nu i-ar fi venit să-și creadă urechilor:

— N-a mai rămas să-mi spui decît că te urci pe vapor și pleci la Mecca...

— Domnul să mă călăuzească pe calea cea bună!...

— Și spune-mi, tușă, gîndurile astea ți-au venit așa pe neașteptate? o mai întrebă, uitîndu-se la ea peste umăr, fără să-și fi revenit încă din uimire.

— Nu!... Eu nu m-apuc să vorbesc despre asemenea lucruri serioase decît după ce-am chibzuit îndelung şi m-am hotărît să trec la fapte.

— Deci e lucru stabilit! Serios?

— Foarte serios! Domnul mi-e martor!

— Nu știu ce să mai zic... Oricum, Domnul să te călăuzească pe calea cea bună!

— Amin! Apoi continuă, rîzînd: Dar nu-ți face griji, căci nu închid casa înainte de a mă fi asigurat în privința viitorului tău...

— Nu cred c-o să găsesc o altă casă în care să mă simt așa de bine ca aici, răspunse Kamal prompt, cu complimentul gata pregătit.

— Nu-ți fie teamă c-o să-mi iau mîna de pe tine! Nu te las înainte de a te recomanda unei patroane de încredere, chiar dacă o fi s-ajung la Mecca!

Totul pare ridicol, dar băutura va rămîne mereu *qibla*[1] celui deprimat și singur. Toate se schimbă: Fu'ad el-Hamzawi se înalță, Kamal Ahmad Abd el-Gawad se duce la fund, dar băutura va rămîne mereu veselia celui îndurerat!

---

1. Direcţia spre Mecca. În timpul rugăciunilor individuale sau colective, musulmanii trebuie să se îndrepte cu faţa în această direcţie, care în moschei este indicată de o nişă specială (*mihrab*).

Kamal îl poartă pe Ridwan pe umerii lui, răsfățîndu-l, apoi vine rîndul lui Ridwan să-l ducă pe Kamal în spate, cînd ajunge la strîmtoare, dar băutura va rămîne mereu salvarea celui neliniștit de griji! Se poate gîndi la pocăință pînă și *sitt* Galila, dar băutura va rămîne mereu ultimul liman pentru toți... Cel mîhnit se poate plictisi de toate, chiar și de plictiseala însăși, dar băutura va rămîne mereu cheia izbăvirii!...

— Voi fi fericit să aud numai veşti bune despre dumneata...

— Allah să te călăuzească și să ai parte numai de fericire!...

— Tușă, dacă prezența mea te stinghерește...

— Doamne ferește! protestă ea, punînd un deget pe buzele lui. Această casă este și a ta, cîtă vreme va fi a mea!... Și orice casă în care voi sălășlui eu să știi că e și casa ta!

Oare să-i fi fost lui scris să ispășească pentru un blestem vechi, necunoscut? Cum ar putea ieși din acest păienjeniș care-i învăluie viața? Pînă și Galila se gîndește serios să-și schimbe traiul! De ce nu i-ar urma și el exemplul? Naufragiatul are nevoie de o stîncă pe care să se cațăre, altfel se lasă înghițit de valuri. Dacă viața ni se pare lipsită de sens, de ce nu i-am găsi noi unul?

— Poate că e greșit să căutăm un sens în lumea asta, se pomeni Kamal gîndind cu voce tare. Poate că este de datoria noastră să-i aflăm un sens...

Galila îl fixă cu ochii măriți, nedumerită. Vorbele îi scăpaseră fără să-și dea seama, iar cînd se dezmeticise era prea tîrziu.

— Te-ai amețit atît de repede? îl întrebă ea, nesfiindu-se să-l ia peste picior. Halal bărbat!

Încercă să-și ascundă stînjeneala cu un rîs forțat.

— Băuturile astea din vremea războiului parc-ar fi otrăvuri. Iartă-mă!... Atiyya asta de ce-o fi întîrziind atîta?...

36

Kamal părăsi casa Galilei cam pe la ora unu şi jumătate după miezul nopţii. Lumea era cufundată în beznă şi tăcere. O luă agale pe Calea Nouă, apoi coti pe Al-Husayn. Oare pînă cînd va fi osîndit să se tot învîrtă în cartierul ăsta sacru de care nu-l mai leagă nimic? Îşi simţea capul greu din pricina alcoolului. În rest – nimic. Părea amorţit. Îşi tîra picioarele obosit şi leneş. De obicei, în astfel de clipe avea o senzaţie ciudată; se simţea asemenea unui fruct stors, în coaja căruia nu rămăsese decît un sîmbure uscat, din care pornea un urlet de revoltă; nu părea să fie nici pocăinţă, nici regret. Părea ca un reflux al oricărei dorinţe, descoperind deodată stîncile colţuroase ale ascetismului. În clipa în care tocmai ridicase ochii spre cer, ca şi cum ar fi vrut să cerceteze stelele, liniştea fu străpunsă de vuietul sirenei. Alarmă! Inima începu să-i bată cu violenţă şi ochii somnoroşi i se măriră de spaimă. Se lipi instinctiv de zidul cel mai apropiat şi înaintă pe lîngă el. Ridică iarăşi ochii spre cer şi de data asta descoperi evantaiul de lumină al reflectoarelor, alergînd pe boltă cu o viteză uluitoare. Grăbi pasul fără să se dezlipească de zid, năpădit de sentimentul apăsător al singurătăţii. Era singur pe faţa pămîntului. Din înaltul cerului se prăvăli un şuier răguşit, izbindu-i timpanul cu o forţă neîncercată pînă atunci. Aproape imediat urmă o explozie puternică şi simţi pămîntul cutremurîndu-i-se sub picioare. Cît de aproape să fi fost? N-avu timp să se dezmeticească bine, căci exploziile se succedară în lanţ, înăbuşindu-i răsuflarea,

iar tunurile antiaeriene se dezlănțuiră cu o furie oarbă. Fulgere a căror sursă n-o putea ghici străbăteau văzduhul în toate direcțiile. I se părea că pămîntul îi fuge de sub tălpi. Simți că-și pierde controlul și o luă la fugă ca un zănatic, fără să-i pese de nimic, silindu-se să ajungă cît mai repede cu putință la adăpostul din bolta de pe calea Qirmiz. Tunurile continuau să bubuie cu furie nebună, bombele cădeau la întîmplare, pămîntul părea că se leagănă. În cîteva secunde ajunse la bolta cufundată în beznă și-și făcu loc gîfîind în mulțimea adăpostită sub ea. În întunericul de nepătruns se auzeau murmure înăbușite de groază. Din cînd în cînd, fascicolele de lumină care alergau pe cer ajungeau să lumineze și intrările bolții. Bombele conteniră sau cel puțin așa părea să fie, dar tunurile își continuau canonada turbată, sporind în suflete efectul groazei ce nu voia să se risipească. Femeile, copiii și bărbații stîrneau la rîndul lor un vacarm de nedescris, în care țipetele și bocetele se amestecau cu dojeni și ocări.

— Ăsta-i un raid de tip mai nou... N-a mai fost altul asemănător pînă acum.

— Cartierul cel vechi o să reziste, oare, la noile raiduri?

— Mai bine ați înceta cu sporovăiala asta și v-ați ruga Celui de Sus...

— Toți ne rugăm Celui de Sus...

— Liniște! Liniște! Allah să fie milostiv cu voi!...

În raza care lumină pentru o clipă intrarea bolții, Kamal zări un grup de oameni îngrămădiți lîngă zid și i se păru că printre ei recunoaște chipul tatălui său. Inima porni să-i bată și mai tare. Nu putea crede. Să fie cu adevărat tatăl lui? Dar cum o fi reușit să ajungă aici? Cum de și-a părăsit patul? Kamal își croi drum cu greu prin agitația trupurilor omenești pînă la intrarea în boltă și în străfulgerarea unei raze desluși bine chipul tatălui, al mamei și al Aișei. O luaseră pînă și pe *umm* Hanafi cu

ei. Cînd ajunse în dreptul lor, se opri şi şopti, aplecîndu-se spre ei:

— Sînt eu, Kamal... Ce faceţi, sînteţi teferi?

Tatăl său nu scoase nici un cuvînt. Era istovit. Şedea între Amina şi Aişa, cu trupul lipit de zidul bolţii.

— Kamal? întrebă mama uluită. Slavă lui Allah! A fost îngrozitor, fiul meu! Ca niciodată! Am crezut că se va nărui casa peste noi... Tatăl tău a prins puteri ca prin minune, s-a ridicat şi am alergat cu toţii încoace. Nici nu ştiu cum am ajuns pînă aici; nici el, nici noi...

— Numai la Cel de Sus se află îndurarea! bombăni *umm* Hanafi. E înspăimîntător! Domnul să fie milostiv cu noi!...

— Cînd o să tacă tunurile astea? izbucni Aişa pe neaşteptate.

Kamal desluşi în glasul ei disperarea ce prevestea o criză nervoasă şi, apropiindu-se încet de ea, îi prinse palma strîns în mîinile lui. Îşi revenise întrucîtva în momentul în care se trezise faţă în faţă cu alţii mai slabi decît el, care aveau atîta nevoie de îmbărbătare. Tunurile continuau să bubuie, dar înverşunarea lor slăbea pe nesimţite.

— Ce faci, tată? întrebă Kamal, întorcîndu-se spre bătrînul tremurînd, rezemat de zid.

— Tu unde-ai fost, Kamal? întrebă la rîndul lui cu glasul stins. Unde erai cînd a început raidul?

— Eram chiar aici în apropierea bolţii, minţi el, încercînd să-l liniştească. Cum te simţi, tată?

— Numai Allah ştie cum am coborît din pat şi am luat-o la fugă pe stradă, răspunse tatăl cu glas întretăiat. Numai Allah ştie!... N-am mai simţit nimic. Cînd o să se termine?!

— Să-mi scot haina ca să stai pe ea, tată!

— Nu! Pot să stau şi-n picioare. Vreau numai să se întoarcă liniştea!...

— Se pare că s-a terminat. Cît despre ridicarea asta pe neaşteptate din pat, nu trebuie să te temi!... Lucrurile

neașteptate fac de multe ori adevărate minuni cînd e vorba de boli.

Nu apucă să-şi termine vorba şi pămîntul fu din nou zguduit de trei explozii succesive. Izbucniră şi tunurile cu furia de mai înainte, iar bolta răsună de țipete.

— Sînt chiar deasupra noastră!

— Laudă-l mai bine pe Allah!

— Încetați cu prevestirile rele!

Kamal lăsă mîna Aișei și prinse cu putere palma tatălui în mîinile sale. Făcea gestul ăsta pentru prima oară în viață. Își dădu seama că amîndoi tremură de spaimă. *Umm* Hanafi se așezase jos și se tînguia în gura mare.

— Încetați odată cu țipetele! strigă din nou glasul agitat, ieșindu-și din fire. Dacă mai aud pe cineva țipînd, îl omor!...

Larma continua să sporească; rafalele tunurilor se succedară cu aceeași intensitate și toată lumea aștepta cu încordare ca pămîntul să se cutremure din nou sub loviturile bombelor. Dar exploziile se rărira și la un moment dat încetară cu totul.

— Se pare că au terminat bombele!

— Dispar o vreme și pe urmă vin iar...

— Sînt destul de departe. Dacă ar fi fost aproape, nu mai rămînea în picioare nici o casă din jurul nostru.

— În En-Nahhasin s-au prăbușit.

— Așa ți se pare, dar probabil că au bombardat tocmai El-Urans!

— Tăceți odată! N-auziți că tunurile au amuțit?!

Într-adevăr, rafalele sînt mai slabe și vin de mult mai departe. Apoi se aud din ce în ce mai rar, la distanță de aproape un minut una de alta. În cele din urmă se așternu tăcerea – o tăcere adîncă, de moarte. Amuțiră și limbile; nu se mai auzeau decît tînguieli rostite în șoaptă. Mulți începură să-şi rememoreze fel de fel de lucruri, să se salute, să ofteze cu o ușurare prudentă, amestecată cu teamă. Încetară și fulgerele reflectoarelor și se așternu

din nou bezna adîncă. Încercările lui Kamal de a desluși chipul tatălui se dovediră zadarnice.

— A trecut primejdia, tată, îi şopti el.

Bătrînul nu răspunse, dar își mișcă mîinile prinse între palmele fiului său, ca și cum ar fi vrut să-i dea de știre că este încă în viață.

— Te simți mai bine?

Mişcă din nou mîinile și gestul îl impresionă într-atît pe Kamal, încît nu lipsi mult să-i dea lacrimile.

Se auzi semnalul de încetare a alarmei.

Din toate părțile se înălțară strigăte de ușurare și de bucurie, asemănătoare cu țipetele copiilor la auzul tunurilor care vestesc sărbătoarea[1]. În jurul lor se stîrni din nou vacarmul şi se porni o forfotă neînchipuită. Se auziră uși și ferestre trîntite și freamăt de glasuri nervoase. Din boltă se revărsă un rîu omenesc, desprinzîndu-se în numeroase șuvoaie ce porniră în toate direcțiile.

— Hai să mergem și noi, şopti Kamal, oftînd uşurat.

Tatăl se sprijini cu un braț de umărul lui Kamal şi cu celălalt de Amina și porni domol între cei doi. Abia acum se dezmeticiră mama şi fiul, concentrîndu-şi atenția asupra bătrînului, întrebîndu-se ce se petrece cu el şi cum suportase primejdia. Dar după numai cîțiva paşi, se treziră cu el oprindu-se în loc.

— Simt că nu mă mai țin picioarele, murmură Ahmad cu glasul stins. Trebuie să mă aşez puțin.

— Dă-mi voie să te duc eu în brațe, tată, îi propuse Kamal.

— N-o să poți, protestă istovit.

Fără să stea pe gînduri, Kamal îşi petrecu un braț pe după spatele bătrînului, puse celălalt braț sub picioarele

---

1. În unele ţări musulmane exista obiceiul ca momentul începutului şi sfîrşitului zilelor de post din luna Ramadan, ca şi sosirea sărbătorii de la sfîrşitul acestei luni, să fie anunţate prin salve de tun.

lui şi-l ridică. Nu era o povară prea uşoară, dar nici foarte grea, căci în ultima vreme slăbise mult. Porni cu paşi rari şi apăsaţi, urmat de celei trei femei cu sufletul la gură. Cînd Aişa începu la un moment dat să se tînguie, tatăl nu se sfii să-i curme bocetul.

— Nu e cazul să ne facem de rîs, fata mea! o mustră bătrînul cu glasul coborît.

Aişa îşi astupă gura cu palma. Ajunşi acasă, *umm* Hanafi sări în ajutorul lui Kamal şi-l urcară pe stăpîn cu băgare de seamă pe scara îngustă. Se lăsase în voia fiului său, bombănind tot timpul şi cerînd îndurare cu tristeţe şi durere în glas. În cele din urmă reuşiră să-l aşeze pe patul lui. Abia cînd aprinseră lumina în dormitor, băgară de seamă că era livid; nu mai avea nici picătură de sînge în obraz. Inima pornită într-o bătaie deznădăjduită făcea ca pieptul să i se ridice şi să coboare, zbătîndu-se ca o pasăre rănită. Închise ochii vlăguit şi începu să ofteze, dar în cele din urmă reuşi să-şi învingă durerea şi se linişti. Kamal şi cele trei femei se opriseră în linie dinaintea patului, holbîndu-se la el cu teamă.

— Stăpînul se simte bine? întrebă Amina cu vocea tremurîndă.

Deschise ochii şi rămase un timp cu ei aţintiţi asupra chipurilor dinaintea lui, ca şi cum nu le-ar mai fi văzut pînă atunci.

— Slavă lui Allah!... bîigui el în cele din urmă cu glas pierdut, după un suspin adînc.

— Culcă-te, stăpîne! Încearcă să dormi ca să te odihneşti!

În clipa aceea se auzi soneria de la intrare ţîrîind insistent. *Umm* Hanafi alergă să deschidă, iar cei rămaşi se uitară unul la altul îngrijoraţi, întrebîndu-se din priviri cine ar putea să fie la o oră ca asta.

— Probabil că a venit cineva din Es-Sukkariyya sau din Qasr eş-Şawq să vadă ce s-a întîmplat cu noi, presupuse Kamal.

Bănuiala lui se confirmă imediat, căci după cîteva clipe dădură buzna înăuntru Abd el-Mun'im şi Ahmad, urmaţi de Yasin şi Ridwan. Salutară şi se apropiară de patul bătrînului, care-i întîmpină cu priviri stinse. Se mulţumi doar să ridice o mînă molatică în semn de salut, căci glasul nu-l mai ajuta. Kamal le povesti pe scurt ce avusese de pătimit bietul bătrîn în noaptea aceea blestemată.

— A fost o noapte de groază!... Domnul să ne ferească de o alta la fel ca ea!

— A obosit din cauza mişcării, dar dacă reuşeşte să doarmă puţin, o să-şi revină, şopti *umm* Hanafi plină de speranţe.

— Trebuie să dormi, tată, îl îndemnă Yasin, aplecîndu-se deasupra lui. Acum te simţi mai bine?

— Slavă lui Allah! bombăni Ahmad, cu aceeaşi privire stinsă. Dar mă cam sîcîie o durere aici în partea stîngă...

— Să chem doctorul? îl întrebă Yasin.

— Nu! refuză el în şoaptă, dar categoric, făcînd şi un gest dezaprobator cu mîna. Trebuie să dorm. E mai bine aşa.

Yasin îi îndemnă pe cei prezenţi să iasă şi se retrase şi el cîţiva paşi, dînd să plece. Bătrînul mai ridică încă o dată mîna moleşită, luîndu-şi rămas-bun de la ei. Ieşiră unul după altul în tăcere şi nu mai rămase cu el în cameră decît Amina.

— Ce-aţi făcut cînd a început nenorocirea? îl întrebă Abd el-Mun'im pe Kamal, după ce se aşezară cu toţii în salon. Noi am alergat în camera de oaspeţi din curte.

— Iar noi am coborît în apartamentul chiriaşilor de la parter, adăugă Yasin.

— Frămîntarea asta l-a istovit rău de tot pe tata, îşi exprimă Kamal îngrijorarea.

— O să doarmă şi-o să se întremeze, zise Yasin, optimist ca de obicei.

— Dar ce ne facem cu el dacă începe un alt raid?

Nu răspunse nimeni.

— Casele noastre sînt destul de vechi şi şubrede şi mă tem că n-o să mai reziste la raidurile astea, şopti Ahmad ca pentru sine, din dorinţa de a întrerupe tăcerea apăsătoare.

— Cel puţin o să ne putem mîndri că au fost năruite cu cele mai noi mijloace ale ştiinţei moderne, îngăimă Kamal, străduindu-se să facă haz de necaz pentru a risipi norii tristeţii care se aşternuse, împovărîndu-le nervii.

37

Cînd se îngîna ziua cu noaptea, Kamal conduse musafirii pînă la poartă, dar nici nu ajunse la uşa scării şi auzi o larmă ciudată venind de sus. Nu-şi revenise încă după tensiunea nervoasă din timpul nopţii şi simţi că-l copleşeşte deznădejdea. Urcă scara din cîteva salturi. Salonul era complet gol, iar din spatele uşii închise de la dormitorul tatălui său se înălţa un amestec nedesluşit de glasuri tînguitoare. Împinse uşa şi dădu buzna înăuntru. Se aşteptase la ceva rău, dar pînă în clipa aceea refuzase cu încăpăţînare să gîndească la ce-ar putea să fie. „Stăpîne!", repeta în neştire glasul răguşit al Aminei. „Tată!", o auzi strigînd de cîteva ori pe Aişa. *Umm* Hanafi rămăsese împietrită la capul patului şi bombănea ceva fără sens. Toţi ochii holbaţi de spaimă erau fixaţi asupra patului, unde se petrecea o scenă înfricoşătoare prin deznădejdea ei. Tatăl zăcea cu picioarele întinse pe pat şi cu capul pe pieptul Aminei care se aşezase în spatele lui ghemuită. Pieptul lui se înălţa şi cobora într-o mişcare de păpuşă mecanică, scoţînd un horcăit ciudat ce nu părea să aibă nimic comun cu sunetele acestei lumi, iar ochii deschişi şi sticloşi aveau o privire întunecată care nu mai recunoştea nimic şi nici nu mai era în stare să exprime zbuciumul dinăuntrul sufletului. Tălpile îi rămăseseră înţepenite în spatele zăbrelelor de la capul patului şi limba i se încleştase. Kamal nu se simţi în stare nici să vorbească, nici să se mişte. Îl copleşise o senzaţie de neputinţă absolută, de disperare ucigătoare. Părea un om care şi-a pierdut

cunoștința, deși pricepea foarte bine că tatăl său își dă sufletul. Privirile rătăcite ale Aișei alergau cînd la chipul tatălui, cînd la Kamal, cerînd un ajutor ce n-avea cum să mai vină.

— Tată, a sosit Kamal! urlă ea în cele din urmă. Vrea să-ți vorbească!

— Aduceți doctorul!... izbucni *umm* Hanafi cu accente sfîșietoare, întrerupîndu-se din obișnuitele ei rugăciuni în surdină.

— Care doctor, năroado? întrebă Amina cu tristețe și năduf.

Bătrînul făcu o mișcare, de parc-ar fi încercat să se ridice în capul oaselor și pieptul porni într-o zbatere și mai agitată decît pînă atunci. I se încorda degetul arătător de la mîna dreaptă, apoi și cel de la mîna stîngă și chipul mamei se contractă și el ca o replică a durerilor lui. Se aplecă spre urechea soțului ei și repetă de cîteva ori *şahada* cu glas limpede, pînă ce mîinile lui se relaxară. Kamal înțelese că tatăl nu mai putea vorbi și o rugase pe mamă-sa să rostească *şahada* în locul lui, și că semnificația acestei ultime clipe va rămîne veșnic o enigmă pentru toți. Nu va putea afla nicicînd dacă fusese durere, spaimă sau leșin. Simți că-l părăsesc puterile și i se făcu rușine. Cum de putuse să se lase ispitit – fie și numai pentru cîteva clipe – să studieze reacțiile tatălui aflat în agonie, ca și cum ar fi fost un fenomen oarecare. Astfel de gînduri îi sporeau şi mai tare tristețea și durerea. Pieptul bătrînului continua să se agite violent, iar horcăitul devenise mai zgomotos. Dar ce se întîmplă? Vrea să se ridice! Încearcă să vorbească? Sau stă de vorbă cu cineva necunoscut? Îl doare ceva sau îi e frică? Aah!

Ahmad mai oftă o dată adînc, apoi capul îi căzu în piept.

Aișa nu se mai putu stăpîni şi urlă din toate puterile:

— Tată!... Na'ima!... Osman!... Muhammad!...

Umm Hanafi alergă la ea şi o prinse de mînă, conducînd-o afară.

Mama își înălță chipul albit spre Kamal, făcîndu-i semn să iasă, dar el se încăpățînă să rămînă mai departe alături de ea.

— Lasă-mă să-mi îndeplinesc ultima îndatorire față de tatăl tău, șopti ea cu disperare în glas.

Abia în clipa aceea se urni cu greutate și părăsi dormitorul. În salon o găsi pe Aișa prăvălită pe o canapea și bocind cu sughițuri. *Umm* Hanafi se întoarse din nou în dormitor pentru a o ajuta pe stăpînă și închise ușa în urma ei. Tînguirile Aișei i se părură lui Kamal de nesuportat. Se ridică și porni să se plimbe încolo și încoace, fără să-i poată spune un cuvînt de consolare. Din cînd în cînd, își arunca privirea spre ușa închisă, strîngîndu-și buzele cu putere. Se întrebă de ce li s-o fi părînd oamenilor atît de stranie moartea ! De fiecare dată cînd încerca să-și adune gîndurile, îl biruia tulburarea, împrăștiindu-le cu degete nevăzute. Viața acestei case fusese plină de prezența tatălui său chiar și după ce nu-și mai putuse părăsi dormitorul. Nu trebuie să se mire deloc mîine cînd casa i se va părea stranie și goală, iar viața va fi cu totul alta decît cea cu care fusese obișnuit. Din clipa asta trebuie să se pregătească pentru a face față noii situații. Plînsul Aișei îi sfîșie inima. La un moment dat se întrebă dacă n-ar fi nimerit să încerce s-o îmbărbăteze, dar renunță repede la idee. Se întrebă cum de poate să trăiască atît de intens o clipă ca asta tocmai ea care pînă atunci fusese atît de străină de toate. Din nou încercă să-și imagineze viața fără tatăl său și i se păru cu neputință. Își aminti starea lui jalnică din noaptea aceea. Pe urmă întrezări chipul lui de odinioară, din vremea cînd era în plină strălucire și putere și-l copleși un sentiment de milă pentru toate făpturile acestei lumi. De-ar înceta odată bocetul Aișei ! De ce nu poate plînge și ea ca el, fără lacrimi și fără zgomot ?

Ușa dormitorului se deschise și se ivi *umm* Hanafi. Prin deschizătura ușii auzi jeluirea Aminei și înțelese că-și

terminase ultima ei îndatorire, iar acum se abandonase cu totul bocetului. *Umm* Hanafi se apropie de Aişa şi încercă s-o mîngîie cu glasul ei răguşit şi stins:

— Ajunge cu plînsul, stăpînă...

Apoi se adresă lui Kamal, în dorinţa de a-l ajuta şi pe el:

— S-a crăpat de ziuă, stăpîne... Încearcă să-nchizi ochii măcar o oră, fiindcă te-aşteaptă o zi grea...

Lacrimile o podidiră şi părăsi salonul, tînguindu-se:

— Alerg pînă în Es-Sukkariyya şi în Qasr eş-Şawq ca să le anunţ nenorocirea...

*

Yasin sosi primul, însoţit de Zenoba şi de Ridwan. Curînd după aceea, din strada liniştită răzbătu pînă sus ţipătul Khadigăi, iar odată cu sosirea ei focul se aprinse în întreaga casă, larma amestecîndu-se cu bocetele. Bărbaţii nu mai suportară şi urcară în biblioteca lui Kamal, rămînînd vreme îndelungată pierduţi în gînduri, învăluiţi de muţenie şi deznădejde.

— Nu există forţă şi putere în afara lui Allah[1]!... mormăi Ibrahim Şawkat într-un răstimp. Raidul ăsta blestemat i-a luat zilele. Allah să fie îndurător cu el! A fost un bărbat adevărat, cum rar se mai întîlneşte...

Yasin nu se mai putu stăpîni şi izbucni în plîns. În clipa aceea, lacrimile îl podidiră şi pe Kamal.

— Mulţumiţi-i lui Allah cel unic că l-a ţinut în viaţă pînă ce aţi ajuns bărbaţi în toată firea, urmă Ibrahim Şawkat după o pauză.

Ridwan, Abd el-Mun'im şi Ahmad priveau muţi şi nedumeriţi la cei doi bărbaţi care plîngeau. După o vreme, îi văzură ştergîndu-şi lacrimile fără a scoate o vorbă.

---

1. Expresie consacrată care se rosteşte la aflarea veştii despre moartea cuiva.

— Una-două se face ziuă... Haideţi să ne gîndim la ce avem de întreprins, propuse tot Ibrahim, care părea cel mai lucid.

— Nu-i nimic nou! spuse Yasin laconic. Am mai avut parte de nenorociri ca asta...

— Ceremonia funerară trebuie să fie pe potriva lui... adăugă Ibrahim.

— Asta în primul rînd! întări Yasin.

— Strada din faţa casei e prea îngustă pentru a ridica un cort adecvat, interveni Ridwan cu autoritate. Eu v-aş propune să ridicăm cortul pentru condoleanţe[1] în piaţa de la Casa Cadiului.

— După obicei, cortul ar trebui ridicat chiar în faţa casei răposatului, observă Ibrahim Şawkat.

— Dar nu-i un lucru obligatoriu! insistă Ridwan. Nu uitaţi că vor fi de faţă miniştri, senatori şi deputaţi!

Pricepură cu toţii că face aluzie la cunoştinţele lui şi Yasin acceptă propunerea.

— Fie şi-acolo! încuviinţă el, ridicînd din umeri cu indiferenţă.

— N-o să putem publica anunţul despre moartea lui în ziarele de dimineaţă, le-o luă Ahmad înainte, gîndindu-se la treburile care-i vor fi încredinţate lui.

— Ziarele de seară încep să apară cam pe la ora două după-amiază, zise Kamal. Hai să fixăm ceremonia funerară pentru ora cinci...

— Aşa să facem! Cimitirul e destul de aproape!...

Kamal urmărea cursul discuţiei cu nedumerire. Ieri la ora cinci, tatăl său stătea în pat şi asculta buletinul de ştiri la radio. Astăzi, la aceeaşi oră, nu va mai exista! O să se mute alături de Fahmi şi de cei doi copii ai Aişei.

---

1. În unele ţări musulmane există obiceiul ca în faţa casei defunctului să se ridice un cort (*suradiq*), în care familia acestuia primeşte condoleanţe, unde se oficiază ceremonia funerară si se psalmodiază versete legate de momentul morţii şi de viaţa de apoi.

Oare ce-o mai fi rămas din Fahmi? Trecerea anilor nu-i potolise vechea curiozitate şi dorinţa de a şti ce se petrece acolo. Tatăl său chiar o fi vrut să spună ceva, în ultima clipă, aşa cum i se păruse lui? Ce-o fi vrut să spună?

— Ai fost de faţă la agonia lui? îl întrebă Yasin, întorcîndu-se spre el.

— Da! A început îndată după plecarea ta...

— S-a chinuit rău?

— Nu ştiu ce să-ţi răspund!... Cine poate şti, frate? Dar n-a durat mai mult de cinci minute.

— Şi n-a zis nimic? se mai interesă Yasin, oftînd.

— Nu! E foarte posibil să-şi fi pierdut glasul.

— N-a rostit nici *şahada*?

— Nu! A rostit-o mama în locul lui, răspunse Kamal cu capul în pămînt, pentru a-şi ascunde emoţia.

— Allah să fie îndurător cu el!

— Amin!

Pentru o vreme se aşternu din nou liniştea.

— Cortul trebuie să fie încăpător, ca să poată intra toată lumea în el, hotărî Ridwan.

— Firește! încuviinţă Yasin. Avem mulţi prieteni... Apoi, întorcîndu-se spre Abd el-Mun'im: Pe urmă mai există şi filiala Fraţilor Musulmani... Oftă iarăşi adînc şi continuă: Dacă prietenii lui ar fi în viaţă, i-ar purta sicriul pe umeri...

*

Funeraliile se desfăşurară întocmai cum stabiliseră. Prietenii lui Abd el-Mun'im veniseră puzderie, dar printre amicii lui Ridwan se numărau bărbaţi cu funcţii şi demnităţi înalte. Cineva a pomenit numele cîtorva personalităţi bine cunoscute celor care urmăreau ziarele şi revistele. Tristeţea lui Ridwan aproape că dispăruse în umbra mîndriei. Veniseră pentru a-şi lua rămas-bun de la „vecinul de-o viaţă" numeroşi locuitori ai cartierului şi din împrejurimi. Veniseră chiar şi unii care nu-l cunoscuseră personal.

N-au lipsit decît prietenii cei mai apropiați ai răposatului, care ajunseseră înaintea lui la locul de veșnică odihnă. La Poarta en-Nasr se alătură procesiunii, numai pentru cîțiva pași, șeicul Mitwalli Abd es-Samad, clătinîndu-se sub povara anilor.

— Cine-i ăsta? întrebă el, îngustîndu-și ochii și făcînd semn spre sicriu.

— Răposatul domn Ahmad Abd el-Gawad, îi răspunse un bărbat din cortegiu.

Șeicul privi în dreapta și în stînga cu capul tremurînd, ca și cum s-ar fi întrebat nedumerit.

— De unde e? întrebă el în cele din urmă.

— De-aici din cartierul nostru, îi răspunse același bărbat, clătinînd şi el din cap cu tristețe. Cum, nu-l cunoști? Nu-ți aduci aminte de domnul Ahmad Abd el-Gawad?

Nu părea că-şi aminteşte. Mai aruncă o privire spre sicriu apoi își continuă drumul său fără țintă.

38

Casa s-a schimbat mult de cînd a plecat stăpînul de lîngă mine. Nu mai e casa în care am trăit împreună cu el mai bine de cincizeci de ani. Nu aud în jurul meu decît bocete. Khadiga nu se mai desparte de mine; ea e inima mea plină de tristețe şi de amintiri, e inima tuturor inimilor, mi-e fiică şi soră şi de multe ori chiar mamă. De obicei, plîng pe furiş cînd rămîn singură, căci e de datoria mea să-i îmbărbătez, să-i ajut să uite. Nu pot rămîne indiferentă văzîndu-i trişti şi mi-e teamă – Doamne ferește! – că tristețea poate lăsa urme adînci în sufletele lor. Dar cînd rămîn singură, nu-mi mai găsesc alinare decît în plîns şi mă tîngui pînă simt că mi-a secat izvorul lacrimilor. Dacă intră peste mine *umm* Hanafi şi mă găseşte plîngînd, încerc s-o alung şi eu cum pot: „Lasă-mă-n pace, Allah să fie milostiv cu tine!". „Cum să te las în pace, stăpînă, cînd eşti în halul ăsta? îmi răspunde ea. Eu te cunosc mai bine ca oricine... Ştiu cît de credincioasă eşti, stăpînă!... Mai credincioasă decît toți... şi numai de la tine trebuie să învățăm ce-i consolarea şi supunerea față de voința lui Allah..." Frumoase vorbe, *umm* Hanafi, dar cum să le mai priceapă o inimă sfîşiată ca a mea? Nu-mi mai găsesc nici un rost pe lumea asta. De fiecare clipă se leagă amintirea stăpînului. El a fost tot rostul zilelor şi vieții mele. Cum aş putea s-o mai suport cînd nu mai văd nici umbra lui? Eu sînt cea dintîi care propune schimbarea în rînduielile casei. Întîi, schimbarea dormitorului

atît de scump amintirii. Ce pot să fac, de vreme ce provoacă numai regrete și tristeți! Cum intră cineva, i se opresc privirile asupra locului gol și izbucnește în plîns. Adevărat că stăpînul meu merită toate lacrimile ce curg pentru el, dar nu mai pot îndura să-i văd suferind. Mă tem pentru inimile lor plăpînde și încerc să-i consolez așa cum face *umm* Hanafi cu mine. Din pricina asta am scos și mobila veche din dormitor și m-am mutat în camera Aișei. Ca să-i risipesc teama din suflet, am mutat acolo și mobila din salon și mangalul pentru cafea, în jurul căruia ne strîngem ca să bocim. Am ajuns să nu ne mai intereseze nimic în afara drumurilor la cimitir. Supraveghez chiar eu prepararea pomenii. Am renunțat aproape la toate îndatoririle mele, lăsîndu-le în seama lui *umm* Hanafi. Nu mi-a rămas decît pregătirea pomenii. O pregătim împreună, în vreme ce bocim și ne aducem aminte de zilele frumoase. Ea este întotdeauna alături de mine cu sufletul și cu mintea. Ieri a venit vorba de nopțile Ramadanului și s-a pomenit aducîndu-și aminte cum petrecea stăpînul... Se trezea dis-de-dimineață și pleca după ce se ridica soarele bine pe cer. Nu se mai întorcea decît a doua zi, cînd începeau să mijească zorile. Mi-am amintit și eu cum alergam la balconul zăbrelit pentru a privi trăsura cu care se întorcea și ciuleam urechile la rîsul prietenilor lui, care s-au dus unul după altul la îndurarea lui Allah, așa cum s-au dus și zilele frumoase, și tinerețea, și sănătatea noastră. Doamne, ajută-le copiilor mei să aibă parte de viață lungă și de bucurii multe. Azi-dimineață am văzut pisica noastră adulmecînd podeaua sub pat, unde își alăptase puii pe care i-am luat și i-am dat vecinilor. Doamne, tabloul ăsta mi-a sfîșiat inima descumpănită și îndurerată. L-am rugat pe Allah din adîncul sufletului, Aișa, să-ți dăruiască răbdare. Sărmană fata mea! Nu-i ajungea suferința pricinuită de moartea fiicei, a celor doi băieți și a soțului ei... Acum trebuie să mai sufere și pentru pierderea tatălui. Și ce aprinse sînt lacrimile! Am

gustat și eu amărăciunea despărțirii de copilul meu și inima mi-a sîngerat. Iar acum l-am pierdut pe stăpînul care însemnase totul pentru viața mea. Nu mi-a mai rămas nimic decît să pregătesc pomana sau s-o primesc pe cea din Es-Sukkariyya și din Qasr eș-Șawq. Asta-i tot ce mi-a mai rămas. Nu, fiule! Tu caută-ți un alt loc, nu sta în preajma noastră, ca să nu te copleșească și pe tine tristețea. Nu înțeleg de ce ești atît de deprimat. Tristețea n-a fost creată pentru bărbați! Bărbatul nu este în stare să ducă în spate și poverile casei, și tristețea în același timp. Mai bine du-te în dormitorul tău și consolează-te citind, așa cum făceai de obicei! Sau du-te la prietenii tăi și distrează-te, căci așa se-ntîmplă de cînd lumea și pămîntul – toți trebuie să se despartă de cei dragi... Dacă s-ar lăsa pradă tristeții, n-ar mai rămîne pe fața pămîntului nici o ființă vie. Eu nu sînt îndurerată așa cum îți închipui tu. Credincioșii nu trebuie să fie triști!... Dacă o să vrea Allah, o să trăim și-o să uităm, căci fără voia lui nu găsim cale de întîlnire cu cei care s-au săvîrșit înaintea noastră... Așa îi spun fără-ncetare și fac tot ce pot ca el să creadă că m-am alinat. Dar nu mai pot să fiu la fel cînd mă întîlnesc cu Khadiga – inima vie a casei noastre! Cînd o văd jelindu-se mă pierd cu firea și nu-mi mai pot stăpîni lacrimile. Aișa mi-a povestit că l-a văzut pe tatăl ei în vis; se ținea cu o mînă de brațul Na'imei și cu cealaltă de brațul lui Muhammad și-l purta pe Osman pe umeri. I-a spus că el și copiii sînt bine. Iar cînd l-a întrebat despre taina ferestrei din cer, s-a mulțumit s-o mustre cu privirea, fără să rostească vreun cuvînt. Pe urmă mi-a cerut să-i tălmăcesc visul. În ce încurcătură ai pus-o pe mama ta, Aișa!... I-am răspuns că cel drag, care s-a petrecut din lumea noastră, se gîndește la ea și-a vizitat-o în vis și i-a adus și pe copii ca să se bucure de vederea lor. Și nu se cuvine să fie tristă, ca să nu le tulbure seninătatea! Aș vrea să se poată întoarce timpul de odinioară, Aișa, chiar și numai pentru un ceas!... Într-o zi i-am chemat pe Yasin

și pe Kamal aproape de mine și i-am întrebat: „Ce facem cu lucrurile astea atît de scumpe rămase de la tata?". „Eu iau inelul care se potrivește perfect pe degetul meu, a hotărît Yasin. Kamal să ia ceasul, iar *misbaha*[1] s-o păstrezi dumneata, *nina*..." Dar *gubbe*-le și caftanele?... Am rostit numele șeicului Mitwalli Abd es-Samad – singura amintire care ne-a mai rămas din vremurile dragi de demult... „Bătrînul nu mai e în toate mințile și pînă una-alta nici n-ai de unde să-l iei", a bîiguit Yasin. „Nici nu și-a mai adus aminte de tata. A uitat de el. S-a îndepărtat de cortegiu nepăsător", a adăugat și Kamal, încruntîndu-se. „Ce ciudat! Cînd s-a întîmplat asta? am întrebat eu nedumerită. Știți cît de mult ținea stăpînul la el. A întrebat ce-o mai fi făcînd pînă în ultimele zile ale vieții. Într-adevăr, n-a prea mai dat semne de viață în vremea din urmă și nu-l mai văzuse decît o dată sau de două ori după noaptea nunții Na'imei... " Dar, Doamne! unde-i Na'ima și unde-i toată povestea aceea?! În cele din urmă, Yasin a propus ca hainele să fie date de pomană curierilor de la biroul lui și oamenilor de serviciu de la școala lui Kamal. Nimeni nu se va bucura mai mult pentru ele decît niște săraci ca ei, care se vor ruga lui Allah să fie îndurător cu stăpînul. Cît despre *misbaha*, n-o voi lăsa din mînă decît în clipa cînd mă vor lăsa zilele. Singurul lucru pe care-l mai fac cu plăcere este vizitarea mormintelor, în ciuda mîhnirii pe care mi-o stîrnesc. N-am părăsit obiceiul ăsta din ziua cînd s-a mutat acolo martirul nostru scump. Din clipa aceea, mormîntul a devenit pentru mine ca oricare din odăile casei noastre, cu toate că se află tocmai la marginea cartierului. Mormîntul ne reunește pe toți, întocmai cum ne reunea pe vremuri întîlnirea cafelei. Khadiga

---

1. Cuvînt cu originea în rădăcina *sabaha* „a slăvi (pe Allah)", prin care este desemnat rozariul, întrucît după fiecare mărgea trecută printre degete ar trebui rostită formula de preamărire *Allahu akbar* – „Allah este cel mai mare".

plînge și se tînguie pînă ce o răzbește oboseala. Pe urmă ni se poruncește să păstrăm tăcere și ascultăm smeriți psalmodierea unor versete din Coran. Bărbații se lasă prinși la vorbă, încercînd să uite de tristețe și-atunci mă bucur și eu. Ridwan, Abd el-Mun'im și Ahmad stau îndelung la taifas și din cînd în cînd se mai amestecă și Karima în vorbă. Ba cîteodată se simte ispitit și prinde grai și Kamal, îndulcind atmosfera mohorîtă. Abd el-Mun'im se interesează de unchiul său Fahmi care a căzut ca un martir și Yasin se apucă să-i povestească, reînviind amintirea zilelor de demult. Atunci simt cum mi se strînge inima și nu știu cum să fac să-mi ascund lacrimile. De multe ori l-am întrebat pe Kamal de ce este abătut. „Chipul lui nu-mi părăsește gîndurile nici o clipă. Îl văd întruna zbătîndu-se în ghearele morții. Măcar să fi avut parte de-un sfîrșit mai ușor", îmi răspunde băiatul meu și mai întunecat. „Trebuie să te străduiești să uiți lucrurile astea", încerc eu să-l povățuiesc. „Cum să le uit?" mă întreabă. „Prin credință", îi răspund. Odată l-am surprins lăsîndu-se furat pe aripa unui zîmbet trist și m-am pomenit cu el destăinuindu-se: „Mai demult mă temeam nespus de el, dar în ultima vreme mi s-a părut un alt om, un prieten apropiat... fermecător... delicat... neînchipuit de bun... N-am mai cunoscut un alt bărbat care să-i semene... ". Pe Yasin, în schimb, îl podidea plînsul de fiecare dată cînd îl năpădeau amintirile... Kamal este tot timpul înnegurat și tăcut, pe cînd Yasin – cu toate că e un mal de om – pornește să bocească întocmai ca un copil. „A fost singurul om pe care l-am iubit cu adevărat în viața mea. Strașnic bărbat!", mi-a spus odată printre lacrimi. Într-adevăr, pentru el a fost și tată, și mamă. N-a găsit dragoste și înțelegere decît la el. Chiar și în momentele cînd l-a necăjit mai tare, s-a arătat nespus de îngăduitor cu el. Nu pot să uit ziua în care m-a iertat pe mine și mi-a îngăduit să mă întorc din nou în casa lui. Atunci s-au adeverit vorbele mamei, Allah s-o ierte! Mă îndemnase tot timpul la răbdare,

zicîndu-mi că stăpînul nu e în stare să se despartă de mama copiilor lui. Aşa cum ne reunea dragostea pentru el pe vremuri, astăzi ne reuneşte amintirea lui. Casa noastră primeşte şi alţi musafiri, dar eu nu mă simt cu inima împăcată decît atunci cînd îi văd în jurul meu pe Khadiga şi pe Yasin împreună cu vlăstarele lor. Chiar şi pe chipul Zenobei se poate citi durerea sinceră! Într-o bună zi, m-am pomenit cu drăgălaşa de Karima îmbrăţişîndu-mă şi invitîndu-mă să mă mut cu ei în casă. „Vino la noi, bunico!... E sărbătoarea *mawlid*[1]-ului lui Husein şi la noi sub fereastră o să vezi toată ziua cercuri de *zikr*[2]. Ştiu că-ţi place să priveşti la ele... " „Fetiţa mea, bunica ta nu ştie să doarmă decît în casa ei", i-am răspuns eu, sărutînd-o cu duioşie. Se vede că ea nu cunoaşte rînduiala veche din casa bunicului. Cîte amintiri minunate mi-au rămas din vremurile acelea! Pentru mine lumea se sfîrşea pe atunci la grilajul balconului. Acolo îl aşteptam pe stăpînul meu tîrziu după miezul nopţii sau înainte de faptul zilei. Era atît de vînjos, că se cutremura pămîntul cînd cobora din trăsură. Iar cînd intra pe uşă, se umplea întreaga odaie. Obrajii-i strigau de sănătate şi ochii-i străluceau de dragoste de viaţă. Astăzi nu se mai întoarce

---

1. La început, musulmanii nu au sărbătorit decît *mawlid*-ul, ziua de naştere a profetului Muhammad. Cu trecerea timpului, au început să fie celebrate şi zilele de naştere ale altor sfinţi şi martiri ai islamului (îndeosebi a lui Al-Husayn). În Egipt, aceste sărbători au devenit parte componentă a religiei populare. Ritualul *dhikr*-ului este unul dintre elementele de bază ale *mawlid*-ului şi ale altor sărbători religioase şi populare.
2. Practică rituală răspîndită mai ales în Egipt. Participanţii – îndeosebi membri ai diverselor confrerii mistice – se adună în cercuri şi rostesc (*dhikr*, *zikr* înseamnă „rostire") unele formule religioase sau poeme mistice însoţite de mişcări ritmice şi de o tehnică particulară de respiraţie, care conduc în unele cazuri la starea de transă.

şi n-o să-l mai văd niciodată întorcîndu-se. Înainte de a se prăpădi, se ofilise, retrăgîndu-se în odaia lui pe care n-o mai părăsea. Se uscase aşa de tare, că putea fi ridicat cu o singură mînă. Mîhnirea din sufletul meu nu se va mai stinge în veac de veac. „Nepoţii ăştia n-au plîns deloc după bunicul lor! Ei nu ştiu ce-i tristeţea!“, se zburlise Aişa într-o zi cu înverşunare. „Ba au plîns şi ei, dar ce să-i faci? Sînt nişte copii şi Allah are grijă de cei mici ca să nu-i doboare tristeţea...“, încercasem eu să-i apăr. „Uită-te la Abd el-Mun'im, a insistat ea, îndîrjindu-se. Este aşa de spornic la vorbă, că nu mai lasă rînd nimănui! Nu i-a păsat prea mult nici de fata mea. A uitat de ea una-două, ca şi cînd nici n-ar fi existat.“ „Ba a suferit cumplit, încercasem eu să protestez, şi-a plîns îndelung, dar tristeţea bărbaţilor e altfel decît tristeţea femeilor şi, pe urmă, nu uita că nici o altă inimă nu e ca inima de mamă!... Cine nu uită, Aişa? Aşa se întîmplă de cînd lumea! Pînă şi nouă ne place să mai tragem uneori cu urechea la discuţia lor. Ba mai şi zîmbim cîteodată. Şi într-o bună zi o să ne trezim că ni s-au uscat lacrimile... Fahmi unde este? Nu vezi că aproape am şi uitat de el?“ „De ce nu mai mergi la El-Husein, stăpînă?“, mă întrebase într-o bună zi *umm* Hanafi. „Nu mai vreau să mai văd nici un lucru la care am ţinut, i-am răspuns eu. N-o să mă mai duc să-l vizitez pe Domnul meu decît în clipa cînd mi se va vindeca rana...“ „Şi crezi că o să ţi se vindece rana dacă nu mergi să-l vizitezi?“ Aşa-mi poartă *umm* Hanafi de grijă! Acum e gospodină în casa noastră. Dacă n-ar fi ea, nu ştiu ce-am face şi cum ne-am descurca. Doamne, Tu eşti Dumnezeul tuturora, Tu ne eşti judecător şi nimeni nu poate fugi de judecata ta şi la tine vin şi mă închin! Aş fi vrut să-l fi ţinut pe stăpînul meu în putere pînă la capătul zilelor. Nimic nu m-a îndurerat mai mult ca şederea lui forţată în casă. Tocmai el, care iubea atît de mult viaţa şi pentru care lumea părea neîncăpătoare!... Nu mai era în stare să-şi facă nici rugăciunea... Probabil că inima lui

slăbită nu s-a simțit niciodată mai îndurerată ca în clipele în care s-a văzut purtat pe brațe ca un copil... Iată de ce nu mai contenesc lacrimile mele și de ce nu mă mai părăsește mîhnirea.

39

— O să-mi iau inima în dinți și-o să cer mîna verișoarei mele Karima, declară Abd el-Mun'im pe neașteptate, fără nici o legătură cu subiectul conversației.

Ibrahim Șawkat ridică ochii spre fiul său, măsurîndu-l cu atenție și uimire în același timp. Ahmad, dimpotrivă, lăsă capul în jos, surîzînd ironic, ca și cînd s-ar fi așteptat de mult să audă o asemenea declarație de la fratele său. Khadiga scăpă din mînă șalul pe care-l tricota și-l fixă cu ochii măriți, ca și cînd nu i-ar fi venit să-și creadă urechilor.

— Ce-a zis? întrebă încurcată și întorcîndu-se către soțul ei.

— Am zis că o să-mi iau inima în dinți și-o să cer mîna verișoarei mele Karima, repetă Abd el-Mun'im cu voce apăsată. Nu ne mai înțelegem?

— Dar nu mai există bună-cuviință pe lumea asta? îl mustră Khadiga, întinzînd mîinile acuzator spre el. Crezi că e momentul potrivit să vorbești acum despre însurătoare? Indiferent cine-i fata la care te gîndești!

— Eu cred că nu e niciodată nepotrivit să ceri mîna unei fete, îndrăzni Abd el-Mun'im, zîmbind, fără să simtă nici cea mai mică mustrare.

— Și bunicu-tău? întrebă Khadiga indignată. Apoi, uitîndu-se speriată, cerînd ajutor din priviri cînd la Ahmad, cînd la Ibrahim: Ați mai auzit așa ceva pîn-acum?

— Mă logodesc și-atît! se repezi Abd el-Mun'im ofensat. Nu e vorba nici de căsătorie, nici de nuntă... Au trecut exact patru luni de cînd s-a stins bunicul...

— Dar Karima este încă o copilă, îl întrerupse Ibrahim Şawkat, aprinzîndu-şi o ţigară. Înfăţişarea o arată într-adevăr mai mare decît vîrsta ei, dar...

— Are cincisprezece ani, preciză Abd el-Mun'im. Şi contractul de căsătorie n-o să fie scris mai devreme de-un an...

— Şi de unde ştii aşa de bine amănuntele astea? Ţi-a arătat Zenoba *hanem* certificatul de naştere? îl întrebă Khadiga cu ironie şi obidă în glas.

Ibrahim şi Ahmad izbucniră în rîs, dar Abd el-Mun'im nu se pierdu cu firea şi insistă mai departe:

— N-o să se întîmple nimic mai devreme de-un an. Şi atunci va fi trecut un an şi jumătate de la moartea bunicului, iar Karima va fi ajuns la vîrsta căsătoriei.

— Dacă tot trebuie să aştepţi atît, de ce să ne legăm la cap de-acum?

— Nu văd nici o nenorocire dacă anunţăm logodna de pe-acum.

— Ţi-e teamă că se acreşte logodna, dac-o s-o mai amîni încă un an? îl luă Khadiga peste picior.

— Te rog!... Te rog, mamă, să încetezi cu glumele!...

— Ar fi mai mare ruşinea dacă s-ar întîmpla una ca asta, se zborşi Khadiga, uitînd de glumă.

— Dacă te gîndeşti la bunica, o să stau eu de vorbă cu ea, zise Abd el-Mun'im cît putu mai calm. Cred că ea va fi mai înţelegătoare ca tine. Doar ea e bunica mea şi-a Karimei în acelaşi timp...

— Ba să ne fie cu iertare! Ea nu e nici un fel de bunică pentru Karima! Habar n-ai ce spui, se burzului Khadiga.

Abd el-Mun'im se încruntă neputincios şi renunţă să i se mai împotrivească.

— Chestiunea este doar de moment, interveni tatăl, împăciuitor ca întotdeauna. Cred că s-ar cuveni să mai aşteptăm un pic.

— Adică vrei să spui că tu n-ai nici o altă obiecţie în afară de moment? ţipă Khadiga şi mai furioasă, vărsîndu-şi focul pe soţul ei.

— Da' ce, ar mai putea exista şi alte obiecţii? întrebă Abd el-Mun'im, făcînd pe naivul.

Khadiga se apucă din nou de croşetat şi nu-i mai răspunse.

— Karima e fiica fratelui tău Yasin, nu-i aşa? se încăpăţînă Abd el-Mun'im să continue o discuţie nedorită de nimeni.

— E fiica fratelui meu, într-adevăr, dar s-ar cădea să-ţi aminteşti şi cine-i mamă-sa! izbucni Khadiga cu indignare, lăsînd iarăşi şalul deoparte.

Se uitară unul la altul pieziş.

— Mama ei este soţia fratelui tău! izbucni Abd el-Mun'im furios.

— Ştiu foarte bine lucrul ăsta şi nu pot decît să-l regret! zise Khadiga cu glasul sugrumat de efort şi de indignare.

— Trecutul la care te gîndeşti tu a fost de mult uitat... Cine-şi mai aduce aminte de el? Acum e o doamnă respectabilă ca şi tine!

— Nu-i ca mine şi n-o să fie ca mine în vecii vecilor! i-o tăie scurt.

— Nu pricep ce ai să-i reproşezi! O ştiu de cînd eram copil ca fiind o doamnă onorabilă, în adevăratul sens al cuvîntului. Omul, dacă s-a pocăit şi a luat-o pe calea cea dreaptă, nu-i mai reproşează nimeni ce-a făcut înainte şi nu-i mai pomeneşte de-asta decît...

Părăsit de curaj, îşi înghiţi ultimele vorbe.

— Aşa?! izbucni Khadiga din nou. Bine-ţi stă s-o jigneşti pe mamă-ta şi să iei apărarea acestei femei care ţi-a sucit mintea. Abia acum îmi dau seama ce se ascundea în dosul invitaţiilor repetate la zaiafeturile din Qasr eş-Şawq. Acum cînd ai căzut în laţ...

Abd el-Mun'im privea derutat şi mînios cînd la tată-său, cînd la Ahmad, ca şi cînd ar fi vrut să-i cheme în ajutor.

— E frumos să vorbim aşa despre rudele noastre? Voi ce părere aveţi? îi întrebă direct, văzînd că n-au de gînd să se amestece în discuţie.

— Nu-i nevoie de-atîta vorbărie, îşi spuse Ibrahim părerea, căscînd. Mai devreme sau mai tîrziu, Abd el-Mun'im

tot trebuie să se însoare. Știi foarte bine că și tu dorești lucrul ăsta. Iar Karima e fata noastră... e drăguță... n-are nici un cusur. Nu cred că e cazul să căutăm gîlceavă cu tot dinadinsul.

— Tu, mamă, ești prima care vrea să-l știe pe unchiul Yasin cu inima împăcată, adăugă și Ahmad.

— Toți sînteți împotriva mea și vă uniți ca de obicei! izbucni Khadiga și mai îndîrjită. Și nu aveți nici un alt temei în afara faptului că Yasin mi-e frate. Într-adevăr, Yasin mi-e frate, dar greșeala lui cea mai mare a fost că n-a știut cum să se căpătuiască în viață... Și cred că de la el a moștenit nepotul lui firea asta ciudată...

— Dar, după cîte știu eu, dumneata ești foarte bună prietenă cu soția unchiului meu, remarcă Abd el-Mun'im, ridicînd sprîncenele întrebător. Dacă vă vede cineva cum stați de taină, își închipuie că sînteți surori.

— N-am abilitatea lui Allenby[1]... Dar să știi că dacă nu mi-ar fi păsat de Yasin și-ar fi fost numai după mine, femeia asta nu mi-ar fi călcat pragul casei. Și uite care-a fost rezultatul îngăduinței mele. Ți-a furat mintea cu invitațiile ei la petreceri și cu prefăcătoria ei. Asta-i răsplata!

— Ce mai atîta vorbărie! Te logodești cu ea, după voia inimii! îl îndemnă Ahmad, obosit și plictisit în același timp de firea complicată a mamei lui. Mama are gura mare și un suflet foarte bun...

— Bravo, băiete! exclamă Khadiga, rîzînd nervos. Ai căpătat și tu glas! Cînd e vorba de religie și de politică nu vă înțelegeți niciodată, dar împotriva mea v-ați unit numaidecît.

---

1. Edmund Henry Hynman Allenby (1861-1936), feldmareșal britanic. În martie 1919 a fost numit înalt comisar extraordinar al Marii Britanii în Egipt, într-o perioadă de profunde frămîntări politice. Încercînd să potolească tulburările din această țară, el a solicitat autorităților de la Londra începerea de negocieri în legătură cu viitorul Egiptului, în urma destrămării Imperiului Otoman după Primul Război Mondial, tratative care însă n-au ajuns la rezultate concrete.

— Mamă, eu știu foarte bine cît de mult ții la unchiul Yasin și sînt convins că și tu o socotești pe fiica lui cea mai potrivită mireasă, continuă Ahmad vesel. Eu știu însă și care-i nenorocirea. Tu ai prefera o mireasă străină, ca să-ți poți exercita în voie atributele de soacră, adică s-o poți urgisi cum vrei... Ei bine, fii liniștită că-ți voi împlini eu dorința asta! O să-ți aduc eu o mireasă străină de casa și de familia noastră, ca să-ți stingi focul.

— N-o să mă mir dacă o să mă pomenesc că-mi vii mîine-poimîine cu o dansatoare!... Ce v-a apucat de rîdeți? Dacă fratele tău, care-i un șeic musulman, vrea să se însoare cu fata unei cîntărețe, la ce să mă pot aștepta de la un păgîn ca tine?

— Dar chiar c-avem nevoie și de-o dansatoare!

— Aah! Dar Aișa – Doamne! – ce-o să zică ea de toată povestea asta? se întrebă Khadiga, ca și cînd și-ar fi adus aminte pe neașteptate de un lucru foarte însemnat și neplăcut.

— Ce să zică, mamă? Doar au trecut patru ani de cînd s-a prăpădit soția mea. N-o vrea să rămîn văduv toată viața! protestă Abd el-Mun'im.

— Să nu facem din țînțar armăsar, se amestecă Ibrahim Șawkat, sîcîit și deranjat din liniștea lui confortabilă. Lucrurile sînt cu mult mai simple, după părerea mea: Karima e fata lui Yasin, iar Yasin, așa cum e fratele Khadigăi, e și fratele Aișei... Și asta mi se pare de-ajuns! Of! Toate sînt pentru voi motive de ceartă, pînă și nunțile!

Ahmad o urmări cu coada ochiului pe mamă-sa cum se ridică și părăsește salonul, vrînd să pară supărată și furioasă. Așa e toată clasa burgheză! își zise în sinea lui. Numai complexe și socoteli! Ar avea nevoie de-un psihanalist priceput și s-ar lecui de toate metehnele... Dacă aș fi avut noroc, m-aș fi putut însura înaintea fratelui meu, dar „burgheza inimii mele" a pus condiția unui salariu de cel puțin cincizeci de lire... În felul acesta inimile ajung să fie rănite din pricini care nu țin cu nimic de ele. Oare ce-ar zice Sawsan Hammad dac-ar afla de eșecul meu?

40

Atmosfera rece şi jilavă din Khan el-Khalili nu e deloc plăcută iarna şi totuşi Riyad Qildis le propusese să meargă în seara aceea la noul local, care se ridicase pe locul vestitei cafenele a lui Ahmad Abdo şi luase numele cartierului din jurul ei.

— M-a învăţat Kamal, explicase el, să alerg după locurile cele mai ciudate...

Era o cafenea nu prea mare. Faţada ei dădea spre cartierul Al-Husayn. Se întindea ca un fel de pasaj, cu mesele rînduite pe cele două laturi, şi se termina cu o terasă din lemn ce dădea spre Khan el-Khalili Nou. Cei trei prieteni se aşezară la o masă din aripa dreaptă a terasei şi porniră să soarbă din ceai şi să tragă unul după altul din narghilea.

— Mi-am luat concediu ca să mă pregătesc de plecare, anunţă solemn Ismail Latif.

— Şi vei lipsi dintre noi vreme de trei ani? întrebă Kamal cu părere de rău.

— Cred că da! Trebuie să risc! E vorba de un salariu foarte bun, pe care nu visez să-l primesc vreodată aici. Pe urmă, Irakul este tot o ţară arabă şi nu se deosebeşte prea mult de Egipt...

Va lăsa şi el un gol în urmă. Nu era chiar un prieten de suflet, dar era unul dintre camarazii simpatici din generaţia lui.

— N-au nevoie şi de traducători în Irak? se interesă Riyad Qildis rîzînd.

— Chiar ai pleca, dacă ți s-ar oferi o astfel de ocazie? îl întrebă Kamal.

— Dacă s-ar fi întîmplat mai devreme, n-aș fi șovăit, dar acum nu știu...

— Nu văd care-i deosebirea între trecut și prezent.

— Pentru tine nu-i nici o deosebire, într-adevăr, răspunse Riyad Qildis, dar pentru mine lucrurile stau cu totul altfel... Se pare că în curînd voi părăsi tagma burlacilor.

Vestea căzu ca un trăsnet și Kamal simți cum îl inundă o neliniște ciudată, fără să-i înțeleagă pricina.

— Vorbești serios? întrebă el contrariat. Dar nu te-am auzit niciodată pomenind despre așa ceva.

— Așa-i! Totul s-a petrecut ca prin minune. Cînd ne-am văzut noi ultima oară nici nu-mi trecea prin cap lucrul ăsta...

Ismail Latif se porni pe rîs de parcă ar fi repurtat o mare victorie.

— Cum adică? mai întrebă Kamal, străduindu-se să zîmbească.

— Așa cum îți spun și cum se întîmplă de obicei! Într-una din zilele trecute a venit o fată – o învățătoare – în vizită la fratele ei, care lucrează în direcția noastră, și mi-a căzut cu tronc. Am cercetat terenul și-am aflat că n-ar zice „ba".

— Numai pe amicul nostru nu-l vrăjește nimeni pe lume, remarcă Ismail, făcînd semn spre Kamal și întinzînd mîna după furtunul narghilelei.

Ismail nu pierde nici un prilej fără să-l tachineze, cu toate că toți pritenii căsătoriți consideră familia o închisoare. Dacă se va însura, probabil că n-o să-l mai vadă nici pe Riyad decît rareori. Vor rămîne prieteni doar cu numele. E un tip liniștit și plăcut, și tocmai de aceea îi vine greu să renunțe la compania lui. Cum vor trece zilele fără el? Dacă se va transforma și el așa cum s-a întîmplat cu Ismail, trebuie să-și ia adio de la toate plăcerile vieții.

— Și cînd ai de gînd să te însori?

— Cel mai probabil, iarna viitoare...

Parcă i-ar fi fost sortit să-și piardă prietenii cei mai buni, unul după altul!

— Atunci vei fi un alt Riyad, cu totul alt om, nu-i așa?

— Dar de ce? Cred că greșești foarte tare gîndind așa...

— Greșesc? repetă Kamal într-o doară, neștiind cum să-și ascundă neliniștea.

Sufletul lui Riyad caută astăzi întruna și nu-l satisface nimic, iar buzunarele sale se mulțumesc și cu puțin. Un bărbat însurat nu va putea niciodată să-și îndestuleze buzunarul și nici nu va mai găsi vreo ocazie să guste plăcerile vieții...

— Ciudată părere ai tu despre căsătorie! Dar să știi că eu nu ți-o împărtășesc!

— Uită-te la Ismail, care e constrîns de nevoi să plece în Irak. Sigur că nu-i nimic de rîs în asta... Mi se pare foarte firesc, ba e chiar un act de bravură. În același timp, nu e deloc plăcut să nu poți să faci ce-ți place. Grijile vieții te vor copleși pînă peste cap. N-o să te mai gîndești decît la modul în care îți cîștigi existența și-o să-ți calculezi tot timpul de care dispui în piaștri și millime...[1] Și toată poezia s-a dus pe apa sîmbetei...

— Închipuiri izvorîte din teamă! conchise Riyad, ridicînd din umeri cu nepăsare.

— Dragul meu, tu habar n-ai ce-nseamnă un cămin și să fii tată, se amestecă Ismail Latif. Tu n-ai cunoscut pînă astăzi ce este viața cu adevărat.

S-ar putea să aibă dreptate. Cine știe? Și dacă e adevărat, înseamnă că viața lui e o tragedie lipsită de sens. Dar atunci, ce-i fericirea? Și ce-ar dori el de fapt? Lucrul cel mai trist este însă amenințarea cumplită de a rămîne din nou singur, așa cum s-a întîmplat după dispariția lui Husein Șaddad din viața lui. Dacă ar fi cu putință, ar vrea să-și găsească și el o soție, dar să aibă chipul Atiyyei și

---

1. Subunități monetare; piastrul este egal cu a suta parte, iar millima – cu a mia parte din lira egipteană.

spiritul lui Riyad. Asta ar vrea de fapt! Chipul Attiyei și spiritul lui Riyad într-o singură ființă cu care să-și împartă zilele! Ar scăpa atunci de singurătate pentru totdeauna.

— Hai să lăsăm discuția asta plictisitoare și fără rost, interveni Riyad, agasat. Eu am rezolvat problema și-acum este rîndul tău... Au loc evenimente politice mult mai importante care ar trebui să ne intereseze.

Kamal era întru totul de acord, dar nu-și putea reveni din starea de perplexitate și primi ideea prietenului său cu o nepăsare evidentă, fără să spună o vorbă.

— En-Nahhas a vrut să se răzbune pentru demiterea din decembrie 1937, intră Ismail direct în miezul problemei. A luat palatul Abidin[1] cu asalt, sprijinit de tancurile britanice!

Riyad șovăi puțin, vrînd să afle și părerea lui Kamal, dar cum acesta nu se simțea în stare să vorbească, renunță și întrebă, încruntîndu-se:

---

1. La 23 iunie 1940, cabinetul condus de Ali Mahir a demisionat, ca urmare a împotrivirii faţă de ideea intrării Egiptului în război împotriva Italiei. Mustafa en-Nahhas a refuzat să alcătuiască un guvern naţional şi la 28 iunie 1940 formarea cabinetului a fost încredinţată unei personalităţi politice independente – Hasan Sabri. Guvernul alcătuit de el a inclus reprezentanţi ai Partidului Liberalilor Constituţionalişti, ai Partidului Saadist, ai Partidului Naţional, alături de un număr de personalităţi independente. Au avut loc discuţii în legătură cu intrarea Egiptului în război. Nemulţumiţi de refuzul lui Hasan Sabri, saadiştii s-au retras din guvern şi primul ministru a completat locurile vacante cu personalităţi independente, astfel încît trei pătrimi din membrii cabinetului nu erau încadraţi în nici un partid politic. În urma decesului lui Hasan Sabri, survenit la 15 noiembrie 1940, preşedinţia guvernului este încredinţată lui Husein Sirri, personalitate independentă şi mai obscură decît predecesorul său, dar numirea sa a fost agreată atît de englezi, cît şi de palat. La sfîrşitul anului 1941 saadiştii acceptă să facă parte din acest guvern. În condiţiile războiului, situaţia

— Răzbunare? Lucrurile nu stau cîtuşi de puţin aşa cum le vezi tu!

— Dar care-i atunci adevărul?

Riyad îl privi insistent pe Kamal ca şi cînd l-ar fi îndemnat să vorbească. Cum acesta continua să tacă, se văzu obligat să răspundă tot el:

— En-Nahhas nu-i omul care să încerce să revină la putere uneltind împreună cu englezii. Ahmad Mahir e nebun! El a trădat poporul şi s-a coalizat cu regele! Apoi, a încercat să-şi ascundă poziţia precară prin declaraţia stupidă făcută în faţa ziariştilor...

Din nou privi întrebător spre Kamal, curios să-i afle părerea. Conversaţia reuşi în cele din urmă să-i captiveze interesul, dar, fără să-şi dea seama care-i motivul, Kamal simţi o dorinţă neaşteptată şi copilăroasă de a-l contrazice pe Riyad.

— Este în afara oricărei îndoieli că En-Nahhas a salvat situaţia. Nu am nici un dubiu că este un patriot adevărat. Nu se poate schimba la vîrsta asta într-un trădător de dragul redobîndirii unei funcţii pe care a avut-o cu cinci-şase ani în urmă... Dar mă întreb dacă atitudinea lui a fost cea mai potrivită.

— Tu te îndoieşti de toate! Şi care-ar fi fost aici, mă rog, soluţia potrivită, după tine?

— Nu trebuia să accepte cabinetul şi să cedeze în faţa ultimatumului britanic, nici în ruptul capului!...

---

economică a ţării se înrăutăţeşte în mod sensibil. Au loc demonstraţii de stradă. La 2 februarie 1942, Husein Sirri nu mai poate face situaţiei şi-şi prezintă demisia. La 4 februarie, englezii asediază palatul Abidin cu tancurile şi cer regelui Faruq să-l numească pe Mustafa en-Nahhas prim-ministru şi să-i satisfacă toate cererile. Actul respectiv a fost apreciat ca o încălcare a prevederilor Tratatului din 1936 şi ca un amestec brutal în treburile interne ale ţării. În martie 1942 au fost organizate alegeri legislative cîştigate de *Wafd* cu o mare majoritate.

— Nici chiar dacă regele ar fi fost detronat şi conducerea ţării ar fi trecut în mîinile unui guvernator militar britanic?

— Nici măcar atunci!

— Noi ne înnădim la vorbă şi ne amuzăm în faţa narghilelei, iar omului politic îi revine o mare răspundere! protestă Riyad răspicat şi oftă adînc. Nu-i vremea de şagă! Cum ar fi putut En-Nahhas să accepte ca regele să fie detronat şi ţara să fie cîrmuită de un militar britanic, în condiţiile şi aşa prea delicate ale războiului? Şi dacă vor ieşi victorioşi aliaţii – şi trebuie să avem în vedere şi eventualitatea asta – ar însemna să ne numărăm în rîndurile celor învinşi. Politica nu-i idealism poetic, ci un realism chibzuit.

— Eu stărui să am încredere în En-Nahhas. Poate că a greşit, dar nu i-o pot lua în nume de rău şi nu pot spune că ar fi complotat sau că ar fi trădat...

— Vinovaţi sînt cei care nu iau lucrurile în serios şi vin în întîmpinarea fasciştilor, sărind în spinarea englezilor. Îşi închipuie că fasciştii ne-ar respecta independenţa? Nici vorbă! Nu există un tratat între noi şi englezi? Demnitatea impune să ne respectăm cuvîntul dat. Nu sîntem democraţi? Nu ne interesează ca democraţia să înfrîngă fascismul, care ne situează pe ultimul loc în ierarhia naţiunilor şi raselor, care nu urmăreşte decît să stîrnească vrajba între naţiuni, rase şi confesiuni?

— Sînt de acord cu tot ce-ai spus, dar cedarea în faţa ultimatumului britanic face ca independenţa noastră să apară o simplă iluzie...

— Ştiţi foarte bine că omul a protestat împotriva ultimatumului şi că englezii au ţinut seama de părerea lui.

— Acela a fost protest? întrebă Ismail, rîzînd sarcastic.

Dar schimbă tonul numaidecît, urmînd foarte serios:

— De fapt eu sînt de acord cu ceea ce a făcut el. Dacă aş fi fost în locul lui, aş fi procedat absolut la fel. A fost înlăturat, cu toate că avea majoritatea de partea lui, a fost umilit, dar a ştiut să se răzbune ca un bărbat adevărat.

Independența nu-i decît o vorbă goală! Ăsta-i adevărul! De ce am fi acceptat să fie detronat regele? Ca să ne cîrmuiască un guvernator militar britanic?!

Riyad se posomorî şi mai tare. Kamal, în schimb, zîmbi şi comentă ca pentru sine:

— Au greşit alţii şi trebuie să tragă ponoasele En-Nahhas. Nu încape discuţie că el a salvat situaţia. A salvat şi tronul, şi ţara. Dar abia la sfîrşit o să ne dăm seama cum era mai bine. Dacă la sfîrşitul războiului englezii îi vor recunoaşte meritul, atunci n-o să-şi mai aducă nimeni aminte de 4 februarie.

— Dacă îi vor recunoaşte meritul! sublinie Ismail ironic, bătînd din palme impacientat să li se aducă tăciuni pentru narghilea. Eu îţi spun de pe-acum că englezii se vor debarasa de el cu prima ocazie, fără s-aştepte nici măcar terminarea războiului!

— Este un bărbat care şi-a asumat cu mult curaj o mare răspundere în nişte condiţii deosebit de vitrege, conchise Riyad cu convingere.

— La fel cum te-ai angajat şi tu să suporţi cea mai mare răspundere din viaţa ta! adăugă Kamal, privindu-l pe Riyad cu nostalgie.

Rîse şi Riyad. Apoi se ridică, îşi ceru scuze şi se îndepărtă cu ochii în podea.

— Săptămîna trecută, mama a avut nişte musafiri de care îţi aduci aminte fără doar şi poate, şopti Ismail cu totul pe neaşteptate, aplecîndu-se la urechea lui Kamal.

— Cine? întrebă Kamal, privindu-l în ochi curios.

— Aida! răspunse celălalt scurt şi zîmbi cu înţeles.

Numele îi sună în urechi foarte ciudat şi efectul lui brusc anulă toate emoţiile pe care s-ar fi aşteptat să le stîrnească. Pentru moment avu impresia c-ar fi venit de undeva din adîncurile sufletului său şi nu de pe limba lui Ismail. S-ar fi putut aştepta la orice, numai la asta nu. Trecură cîteva clipe fără să-şi poată alunga năuceala. Cine este Aida? Care Aida? Ce ciudat e timpul! Cît de milostiv şi cît de neîndurător! Cîţi ani au trecut de cînd

n-a mai auzit acest nume pronunțat de un străin? Trebuie să fi fost prin 1926 sau 1927... Deci șaisprezece ani! Vîrsta unui adolescent în pragul tinereții, care s-a îndrăgostit și a cunoscut deopotrivă și fericirea, și decepția! A îmbătrînit, într-adevăr! Aida?! Cum reacționează inima lui la amintirea asta? Nicicum! Un interes vag amestecat cu o emoție ciudată și nedefinită, ca și cum o mînă nevăzută i-ar atinge urma cicatrizată a unei răni vechi, de mult închisă, făcîndu-l brusc să-și amintească toate clipele primejdioase prin care trecuse cu mulți ani în urmă.

— Aida? șopti năuc.

— Da! Aida Șaddad! Nu pot să cred că nu ți-o amintești! Sora lui Husein Șaddad!...

Privirea insistentă și circumspectă a lui Ismail îl stingherea cumplit și întrebă la întîmplare, încercînd să fugă de ea:

— Husein? Ce vești mai ai despre Husein? Ce mai face?

— Cine știe?

Își dădu seama că e o prostie să încerce să fugă. Dar ce-ar putea să facă, de vreme ce simte că-i ard obrajii, în ciuda frigului de februarie?! Se trezi, fără să vrea, gîndind la o apropiere deloc poetică între iubire și mîncare. Jinduim la ea cu tot focul cînd o vedem pe masă. Apoi dorința se atenuează și dispare. După ce-a fost bine asimilată, nu mai rămîne nimic din ea. Celulele se tot înnoiesc cu trecerea timpului, ducînd cu ele ultima amintire. Trecerea timpului... ea modifică și anulează totul... Se poate întîmpla ca în adîncul sufletului omenesc să rămînă un ecou la limita dintre uitare și amintire. Un glas de demult, o adiere de parfum, o umbră pot readuce totul în zona conștientului, transformînd acel ecou într-o melodie cunoscută. Dacă n-ar fi așa, atunci cum să-și explice tulburarea care l-a cuprins? Nostalgia lui a făcut din ființa îndrăgită un simbol al iubirii, de a cărui absență îndelungată se teme uneori. Numai un simbol! Niște ruine părăsite ce amintesc de o istorie măreață!

— Am stat de vorbă cu ea pe îndelete, reluă Ismail destăinuirea. Eu, mama și soția mea. Ne-a povestit cum au fugit, împreună cu ceilalți diplomați, cînd a început grozăvia invaziei germane și cum au ajuns în Spania. De curînd au fost transferați în Iran. Ne-am amintit și zilele de odinioară și ne-am amuzat copios.

Oricum ar sta lucrurile în privința unei iubiri de mult trecute, nu poate scăpa de nostalgia care continuă să răscolească melodii nespus de triste.

— Și cum mai arată? se trezi întrebînd cu voce tare.

— Cred că are acum vreo patruzeci de ani... Ba nu! Eu sînt mai mare decît ea cu doi ani. Aida trebuie să aibă deci cam treizeci și șapte. E un pic mai plinuță decît o știi, dar la fel de grațioasă. Fața i-a rămas aproape neschimbată, doar ceva mai sobră. Are un băiat de paisprezece ani și o fată de zece.

Aida există. N-a fost o nălucă. Și nici istoria ei n-a fost o închipuire. Uneori se întîmplă să treacă doar cîteva clipe și trecutul pălește de parcă n-ar fi fost. Dar ea există. E măritată și are și copii, își amintește de trecut și se amuză copios. Cum o fi arătînd în realitate? Imaginile păstrate în memorie pălesc și ele atît de repede! Ar vrea să-și poată fixa privirea asupra acestui chip omenesc, sperînd să dezlege enigma suferinței lui de demult.

Riyad reveni și cînd îl văzu ocupîndu-și locul, avu o ușoară tresărire la gîndul că Ismail și-ar putea întrerupe povestirea. Acesta continuă însă, fără să-i dea vreo atenție lui Riyad:

— Au întrebat și de tine, firește!

Plimbîndu-și privirea de la unul la altul, Riyad pricepu că erau angajați într-o discuție care-i privea numai pe ei doi și-și văzu mai departe de narghilea. Kamal se simți vulnerabil la amănuntele povestirii lui Ismail. Întrebaseră și de el.

— Cu ce ocazie? se interesă, străduindu-se să pară cît mai puțin curios și cît mai firesc cu putință.

— A venit vorba despre grupul de prieteni de demult și cu această ocazie a întrebat și de tine. I-am spus că ești profesor la Școala Spătarului și mare filosof, că publici articole în revista *El-Fikr*, pe care n-o prea deschid, și că de altfel nici nu pricep mai nimic din ele. Pe urmă a întrebat dacă te-ai însurat și i-am spus că te încăpățînezi și rămîi credincios burlăciei.

— Ei, și ce-a zis de asta? se pomeni din nou întrebînd.

— Nu-mi mai aduc prea bine aminte, căci ajungînd la chestiunea cu pricina au schimbat subiectul...

Boala ascunsă amenință să izbucnească iar. Cel care a fost cîndva bolnav de plămîni trebuie să se ferească de frig... „Au întrebat și de tine...“ Sună la fel cu melodiile adolescenței și totuși cuvintele i-au pătruns direct în suflet... Sufletul său a mocnit ca o plantă sub un cer din care ploaia mult așteptată nu vine la timp. Simțea că îndrăgostitul de odinioară începe să guste iar melodiile amăgitoare ale iubirii. Dar primejdia nu mai e la fel de amenințătoare. I se pare că visează și se alină la gîndul că ceea ce vede nu e realitate, ci vis. Dar cît de mult ar fi vrut în clipa aceea să se întîmple o minune și s-o întîlnească doar pentru cîteva minute. Și ea să-i spună că i-a împărtășit sentimentele, măcar o frîntură dintr-o zi, și că numai diferența de vîrstă – sau cine știe ce alt motiv – nu i-a permis să se apropie de el... Dacă s-ar întîmpla minunea asta, s-ar putea consola pentru toate durerile lumii și mai vechi, și mai noi... S-ar socoti fericit și-ar uita că viața lui n-a avut nici un sens. Zadarnic. Un mort nu se mai deșteaptă din somnul lui... De ce nu se mulțumește cu uitarea? Ar fi o victorie, chiar dacă ascunde înfrîngerea. Și-ar trebui să-l consoleze gîndul că n-a fost singurul om dezamăgit pe lumea asta!

— Cînd pleacă în Iran? se interesă Kamal.

— Cred c-au și plecat. Ieri, mi se pare, sau cel puțin așa zicea cînd a fost la noi...

— A comentat cumva nenorocirea care s-a abătut asupra familiei Șaddad?

— Am evitat, vezi bine, să aduc vorba despre o chestiune ca asta și nici Aida n-a făcut nici o aluzie la ea.

— Ia uitați-vă! îi îndemnă Riyad Qildis, stupefiat de ce-i vedeau ochii.

Priviră cu toții spre aripa stîngă a terasei, unde stătea o femeie cu o înfățișare foarte bizară; trecută de șaizeci de ani, numai piele și os, cu picioarele goale, cu un *ghilbab* bărbătesc înfășurat strîns pe ea, cu o *taqiyya* de sub care nu se ivea nici un fir de păr. Fața ei acoperită cu tot felul de sulimanuri stîrnea rîsul și batjocura. Nu mai avea nici un dinte. Își plimba ochii hămesiți în toate direcțiile, implorînd mila.

— O fi vreo cerșetoare care umblă după căpătat? întrebă Riyad.

— Mai degrabă înclin să cred că e o țicnită, își dădu Ismail cu părerea.

Bătrîna se uită un timp la scaunele libere din aripa stîngă și în cele din urmă își luă inima în dinți și se așeză la o masă. Privi rînd pe rînd în ochii bărbaților care se holbau la ea, pe urmă fața ei scofîlcită se schimonosi într-un zîmbet larg și se adresă tuturor:

— Bună seara, oameni buni!

— Bună seara, *hagga*! îi răspunse Riyad binevoitor.

Izbucni într-un hohot de rîs, care-i aminti lui Ismail de El-Azbakiyya din vremurile de glorie.

— *Hagga* ai zis? se minună ea. Oi fi, dacă te gîndești la moscheea păcatelor[1]... bolborosi ea.

Rîseră toți trei de iscusitul ei joc de cuvinte.

— Comandați și pentru mine un ceai și-o narghilea și-o să vă răsplătească Allah, continuă bătrîna, prinzînd curaj.

Riyad bătu din palme insistent și comandă chelnerului să-i aducă un ceai și o narghilea.

---

1. În original, joc de cuvinte rezultat din îmbinarea *al-masgid al-haram*, care este numele moscheii sfinte din Mecca, unde *haram* înseamnă „sacru“, dar poate să însemne și „păcat“.

— Așa se nasc unele dintre povestirile mele, șopti Riyad, aplecîndu-se spre urechea lui Kamal.

— Asta-i generozitatea de odinioară, mormăi bătrîna, surîzînd fericită amintirilor. Îmbogățiți de pe urma războiului, flăcăi?

— Sărăciți din pricina războiului... îi răspunse Kamal, zîmbind. Niște bieți slujbași, *hagga*.

— Care e numele dumitale? începu s-o descoasă Riyad.

— Sultana Zabida! răspunse ea, ridicînd capul cu o mîndrie demnă să stîrnească rîsul.

— Sultană?

— Da! Sultană... Numai că mi-au murit supușii...

— Allah să fie milostiv cu ei!

— Allah să fie milostiv cu cei vii... Morților le-ajunge că se află în preajma lui... Dar voi cine sînteți, ia spuneți-mi!

Ospătarul sosi cu comanda, zîmbind îngăduitor. Apoi se apropie de masa celor trei prieteni și-i întrebă:

— O cunoașteți?

— Nu, cine este?

— Cîntăreața Zabida. Cea mai vestită cîntăreață din vremea ei. Bătrînețea și cocaina au adus-o în halul în care-o vedeți.

Kamal tresări, avînd impresia că mai auzise numele ăsta. Interesul lui Riyad Qildis spori la culme și-i îndemnă pe prieteni să se prezinte, în speranța că o să i se dezlege cumva limba.

— Ismail Latif... se prezentă Ismail primul.

— Trăiască numele! Chiar dacă e un nume care nu-mi spune nimic! bombăni cîntăreața, sorbind de zor din ceai, înainte de a apuca să se răcească.

Rîseră cu toții, iar Ismail scăpă printre dinți o sudalmă cu glas coborît, ca să nu-l audă bătrîna.

— Riyad Qildis! se auzi glasul sonor al lui Riyad.

— Ghiaur?! M-am iubit cu unul de-al vostru pe vremuri... Era negustor în El-Muski. Îl chema Yusuf Ghattas.

Bogat, nevoie mare! Îl ţineam răstignit pe pat pînă în zori...

Rîse împreună cu ei şi pe chip i se ivi bucuria amintirii. Apoi, îl întrebă din ochi şi pe Kamal, care-i răspunse după o scurtă şovăire:

— Kamal Ahmad Abd el-Gawad...

De data asta bătrîna tresări şi mîna care ducea cana spre buze se opri în aer.

— Ce-ai spus? întrebă, holbîndu-se la el.

— A spus Kamal Ahmad Abd el-Gawad, o lămuri Riyad Qildis, nerăbdător.

— Ahmad Abd el-Gawad!... mormăi ea, ca şi cînd ar fi vorbit singură, după ce trase adînc din narghilea. Dar există nenumărate nume... Ca piaştrii pe vremuri... Apoi, adresîndu-se lui Kamal: Tatăl tău e negustor în En-Nahhasin?

— Da! răspunse Kamal uluit.

Se ridică de pe scaun şi se apropie de masa lor, oprindu-se în faţa lui Kamal. După ce-l contemplă cîteva clipe, izbucni într-un rîs sonor, mult mai puternic decît ar fi fost de aşteptat de la un asemenea schelet, strigînd în gura mare:

— Tu eşti băiatul lui Ahmad Abd el-Gawad? Băiatul prietenului meu drag?... Dar nu prea semeni cu el. Nasul l-ai moştenit de la el, într-adevăr... Numai că el... Era ca o lună plină în bezna nopţii... N-ai decît să-i aduci aminte de sultana Zabida şi-o să afli destule despre mine...

Riyad şi Ismail se sufocau de rîs. Zîmbi şi Kamal, încercînd să-şi ascundă stinghereala. Abia în clipa aceea îşi aduse aminte de vechile poveşti depănate de Yasin despre tatăl lor şi cîntăreaţa Zabida.

— Şi ce mai face domnu' Ahmad? întrebă ea. N-am mai trecut de multă vreme prin cartierul vostru care m-a alungat. Acum locuiesc în El-Imam, dar tînjesc după El-Husein şi din cînd în cînd mai dau cîte o raită pe-acolo... Am fost bolnavă rău de tot şi-am zăcut săptămîni în şir. Se săturaseră vecinii de mine şi, dacă nu mă zborşeam la

ei, erau în stare să mă ducă la groapă de vie. Ce zici că mai face domnu' Ahmad?

— S-a prăpădit acum vreo patru luni, răspunse Kamal cu sfială în glas.

— Allah să fie îndurător cu el! șopti, încruntîndu-se puțin. Ce păcat! A fost un bărbat și jumătate, n-am mai cunoscut altul ca el...

Pe urmă se întoarse la locul ei și izbucni într-un rîs strident. Stăpînul cafenelei se ivi îndată în ușa terasei și făcu semn cu degetul spre ea, amenințînd-o:

— Încetează cu rîsul... Vorba ceea: i-am îngăduit să intre și-a dat buzna și cu măgarul... Mulțumește-le domnilor pentru mărinimia lor, dar pune-ți lacăt la gură, căci altfel, uite, pe-acolo-i ușa!...

Păstră tăcerea pînă cînd dispăru proprietarul, apoi se întoarse din nou spre ei și-l descusu pe Kamal mai departe:

— Ia spune-mi, și tu ești la fel ca tată-tău, ori ba? îl întrebă, făcînd un semn necuviincios cu mîna.

— El nu s-a însurat încă! răspunse Ismail printre hohote.

— Mi se pare mie că și tu ești tot un pui de lele!

Riyad se ridică, se îndreptă spre ea și se așeză pe un scaun de-alături...

— Am fost încîntați de cunoștință, sultană, dar eu aș vrea să te aud povestind ceva despre zilele de glorie ale sultanatului...

41

Nu mai rămăsese decît ceva mai puțin de o jumătate de oră pînă la începerea conferinței. Sala Iwart era aproape plină. *Mister* Roger era – așa cum spusese și Riyad Qildis – un profesor bine cunoscut, specialist în literatura shakespeariană. Se știa dinainte că va face și puțină propagandă politică la sfîrșitul conferinței, dar lucrul acesta nu mai contează atunci cînd e vorba de un conferențiar de talia lui *mister* Roger și de un subiect ca William Shakespeare. Riyad părea destul de abătut și, dacă nu l-ar fi invitat personal pe Kamal să audieze conferința, ar fi renunțat la ea cu dragă inimă. Un bărbat ca el, dominat de ideile și evenimentele politice, nu putea fi decît trist după cele întîmplate.

— Makram exclus din *Wafd*?[1] șopti el la urechea lui Kamal, fără să-și ascundă agitația și nemulțumirea. Cum este cu putință așa ceva?

Nu se dezmeticise nici Kamal după aflarea acestei știri și clătină din cap mîhnit, fără o vorbă.

— Este o rușine națională, Kamal! Nu trebuia ca lucrurile să ajungă pînă aici!...

— Așa-i, dar cine-i vinovat pentru toată nenorocirea asta?

---

1. Excluderea lui Makram Obeyd din *Wafd* a survenit în iulie 1942 ca urmare a unor neînţelegeri şi invidii între liderii organizaţiei.

— En-Nahhas! S-ar putea să fie adevărat că Makram este cam irascibil, dar corupția care a ajuns pînă și în guvern nu mai putea fi tolerată!

— Nu-i vorba de corupția din sînul guvernului, protestă Kamal, zîmbind. Makram nu este indignat din pricina corupției, ci pare supărat mai degrabă din cauza pierderii influenței.

— Chiar așa? Un luptător ca Makram să se lase mînat de niște sentimente personale, efemere? întrebă Riyad nedumerit.

— Parcă tu nu te-ai lăsat mînat tot de niște sentimente trecătoare? îl luă Kamal peste picior, fără să-și poată stăpîni rîsul.

— Răspunde-mi! insistă Riyad, fără să dea nici o atenție glumei lui Kamal.

— Makram este orgolios. El trebuie să fie neapărat și poet, și cîntăreț... El sau e totul sau nimic, pricepi? A văzut că-i scad prestigiul și influența și din pricina asta și-a ieșit din fire. Pe urmă s-a ridicat în ședința Consiliului de Miniștri și a condamnat exceptările. Din clipa aceea, înțelegerea și colaborarea au devenit imposibile. E regretabil, într-adevăr!

— Și care vor fi consecințele?

— Fără îndoială că palatul a salutat noua sciziune din *Wafd* și-o să se folosească de Makram la momentul oportun, așa cum a procedat și în alte situații asemănătoare. De-acum înainte o să-l vedem pe Makram jucîndu-și noul rol împreună cu minoritățile politice și cu oamenii palatului. Sau cine știe? Cred că e la fel de pizmuit ca și En-Nahhas sau poate chiar mai mult. Există unii care n-au dușmănit *Wafd*-ul decît din pricina urii pe care i-o purtau lui Makram, dar acum tocmai aceștia se vor grăbi să-l ia în brațe pentru a distruge prin el unitatea partidului. Ce se va întîmpla ulterior e greu de prevăzut...

— O treabă neplăcută, în orice caz! se încruntă Riyad, revoltat. Cred că amîndoi sînt la fel de vinovați: și En-Nahhas, și Makram. Mă doare inima cînd mă gîndesc

la ce s-a întîmplat. Apoi, cu glas mai scăzut: Copţii se vor trezi neprotejaţi de nimeni şi vor căuta ocrotire la rege, pe care-l socoteau duşmanul lor de moarte. Dar o astfel de ocrotire nu va putea dura. Nu ştiu ce-i de făcut dacă şi *Wafd*-ul ne persecută la fel cum au făcut-o alţii.

— De ce încerci să duci chestiunea dincolo de limitele normale? întrebă Kamal, prefăcîndu-se că nu pricepe unde bate prietenul lui. Nu trebuie să pui semnul egalităţii între copţi şi Makram, căci el nu reprezintă toţi copţii şi copţii nu-l au numai pe el. Makram este o persoană care s-a dus, dar atitudinea *Wafd*-ului în problema naţională rămîne neschimbată.

— Ziarele pot să scrie orice, dar în realitate lucrurile stau aşa cum îţi spun eu, insistă Riyad, clătinînd din cap cu o ironie amară. Sentimentul dominant al copţilor este acela că au fost excluşi cu toţii din *Wafd* şi-acum vor căuta un alt liman, dar mă tem că n-o să-l mai găsească niciodată. Politica mi-a pricinuit acum un nou complex, asemănător cu cel creat de religie. Aşa cum am respins religia pentru raţiune, tot aşa voi ajunge să renunţ la simpatia mea pentru *Wafd*, judecîndu-l numai cu mintea. Este o nouă pacoste pe capul meu. Se pare că nouă, copţilor, ne-a fost sortit să avem o personalitate veşnic scindată.

Kamal avu o senzaţie de iritare amestecată cu o vagă durere, fiind convins în clipa aceea că diversele comunităţi umane sînt interpreţii unei comedii care are întotdeauna un sfîrşit tragic.

— S-ar putea să constataţi că problema este iluzorie, dacă îl veţi privi pe Makram pe ca un simplu om politic şi dacă n-o să identificaţi întreaga naţionalitate coptă cu el.

— Dă-mi voie să te întreb: toţi musulmanii văd în el un simplu om politic, aşa cum vezi tu?

— Aşa îl văd eu!

— Bine-bine, dar eu întrebam de comunitatea musulmană în general, nu de tine, replică Riyad cu un zîmbet trist şi dezamăgit.

— Nu mai înțeleg nimic!... Noi doi, adică eu și tu, nu mai sîntem de aceeași părere?

— Ba da, dar cu o mică deosebire: tu nu faci parte din comunitatea coptă și de aceea îți dă mîna să privești chestiunea cu atîta detașare. Apoi, zîmbind deschis: Dacă aș fi trăit în vremea cuceririlor musulmane și mi s-ar fi prezis viitorul, i-aș fi chemat pe toți copții să se convertească la credința în Allah... Se întrerupse brusc și-l întrebă mustrător: Tu mă mai urmărești sau vorbesc singur?

Într-adevăr, ochii lui Kamal erau ațintiți la intrarea în sală. Privi și Riyad în aceeași direcție și descoperi o tînără îmbrăcată într-o rochie gri, destul de simplă, semănînd cu uniforma elevelor de liceu. O urmăriră pînă cînd se așeză pe unul din scaunele din față, rezervate doamnelor.

— O cunoști?

— Nu-mi dau seama prea bine... Așa am impresia...

Conversația lor fu întreruptă de apariția conferențiarului, întîmpinat cu aplauze puternice. Apoi, se așternu tăcerea.

Rectorul Universității Americane prezentă în cîteva cuvinte personalitatea oratorului, care-și începu imediat expunerea. Ochii lui Kamal stăruiră îndelung asupra imaginii fetei, întrebîndu-se de unde-i pare chipul ei atît de cunoscut. O zărise întîmplător cînd intrase și înfățișarea ei îl izbise din prima clipă, stîrnindu-i șuvoiul amintirilor. Ca un val zbuciumat, imaginea ei îl aruncase cu douăzeci de ani în trecut, readucîndu-l în prezent cu inima ticăind de emoție. Parcă o vedea pe Aida acum două decenii. Numai că tînăra din fața lui nu putea avea mai mult de douăzeci de ani. Nu avusese timp să-i studieze trăsăturile, dar reușise să surprindă o imagine în mare: aerul, statura, limpezimea ochilor... în special ochii. Privirea aceea n-o mai zărise nicăieri în lume, de la plecarea Aidei. Ar putea fi sora ei? Acesta fu primul gînd! Budur! Acum își aducea aminte de numele ei și de simpatia pe care i-o arătase copila cîndva, într-un trecut îndepărtat. Fără

îndoială că ea l-a uitat. Important este că ea, prin chipul ei, îi trezise inima din amorțeală și-l purta cu gîndul înapoi la vremea cînd cunoscuse dragostea și entuziasmul. Nu se simți în stare să-l urmărească pe conferențiar decît cu mare greutate şi numai pentru cîteva minute. Nu se putea concentra, iar ochii lui rămăseseră fixați asupra capului fetei, imaginația rătăcindu-i printre năluci și frînturi de amintiri care-i năpădeau sufletul. Trebuie s-o urmăresc! Să încerc să aflu cine este! N-o fac cu un scop anume, dar așa se întîmplă întotdeauna – lucrurile dezagreabile sînt prea mult dorite. Tînjesc după orice ar putea să-mi curețe rugina deasă de pe suflet. Rămase la pîndă, făcîndu-și în minte fel de fel de planuri. Conferința asta o să dureze la nesfîrșit? Cine știe?! Cînd se termină, îi mărturisi lui Riyad ce are de gînd, își luă în fugă rămas-bun de la el și porni grăbit pe urmele fetei. Îi studie cu luare-aminte mersul mlădios și silueta zveltă. Nu reuși să compare mersul ei cu mersul Aidei, căci detaliile păliseră cu timpul din memoria lui. Statura, în schimb, părea să fie a ei. Aida purta părul tuns *à la garçon*[1], iar fata aceasta are un păr bogat şi strîns în cosițe. Dar culoarea este aceeași – negru albăstrui, ca al cărbunelui lucios. În stația de tramvai nu reuși să-i vadă prea bine chipul, din pricina mulțimii care ieșise odată cu ea din sala de conferințe. O văzu urcîndu-se în tramvaiul 15, care mergea în El-Ataba, făcîndu-și anevoie loc în îmbulzeală. Sări și el pe scară tocmai cînd tramvaiul pornise, întrebîndu-se dacă se duce într-adevăr în El-Abbasiyya sau dacă ceea ce vede e doar un vis. Aida nu urcase în viața ei într-un tramvai. Avea la dispoziție două mașini, pe cînd fata asta!... Îl copleși o tristețe la fel de grea ca în ziua cînd aflase de falimentul lui Șaddad Bek. Cei mai mulți călători coborîră în El-Ataba. Alese un loc, nu departe de ea, și porni să privească în direcția de unde trebuia să vină

1. În fr. în orig.

un alt tramvai. Gîtul lung și delicat îi aduse iarăși în fața ochilor chipul de demult. Dar pielea este alb-gălbuie, nu e brun-roșcată, ca a făpturii care s-a dus. Era pentru prima oară cînd simțea o umbră de regret din clipa cînd pornise pe urmele fetei, ca și cînd ar fi sperat s-o descopere pe cealaltă. Sosi tramvaiul pentru El-Abbasiyya și o văzu pregătindu-se să urce. Cînd își dădu seama de aglomerație, renunță și se urcă la clasa a doua. Se ținu și el aproape, fără să ezite o clipă. Ea luă loc pe o bancă și se așeză și el alături. Scaunele de pe ambele părți se ocupară curînd și multă lume rămase în picioare între rînduri. Era beat de norocul ce-l avusese să găsească un loc chiar lîngă ea. De fiecare dată cînd tramvaiul făcea o mișcare bruscă, o atingea ușor cu umărul. O cercetă în continuare atent, învăluind-o cu privirea ori de cîte ori îi stătea în putință s-o facă. Ochii negri și liniștiți, sprîncenele împreunate, nasul drept și nostim, fața rotundă ca luna plină – toate astea i-o aminteau pe Aida. O privea pe ea! Adevărat? Nu chiar! Existau și mici deosebiri: tenul, ca și alte detalii. Dar nu-și dădea prea bine seama dacă era ceva în plus sau în minus. Oricît de neînsemnată era diferența, lui îi apărea enormă, echivalînd cu acel unic grad de temperatură ce desparte sănătatea de boală. Dar nu era mai puțin adevărat că se afla în fața chipului ce semăna cel mai bine în lumea asta cu Aida, pe care o vedea acum cu ochii închipuirii mai limpede decît oricînd. Trupul părea să fie aidoma. Își pusese atîtea întrebări legate de el! Poate că acum îl vede mai clar ca oricînd: grațios, subțiratic și tare sfios. N-are nimic îndrăzneț și agresiv, comun cu trupul catifelat și plin al Atiyyei, după care tînjește. Să se fi smintit gustul lui cu trecerea timpului sau iubirea cea veche se revolta împotriva instinctului latent? Oricum, era viu, fericit, cu inima beată de amintirile ce roiau în jurul lui și, de fiecare dată cînd o atingea, se simțea înconjurat de flăcări. Pe Aida nu o atinsese niciodată; întotdeauna i se păruse imposibil de ajuns la

ea. Tînăra de lîngă el merge pe jos, umblă prin piețe și stă cu modestie printre călătorii de la clasa a doua. Este nespus de mîhnit din pricina acelei deosebiri neglijabile care-l irită și-l dezamăgește, condamnînd iubirea cea veche să rămînă pentru totdeauna o enigmă! „Biletele și abonamentele la control!", răsună glasul conductorului. Deschise poșeta, scoase abonamentul și așteptă cu el în mînă pînă ce ajunse conductorul în dreptul ei. Kamal trase cu coada ochiului și văzu numele: „Budur Abd el-Hamid Șaddad, studentă la Facultatea de Litere". Orice urmă de îndoială se stinse. Bătăile inimii i se întețiră. Aerul nu-i mai era de-ajuns. Aș vrea să-i pot fura acel cartonaș neînsemnat pentru a putea privi îndelung la chipul cel mai apropiat de Aida! Cît de mult mi-aș dori! Un profesor de treizeci și șase de ani jefuește o fată de la Facultatea de Litere! Ar fi un titlu senzațional pentru ziare! Un filosof ratat în jur de patruzeci de ani... Dar Budur cîți ani o fi avînd? În 1926 n-avea mai mult de cinci ani. Asta înseamnă că acum trebuie să aibă douăzeci și unu. O vîrstă minunată! Minunată? Fără serai, fără mașină, fără servitori!... Trebuie să fi avut paisprezece ani cînd s-a abătut nenorocirea asupra familiei. La vîrsta asta sensul nenorocirilor si al durerii este bine înteles si se întipărește adînc în suflet. Suferise cumplit, sărmana! Am încercat acest sentiment și-i cunosc foarte bine gustul de mătrăgună. Ne-a reunit durerea – chiar dacă am întîlnit-o în momente diferite –, tot așa cum demult ne-a reunit o prietenie uitată. „Poftiți!", șopti ea, întinzînd abonamentul conductorului. Glasul care-i atinse timpanul aducea cu muzica sferelor, îndrăgită și rătăcită vreme îndelungată în cutele uitării, venind din depărtări infinite, să reînvie acum împreună cu potopul de amintiri și să inunde cu sunetele ei de lumină toată viața. Din fericire, stăpîna glasului de demult continuă să se bucure de plăcerile vieții, căci nenorocirile n-au ajuns pînă la ea. Îți mai amintești oare de prietenul care te purta în brațe

prin grădină și pe care-l sărutai? Cum trăiești tu acum, micuță Budur? În cele din urmă, vei fi ca și mine o profesoară la un gimnaziu? Tramvaiul trecu în fugă pe lîngă un bloc uriaș ce se înălțase pe locul fostului serai. Îl mai văzuse de cîteva ori în ultima vreme, mergînd pe la Fu'ad Gamil el-Hamzawi, care-și construise o casă în acest cartier. Dar El-Abbasiyya nu mai era acum ceea ce fusese odinioară. Seraiurile și grădinile care au fost martore la iubirea și durerea mea sînt de mult uitate. În locul lor s-au ridicat blocuri ticsite de lume, dughene, cafenele și cinematografe. N-are decît să se bucure cît o pofti de schimbarea asta nepotul meu Ahmad, căci pentru el lupta dintre clase reprezintă o încîntare. Cum aș putea eu să mă bucur de dispariția seraiului, de vreme ce și inima mea zace îngropată sub ruinele lui? Cum aș putea disprețui făptura minunată care nu știa ce sînt greutățile vieții și îmbulzeala lumii, cînd pășea semeață, asemeni unui zeu trufaș, pe aleile grădinii, iar inima mea se prosterna dinaintea ei?!

La prima stație după circumscripția de poliție El-Wayli, Budur coborî. O urmă și Kamal, dar zăbovi puțin pe peronul stației, fără să-și ia ochii de la ea. O văzu traversînd șoseaua și mergînd drept înainte pe strada Ibn Zaydun[1], care pornea chiar din dreptul stației. Era o străduță îngustă, cu case vechi în care locuiau oameni simpli, acoperită de praf și pietre. Dispăru printr-o ușă îngustă în a treia casă de pe partea stîngă, vecină cu un atelier de călcătorie. Rămase pe loc privind la străduță și la casă, simțind cum tristețea se depune pe el în straturi, apăsîndu-i umerii. Asta este acum locuința Saniyyei *hanem*, soția lui Șaddad Bek! Pentru un apartament ca ăsta nu

---

1. Stradă din Cairo, purtînd numele poetului și omului politic andaluz Ibn Zaydun (1003-1071), originar din Cordoba, supranumit „poet al iubirii și al frumuseții", unul dintre cei mai de seamă poeți andaluzi (autor de gazeluri, poeme de circumstanță și epistole).

se plătește chirie mai mult de trei lire pe lună. Și-ar dori să se ivească Saniyya *hanem* în balcon, s-o vadă. Fără îndoială că s-a schimbat și ea mult. N-a uitat de bună-seamă aerul ei distins, cînd părăsea selamlîcul la brațul soțului, îndreptîndu-se spre mașina care stătea pregătită în așteptarea lor. Mergea dreaptă, într-un pardesiu fin, aruncînd în jur priviri stăpîne și calme. Vrăjmașul cel mai nimicitor al omului rămîne totuși timpul. Probabil că în apartamentul ăsta a locuit și Aida, cînd a venit la Cairo. După-amiaza ieșea pe balconașul ăsta vechi, iar noaptea împărțea cu mama sau cu sora ei un pat din micul apartament. Îmi pare rău că n-am aflat la timp de prezența ei la Cairo. Mi-aș fi dorit s-o reîntîlnesc mai ales că acum eram eliberat de tirania sentimentului orb și-aș fi putut s-o văd așa cum este, pentru a mă cunoaște în sfîrșit și pe mine. Îmi pare rău că am pierdut prilejul...

42

Kamal se așeză în bancă printre studenții secției de limba engleză de la Facultatea de Litere pentru a asista la cursul ținut de profesorul britanic. Nu era prima lecție la care participa și presimțea că nu va fi nici ultima. Nu întîmpinase nici o dificultate cînd ceruse permisiunea să asiste – ca audient – de trei ori pe săptămînă la orele de după-amiază. Ba mai mult chiar, profesorul îl salutase încîntat aflînd că predă limba engleză la un gimnaziu. Părea puțin ciudat, într-adevăr, că se interesase de curs numai spre sfîrșitul anului școlar, dar el își motivase dorința prin obligația de a pregăti un studiu pentru care avea nevoie numai de această parte a cursului. Cu ajutorul lui Riyad Qildis, care avea un prieten secretar la Facultatea de Litere, aflase că Budur este studentă la secția de limba engleză. Înfățișarea lui – cu costumul elegant, ochelarii cu rame aurii, silueta înaltă și subțire, mustața stufoasă, cîteva fire argintii la tîmple, capul uriaș și nasul elefantin – atrase atenția tinerilor studenți din prima zi. Avu impresia că-și pun întrebări și că-l privesc cu suspiciune. Ba i se păru chiar că aude observațiile și comentariile făcute pe seama lui în gînd, dar știa mai bine decît oricine altcineva ce s-ar putea spune despre el. De altfel, se mira el însuși de complicația pe care și-o crease de bunăvoie, fără să se gîndească nici la motivație și nici la finalitate. Nu știa nimic precis despre hotărîrea lui, atît doar că, atunci cînd zărise o licărire în bezna sumbră a vieții sale, lăsase totul baltă și se

aruncase în vîltoare fără să-i pese de nimic, împins de forțele uriașe ale disperării și nădejdii care se băteau cap în cap. Nu se gîndise nici la rigiditatea tradițiilor de care s-ar fi putut ciocni, nici la tineretul care abia aștepta un prilej pentru a mai umple pe cineva de ridicol. Disperarea și plictiseala deveniseră de nesuportat și alergase dornic să scape de ele, să trăiască în sfîrșit. Era suficient pentru el chiar și numai faptul că ajunsese să se intereseze de timp, să laude speranța și să nădăjduiască la bucurie. Inima care zăcuse în letargie pornise din nou să bată. Își dădu seama că timpul e prea scurt – căci anul școlar era pe sfîrșite –, dar tentativa se dovedi a nu fi zadarnică, de vreme ce și Budur îi remarcase prezența. Probabil că șușotise și ea pe seama lui, mai ales că ochii li se întîlniseră de mai multe ori. Poate chiar citise în ei interesul și admirația care-i ardeau în suflet. Cine știe? La plecarea de la facultate, călătoriseră de mai multe ori cu același tramvai de la El-Ghiza, apoi așteptaseră și urcaseră împreună în tramvaiul pentru El-Abbasiyya. De multe ori se întîmplase să ocupe două locuri alăturate. Îl cunoștea destul de bine. Nu era un succes de neglijat, avînd în vedere că pînă atunci fusese un dascăl sobru, ce ținea mult la aparențele profesiei lui, la onestitatea și sobrietatea impuse de ea. Scopul urmărit nu i se mai părea imposibil de atins. După letargia îndelungată, simțea din nou sîngele alergîndu-i prin vine. Își dorea din tot sufletul să redevină acel om a cărui fire se zbuciumă cu înfrigurare, a cărui minte e din nou inundată de gînduri, să uite ca prin farmec de mîhnirea, slăbiciunea și nedumerirea lui în fața unor enigme de nedezlegat. Cu o săptămînă în urmă se petrecuse un lucru care-l impresionase în mod deosebit. O activitate sportivă de la Școala Spătarului îl împiedicase să ajungă la facultate înainte de începerea lecției și intrase în clasă cu oarecare întîrziere. Cînd a deschis ușa, ochii li s-au întîlnit într-o fulgerare care-i fascinase pe amîndoi. Ea lăsase imediat pleoapele în jos, sfioasă. Nu fusese o privire întîmplătoare, de vreme ce ea

lăsase capul în pămînt cu sfială. S-ar fi putut întîmpla astfel, dacă ea n-ar fi deslușit sensul tainic al privirilor lui? Se fîstîcise probabil tocmai pentru că începuse să înțeleagă privirile lui, nu atît de nevinovate cum le închipuise la început. Întîmplarea asta îi stîrnise din nou puzderia de amintiri și imagini care se retrăgeau și-l năpădeau din cînd în cînd, purtîndu-i gîndul spre Aida, cu toate că ochii ei nu-și plecaseră niciodată privirea sfioasă în fața lui. Poate că altceva îl făcuse să-și amintească de ea. Alaltăieri i se întîmplase un alt lucru ciudat. Vezi cum ți-ai redobîndit viața? Înainte de asta, nu mai găseai nimic interesant, în afara unor enigme sterile, cum sînt voința lui Schopenhauer, absolutul lui Hegel sau saltul vieții la Bergson. Întreaga-ți făptură devenise surdă și anostă. Și uite! Astăzi, o privire, un gest sau un zîmbet fac să se cutremure întreg pămîntul! Se întîmplase în parcul El-Orman, cînd se ducea spre facultate, cu puțin înainte de ora cinci. Budur împreună cu alte trei fete răsăriseră ca din pămînt în fața lui, așteptînd pe o bancă începerea cursurilor. Ochii li se întîlniseră din nou într-o licărire de-o clipă, întocmai ca atunci cînd intrase în clasă. Avea de gînd să le salute cînd ajungea în dreptul lor, dar aleea pe care mergea el cotise brusc, refuzînd parcă să participe la conspirația lui sentimentală. După ce se îndepărtase puțin, privise înapoi cu regret și le văzuse șoptindu-i ceva la ureche, în timp ce ea își sprijinea capul în palme de parcă ar fi vrut să-și ascundă fața. Ce minunat! Au șușotit pe seama lui, obligînd-o să-și ascundă fața cu sfială. Nu poate fi altă explicație! Dacă ochii îl dăduseră cumva de gol și toată lumea știe acum de pasiunea lui? Dacă întrecuse măsura, fără să-și dea seama și se făcuse de pomină? Ce-o să se întîmple dacă șoaptele diavolilor de studenți se vor preschimba în aluzii la adresa lui? Își zise că nu trebuie să se mai ducă pe la facultate. Dar chiar în seara aceea se trezi pe locul de lîngă ea în tramvaiul ce mergea în El-Abbasiyya, întocmai cum se întîmplase în prima zi cînd începuse jocul.

Pîndi un moment prielnic, hotărît s-o salute, orice s-ar fi întîmplat. Dar cum așteptarea se prelungea, se întoarse și o salută politicos, prefăcîndu-se surprins:

— Bună seara!...

Privi la el mirată, simulînd și ea surpriza. Nu-și amintește ca Aida să fi afectat vreodată o stare nefirească.

— Bună seara! rosti ea în șoaptă.

Doi colegi care se salută. Ce-i rău în asta? Cu Aida nu fusese niciodată atît de îndrăzneț. Dar ea era mai mare, iar el era pe-atunci un puștan naiv.

— Dumneavoastră locuiți în El-Abbasiyya, nu-i așa?

— Da!

Nu voia probabil să-l încurajeze la vorbă.

— Păcat că n-am asistat decît la ultima parte a cursului...

— Da!

— Sper să recuperez în viitor ce-am pierdut...

Ea zîmbi fără să rostească vreun cuvînt.

„Îngăduie-mi să-ți mai aud glasul, căci asta-i singura muzică din trecutul îndepărtat pe care timpul n-a reușit s-o destrame."

— Ce vrei să faci după ce termini facultatea? Institutul de pedagogie?

— Nu! Ministerul are mare nevoie de profesori, din pricina stării de război și ca urmare a dezvoltării învățămîntului, răspunse de data aceasta vădit interesată de discuție.

— Deci, vei fi profesoară!...

— Da! De ce vă mirați?

— E o meserie grea. Aș putea să-ți spun multe lucruri despre asta...

— Dumneavoastră sînteți profesor, din cîte am auzit.

— Da! Iartă-mă, am uitat să mă prezint, Kamal Ahmad Abd el-Gawad.

— Încîntată.

— Dar dumneata nu mi-ai făcut onoarea, îngăimă el, zîmbind.

— Budur Abd el-Hamid Șaddad!

— Încîntat! Apoi continuă, simulînd surprinderea: Abd el-Hamid Şaddad?... Din El-Abbasiyya? Dumneata eşti sora lui Husein Şaddad?

— Da! răspunse ea, cu ochii scînteind de interes.

Kamal surîse şi clătină din cap, ca şi cum s-ar fi mirat de întîmplările neaşteptate.

— Minunată surpriză! A fost prietenul meu cel mai apropiat. Am petrecut împreună cele mai fericite zile din viaţa mea... Doamne, tu eşti sora lui cea mică? Aceea care se juca pe lîngă noi în parc?

Privi la el curioasă, fără să-şi poată aminti.

„În vremea aceea mă iubeai, aşa cum o iubeam eu pe Aida...“

— Nu-mi amintesc nimic!

— E firesc! Povestea asta s-a petrecut prin anul 1923 şi a durat pînă în 1926, cînd a plecat Husein în Europa... Ce face fratele tău acum?

— Husein este în Franţa. În sud, unde s-a mutat guvernul francez după ocupaţia germană.[1]

— Şi ce mai face? N-am mai primit ştiri de el de foarte multă vreme.

— Bine...

Rosti ultimul cuvînt cu un ton ce dovedea că nu-i face plăcere acel subiect. Nu cumva a greşit pomenindu-i de vechea prietenie cu fratele ei? se întrebă Kamal, tocmai cînd tramvaiul trecea pe lîngă locul vechiului serai. Oare n-a supărat-o? După circumscripţia de poliţie El-Wayli, îl salută şi coborî din tramvai. El rămase mai departe pe scaun, ca şi cum ar fi uitat de sine. O cercetase tot drumul – ori de cîte ori avusese prilejul – în speranţa că va descoperi secretul care-l fascinase cu ani în urmă. Nu-l

---

1. După invadarea Franţei de către trupele germane, la începutul celui de-al Doilea Război Mondial, în oraşul Vichy, situat în partea centrală a Franţei, la sud de Paris, s-a instalat guvernul francez profascist condus de Pétain şi Laval (1940-1944).

putu afla, cu toate că avusese impresia în cîteva rînduri că e foarte aproape de a-l descoperi. I se păruse o fată drăguță și agreabilă. Dar acum încearcă o dezamăgire nelămurită și o mîhnire confuză. Dacă ar vrea să se însoare cu fata asta, e absolut convins că ea nu l-ar refuza. Într-adevăr, pare să-i vină în întîmpinare, în ciuda diferenței sensibile de vîrstă, sau poate tocmai din pricina acestei diferențe. Dacă s-ar întîmpla să se însoare cu ea, ar deveni rudă cu Aida... Dar ce-i vălmășagul ăsta de gînduri absurde care-i dau tîrcoale? Ce mai înseamnă Aida pentru el? Realitatea este că n-o mai dorește pe Aida și că ceea ce-l frămîntă este doar dezlegarea enigmei. Poate că astfel o să aibă satisfacția că n-a pierdut în zadar cei mai frumoși ani din viață. Se trezi ispitit – și nu i se întîmpla prima oară – să răsfoiască vechiul lui caiet de însemnări și să privească la cutia de bomboane dăruită în noaptea nunții Aidei. Auzi deodată zgomotul inimii pornită într-o bătaie deznădăjduită. Oare mai este cu putință ca un om să se îndrăgostească după ce a înțeles prea bine ce este iubirea și a reușit să-i cunoască substratul biologic, social și psihologic? Faptul că un chimist cunoaște efectul ucigător al substanțelor toxice nu-l împiedică să le mai prepare! Inima își iuți și mai tare bătăile, fără s-o poată controla. În ciuda decepției de demult și a îndoielilor în care se zbătea, își simți inima pulsînd cu putere, într-o înflăcărare pe care n-o mai încercase decît atunci, cu mulți ani în urmă.

43

Aceasta e grădina ceaiului. Deasupra ei se împletesc într-o reţea deasă crengile luxuriante. Pe lacul de culoarea smaraldului plutesc cîteva lebede, iar în fund de tot se zăreşte o grotă. Astăzi e ziua de odihnă pentru salariaţii revistei *Al-Insan al-Gadid*. Sawsan Hammad, îmbrăcată într-o rochie vaporoasă ce-i lăsa braţele descoperite, părea mai încîntătoare ca niciodată. Trecuse un an de cînd erau colegi. Se aşezaseră unul în faţa celuilalt, cu chipurile luminate de zîmbetul armoniei. Pe masa dintre ei se aflau o cană cu apă şi două cupe de îngheţată, în care nu mai rămăseseră decît nişte picături de culoarea căpşunilor.

Mi-e fiinţa cea mai dragă din lumea asta. Ei îi sînt dator pentru toate clipele de bucurie. Ea este *qibla* speranţelor mele. Sîntem două fiinţe devotate una alteia. Chiar dacă iubirea dintre noi nu s-a rostit, n-am nici cea mai mică îndoială că şi ea ţine la mine la fel de mult şi că ne înţelegem perfect. Am început drumul ca tovarăşi pe tărîmul luptei pentru libertate şi am acţionat ca o singură mînă. Pe-amîndoi ne pîndeşte închisoarea. De fiecare dată cînd am încercat să-i fac curte, m-a privit pe sub sprîncenele încruntate, dojenindu-mă. Noi nu avem timp de iubire. Zîmbeam şi mă întorceam la treburile mele. „Eu te iubesc, i-am spus într-o zi. Te iubesc şi pace... Faci cum vrei tu, dar eu te iubesc...“ „Avem atîtea lucruri de făcut în viaţa asta, iar ţie îţi arde de glume“, mi-a răspuns atunci. „Apreciez ca şi tine, am insistat eu, că orînduirea capitalistă este în agonie, că ea şi-a epuizat toate forţele, că a venit rîndul clasei muncitoare să-şi impună voinţa şi

să preia destinele dezvoltării, că roadele nu vin de la sine şi că noi avem datoria să o facem conştientă de rolul ei, dar după toate astea, sau chiar înainte de toate astea, eu te iubesc...“ „Ţii cu tot dinadinsul să-mi spui nişte lucruri care ştii că nu-mi fac plăcere“, a zis atunci fără convingere, prefăcîndu-se încruntată. Cum în birou nu mai era nimeni, mi-am luat inima în dinţi şi am sărutat-o pe obraz. Mi-a aruncat o privire mustrătoare şi s-a aplecat asupra textului din faţa ei. Ajunsesem la capitolul al optulea al lucrării *Sistemul familiei în Uniunea Sovietică*, pe care ne apucasem s-o traducem împreună.

— Sîntem de-abia în iunie şi căldura a devenit insuportabilă! Ce-o să ne facem atunci în iulie şi în august, draga mea?!

— Se pare că Alexandria n-a fost creată pentru cei ca noi...

— Despre Alexandria nici nu poate fi vorba! Ea nu mai poate fi socotită loc de vilegiatură. Asta a fost înainte de război. Acum este pustie.

— Maestrul Adli Kerim ne spunea că cei mai mulţi locuitori au părăsit-o şi că străzile sînt pline de pisici care umblă de izbelişte.

— Aşa este! Şi în curînd o să intre în ea Rommel cu armatele lui... Tăcu puţin, apoi continuă: O să se întîlnească la Suez[1] cu armatele japoneze care pîrjolesc Asia şi-o să înceapă epoca fascistă, care ne duce cu gîndul la epoca de piatră.

— Rusia nu va putea fi înfrîntă, îl preveni Sawsan puţin tulburată. Omenirea îşi leagă nădejdile de forţa uriaşă care stă ascunsă dincolo de Urali...

— Aşa o fi, dar nemţii au ajuns la porţile Alexandriei.

— Şi de ce i-or fi iubind egiptenii pe nemţi? întrebă ea, oftînd adînc.

— Pentru că nu-i mai suportă pe englezi, li s-a făcut lehamite de ei... Regele stă astăzi ca un prizonier încătuşat,

---

1. Oraş-port egiptean la Marea Roşie, la intrarea de sud a Canalului Suez.

dar în curînd o să-l vedem ieşind din temniţa lui pentru a-l primi pe Rommel cu mare fast şi a toasta împreună cu el pentru înmormîntarea democraţiei, care de-abia se născuse în ţara noastră. Dar mult mai caraghios şi mai trist în acelaşi timp mi se pare faptul că felahii speră ca Rommel să le dea pămînt...

— Avem mulţi duşmani ; în afară – nemţii, în interior – Fraţii Musulmani şi reacţiunea. Toţi vor face front comun împotriva noastră...

— Dacă te-ar auzi fratele meu Abd el-Mun'im, ar sări în sus, oţărît. El pretinde că Fraţii Musulmani reprezintă o mişcare progresistă, care nu pune nici un preţ pe socialismul ştiinţific.

— S-ar putea să găseşti idei de nuanţă socialistă şi în islam, dar este vorba de un socialism utopic, ca acela propovăduit de Thomas More, Louis Blanc şi Saint-Simon... Aceştia căutau o soluţie pentru nedreptatea socială în conştiinţa omului, în vreme ce soluţia se găseşte în însăşi dezvoltarea societăţii. Socialismul utopic nu ia în consideraţie clasele sociale, ci indivizii separaţi din care este constituită societatea. Or, asta n-are nimic comun cu socialismul ştiinţific. Şi pe lîngă una şi alta, învăţătura islamului se bazează pe metafizică şi mitologie, în care îngerii au un rol important. Soluţiile pentru prezentul nostru nu trebuie căutate în trecutul îndepărtat... Ar fi bine dacă l-ai putea ajuta şi pe fratele tău să înţeleagă toate lucrurile astea.

— Fratele meu este un tînăr cult şi un jurist instruit şi capabil, zise Ahmad, făcînd mare haz. Stau şi mă minunez cum de este cu putinţă ca oameni cu pregătirea lui să adere la Fraţii Musulmani...

— Fraţii recurg la falsuri grosolane, explică Sawsan cu dispreţ. Intelectualilor le prezintă islamul într-un veşmînt modern, iar oamenilor simpli le vorbesc despre rai şi despre iad şi cîştigă adepţi în numele socialismului, patriotismului şi democraţiei.

Iubita mea poate să vorbească la nesfîrşit despre principiile ei, fără să se plictisească. Am zis „iubita mea"?

Da! De cînd i-am furat o sărutare n-o mai numesc decît așa. La început a mai protestat – uneori cu o vorbă, alteori cu un gest –, dar treptat s-a obișnuit și nu mi-a mai dat nici o atenție. Cînd i-am spus că aș vrea să aud și de la ea vorbe de iubire, m-a mustrat cu dispreț: „Tot vechea concepție burgheză despre femeie...“. I-am spus că o respect mai mult decît orice pe lume, am recunoscut că de la ea am învățat să fac cele mai nobile lucruri pe care le-am realizat în viața mea, dar i-am mărturisit din nou că o iubesc și că nu văd nici o nenorocire în asta. Mînia i se topea ca prin farmec, făcîndu-mă să prind aripi. Am încercat chiar să repet tentativa sărutului, dar n-am reușit s-ajung decît tot la un obraz. E o ființă minunată, cu însușiri fizice și intelectuale alese. Cînd am invitat-o la o plimbare în parc, a acceptat cu condiția să luăm cartea cu noi și să continuăm traducerea. I-am explicat că vreau să ieșim pentru recreere și pentru a sta de vorbă pur și simplu. Am și amenințat-o c-am s-ajung să blestem socialismul dacă nu acceptă. Uneori am mustrări de conștiință pentru că spiritul și atmosfera din Es-Sukkariyya mă fac să privesc femeia cu un soi de dispreț. Dar trebuie să mărturisesc totodată că anul în care am lucrat împreună cu Sawsan m-a schimbat mult si m-a eliberat în mare măsură de mentalitatea burgheză, înrădăcinată în adîncurile sufletului meu.

— Este regretabil că trebuie să privim neputincioși cum sînt arestați colegii noștri fără nici un fel de vină...

— Așa este, iubita mea! Arestările sînt o modă ce se răspîndește mai ales în vremurile de război și de teroare. Dar legea nu vede nici o primejdie în adoptarea unor principii, cîtă vreme acestea nu instigă la violență. Ahmad se întrerupse pentru cîteva clipe, rîse și apoi continuă: Mai devreme sau mai tîrziu vom fi și noi arestați, dacă...

Ea îl întrebă din priviri ce înseamnă acel „dacă“ și-atunci își făcu singur curaj și continuă:

— Dacă nu ne vom căsători...

— Dar cine ți-a spus că eu aș accepta să mă căsătoresc cu un bărbat cu două fețe ca tine? întrebă ea, ridicînd din umeri.

— Ce vrei să spui?

Sawsan rămase puțin pe gînduri, apoi se apucă să-i explice foarte serios:

— Tu nu provii din clasa muncitoare, ca mine. Amîndoi luptăm împotriva aceluiași dușman, dar tu nu l-ai cunoscut decît din poveștile altora. Eu am suferit vreme îndelungată din pricina sărăciei și i-am văzut consecințele nefaste în propria mea familie. Una dintre surorile mele s-a luptat din greu pînă cînd mizeria a doborît-o. Pe cînd tu... tu n-ai cunoscut adevărata stare de sărăcie și umilință în care trăiește clasa muncitoare!

— Ce pot să-ți răspund este că nici Engels n-a provenit dintr-o familie de muncitori.

— Ia te uită! Cum să-ți zic? se amuză ea. Prințul Ahmadov?! Nu tăgăduiesc că ai principii foarte corecte, dar rămășițele spiritului burghez sînt încă adînc înrădăcinate în sufletul tău. Cîteodată am impresia că ești mîndru de neamul Șawkat!...

— Ești nedreaptă și arunci vorbe grele! protestă el, îndîrjit. Nu se cuvine să mă socotești pe mine vinovat pentru ce-am moștenit. Așa cum ție nu ți se poate reproșa sărăcia, tot astfel nici mie nu trebuie să mi se scoată pe nas bogăția. De fapt, nici nu-i vorba de bogăție, ci de un venit modest care a permis familiei mele să ducă o viață de paraziți. Nimeni nu este vinovat pentru că s-a născut burghez și nu se cade să i se reproșeze decît inerția și indiferența față de spiritul epocii.

— Nu te supăra, șopti ea zîmbind. Amîndoi sîntem niște fenomene naturale ce se pot explica științific. Într-adevăr, nu trebuie să ne punem întrebări în legătură cu starea în care am venit pe lume, dar sîntem direct răspunzători pentru ideile pe care le slujim și pentru faptele noastre. Îmi cer iertare încă o dată și spune-mi, te rog, tu

eşti gata să ţii în continuare conferinţe pentru muncitori, indiferent de urmări?

— Pînă ieri am ţinut cinci conferinţe, am redactat două manifeste importante şi-am difuzat zeci de alte manifeste, se lăudă el. Sînt dator guvernului cu doi ani de închisoare...

— Iar eu sînt datoare cu cel puţin de două ori pe-atît!...

Întinse mîna peste palma ei cafenie şi netedă, cu tandreţe şi admiraţie. El o iubeşte cu adevărat, dar nu se avîntă în luptă mînat de iubire. Uneori are impresia că se îndoieşte de el. Să fie doar o glumă sau se teme cu adevărat de influenţa familiei lui? N-are de ce. El crede cu convingere în aceeaşi măsură în care o iubeşte pe ea. Nu poate renunţa nici la una, nici la alta. E o mare fericire să găseşti o fiinţă cu care să te înţelegi şi să te potriveşti fără să fie nevoie de viclenie şi artificii. Am adorat-o din clipa în care am auzit-o spunînd „Am suferit vreme îndelungată din pricina sărăciei". Sinceritatea a ridicat-o în ochii mei deasupra tuturor femeilor. Dar noi sîntem nişte îndrăgostiţi romantici şi nu ne dăm seama de temniţa ce stă la pîndă. Putem să ne căsătorim, să ne ferim de complicaţii şi să ducem o viaţă liniştită. Dar asta ar fi o viaţă lipsită de orice valoare. Uneori mi se pare că principiile astea sînt nişte blesteme pe care destinul le-a aruncat asupra noastră. Ne-au intrat în sînge şi în cuget, ca şi cum noi am fi răspunzători pentru soarta întregii omeniri!...

— Te iubesc, Sawsan!

— Ştiu. Dar nu e momentul potrivit pentru asta!...

— Indiferent dacă e sau nu momentul potrivit...

— Nu te înţeleg! Vorbeşti mereu despre luptă, dar inima ta aduce osanale liniştii şi fericirii!...

— Separarea lor ar fi o absurditate, ca şi separarea noastră.

— Se pare că iubirea este egală în concepţia ta cu liniştea, fericirea, statornicia şi fuga de închisoare!

— Nici vorbă! N-ai auzit că Profetul luptă și ziua, și noaptea? Și asta nu l-a împiedicat să se însoare de mai multe ori![1]

— Iată cum te molipsești de la fratele tău! îl mustră Sawsan. Despre ce profet este vorba?

— Profetul musulmanilor! o lămuri el, rîzînd cu hohote.

— Mai bine hai să-ți povestesc eu despre Karl Marx, care a fost într-atît de captivat de scrierea *Capitalului*, încît și-a lăsat soția și copiii pradă foamei și umilințelor...

— Oricum, era căsătorit...

Apa lacului avea reflexe de smarald. Pe nesimțite se stîrnise în văzduh o boare răcoroasă. Lebedele își întindeau gîtul grațios urmărind firimiturile de pîine aruncate de copii. Ești fericit peste fire și iubita ți se pare mai încîntătoare decît toată natura laolaltă. Obrajii ei sînt îmbujorați! Poate că s-a hotărît să lase puțin deoparte politica și să se gîndească și la sufletul tău...

— Speram, iubita mea colegă, să avem parte de o conversație mai plăcută, aici în parc...

— Adică mai plăcută decît a fost?...

— Nu!... Mă gîndeam la iubirea noastră.

— Iubirea noastră?...

— Da! Și tu știi foarte bine despre ce vorbesc!

---

1. Conform tradiției, după moartea primei sale soții (Khadija), care i-a născut patru fiice și doi fii, din care a supraviețuit doar Fatima – viitoarea soție a lui Ali –, profetul Muhammad ar mai fi avut încă douăsprezece (după alte surse, unsprezece) soții, sperînd să aibă parte de un băiat care să-l moștenească. Cele mai cunoscute dintre ele au fost Hafsa, Mary, Zaynab și Aișa. Moartea Khadijei a survenit în anul 619 și, curînd după venirea la Al-Madina (Medina), Profetul s-a căsătorit cu Aișa, fiica viitorului calif Abu Bakr, despre care se spune că ar fi fost soția sa preferată. Probabil că și această situație, alături de alte considerente de ordin social, l-a determinat să accepte poligamia și să o socotească legală din punct de vedere etic și juridic.

Pentru cîteva clipe între ei se aşternu tăcerea.

— De fapt, ce vrei tu, mai exact? întrebă ea, plecînd ochii.

— Vreau să spui că amîndoi dorim acelaşi lucru!...

— De acord, dar vreau să ştiu care-i lucrul acela!

— Eu nu pricep de ce trebuie să ne învîrtim atîta după deget...

Parcă ar sta pe ghimpi şi aşteptarea e cumplită, oricît de scurtă ar fi ea.

— Dacă totul este clar, nu pricep de ce mă mai chinui atîta, zise ea în cele din urmă.

— Cît de minunată eşti, iubirea mea! exclamă Ahmad, oftînd uşurat.

Urmă din nou un răstimp de tăcere ca un refren care le încadra cîntul inimii.

— Mă interesează un singur lucru! murmură ea pe gînduri.

— Ce anume? Spune-mi, te rog! Orice!

— Demnitatea mea!

— Demnitatea ta şi demnitatea mea alcătuiesc un singur tot! răspunse Ahmad puţin ofensat.

— Tu ştii prea bine tradiţiile şi obiceiurile familiei tale, murmură ea tulburată. O să auzi multe vorbe în legătură cu originea, cu neamurile...

— Nu-ţi face nici un fel de griji, căci eu nu sînt un copil!

— Nu ne ameninţă decît un singur lucru – păienjenişul ăsta de tradiţii şi pretenţii burgheze, adăugă Sawsan după ce şovăi un moment.

— Aş vrea să fii convinsă că toate astea-mi sînt străine, o încredinţă el cu un ton răspicat, ce amintea de Abd el-Mun'im.

— Îţi dai seama de greutatea vorbelor tale? Am vrut să mă refer şi la relaţia individuală, şi la cea socială dintre noi doi.

— Am înţeles totul foarte bine! se grăbi Ahmad să confirme.

— Vei avea nevoie de un dicţionar ca să descoperi sensul nou al cuvintelor iubire, căsătorie, gelozie, devotament, trecut...

— Aşa e! O ştiu prea bine!

S-ar putea ca asta să nu însemne nimic sau să însemne totul. De cîte ori nu i-au trecut şi lui prin cap fel de fel de gînduri?! Dar situaţia lor cere un curaj deosebit. Este un examen al victoriei mentalităţii dobîndite asupra celei moştenite. Un examen teribil! Speră că a înţeles foarte bine ce-a vrut ea să spună. Probabil că a vrut doar să-l încerce. Dar, chiar dacă ar fi vorba de mai mult, tot nu va da înapoi. Simte o durere în străfundul sufletului, la gîndul renunţării. Nu, nu va da înapoi cu nici un preţ!

— Accept tot ce-ai avut în vedere, dar îngăduie-mi să-ţi spun deschis că mă aşteptam să am parte de o fată ceva mai sentimentală şi nu de o raţiune care socoteşte şi pune totul în balanţă!

— Care să-ţi spună mereu că te iubeşte şi că acceptă să se mărite cu tine, nu-i aşa? întrebă ea, urmărind cu privirea îngîndurată lebedele ce pluteau pe faţa apei.

— Exact!

— Şi crezi că eu aş mai fi intrat în detalii, dacă n-aş fi acceptat lucrul ăsta de la început? se miră Sawsan, rîzînd cu seninătate.

Ahmad îi strînse degetele uşor în căuşul palmei, sorbind-o din ochi.

— Tu ştii foarte bine totul, dar vrei să ţi se spună mereu şi să tot auzi lucrurile care-ţi plac.

— Aşa e! Şi n-o să mă plictisesc niciodată ascultîndu-le...

44

— Este vorba de reputația întregii noastre familii. E doar copilul nostru. Trebuie să vă spuneți și voi părerea...

Khadiga vorbea cu înverșunare, alergînd necontenit cu privirile într-o parte și-n alta, de la Ibrahim – așezat în dreapta ei – la Ahmad – care ședea în colțul opus al salonului –, petrecîndu-le apoi peste fețele nedumerite și mutrele stingherite pe care le făceau Yasin, Kamal și Abd el-Mun'im.

— Fiți atenți cu toții la ce vă spun... își schimonosi Ahmad vocea, glumind și încercînd s-o imite. Este vorba de reputația întregii familii... Doar sînt copilul vostru...

— Ce-i beleaua asta pe capul nostru, fiul meu? își reluă ea filipica, de data asta cu un ton tînguitor și amar. Tu nu accepți să te judece nimeni, nici chiar tatăl tău? Refuzi cu încăpățînare orice sfat, chiar și atunci cînd este numai și numai spre binele tău?... După mintea ta, numai tu ai dreptate întotdeauna și toți ceilalți greșesc. N-ai mai vrut să-ți faci rugăciunea – am zis: „Domnul o să-l aducă pe calea cea bună"... Ai refuzat să urmezi Dreptul, ca fratele tău, am zis: „Treacă și-asta! Viitorul omului îl rînduiește Allah!"... Ai hotărît să te faci jurnalist, ți-am înghițit-o și pe-asta! Mi-am zis: „Să se facă omul și vardist, dacă ține cu tot dinadinsul...".

— Iar acum, auzi pretenție! Mai vreau să mă și însor! se repezi Ahmad, cu o mutră prefăcută de vulpoi indignat.

— Însoară-te! N-ai decît! Toți ne bucurăm de un astfel de eveniment, dar trebuie să aibă și însurătoarea un rost, pricepi?

— Și cine-ar trebui să-i stabilească rostul, mă rog?

— O minte sănătoasă!

— Dar eu cu mintea mea am ales cu cine să mă însor...

— Nu ți-au dovedit încă zilele că nu-i bine să te bizui doar pe mintea ta?

— Cîtuși de puțin! Iar sfaturile pot să fie folositoare, nu zic ba, dar pînă la căsătorie...

— Și de ce, mă rog? Tu nu te însori doar cu o fată, ci și cu familia ei... Iar prin tine ne însurăm și noi... Noi, familia ta!

— Voi toți! îi luă Ahmad vorba din gură și izbucni într-un rîs ascuțit. Asta e peste poate! Unchiul Kamal n-are în nici un caz chef să se însoare, iar unchiul Yasin cred că ar prefera să se însoare numai el singur cu ea...

Rîseră și se amuzară cu toții în afară de Khadiga, care nu știa ce să mai creadă.

— Dacă socotești că e nevoie și că asta poate rezolva lucrurile, eu sînt gata să mă sacrific, se oferi Yasin, totdeauna gata să facă haz.

— Rîdeți! Distrați-vă! se zborși Khadiga. Rîsul vostru nu face decît să-l încurajeze! Mai bine i-ați spune ce credeți voi despre noua lui ispravă. Ce părere aveți despre un tînăr ca el, care ține morțiș să se însoare cu fata unui tipograf de la revista aia caraghioasă?! Nu ne convine nici că lucrezi ca jurnalist la revista asta, dar nu mai avem de-ales! Închipuie-ți tu cum o să fie dacă mai ai de gînd să te încuscrești și cu muncitorii ei... N-ai nimic de zis, *si* Ibrahim? se adresă soțului ei, silindu-se să-i descleștеze și lui gura.

Ibrahim Șawkat ridică sprîncenele, părînd că se pregătește să spună ceva, dar se răzgîndi.

— Dacă o să se întîmple nenorocirea asta, insistă ea, n-ar fi de mirare să te trezești în noaptea nunții cu casa plină de tipografi, salahori, birjari și cine știe ce alți mojici...

— Te rog să nu vorbești așa despre neamurile mele! o întrerupse Ahmad.

— Doamne din ceruri! Nu cumva vrei să tăgăduiești că astea sînt neamurile ei?

— Eu mă însor numai cu ea! Nu mă însor cu toptanul!

— Adevărul este că n-o să te însori numai cu ea! interveni în cele din urmă și Ibrahim Șawkat nemulțumit. Ducîndu-te tu în neamul ăsta, ne tragi și pe noi după tine!

— M-am dus să-i văd familia, așa cum cere datina, continuă Khadiga încurajată de remarca soțului ei. S-o văd și eu pe mireasa copilului meu, mi-am zis... Și ce credeți că mi-au văzut ochii? Locuiesc la un subsol, pe o stradă ticsită de evrei. Iar mama miresei arată ca o servitoare. Zîna care i-a căzut dumnealui cu tronc trebuie să aibă cel puțin treizeci de ani. Vă jur pe Allah că nu mint! Și dacă ar avea măcar un pic de frumusețe, aș mai înțelege. De ce vrea neapărat să se însoare cu ea, nu pricep! Cred că i-au făcut farmece... Trebuie să-l fi vrăjit... Lucrează împreună cu el la revista aia blestemată. Probabil că a profitat de neatenția lui și i-a pus ceva în cafea sau în apă. Duceți-vă s-o vedeți și voi și să spuneți dacă am sau n-am dreptate... Pe mine una m-a dat gata. Cînd am plecat de la ei, nu știam pe unde calc. Aproape că nu mai vedeam drumul de supărare.

— Să știi că mă supăr eu acum cu adevărat, mamă, și mă tem că n-o să-ți iert vorbele astea niciodată...

— Ba să mă ierți, domnul meu, căci eu sînt cea urgisită... Toată viața am avut parte numai de belele și m-a blagoslovit Allah să am parte tot de necazuri și de la copii...

— N-ai decît să născocești tot ce-ți trece prin cap pe seama lor, dar să știi că nici unul dintre ei nu este nedrept cu alții, așa cum ești dumneata!

— Mîine o să ți se deschidă ochii și-o să-mi dai dreptate. Allah să te ierte pentru că m-ai umilit!...

— Ba dumneata m-ai umilit pe mine! Cu vîrf și-nădesat!...

— Ți-a intrat în suflet ca să pună mîna pe averea ta. Dacă nu te amăgea pe tine, nu putea să aspire decît cel mult la un vînzător de ziare...

— Ea este redactor la revistă şi are un salariu de două ori mai mare ca al meu, crezu Ahmad nimerit să-i lămurească.

— Deci şi ea e tot jurnalistă! Cu ce ţi-am greşit, Doamne? Ce fată intră astăzi în slujbă, decît una pe care n-a luat-o nimeni de nevastă sau o slută?!

— Allah să te ierte pentru vorbele astea fără noimă!

— Ba pe tine să te ierte pentru zilele amare pe care ni le faci!...

— Ascultă, sora mea! se amestecă Yasin în vorbă, după ce urmărise cearta, răsucindu-şi tot timpul mustaţa. Nu cred că este cazul să ne facem sînge rău. Să-i spunem lui Ahmad ce-avem de spus, dar n-are rost să ne certăm!

— Iertaţi-mă, dar trebuie să mă îmbrac ca să plec la slujbă, se scuză Ahmad, ridicîndu-se uşurat că scapă de gura lor.

După plecarea lui Ahmad, Yasin se mută lîngă sora lui, se întoarse cu faţa spre ea şi începu s-o lămurească:

— Să ştii că nu-ţi foloseşte la nimic toată tevatura asta. Nu-i mai putem judeca pe copiii noştri, căci ei se socotesc mai înţelepţi decît noi şi sînt convinşi că noi trebuie să fim la cheremul lor. Dacă vrea cu tot dinadinsul să se însoare cu fata asta, lasă-l să se însoare! Dacă o să fie fericit, să-i fie de bine, iar dacă n-o să fie, şi-a făcut-o cu mîna lui. Capul face, capul trage! Eu n-am reuşit să duc casă bună decît cu Zenoba, după cum bine ştiţi! S-ar putea ca alegerea lui să fie bună, în ciuda aparenţelor! N-are rost să ne punem de-a curmezişul. Pe urmă, aşa-i firea omului, în general. Nimeni nu pricepe de vorbă. Fiecare vrea să încerce pe pielea lui. Apoi, rîzînd ironic: Nu e mai puţin adevărat că mie unuia nu mi-au folosit nici vorbele altora, nici experienţele mele!...

— Cred că fratele meu are perfectă dreptate în tot ce spune, interveni şi Kamal, sprijinindu-l pe Yasin.

— Asta-i tot ce poţi spune tu, Kamal? întrebă Khadiga privind la el consternată. Eu îmi pusesem toată nădejdea

în tine, fiindcă știu cît de mult te respectă. Poate că n-ar fi rău să încerci să stai de vorbă cu el separat.

— Ieșim împreună și-o să mai stăm de vorbă pe drum, încercă el s-o domolească. Dar trebuie să încetezi și tu cu tărăboiul. La urma urmei, e stăpîn pe soarta lui și are dreptul să se-nsoare cu cine-i place. Crezi că poți să-l împiedici tu, dacă i-a intrat ceva în cap? Sau vrei numai să încurci țețele?

— După mine, toată chestiunea e foarte simplă, sora mea, adăugă Yasin, zîmbind. Cred că n-are rost să-ți faci inimă rea! Azi se însoară și, dacă nu-i convine, mîine se desparte. Doar sîntem musulmani, nu catolici... I se deschid lui ochii...

— Bineînțeles! exclamă Khadiga cu un zîmbet șiret, îngustîndu-și ochii mici. Ce alt avocat l-ar putea apăra mai bine ca tine?! A avut dreptate cine-a zis că băieții seamănă cu unchii lor...

— Allah să te ierte! bîigui Yasin, rîzînd pe înfundate. Dacă fetele ar rămîne la mila viitoarelor soacre, n-ar mai apuca nici una să se mărite...

— Cum poți să scornești una ca asta? protestă Khadiga. Știi prea bine că pe mine m-a ales chiar mamă-sa în persoană – Allah s-o ierte! –, și făcu un semn spre Ibrahim.

— Așa e! Și-a plătit sărmana de ea cu vîrf și îndesat pentru alegerea făcută... aprobă Ibrahim prompt, zîmbind și oftînd.

— Și măcar dac-ar fi frumoasă, se întoarse Khadiga din nou la problema lui Ahmad, fără să ia în seamă observația soțului. Parcă i s-a pus un văl pe ochi.

— La fel ca lui tată-său, o completă Ibrahim, rîzînd îngăduitor.

— Tu ești un nerecunoscător ca toți bărbații, izbucni ea, întorcîndu-se spre el furioasă.

— Ba noi sîntem destul de îngăduitori și al nostru va fi paradisul, răspunse Ibrahim cu calmul său obișnuit.

— Dacă o s-ajungi vreodată acolo, să știi că tot mie-mi datorezi asta, căci eu te-am învățat ce-i credința...

*

Kamal părăsi Es-Sukkariyya împreună cu Ahmad. Era destul de sceptic în privința căsătoriei nepotului său. Nu i se putea imputa conservatorismul și respectul tradiției absurde și nici indiferența față de principiile egalității și umanismului, dar realitatea socială și hidoșeniile ei nu pot fi ignorate. Își aminti, aparent fără nici o legătură cu subiectul, o întîmplare de mult uitată. Se aprinsese după Qamar, fata lui Abu Sari', proprietarul micului bufet. Dar mirosul pe care-l răspîndea trupul ei îi provocase o repulsie ce amenința să se transforme într-un adevărat complex. Cu toate astea, îl socotea pe Ahmad vrednic de admirație, ba chiar îl invidia pentru curajul și voința care lui îi lipsiseră întotdeauna. Ahmad părea o compensare în familie pentru nihilismul unchiului său. E de mirare de ce l-o fi trăgînd inima să se însoare, cînd pentru alții căsătoria nu înseamnă mai nimic.

— Încotro, tinere?

— La revistă, unchiule! Dar dumneata?

— Și eu tot la revistă, dar la *El-Fikr*, unde am întîlnire cu Riyad Qildis. Ia spune-mi, nu crezi că s-ar cuveni să deschizi ochii bine și să mai chibzuiești înainte de a face pasul ăsta? îl întrebă fără nici o altă introducere.

— Care pas, unchiule? îi răspunse nepotul tot cu o întrebare, înălțîndu-și privirea spre el. Treaba s-a isprăvit de mult. Eu m-am și însurat!

— Cum așa? Vorbești serios?!

— Foarte serios! Și-o să locuim în apartamentul de la parterul casei noastre, din pricina crizei de locuințe...

Ce sfidare deschisă! Asta zic și eu generație!

— Așa vom face, dar nevasta mea n-o să fie în casă decît cînd doarme mama...

— Și te-ai însurat după datina lui Allah și a Profetului? îl mai descusu Kamal, zîmbind, fără să se fi dezmeticit pe deplin după șocul noutății.

— Firește! răspunse Ahmad rîzînd în barbă. Căsătoria și înmormîntarea – după datinile vechii noastre credințe, dar restul vieții – după credința lui Marx!... Apoi, luîndu-și rămas-bun de la Kamal: Sînt convins că o să-ți placă mult, unchiule! O s-o vezi și o să judeci singur! Are o personalitate cu totul și cu totul ieșită din comun...

45

Se afla din nou într-o încurcătură cumplită. Era ca o boală cronică de care nu putea scăpa nicicum. Toate lucrurile par să aibă o mulțime de fețe egale; toate se adună și se risipesc, alcătuind jocuri cu forme ciudate într-o continuă mișcare, alunecîndu-i printre degete. Să se însoare sau nu? Ar fi trebuit de mult să ia o decizie, dar se învîrtea nedumerit în jurul său pînă ce-l cuprindea ameţeala şi i se tulburau simțurile. Apoi vîrtejul se liniștește, lăsînd să plutească la suprafață aceeași întrebare la care n-a reușit să găsească răspuns: să se însoare sau nu? Uneori se satură de libertate și-l apasă singurătatea sau se plictisește în tovărășia fantomelor născocite de gîndurile lui. Are momente cînd își închipuie o familie în jurul lui, dar, odată cu grijile mărunte ale traiului zilnic, se vede înghițit, dizolvat, anulat pînă la dispariție. Atunci se sperie și se hotărăște să rămînă credincios libertății sale, oricît de mult ar trebui să sufere din pricina singurătății. Dar n-are parte de liniște multă vreme, căci se trezește din nou întorcîndu-se la aceeași întrebare. Și iarăși caruselul pornește cu trena lui de întrebări și răspunsuri. Unde să găsească statornicia mult visată? Budur este o fată excepțională, într-adevăr, n-are nici un cusur. E ca o stea care a căzut din înaltul bolții cerești. O fată excepțională, într-adevăr – frumoasă, delicată și instruită. Și, lucrul cel mai important, se pare că nu l-ar refuza dacă s-ar decide să-i ceară mîna. Trebuie să admită că-i stăpînește toate gîndurile şi că este ultima imagine de la

care îşi ia rămas-bun înainte de a adormi şi prima cu care se întîlneşte dimineaţa cînd se trezeşte, însoţindu-l apoi ca o umbră. Îndată ce-i vede chipul, tresare înfiorat şi inima îşi iuţeşte bătăile, iar strunele acoperite de rugină reiau acordurile tulburătoare ale muzicii de odinioară. Lumea lui se schimbase. Descumpănirea şi singurătatea erau din nou uitate. Simţea adierile înviorătoare şi apa răcoroasă a vieţii. Dacă toate astea nu sînt semne ale iubirii, atunci ce altceva ar putea fi? Timp de două luni, trecuse zi de zi spre asfinţit pe strada Ibn Zaydun, măsurînd-o în sus şi în jos cu paşi înceţi, stăruind îndelung cu ochii asupra terasei, pentru a se întîlni cu ochii ei. Îşi zîmbeau aşa cum se cuvine între colegi. La început toate astea se petreceau ca din întîmplare, dar cu timpul devenise limpede că sînt gîndite şi aşteptate. Cînd ajungea în dreptul casei, o găsea la locul ei obişnuit din balcon, prefăcîndu-se că răsfoieşte o carte sau rătăcind cu privirile spre zări. Ştia prea bine că îl aşteaptă. Dacă n-ar fi fost aşa, n-ar fi trebuit decît să nu apară în balcon la vremea aceea. Ce altceva ar fi putut să-şi închipuie, văzîndu-l cum trece zi de zi, cum îi zîmbeşte şi o salută? Instinctul nu-l înşeală; amîndoi aşteaptă întîlnirea cu nerăbdare. Simţea cum îl inundă o bucurie ameţitoare. Era fericit, dar şi neliniştit de lipsa lui de hotărîre. Se lăsase purtat de şuvoi, fără să ştie nici cît de adînc este şi nici încotro îl va purta. S-ar fi cuvenit să se oprească puţin, dar bucuria tulburătoare nu-i mai dădea răgaz. „Curaj, căci asta este şansa ta!“ îl îmbărbătase Riyad. De cînd îşi pusese inelul de logodnă pe deget, Riyad nu mai vorbea decît despre căsătorie, de parcă aceasta ar fi fost unicul ţel în viaţă. Se grozăvea, pretinzînd că se va arunca în această experienţă unică fără pic de teamă, convins că ea îl va ajuta să dea vieţii un sens nou şi că îi va furniza materialul necesar pentru a scrie literatură despre viaţa de familie. „Aceasta este viaţa, filosofule ce pluteşti deasupra vieţii!“ „Astăzi mi-ai devenit adversar, i-a spus atunci,

încercînd să fugă de ispita lui. Tu nu mai poți avea o judecată imparțială. L-am pierdut pe sfătuitorul sincer din tine.“ Pe de altă parte, iubirea-i părea a fi un dictator și viața politică a Egiptului îl învățase să-i urască pe dictatori din adîncul inimii. În casa mătușii Galila continua să-și dăruiască trupul Atiyyei, dar imediat și-l putea lua înapoi, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Fata asta însă, așezată și sfioasă, vrea să pună stăpînire pe spiritul și pe trupul lui pentru totdeauna ; ea nu se va mulțumi cu mai puțin. Și nici nu va mai avea de ales după aceea ; nu-i va mai rămîne decît să se zbată zi de zi pentru a trăi. Ciudat este destinul care transformă o viață plină de măreție, de visare și neprevăzut într-o simplă zbatere pentru dobîndirea celor necesare traiului. S-ar putea ca fachirul indian să fie absurd și neghiob sau nebun. Dar oricum, el pare de o mie de ori mai înțelept decît acela care se cufundă pînă la urechi în căutarea mijloacelor de trai. Bucură-te de iubirea care ți-a lipsit și după care ai tînjit ! Iat-o stîrnind vîrtejul vieții în inima ta ! „Cum este cu putință să te mai îndoiești ? ! Doar o iubești și poți să te căsătorești cu ea ! Atunci, de ce nu faci pasul ăsta ?“ îl întrebase Riyad, exasperat. Îi răspunsese evaziv, mai precis îi spusese că o iubește, dar că nu vrea să audă de căsătorie. „Iubirea înseamnă implicit căsătorie ; iar dacă nu vrei să auzi de căsătorie, așa cum pretinzi, înseamnă că n-o iubești nici pe ea !“ protestase Riyad. „Ba da, pe ea o iubesc, dar căsătoria mă sperie“, se dezvinovățise atunci. „Poate ți-e frică de răspunderi ?“ insistase Riyad. „Oh, nu ! Suport poveri ale răspunderii de care alții n-au habar ; și în casă, și la slujbă“, protestase din nou. „Atunci cred că ești mult mai egoist decît îmi închipuiam“, spusese Riyad în cele din urmă. „Crezi că există cineva care să se însoare altfel decît împins de un egoism aparent sau ascuns ?“ îl întrebase Kamal cu ironie. „Poate că ești bolnav și ar trebui să te consulte un psihiatru ? !“ adăugă Riyad, zîmbind. „Ciudat lucru ! Știi ce titlu poartă articolul pe care-l pregătesc acum pentru *El-Fikr* ? *Cum să te*

cunoşti pe tine însuţi!“ „Mărturisesc că m-ai pus în mare încurcătură“, recunoscuse Riyad. „Eu sînt veşnic în încurcătură“, murmurase Kamal trist.

Într-una din zile, cînd hoinărea pe strada Ibn Zaydun, se trezise faţă în faţă cu mama iubitei lui, care se îndrepta spre casă. O recunoscuse de la prima privire, cu toate că n-o mai văzuse de cel puţin şaptesprezece ani. Nu mai era *hanem* de odinioară! Nici vorbă! Se veştejise în mod evident sub povara grijilor. Nu-i venea să creadă că această femeie vlăguită este una şi aceeaşi cu Saniyya *hanem*, care se plimba mîndră prin parcul seraiului, neîntrecut de frumoasă. Şi totuşi chipul ei i-o amintea pe Aida. Îşi simţise inima sfîşiată. Din fericire, îi zîmbise lui Budur cîteva clipe mai înainte, căci după întîlnirea asta tristă n-ar mai fi fost în stare. Apoi se trezi brusc amintindu-şi de Aişa şi de furtuna pe care o stîrnise dimineaţa, întorcînd casa pe dos din pricina protezei dentare pe care nu şi-o mai găsea. Alaltăieri o văzuse pe Budur, aşteptînd în picioare pe balcon, cum n-o mai văzuse niciodată pînă atunci. Părea pregătită să coboare. Se întrebase atunci dacă va ieşi singură. Dispăruse imediat din balcon, iar el continuase să meargă agale, dus pe gînduri. Dacă va apărea singură, înseamnă că venise pentru el. Acea izbîndă ameţitoare avea să spele probabil umilinţa care-l otrăvise cu ani în urmă. Ar fi fost Aida în stare să facă una ca asta? Nici dacă ar fi fost să pice luna de pe cer! Cînd ajunsese cam la mijlocul străzii, privise înapoi şi-o văzuse pe Budur venind singură spre el. Simţise că i se strînge inima pornită să bată cu atîta putere, încît îi era teamă să nu spargă timpanele vecinilor. Îşi dăduse seama de gravitatea situaţiei şi în primul moment se simţise ispitit să fugă. Zîmbetele de pînă atunci fuseseră o joacă nevinovată, dar acum lucrurile erau serioase. Totul presupunea răspundere şi-l obliga să ia hotărîri! Dacă ar fugi, ar mai cîştiga timp şi-ar mai putea chibzui! Dar nu fugise. Continuase să înainteze agale, ca şi cum ar fi fost sub efectul unui drog, iar la colţul străzii El-Galal se trezise cu ea

ajungîndu-l din urmă. Cînd s-a întors, ochii lor porniseră să rîdă veseli.

— Bună seara! şoptise el înfiorat.

— Bună seara!...

— Încotro ai plecat? murmurase, simţind cum îi sporeşte teama.

— Mă duc la o prietenă... acolo... în direcţia aceea... bîiguise ea, arătînd cu capul spre strada Regina Nazli.

— E drumul meu. Îmi îngădui să te însoţesc?... bolborosise şi el, parcă plutind.

— Desigur!... încuviinţase ea, ascunzîndu-şi zîmbetul.

Şi-au mers mai departe împreună. Fără îndoială că nu-şi pusese rochia aceea elegantă pentru a se întîlni cu o prietenă. Inima lui o întîmpinase cu emoţie şi cu tandreţe. Dar ce trebuia să facă mai departe? Probabil că-şi dăduse seama de încurcătura lui şi voia să-l ajute, oferindu-i această şansă. Va şti s-o preţuiască sau o va nesocoti şi-atunci o va pierde pentru totdeauna. N-ar avea de spus decît un singur cuvînt. Îl va rosti şi se va angaja pentru toată viaţa... Sau nu-l va rosti şi va regreta pentru tot restul vieţii... Se lăsase împins pînă aici, fără să-şi dea seama. Strada se scurta văzînd cu ochii. Ea părea că aşteaptă, că vrea să-i vină în întîmpinare. Parcă nici n-ar fi din familia Şaddad! De altfel, nici nu este din familia Şaddad şi n-are nimic comun cu ea! Familia Şaddad a apus... s-a stins de mult... Fata pe care o însoţea el nu era decît o tînără nefericită!

— Mă bucur foarte tare că ne-am întîlnit, a murmurat ea, întorcîndu-se spre el şi zîmbind graţios.

— Îţi mulţumesc mult...

Bine-bine! Şi mai departe? Capătul străzii era aproape. Trebuia să ia o hotărîre: un cuvînt care să-l angajeze sau unul de adio. Probabil că ea nici nu-şi închipuie că s-ar putea despărţi atît de simplu. Aşteaptă măcar o vorbă, o promisiune. Au mai rămas doar cîţiva paşi... Tot mai era în cumpănă. Avea o presimţire sumbră că totul se va sfîrşi cu un eşec. Limba lui refuza să se dezlege. Nu putea rosti

un cuvînt. Budur se oprise din mers şi zîmbea încurcată, ca şi cum ar fi vrut să spună: „A sosit momentul să ne luăm rămas-bun". Simţea că se înăbuşă de tulburare. Îi întinsese mîna şi el i-o reţinuse într-a lui cîteva clipe... Tăcere şi spaimă...

— La revedere! murmurase pierdut, în cele din urmă.

Îşi retrăsese mîna şi cotise cu paşi repezi pe o străduţă laterală. O petrecuse cu privirea şi se simţise ispitit să strige după ea. Mersul ei împleticit din pricina decepţiei şi sfiiciunii fusese pentru el un coşmar insuportabil. Tu ştii prea bine ce înseamnă pentru un suflet o clipă ca asta. Dar limba i se încleştase şi refuzase să articuleze vreun sunet. Se cuvine s-o respingi după ce venise spre tine? Se cuvine să te porţi cu ea aşa cum se purtase sora ei cu tine, cînd ştii prea bine că o iubeşti? Oare o fi avut şi ea parte de o noapte ca aceea pe care ai lăsat-o în urma ta ca pe un tăciune aprins în negura trecutului?

Continuase să rătăcească pe străzi, întrebîndu-se dacă vrea într-adevăr să rămînă burlac pentru ca să poată fi şi filosof sau dacă pretinde numai că este filosof pentru a putea rămîne burlac. „Ai făcut un lucru incredibil şi-l vei regreta toată viaţa!" îi spusese Riyad răspicat. Este un lucru incredibil, într-adevăr! Dar este posibil să-l regrete toată viaţa? „S-ar cuveni să-ţi plesnească obrazul de ruşine. Cum ai fost în stare să fugi ca un laş, cînd vorbeai despre ea ca şi cînd ar fi fata visurilor tale?" mai adăugase Riyad, furios. Nu, nu este fata visurilor lui. Fata visurilor lui n-a venit spre el niciodată!... „Azi-mîine împlineşti treizeci şi şase de ani şi n-o să mai fii bun de nimic!... N-o să te mai ia nimeni!... O să rămîi singur cuc", se lamentase Riyad. Vorbele lui îl duruseră ca niciodată şi-şi simţi inima de cenuşă.

46

Karima, în veşmîntul de mireasă, sosi în Es-Sukkariyya într-o trăsură, laolaltă cu părinţii şi cu fratele ei. Îi aşteptau Ibrahim Şawkat împreună cu Khadiga, Ahmad cu soţia lui, Sawsan, şi Kamal. Dacă n-ar fi fost buchetele de flori aşezate de jur-împrejurul salonului, nimeni n-ar fi bănuit că e vorba de nuntă. Camera de musafiri era înţesată de tineri bărboşi, în mijlocul cărora trona şeicul Ali el-Munufi. Cu toate că trecuse un an şi jumătate de la săvîrşirea stăpînului, Amina nu acceptase să ia parte la ceremonie, dar promisese să vină după aceea să-i felicite pe tinerii căsătoriţi. Cînd Khadiga încercase s-o îmbie pe Aişa să vină la nuntă, aceasta-i răspunsese înţepată:

— Eu n-o să fiu de faţă decît la înmormîntări...

Vorbele Aişei o îndureraseră, dar se obişnuise cu ea şi se aşteptase oricum la o reacţie ciudată. Etajul de sus al casei din Es-Sukkariyya fusese pentru a doua oară pregătit de nuntă. Yasin vînduse tot ce-i mai rămăsese, în afara casei din Qasr eş-Şawq, şi-i pregătise fiicei sale o zestre destul de frumoasă. Karima era încîntătoare; mai ales căldura ochilor aducea aminte de mama ei din zilele de glorie. Nu împlinise vîrsta legală pentru căsătorie decît la sfîrşitul lunii octombrie. Khadiga părea nespus de fericită, aşa cum se cuvenea unei soacre mari. O dată, cînd rămăsese numai ea şi Kamal, se aplecase şi-i şoptise la ureche:

— Oricum, e fata lui Yasin. E de o mie de ori mai bună decît fata unor salahori...

Se aranjase un mic bufet pentru rude în sufragerie și un altul mai mare pentru bărboșii lui Abd el-Mun'im. În ultima vreme, își lăsase și el barbă și asta o cam nemulțumise pe Khadiga.

— Credința e foarte frumoasă, dar nu înțeleg ce nevoie ai de barba asta, care te face să semeni cu Muhammad el-Agami, vînzătorul de *kuskusi*[1]?

Rudele se așezaseră în salon, mai puțin Abd el-Mun'im, care rămăsese împreună cu „frații" lui.

— Salonul de musafiri s-a întors cu o mie de ani în urmă, șopti Ahmad printre dinți, abia stăpînindu-și rîsul.

— Și despre ce discută atît de aprins? întrebă Kamal curios.

— Despre lupta de la Al-Alameyn[2]. Vorbesc cu atîta înflăcărare, că tremură și pereții.

— Și cum comentează victoria englezilor?

— Sînt cătrăniți foc, bineînțeles! Ei sînt vrăjmașii tuturor: și ai englezilor, și ai nemților, și ai rușilor. Își dau mereu în petic. Nu-l lasă pe frate-meu în pace nici în noaptea nunții!...

Yasin stătea alături de Zenoba; în hainele de sărbătoare, părea mai mic ca ea cu zece ani.

— N-au decît să se mănînce unii pe alții, numai s-o facă departe de noi. Slavă Domnului că n-au prefăcut și Egiptul în cîmp de bătălie!

— Tu ai nevoie de liniște și pace, desigur, ca să-ți poți face de cap nestingherit, îl luă Khadiga în șfichi, oblicind cu coada ochiului spre Zenoba și stîrnind rîsul general.

Cu cîteva zile în urmă tocmai se zvonise că Yasin i-ar fi făcut curte noii chiriașe din casa lor și că Zenoba i-ar fi

---

1. Mîncare specifică țărilor arabe din Nordul Africii, preparată din grîu pisat, diverse legume, carne și condimente.
2. Localitate în Egipt, la vest de Alexandria, de unde a pornit ofensiva mareșalul britanic Montgomery împotriva trupelor germane din Nordul Africii conduse de Rommel, în octombrie 1942.

prins asupra faptului și ar fi alungat numaidecît persoana indezirabilă din apartament.

— Cum să-mi fac de cap cînd casa mi-e guvernată de legea marțială? bombăni Yasin, încercînd să-și ascundă vinovăția.

— Nu ți-a fost rușine de fiică-ta? îl mustră Zenoba.

— Eu sînt complet nevinovat, iar biata chiriașă a fost năpăstuită pe nedrept, încercă Yasin să se disculpe.

— Eu v-am năpăstuit? Eu care v-am zăpsit noaptea cînd am bătut la ușa ei și-am fost obligată să-mi cer scuze, pretinzînd c-am greșit din cauza întunericului?... Ce zici de tine? Stai de patruzeci de ani în casa asta și nu-ți mai nimerești apartamentul?!

Glasurile se prefăcură în vîrtejuri de rîs.

— Așa e el, sărmanul!... Cam des greșește ușa prin întuneric... turnă Khadiga din nou gaz peste foc.

— Și pe lumină, aşijderea...

— Tu ce mai faci Ridwan? Cum te mai înțelegi cu Muhammad *efendi* Hasan? îl întrebă Ibrahim Șawkat pe Ridwan, vrînd să schimbe vorba.

— Muhammad *efendi* Zift[1]! îl corectă Yasin.

— Se bucură acum de averea bunicului, care i-a revenit mamei! bombăni Ridwan morocănos.

— O moștenire ce nu-i deloc de neglijat! adăugă Yasin. Închipuiți-vă! De fiecare dată cînd s-a dus la mamă-sa să-i ceară un ban de buzunar sau să-l ajute cu ceva, mișelul l-a repezit cu nerușinare, dîndu-i sfaturi și ținîndu-i socoteala!...

— Ea nu te are decît pe tine, se amestecă și Khadiga, adresîndu-se lui Ridwan, și s-ar cuveni să te mai ajute și ea cu ceva bani în timpul vieții. După o clipă, adaugă: N-ar fi potrivit să te însori și tu, ce zici?

— Numai după ce se însoară unchiul Kamal! zise Ridwan, rîzînd silit.

---

1. Cuvînt arab cu sensul de „catran, smoală", care se întrebuințează pentru a exprima un sentiment sau lucru neplăcut.

— Nu mai e nici o speranță în ce-l privește pe unchiu-tău Kamal, dar tu nu trebuie în nici un caz s-o iei pe urmele lui.

Kamal se prefăcea că ascultă cu indiferență flecăreala lor și se trudea pe cît îi stătea în putință să-și ascundă nemulțumirea. Khadiga își pierduse orice speranță, dar nu știa că el este de-a dreptul deznădăjduit. În ultimul timp nu mai hoinărise pe strada Ibn Zaydun, ca și cînd ar fi vrut să-și ispășească păcatul: doar din cînd în cînd cobora în stația de tramvai și privea la ea pe terasă, dintr-un loc ferit în care fata nu-l putea zări. Nu putea rezista dorinței de a o vedea și nici nu putea nega că o iubește. Dar nu avea curajul să-și mărturisească teama în fața căsătoriei. În cele din urmă, Riyad îi mărturisise convingerea lui: „Precis ești bolnav și refuzi să te faci bine!".

— Ți-ar mai fi ținut Muhammad Hasan cont dacă ar fi venit saadiștii la putere? îl întrebă Ahmad Șawkat pe Ridwan cu tîlc.

— Nu e singurul care-mi ține astăzi cont, dar aveți puțină răbdare, îi asigură Ridwan, zîmbind. E o chestiune doar de cîteva zile. În cel mai rău caz, de cîteva săptămîni...

— Crezi că zilele *Wafd*-ului sînt numărate, așa cum se zvonește printre adversarii lui? îl întrebă Sawsan.

— Depinde numai și numai de englezi! Dar, oricum, războiul n-o să dureze la infinit și-o să vină și ziua socotelilor...

— Primii vinovați sînt cei care i-au sprijinit pe fasciști pentru a-i lovi pe englezi pe la spate, zise Sawsan cu un ton cît se poate de serios.

Khadiga se uită la ea cu ochi răi, uluită de îndrăzneala cu care vorbea despre lucruri ce erau, după părerea ei, de competența exclusivă a bărbaților.

— Sîntem la o nuntă și s-ar cuveni să discutăm despre lucruri potrivite cu ocazia asta, o înțepă ea pe Sawsan.

Nora nu-i dădu nici o atenție, evitînd altercația, în timp ce Ahmad se uită la Kamal, zîmbind cu înțeles.

— Scuza lor este că nunțile noastre nu prea mai seamănă a nunți, se plînse Ibrahim Șawkat, rîzînd fără motiv. Allah să-l ierte pe domnul Ahmad și să-i dea adăpost în raiul lui cel necuprins!

— Eu m-am însurat de trei ori, dar n-am făcut niciodată nuntă, se tîngui Yasin cu mîhnire în glas.

— Bine îți șade! Ți-ai adus aminte de tine și de fiică-ta puțin îți pasă! îl mustră Zenoba.

— Poate o să am mai mult noroc și-a patra oară o să fac și nuntă, îndrăzni Yasin, rîzînd în barbă.

— Mai amîn-o și tu măcar pînă îl însori pe Ridwan! îl luă nevastă-sa peste picior.

Vorbele ei îl iritau cumplit pe Ridwan, dar se străduia de fiecare dată să evite discuțiile. Blestemați să fiți și voi și însurătoarea voastră!... Nu pricepeți odată că n-am de gînd să mă însor deloc și că, dacă mi-ar sta în putință, l-aș nimici pe cel care mai deschide vorba despre obiceiul ăsta nerod?

— Aș prefera să mă duc la bufetul doamnelor decît să stau printre bărbații ăștia bărboși care mă sperie și mă indispun, se trezi Yasin bombănind după un răgaz de liniște.

— Dacă ar ști doamnele cum te porți, ar arunca după tine cu pietre, adăugă Zenoba imediat.

— Acum o să-i vezi cu bărbile în farfurii și-o să-nceapă lupta, se amestecă și Ahmad în vorbă. Dar unchiul Kamal ce zice? Îi iubește pe „frați"?

— Cred că cel puțin pe unul dintre ei îl iubesc! răspunse Kamal fără să stea pe gînduri.

Sawsan se întoarse spre mireasa care nu rostise nici un cuvînt pînă atunci.

— Dar ce zice Karima de barba soțului ei?

Tînăra mireasă lăsă capul încununat în jos, ascunzîndu-și un surîs și nu răspunse nimic.

— Puțini tineri mai sînt astăzi așa de cuvioși ca Abd el-Mun'im, sări Zenoba s-o scoată din încurcătură.

— Cuviosenia lui e demnă de laudă, completă Khadiga. Asta-i o trăsătură pe care familia noastră o are în sînge. Dar eu nu mă prea împac cu barba lui...

— Iar eu trebuie să mărturisesc că fiii mei – atît cuviosul, cît și ereticul – sînt doi nebuni! declară Ibrahim Șawkat, amuzîndu-se cu nevinovăție.

— Și nebunia este o trăsătură pe care familia noastră o are în sînge, zise Yasin, prăpădindu-se de rîs.

Khadiga îi aruncă o privire otrăvită, pregătindu-se să protesteze, dar Yasin i-o luă înainte, fără să-i lase timp:

— Vreau să zic că eu sînt nebun, eventual și Kamal... Ei, dar dacă te supără, nu sînt decît eu nebun! Numai și numai eu!

— Așa da! Acum te cred!

— Și crezi că e normal ca un om să se condamne la burlăcie de dragul cititului?

— Mai devreme sau mai tîrziu o să se însoare și-o să intre în tagma celor cu scaun la cap!

— Ia spune-mi și mie, de ce nu te însori, unchiule? se interesă Ridwan. Aș vrea să știu ce ai împotriva căsătoriei, ca să mă pot apăra și eu la nevoie.

— De ce? Nici tu n-ai de gînd să te însori? îl întrebă Yasin, nedumerit. Să știi că eu n-o să îngădui asta cît am să trăiesc. Dar să avem răbdare pînă cînd veniți voi din nou la putere și-atunci o să facem o nuntă ca-n poveşti!...

— Dacă n-ai nimic împotriva căsătoriei în principiu, poți să te însori și-acum! îl încurajă Kamal.

E tare simpatic băiatul ăsta! Și cum aspiră la putere și la avere! Dacă ar fi fost de vîrsta Aidei, cred că ar fi pus ochii pe el. Chiar și Budur, dacă l-ar vedea întîmplător, s-ar îndrăgosti de el pe loc. Eu mă învîrt întruna în jurul meu, în vreme ce toată lumea merge înainte. Stau la nesfîrșit în cumpănă, socotind că momentul nu-i nici potrivit, dar nici pierdut. Dragostea este un prieten parșiv, înclinat mereu spre harță. Ce bine-ar fi să se

mărite ea mai repede! M-ar scăpa și de încurcături, și de suferințe!

— Poftiți la bufet! se auzi vocea lui Abd el-Mun'im, după care barba se ivi în ușa salonului, urmată de stăpînul ei. Regretăm, dar sărbătoarea noastră de astăzi se va reduce numai la o ghiftuire strașnică.

47

Kamal mergea agale, fără nici o țintă, pe strada Fu'ad I. Era în dimineața zilei de vineri, cam pe la ora zece. Strada părea un furnicar : oamenii stăteau în grupuri pe la vitrine sau sporovăiau între ei, dar cei mai mulți se agitau în toate direcțiile. Vremea era blîndă – așa cum este de obicei în majoritatea zilelor de noiembrie – și îmbia la promenadă. Ca să scape de singurătate, în ziua de vineri pornea haihui pe drum, amestecîndu-se în mulțime, delectîndu-se cu tumultul și rumoarea străzii. Întîlni cîțiva elevi din clasele mai mici, care-l salutară politicos, ducîndu-și mîna spre frunte, și le răspunse zîmbind fericit. Cît de mulți elevi îl cunosc ! Unii dintre ei au terminat școala de mult și acum sînt funcționari, alții își continuă studiile la Universitate, dar cei mai mulți sînt încă pe băncile gimnaziului sau ale liceului. Au trecut paisprezece ani de cînd slujește știința și învățămîntul și nu-i puțină vreme ! Înfățișarea lui rămăsese aproape neschimbată : costumul elegant, pantofii lustruiți, *tarbuş*-ul drept, ochelarii cu rame aurii, mustața stufoasă... Nici chiar categoria a șasea nu i se schimbase în acești paisprezece ani, dar se zvonea că *Wafd*-ul intenționează să facă unele reforme în favoarea celor mai dezavantajate categorii. Numai la tîmple i se iviseră cîteva fire albe. Elevii îl iubeau și-l respectau. Era în al nouălea cer cînd îl salutau pe stradă. Puțini profesori se bucurau de reputația lui, mai ales că în ultima vreme elevii deveniseră niște diavoli greu de stăpînit.

Cînd ajunse la intersecţia cu strada Imad ed-Din, se trezi aproape faţă în faţă cu Budur. Rămase un timp cu privirea fixă, înmărmurit. Tocmai cînd încerca să zîmbească, ea îşi întoarse capul ostentativ, fără nici cel mai neînsemnat gest de recunoaştere. De-abia cînd ajunse în dreptul lui, observă că mergea la braţ cu un tînăr. Kamal se opri şi se întoarse, urmărind-o cu privirea. Era chiar Budur! Purta un pardesiu negru, luxos. Tînărul care o însoţea era la fel de elegant. Părea să aibă mai puţin de treizeci de ani. Se sili să-şi înfrîngă tulburarea, deşi se întreba devorat de curiozitate cine ar putea să fie tînărul. Nu e fratele ei în nici un caz! Nu poate fi nici prietenul ei, căci îndrăgostiţii nu-şi afişează iubirea pe strada Fu'ad I în dimineaţa zilei de vineri. Cine să fie? Ştiu şi eu?! Simţi că i se strînge inima de spaimă. Se întoarse fără să şovăie şi porni pe urmele lor, nescăpîndu-i din ochi nici o clipă. I se păru că temperatura şi tensiunea îi cresc brusc şi-o să cadă sufocat în mijlocul străzii. Se opriseră în faţa vitrinei unui magazin cu poşete şi se apropie cu mare precauţie, trăgînd cu coada ochiului la mîinile ei. Zări o verighetă de aur pe inelarul ei de la mîna dreaptă şi simţi că-i fuge pămîntul de sub picioare. Trecuseră patru luni de cînd nu mai hoinărea pe strada Ibn Zaydun. E cu putinţă ca tînărul ăsta să-l fi pîndit la capătul străzii pentru a-i lua locul? Nu trebuie să se mire! În patru luni se pot întîmpla foarte multe, lumea întreagă se poate întoarce pe dos. Se opri la mică distanţă de ei, în faţa unei vitrine cu jucării, continuînd să-i urmărească. Astăzi i se pare mai frumoasă ca oricînd – o mireasă frumoasă! Dar de ce sînt amîndoi îmbrăcaţi în negru? Un pardesiu negru e un lucru obişnuit şi elegant, dar de ce are şi rochie neagră? Să fie vorba de modă sau de doliu? Să fi murit Saniyya *hanem*? N-are obiceiul să citească anunţurile de decese. Dar ce importanţă mai are asta?! Important cu adevărat este numai faptul că fila lui Budur din cartea vieţii lui a fost întoarsă. Povestea lui Budur s-a încheiat şi odată cu ea şi-a găsit răspunsul inevitabil şi

întrebarea: Să mă căsătoresc sau nu? După atîta amar și zbucium va putea în sfîrșit să se bucure de liniște! Dorise atît de mult ca ea să se mărite pentru a-l scăpa de chinuri și dileme și iată că s-a măritat! Avea impresia că asistase la sacrificarea unui om. Porțile vieții i se închideau în față după ce fusese aruncat în afara zidului! Îi văzu pornind și apropiindu-se de el. Nu se întîmplă nimic. Îl depășiră, văzîndu-și mai departe de drum. Îi urmări cu privirea, apoi se gîndi să pornească din nou pe urmele lor, dar i se păru lipsit de noimă și rămase mai departe în fața vitrinei cu jucării, privind în gol. Se mai uită încă o dată după ei, vrînd parcă să-și ia adio. Se îndepărtau văzînd cu ochii, aci dispărînd după trecători, aci ivindu-se din nou, și toate strunele inimii lui șopteau „Adio!"... Îl copleși o durere acută pe fondul unei tristeți dense. O senzație veche și bine cunoscută care întrunea mîhnirea și eliberarea. Aducea cu crepusculul dimineții, cînd umbra subțiată a nopții se întîlnește cu geana de lumină a zilei. În cele din urmă dispărură. Dispăruse probabil și Budur pentru totdeauna, întocmai așa cum dispăruse și sora ei. Se mai întreba încă cine-i logodnicul ei? Nu reușise să-l vadă prea bine, cu toate că insistase. Ar fi vrut să fie un funcționar obișnuit sau în orice caz să aibă o meserie neînsemnată. Gîndurile copilărești începeau să-i dea tîrcoale. E nedemn să gîndești astfel!

Pentru prima oară de cînd stătea în locul acela văzu cu adevărat vitrina din fața lui. Era aranjată frumos, cu jucării atrăgătoare pe care orice copil și le-ar fi dorit: mașini, leagăne, instrumente muzicale, căsuțe și chiar grădini. Vitrina îl atrăgea cu o forță ciudată, izvorîtă din sufletul greu încercat, și rămase cu ochii țintă, stăruind îndelung asupra ei. În copilărie nu-i fusese dat să se bucure de priveliștea unui astfel de paradis. Crescuse printre oameni mari, refulîndu-și pasiunile de copil și iată că vremea acelor bucurii trecuse, iar nostalgia ei se răzbuna. Ce știu aceia care vorbesc despre fericirea copilăriei? Care om ar putea afirma cu certitudine că a fost

un copil fericit? Ce dorință absurdă! Ar vrea să redevină copil... un copil din lemn ca acesta care se joacă într-o grădină născocită! O dorință pe cît de absurdă, pe atît de tristă! Copiii sînt probabil niște ființe insuportabile și numai meseria lui l-a învățat cum să se înțeleagă cu ei. Ar însemna să se întoarcă la grădina de pe terasa casei lor, gîndind la Aida; să se ascundă de mînia stăpînului povestind despre războiul ce urma să nimicească tot! Ce vălmășag de gînduri absurde! Ca o peliculă de film cu imaginile inversate. Dar oricum e preferabil, decît să se concentreze asupra logodnicului ce-i trecuse pe dinaintea ochilor imaginea unei posibile fericiri, la care totuși nu va ajunge niciodată. Gîndul revine iar la acel păcat ancestral care ar putea să-i ofere singura explicație pentru toate frămîntările lui. Dar cum să scape de îndoieli, cum să scape de chinuri, dacă nu se cunoaște nici pe sine? Deci lupta nu s-a terminat încă! N-a capitulat și nu trebuie să capituleze! El este principalul vinovat pentru șovăiala diabolică din pricina căreia a trebuit să-și muște limba cînd a văzut-o pe Budur la brațul logodnicului ei! Trebuie să se gîndească de două ori la această suferință pe care o caută cu tot dinadinsul și nu face nimic ca s-o evite. Este aceeași umilință pe care o gustase demult în deșertul din El-Abbasiyya, cînd privea cu ochi rătăciți lumina de la fereastra Aidei! Oare șovăiala lui față de Budur nu fusese un truc? Voia cu tot dinadinsul să se întoarcă la zilele și nopțile acelea?! Se apucase să scrie despre Allah și despre spirit, despre spirit și materie, și nu știe încă nimic despre el! El nu-l cunoaşte încă pe Kamal *efendi* Ahmad sau pe Kamal Ahmad sau pur și simplu pe Kamal! Chiar la noapte se va apuca să-și revadă cu atenție caietul de însemnări pentru a încerca să-și cunoască trecutul mai bine. Va fi o noapte albă. Oricum, n-ar fi prima! Au mai fost destule! Dacă le-ar pune cap la cap, ar putea alcătui un tom uriaş... „Nopți albe“... Atunci nu s-ar mai putea spune că viața lui a fost în zadar. Budur a dispărut acum pentru totdeauna! Este o realitate amară ce-i cîntă

în urechi un marş funebru. Şi nu i-a lăsat nici o singură amintire – nici o îmbrăţişare, nici un sărut, nici măcar o atingere sau o vorbă frumoasă. Are acum o experienţă îndelungată. Nu se mai teme de nesomn... La urma urmei, o să găsească refugiu în casa cea nouă a Atiyyei din strada Muhammad Ali şi-o să continue dialogul lor dezlînat şi nesfîrşit.

— Ce bine ne potrivim amîndoi, bîiguise el ultima oară cu limba împleticită.

— Ce nostim eşti după ce te-ai ameţit puţin, răspunsese ea încîntată.

— Ce soţi fericiţi am putea fi noi doi! mormăise el într-o doară.

— Nu-ţi bate joc de mine, protestase ea, încruntîndu-se.

— Da, da! Eşti mai dulce decît fructul copt.

— Aşa spui acum, dar dacă-ţi cer un riyal[1] peste ce-mi dai de obicei, nu mai vrei să auzi de mine...

— Ceea ce este între noi este mai presus decît banii...

— Aşa o fi, dar eu am doi copii care preferă banii acelui „mai presus“ dintre noi doi!

Ameţeala şi amărăciunea îl doborîseră cu totul.

— Mă gîndesc şi eu la pocăinţă ca *sitt* Galila... În ziua cînd voi deveni *sufi*, am să renunţ la avere în favoarea ta.

— Dacă o să te pocăieşti, o să-mi spui pur şi simplu adio.

— Nici o teamă! Nu poate omul să renunţe la voi şi să se pocăiască.

Şi, cu toate astea, cît de tare se teme de nesomn. Îşi dădu seama că zăbovise cam mult în faţa vitrinei cu jucării şi în cele din urmă se hotărî să se urnească, pornind fără nici o ţintă...

---

1. Monedă, iniţial de argint, echivalentă în Egipt cu douăzeci de piaştri.

48

— Ia spune-mi, dragul meu, e-adevărat că o să închidă crîşmele, aşa cum se zvoneşte? întrebă Khalo, proprietarul tavernei *En-Nagma*.

— Vezi-ţi de treabă că n-o să se întîmple una ca asta în ruptul capului! îi răspunse Yasin, plin de încredere. Deputaţii au obiceiul să flecărească ori de cîte ori se discută bugetul, iar guvernul are obiceiul să promită că va studia doleanţele deputaţilor cu proxima ocazie, dar ocazia aceasta nu se iveşte niciodată...

Convivii lui Yasin de la crîşma din Muhammad Ali se luară la întrecere să-şi expună argumentele în chestiunea cu pricina.

— De cînd mă ştiu eu, tot aud că o să-i scoată pe englezi din ţară, că o să deschidă o universitate nouă şi c-o să lărgească şoseaua de pe malul Golfului, zise şeful de personal, sceptic. Tu ai auzit să se fi întîmplat ceva din toate astea, Khalo?

— Probabil că deputatul care a făcut propunerea asta a băut vreo licoare otrăvită, din astea care se vînd de cînd a început războiul, şi-a vrut să se răzbune pe voi... spuse rîzînd cel mai în vîrstă dintre amici.

— Chiar dacă s-ar întîmpla aşa, n-o să aibă nimeni curajul să se atingă de restaurantele din cartierele europene, interveni şi avocatul. Şi dacă totuşi am fi martorii unei asemenea nenorociri, n-ai decît să te asociezi şi tu la *Taverna* sau la un alt restaurant. Crîşmarii se sprijină unul pe celălalt, cum se sprijină casele una de alta...

— Dacă englezii au fost în stare să ia cu asalt palatul Abidin pentru o chestiune cu totul neînsemnată, ca readucerea lui En-Nahhas la putere, îți închipui că vor sta cu mîinile în sîn la o adică, dacă s-ar pune problema închiderii crîșmelor? se amestecă în vorbă și secretarul-șef de la *waqf*-uri.

În afară de grupul lui Yasin, în salon se mai aflau și cîțiva negustori și tîrgoveți. Cu toate astea, secretarul-șef veni cu ideea ca petrecerea să fie însoțită și de un cîntec.

— Ce-ați zice de *Captivul iubirii*? îi provocă el.

Khalo se grăbi să se întoarcă la locul lui de la bar, iar prietenii de petrecere începură să cînte fiecare-n legea lui, căci nu pierduseră timpul degeaba la masă: „Captivului iubirii nu-i pasă... ". Glasul beției era cel mai deslușit, acoperindu-le pe toate, și pe chipurile celorlalți clienți se iviră zîmbete ironice. Avîntul însă li se stinse tot așa de repede precum venise. Yasin fusese primul care se dăduse bătut. Renunțaseră și ceilalți pe rînd și în cele din urmă secretarul-șef se trezi lălăind singur. Tăcu brusc, stingherit, și pentru un timp se așternu o liniște întreruptă din cînd în cînd de sorbituri, plescăituri sau bătăi din palme pentru o nouă comandă.

— Nu știți chiar nici un leac pentru o femeie, ca să rămînă grea?

— Iar ne pisezi cu întrebarea asta neroadă? îl repezi funcționarul mai vîrstnic. Ai puțină răbdare, frate, că nu-ți piere sămînța de pe fața pămîntului!

— N-ai nici un motiv să intri în panică, Yasin *efendi*, se amestecă și secretarul-șef de la *waqf*-uri. Au destul timp să-ți aducă și urmași!

— E o fată ca un trandafir. Nu mai e alta ca ea în Es-Sukkariyya, dar e prima din tot neamul nostru care împlinește anul de la căsătorie fără să rămînă însărcinată, insistă Yasin. De-aia s-a speriat biata mamă-sa...

— Mamă-sa ca mamă-sa, dar mai ales tată-său, după cum se vede...

— Dacă se sperie femeia, se sperie și bărbatul, n-are de-ales, răspunse Yasin cu același rîs, în doi peri.

— Dacă oamenii s-ar gîndi puțin cît de greu se cresc copiii, nu s-ar mai grăbi atît.

— Oricît de greu ar fi! Ce să-i faci? De-aia se căsătoresc oamenii, de obicei; pentru a aduce pe lume urmași!

— Au dreptate! Dacă n-ar fi copiii, n-ar mai suporta nimeni viața conjugală...

— Păi tocmai asta e chestiunea, vedeți?... Mi-e teamă să nu fie și nepotul meu de aceeași părere, accentuă Yasin, dînd paharul peste cap.

— Unii bărbați țin neapărat să aibă copii ca să-și ocupe nevestele și să-și mai redobîndească ceva din libertatea pierdută...

— Da' de unde! Femeia alăptează un plod, îl leagănă pe al doilea, dar nu-l scapă nici o clipă din ochi pe bărbat. Unde-ai fost?... De ce-ai întîrziat pînă la ora asta?... Și totuși învățații n-au reușit să găsească o soluție pentru rînduiala asta universală, îndrugă Yasin, ca și cum ar fi vorbit singur.

— Dar ce i-o fi împiedicat?

— Nevestele! Nu le-au lăsat timp să se gîndească la asta...

— Stai liniștit, Yasin *efendi*, căci ginerele nu poate uita ajutorul imens pe care i l-a dat fiul dumitale la terminarea studiilor.

— Vezi-ți de treabă! Toate se uită! Mai ales binele! Apoi, rîzînd cu toată fața, împins de aburul din cap: Și, pe urmă, proteguitorul nu mai este acum la putere...

— Așa-i! Și se pare că *Wafd*-ul o să țină de data asta puterea în mîinile lui mult și bine...

— Dacă lucrurile s-ar desfășura firesc în Egipt, *Wafd*-ul ar guverna veșnic, îi asigură avocatul, cu un ton retoric...

— Poate că așa ar sta lucrurile dacă n-ar mai fi și fiul meu, ca să se ridice împotriva *Wafd*-ului... îl contrazise Yasin.

— Nu uitați de incidentul de la El-Qassasin! Dacă moare regele, poți să le spui adio dușmanilor *Wafd*-ului...

— Dar regele e sănătos tun!

— Este adevărat, însă prințul Muhammad Ali[1] își pregătește ținuta de ceremonie... Și el s-a înțeles tot timpul foarte bine cu *Wafd*-ul...

— Cel care ocupă tronul, oricum s-ar numi, nu poate fi decît vrăjmașul *Wafd*-ului. Sînt două chestiuni incompatibile...

— S-ar putea s-aveți dreptate, căci vorba ceea, cine e mai mare decît tine cu o zi știe mai multe decît tine cu un an, bombăni Yasin care se cherchelise de-a binelea. Unii dintre voi au ajuns la o vîrstă vrednică de dispreț, iar ceilalți sînt în pragul ei.

— Allah să te binecuvînteze pe tine care n-ai decît patruzeci și șapte!

— În orice caz, eu sînt cel mai tînăr dintre voi, se lăudă Yasin. Apoi plesni din degete, clătinîndu-se, și continuă, plin de el: Dar vîrsta adevărată nu se socotește după numărul anilor. Ar fi mai nimerit să se socotească după numărul paharelor golite... Calitatea și gustul vinului s-au prostit rău de tot în anii războiului, dar efectul lor e cam același... Dimineața cînd te trezești, simți durerea izbindu-ți tîmplele, pleoapele sînt atît de grele, încît trebuie să le deschizi cu cleștele, iar stomacul pare un balon cu plumb. Trebuie să recunosc că toate sînt fleacuri, dacă n-ar trebui să te gîndești la sănătate. Într-adevăr, sănătatea nu mai este ce-a fost. Un bărbat la patruzeci și șapte de ani nu mai este ca pe vremuri... Toate s-au scumpit în anii războiului, numai viața și-a pierdut prețul. Pe vremuri, bărbații se însurau la șaizeci de ani, iar acum, la patruzeci și șapte, începi să umbli după leacuri întăritoare...

---

1. Prinț din familia regală egipteană, președinte al consiliului de regență în scurta perioadă a minoratului lui Faruq și pretendent la tron.

— Pe vremuri! Toată lumea plînge după vremurile astea!

— Pe vremuri! Da! exclamă Yasin cu nostalgie. Doamne, iartă-l pe tata! Ce m-a mai chelfănit să nu mai particip la demonstrații în timpul revoluției sîngeroase... Dar parcă te pot speria dojenile, cînd nu te sperie obuzele englezilor? Ne întîlneam la cafeneaua lui Ahmad Abdo pentru a pune la cale demonstrațiile...

— Iar trebuie să ascultăm povestea asta! A cîta oară?! Mai bine spune-ne, Yasin *efendi*, pe vremea luptei sfinte aveai aceeași greutate ca astăzi?

— Ba cred că eram chiar ceva mai greu, dar cînd venea vorba de luptă, la o adică, zburam ca o albină. Și-n ziua marii înfruntări m-am aflat în fruntea demonstrației alături de fratele meu, primul martir al mișcării naționale, continuă el să inventeze furat de valul euforiei. Și m-am pomenit cu gloanțele vîjîindu-mi pe la urechi și le-am văzut oprindu-se în pieptul fratelui meu. Ce amintire tristă! Dacă ar fi avut zile, astăzi ar face parte din cortegiul miniștrilor participanți la lupta sfîntă...

— În schimb, ai avut tu și pentru el!

— Așa-i! Oricum, pe mine nu mă puteau face ministru doar cu cîteva clase primare. Și pe urmă, să știți că noi pe-atunci cînd luptam nu așteptam posturi înalte... Victoria sau moartea... Ce să-i faci? Trebuie să moară unii ca să aibă alții parte de posturi! Și unde mai pui că Saad Zaghlul în persoană a luat parte la înmormîntarea fratelui meu. Și liderul studenților m-a prezentat lui și... Dar asta-i o altă poveste, o altă amintire de neuitat!...

— Și totuși, spune-ne și nouă cum ai mai găsit timp pentru muieri și cîrciumi, cînd erai atît de angajat în lupta sfîntă?!

— Păi, luați aminte la ce vă spun! Uitați-vă la soldații ăștia care se culcă pe străzi cu tîrfele! Nu sînt ei cei care l-au respins pe Rommel? Nu-i nici o contradicție între luptă și tihna vieții. Iar băutura, dacă vreți să știți, este una dintre virtuțile cavalerismului... Mie îmi spuneți? Hîc! Soldatul și bețivul sînt ca frații, voi nu pricepeți?!...

— Și Saad Zaghlul nu ți-a zis nimic, atunci cînd mergeați alături în cortegiul fratelui tău?

— Ba i-a zis c-ar fi fost mai bine dac-ar fi murit el, răspunse avocatul în locul lui Yasin.

Izbucniră în hohote, amuzîndu-se strașnic pe seama minciunilor lui Yasin *efendi*. Cînd erau în starea asta, rîdeau din orice și-apoi se întrebau de ce-au făcut-o, așa încît rîse și Yasin cu toată seninătatea, dar după ce se opri și se dezmetici puțin, găsi cu cale să lămurească lucrurile.

— N-a zis așa ceva! Exclus! Era un om subțire – Allah să-l ierte! –, nu așa ca dumneata... Și-avea și har!... Era om destoinic, nu glumă! Știa de toate. A fost și politician, și luptător, și literat, și filosof, și ziarist. O vorbă de-a lui te putea scula din mormînt, dar te putea și trimite la moarte.

— Allah să-l ierte!

— Allah să-i ierte pe toți cei care s-au stins din viață!... Tuturor li se cuvine îndurare. Ajunge că și-au pierdut viața. Chiar dacă-i vorba de-o tîrfă sau de-un codoș pezevenchi... Ba chiar și de-o mamă denaturată care-și trimite copilul ca să-i aducă ibovnicul acasă...

— Doar nu crezi c-ar putea să existe și o astfel de mamă?!

— În lumea asta întîlnești tot ce vrei și ce nu vrei.

— Și nu mai găsește pe altcineva decît pe copilul ei?

— Dar cine o păzește mai bine decît copilul ei?! Și, la urma urmei, nu uitați că toți ați venit pe lume dintr-o treabă ca asta!

— Ce-i drept e drept, dar o treabă legală!...

— Adevărul este unul singur!... Restul sînt formalisme și nu mai contează!

— Nu cunosc alt neam care să apere reputația mamei cu îndîrjirea cu care o fac egiptenii...

— Deși sîntem un popor care nu prea cunoaște buna-cuviință...

— Ba ne-a învățat timpul s-o cunoaștem chiar mai mult decît s-ar cădea... mormăi Yasin cu lehamite. Și lucrul care întrece măsura se transformă în reversul lui. De aceea sîntem noi necuviincioși!... În cele din urmă însă, ne copleșește bunătatea și ne ajunge pocăința...

— Dar vezi că eu nu m-am pocăit, cu toate că am ieșit la pensie.

— Pocăința n-are un prag de vîrstă. Apoi, tu nu faci nimic rău! Bei cîteva ceasuri în fiecare noapte și-atît! Asta nu-i mare nenorocire! Nu-i un capăt de țară! Bei și tu pînă cînd într-o bună zi o să te oprească fie boala, fie doctorul. Prin firea noastră sîntem slabi. Dacă n-am fi așa, n-am ști ce-i băutura, dar n-am suporta nici viața conjugală. Cu cît timpul trece, cu atît devenim mai slabi; numai dorințele noastre nu cunosc nici o limită. Și ne zbuciumăm din pricina asta și iarăși ne întoarcem la băutură... Apoi vine vremea cînd începe să ne albească părul și să ne dea de gol. Și te trezești cu un neobrăzat că-ți taie calea și s-apucă să te ocărască: „Ești om cu părul alb... Nu ți-e rușine să urmărești femeile?“ „Ce-ți pasă ție dacă sînt tînăr sau bătrîn, dacă urmăresc o femeie sau o măgăriță?...“ Uneori ai impresia că nevasta unelteşte cu toată omenirea împotriva ta. Și mai sînt și codoșul cu ispitele lui, și vardistul cu bastonul lui. Pînă și slujnicele care vin la piață te ademenesc. Și uite-așa te trezești într-o lume potrivnică și constați că nu mai ai nici un alt prieten în afara paharului... și încă nu s-a terminat! La sfîrșit vine rîndul doctorilor care-ți spun de la obraz: „De azi înainte nu mai ai voie să bei! Asta nu!... Asta nu!...“ Nimic nu-ți mai este permis!

— Și, cu toate astea, poate vreunul tăgădui că-i place viața?

— Din toată inima! La drept vorbind, există chiar și în rău ceva bun. Pînă și în prezența englezilor am găsit ceva bun. Cîndva i-am cunoscut mai de aproape. În timpul revoluției mi-am făcut și prieteni printre ei!

— Dar parcă ziceai că ai luptat împotriva lor!? îl întrerupse avocatul. Ai uitat de la mînă pîn' la gură?!

— Da... da... Orice situație își află explicația ei. Odată mi s-a întîmplat să fiu luat drept iscoadă și arătat cu degetul. Mi-a stat mintea în loc. Numai că am avut noroc cu un șef de-al studenților, care, văzînd că se-ngroașă gluma, a intervenit la momentul potrivit și le-a spus cine sînt eu. Și-a urmat ceva de neînchipuit: au început să ovaționeze pentru mine. Și asta se întîmpla în mijlocul moscheii El-Husein!...

— „Trăiască Yasin!... Trăiască Yasin!...“ O știm și pe-asta!... Dar ia spune-ne mai bine, ce căutai tu la moscheea El-Husein?

— Hai, răspunde! Ăsta-i un punct foarte interesant!

— Eram la rugăciunea de vineri, răspunse Yasin, rîzînd în barbă. În fiecare vineri, tata avea obiceiul să ne ia cu el la moschee! Pe sus ne lua! Nu comenta nimeni! Nici nu vă vine-a crede! Întrebați-i pe cei de la moschee ca să vă convingeți!

— Iar tu făceai rugăciunea numai așa, de hatîrul lui tată-tău, firește!?

— Nuu!... Aveți o părere proastă și cu totul greșită despre noi. Să știți că sîntem o familie cu frica lui Allah. E-adevărat că tuturor ne place să bem și să ne veselim, dar pînă la urmă tot la pocăință ajungem!

— Nu mai cîntăm și noi ceva? întrebă avocatul, oftînd.

— Ieri am părăsit crîșma mormăind ceva și mă pomenesc nas în nas cu un vardist care țipă la mine, amenințător: „*Efendi*! Sst!“ „N-am voie să cînt?“ îl întreb eu. „După ora doișpce e interzis a se *turbura* liniștea publică.“ „Bine, dar eu cîntam! Nu făceam nimic altceva!“ dau eu să-i explic. „N-are a face! tot se cheamă că *turburi* liniștea publică!“ zice el, răstindu-se la mine. „Ie-te-tee! Dar bombele care explodează după ora douăsprezece nu se cheamă că tulbură liniștea publică?“ insist eu. „Mi se pare că vrei să mîi noaptea asta la beci“, mă amenință el. „Ba mai bine dorm acasă“, zic eu și o iau din loc, iuțindu-mi pașii.

Cum vreți să fim o nație civilizată cînd ne cîrmuiesc militarii? Acasă stă la pîndă nevasta, la minister – șeful!... Pînă și în groapă te așteaptă doi îngeri cu sulițele în mînă!...

— Hai să ne mai descreținm frunțile puțin și să mai cîntăm ceva, insistă avocatul.

Șeful de la pensii își drese glasul și porni să îngîne de unul singur o melodie mai deocheată. I se alăturară și ceilalți, unul cîte unul, și se dezlănțuiră într-o cacofonie turbată. Yasin izbucni în rîs cu atîta poftă, că-i dădură lacrimile.

49

De cele mai multe ori Khadiga avea senzaţia că e singură în toată casa. Cu toate că nu ieşea cît era iarna de lungă – mai ales de cînd se apropiase de şaptezeci de ani –, Ibrahim Şawkat nu reuşea să-i risipească singurătatea. Ea era încă destul de viguroasă – de-abia împlinise patruzeci şi şase de ani – şi nu se plîngea niciodată că ar fi obosită, deşi ducea în spinare toate treburile casei. Dar lucrul care o neliniştea cel mai tare era faptul că misiunea ei de mamă se încheiase, în vreme ce rolul de soacră nu începuse încă şi se părea că nici nu va începe vreodată. Una dintre cele două nurori era nepoata ei, iar cealaltă era mai tot timpul la slujbă şi nu se întîlneau decît foarte rar şi numai la ocazii. Nu-şi putea vărsa focul decît în discuţiile cu soţul taciturn, care-şi făcea veacul tolănit, înfăşurat într-o *aba'* lălîie.

— A trecut mai bine de-un an de cînd s-au însurat şi n-avem nici un nepot, zise ea într-o zi, dînd semne de neliniște.

Bărbatul ridică din umeri fără să-i dea mare atenţie, dar ea continuă:

— Probabil că Abd el-Mun'im şi Ahmad socotesc şi copiii drept o modă veche, ca şi supunerea faţă de părinţi.

— Ce-are a face? Vezi-ţi de treabă! Ei sînt fericiţi şi ăsta e lucrul cel mai important! răspunse bărbatul agasat.

— Dacă mireasa nu face copii, atunci la ce mai e bună? insistă ea.

— S-ar putea ca ei să aibă cu totul altă părere decît tine în privinţa asta!

— Ei au avut alte păreri decît mine în toate privințele pînă acum. Degeaba mi-am spart pieptul și-am sperat.

— Îți pare rău că nu ești bunică, nu-i așa?

— Îmi pare rău pentru ei, nu pentru mine, răspunse ea, ridicînd tonul.

— Abd el-Mun'im s-a dus cu Karima la un doctor și se pare că sînt semne bune...

— A cheltuit destul sărmanul de el și-l așteptă cheltuieli și mai mari. Nevestele sînt scumpe astăzi, la fel ca roșiile și carnea!...

Bărbatul rîse fără să comenteze în nici un fel.

— Cît despre cealaltă, o să-i cer lui El-Mitwalli să-mi pregătească niște amulete pentru ea.

— Dar trebuie să recunoști că are o limbă unsă cu miere.

— E o fătarnică fără pereche. La ce te-ai putea aștepta de la fata unui salahor?

— Ai frică de Cel de Sus, femeie!

— „Maestrul" cînd o fi avînd de gînd să se ducă la un doctor cu ea?

— Lor nu le pasă prea mult de asta!

— Bineînțeles! Ea este *foncționară*. N-are ea timp de sarcină și de crescut copii!...

— În orice caz, ei sînt fericiți și ăsta e lucrul cel mai important...

— O femeie cu slujbă n-are cum să fie o soție și o mamă bună. O să-și dea și el seama că am avut dreptate, dar o să fie prea tîrziu...

— El este bărbat și lui n-o să-i pese prea tare.

— Nu există în tot cartierul băieți ca ai mei! Păcat!

*

Firea și orientarea lui Abd el-Mun'im deveniseră clare: se dovedise un slujbaș destoinic și un „frate" deosebit de activ. Devenise coordonator și fusese numit consilier al organizației din El-Gamaliyya. Participa la redactarea unei reviste, din cînd în cînd ținea predici la moschei, iar

apartamentul lui se transformase într-un fel de club al Fraților în frunte cu El-Munufi, care se adunau acolo noapte de noapte. Tînărul se dovedise extrem de zelos și era gata să-și pună toate forțele, banii și inteligența în slujba propovăduirii, fiind convins că – așa cum se exprimase ghidul suprem – aceasta este o chemare la reformă, o cale sunnită, o realitate sufită, o organizație politică, o asociație sportivă, o ligă cultural-științifică, o companie economică și o idee socială. Deci toate la un loc.

— Învățăturile și preceptele islamului reglementează treburile omenești atît în această lume, cît și în viața de apoi, pretindea șeicul Ali el-Munufi. Greșesc aceia care își închipuie că învățăturile noastre privesc doar latura spirituală sau credința, căci islamul este dogmă și credință, patrie și naționalitate, religie și spiritualitate, scriptură și sabie...

— Religia noastră este așa cum spuneți, sări unul dintre tinerii prezenți, dar noi sîntem încremeniți, nu mișcăm un deget, în vreme ce necredința ne guvernează prin legile, tradițiile și oamenii ei.

— Trebuie să facem propagandă, să propovăduim, să cîștigăm noi și noi adepți ai luptei sfinte. Apoi o să vină și etapa trecerii la acțiune, îi explică șeicul Ali.

— Așteptăm, așteptăm, dar pînă cînd?

— Trebuie să ne păstrăm sîngele rece pînă ce se termină războiul. Sînt pregătite toate condițiile pentru chemarea noastră... Lumea nu mai are nici o încredere în partide. Cînd propovăduitorul nostru va da semnalul la momentul oportun, toți Frații trebuie să sară la luptă, înarmați cu Coranul și cu sabia.

— Trebuie să fim pregătiți pentru o luptă îndelungată! răsună glasul puternic și grav al lui Abd el-Mun'im. Chemarea noastră nu se adresează numai egiptenilor, ci tuturor musulmanilor din lume. Și ea nu va avea sorți de izbîndă cîtă vreme Egiptul și celelalte neamuri islamice nu se vor uni pe baza principiilor coranice! Și nu vom băga sabia în teacă decît atunci cînd Coranul va deveni constituția tuturor musulmanilor!

— Trebuie să vă aduc la cunoștință că din fericire chemarea noastră cîștigă teren – grație lui Allah – în toate păturile sociale, mai spuse șeicul Ali el-Munufi. Ea are astăzi adepți în fiecare sat. Ea este chemarea lui Allah și Allah nu părăsește un neam care-l sprijină...

*

În același timp se intensifica activitatea grupului de la parterul casei, chiar dacă ea avea un țel total diferit și un număr mai mic de aderenți. Ahmad și Sawsan se întîlneau aici în unele nopți cu prieteni din diferite medii sociale, dar mai ales din breasla gazetarilor. Într-o seară, îi vizită și maestrul Adli Kerim, care era la curent cu discuțiile lor teoretice.

— E bine că studiați marxismul, dar nu trebuie să scăpați nici o clipă din vedere că el nu reprezintă un fenomen astronomic. El nu va exista decît prin voința și prin lupta oamenilor. De aceea, trebuie să filosofăm mai puțin și să înțelegem că avem datoria de a acționa și de a lămuri clasa muncitoare despre rolul istoric pe care trebuie să-l joace, pentru a se elibera pe sine și pentru a elibera întreaga omenire...

— Traducem lucrări importante din această filosofie pentru elita noastră intelectuală și ținem conferințe în fața muncitorilor, socotind că ambele tipuri de activitate sînt la fel de folositoare.

— Dar trebuie să porniți întotdeauna de la ideea că o societate nu va dispărea de la sine. Pentru asta este nevoie de luptă! Atunci cînd vom înțelege pe deplin noua concepție și cînd se va realiza unitatea de voință a întregului popor într-un bloc monolit, vom mătura în drumul nostru și legile barbare, și tunurile...

— Toți sîntem convinși de asta, iar cîștigarea oamenilor instruiți de partea noastră înseamnă o mare victorie. Numai așa vom putea domina pătura chemată să îndrume și să cîrmuiască...

— Maestre, aș avea o observație. Am constatat din propria experiență că nu-i deloc greu să-i convingi pe intelectuali că religia este un basm și că legendele despre viața de apoi sînt un drog care urmărește dezorientarea oamenilor, dar este foarte primejdios să ne adresăm celor de rînd cu astfel de idei. Acuzația cea mai gravă pe care ne-o aduc dușmanii noștri este tocmai erezia sau necredința.

— Prima noastră îndatorire este să luptăm împotriva spiritului de apatie și capitulare. Religia, în schimb, nu va dispărea decît în condițiile unei guvernări libere, iar o astfel de cîrmuire nu se va putea instaura decît prin revoluție. În general, să știți că sărăcia se dovedește mai puternică decît credința. Și mi se pare firesc să ne adresăm fiecărei categorii sociale ținînd seama de pregătirea ei.

Maestrul privi apoi spre Sawsan și îi reproșă zîmbind:

— Erai o adeptă a acțiunii. După ce te-ai măritat, ai ajuns să te mulțumești doar cu discuțiile?!

Își dădu seama că maestrul glumește și cu toate astea se simți datoare să-i explice:

— Soțul meu ține conferințe în fața muncitorilor prin cartierele periferice, iar eu nu am încetat să difuzez manifeste.

— Știți care este cea mai mare nenorocire a mișcării noastre? interveni Ahmad, necăjit. Atrage prea mulți profitori și oportuniști, nedevotați și necinstiți. Unii se apropie de noi în speranța dobîndirii unui avantaj oarecare și nimic mai mult.

— Știu și eu lucrul ăsta foarte bine, îi răspunse maestrul Adli trist. Dar știu la fel de bine că Omeiazii au îmbrățișat islamul fără să fi crezut în el și, cu toate astea, l-au propagat în lumea veche, ducîndu-l pînă în Spania[1].

---

1. După moartea lui Ali (cel de-al patrulea calif ortodox, 656-661), Mu'awiya ibn Abi Sufyan – puternicul guvernator al Siriei, strănepot al lui Umayya (de unde și numele dinastiei), care, la rîndul său, a aparţinut clanului profetului Muhammad –

Avem datoria să ne folosim temporar de aceştia, dar trebuie să fim cu grijă... Nu uitaţi că timpul lucrează în favoarea noastră, dar cu condiţia să facem tot ce ne stă în putinţă, mergînd pînă la sacrificiu...

— Dar Fraţii, maestre? Simţim din ce în ce mai mult că au devenit o piedică serioasă în calea noastră!

— Nu tăgăduiesc lucrul ăsta, dar să ştii că nu sînt atît de primejdioşi pe cît îţi închipui. Nu vezi că şi ei recurg tot la ideile noastre şi vorbesc tot despre un socialism? Un socialism islamic, ce-i drept... Pînă şi reacţiunea a ajuns să împrumute limbajul nostru. Dacă o să reuşească să ajungă la putere înaintea noastră, o să traducă în viaţă – chiar dacă numai în parte – unele dintre principiile noastre, dar ei nu vor putea opri mersul timpului şi nici

---

preia conducerea tînărului stat arab, anulează sistemul de alegere a califilor – respectat în mod riguros pînă atunci – şi instituie califatul ereditar al dinastiei Umayyazilor (sau Omeiazilor). În timpul acestei dinastii (661-750) se cristalizează o serie de instituţii administrative, militare, financiare şi juridice – în parte sub influenţa modelelor bizantine şi persane –, iar imperiul se extinde cu o repeziciune uluitoare în urma războaielor de cuceriri purtate în est şi în vest, întinzîndu-se din Transoxiana şi Sind – la răsărit, pînă în Spania – la apus. În 702, arabii au cucerit Cartagina şi Qayruwan (în Tunisia), iar în vremea califului Walid I (705-715), au ocupat Andaluzia. În timpul dinastiei Umayyazilor a înflorit poezia, s-a dezvoltat arhitectura, s-au făcut primii paşi în dezvoltarea gîndirii filosofice şi a ştiinţei arabe. După moartea ultimului calif umayyad Marwan II şi după exterminarea membrilor familiei sale, nu a scăpat cu viaţă decît Abd er-Rahman – nepotul califului Hişam (724-734) – care, după peregrinări primejdioase timp de aproape cinci ani, a ajuns în Spania, întemeind aici ramura occidentală a umayyazilor, o dinastie de emiri şi apoi califi independenţi cu capitala la Cordoba, care a domnit în perioada 756-1031. Această dinastie a atins maxima înflorire în timpul domniei lui Abd er-Rahman al III-lea, proclamat calif în 929.

evoluţia inevitabilă către scopul final. Pe urmă, răspîndirea ştiinţei o să-i facă să dispară aşa cum fug liliecii de lumină...

Khadiga îşi dădea seama că în cele două apartamente se petrec lucruri ciudate şi urmărea agitaţia neîntreruptă cu o nedumerire amestecată cu nemulţumire şi chiar înverşunare.

— Eu n-am văzut să se întîmple în altă casă ce se întîmplă în apartamentul lui Abd el-Mun'im şi-n al lui Ahmad, izbucni într-o bună zi cu năduf în faţa lui Ibrahim. Parcă s-au transformat în cafenele şi noi habar n-avem... Cum se lasă înserarea, mişună pe uliţa noastră fel de fel de indivizi, care de care mai ciudat: unii cu bărbi, alţii în costume europene. Şi toţi intră în casa noastră! N-am mai pomenit pînă acum una ca asta...

— Uite că a venit vremea s-o vezi şi pe-asta, îi răspunse bărbatul în doi peri, clătinînd din cap.

— N-o să le-ajungă leafa nici pentru cafeaua oferită musafirilor, continuă ea îmbufnată.

— Da' ce, ţi s-au plîns ţie că le-ar lipsi ceva?

— Dar ce-o să zică lumea cînd o să vadă un du-te-vino neîntrerupt în casa noastră?

— Orice om e liber să facă ce vrea în casa lui.

— Cîteodată, larma lor se aude pînă-n uliţă... mormăi ea, oftînd adînc.

— N-are decît să se audă şi-n uliţă şi să se ridice pînă-n înaltul cerului...

Khadiga oftă iar, lovindu-şi palmele una de alta şi frămîntîndu-se ca un leu în cuşcă, vădit nemulţumită de indiferenţa bărbatului său.

50

Ultimul grup de musafiri părăsi vila lui Abd er-Rahim Paşa Isa din Helwan. Paşa hotărîse să meargă în pelerinaj la locurile sfinte din Hedjaz şi veniseră o mulţime de prieteni şi colaboratori să-l salute înaintea plecării.

— Pelerinajul e o dorinţă veche. Blestemată să fie politica! Din pricina ei a trebuit să tot amîn de la un an la altul îndatorirea asta. Dar, la anii mei, omul trebuie să se gîndească la apropiata întîlnire cu Domnul...

— Blestemată să fie politica! repetă şi Ali Mahran, vechilul Paşei.

— Poţi să spui ce vrei despre ea, dar să ştii că pe mine m-a ajutat nespus de mult să nu simt singurătatea, zise Paşa pierdut în gînduri, plimbîndu-şi privirea stinsă între Ridwan şi Hilmi. Un burlac bătrîn ca mine caută prietenia chiar şi în infern!...

— Şi vrei să zici că noi nu te-am ajutat să alungi singurătatea, Paşă? îl întrebă Ali Mahran, ridicînd din sprîncene.

— N-am vrut să spun asta în nici un caz! Dar pentru un burlac ziua este lungă precum o noapte de iarnă şi omul simte nevoia unui tovarăş statornic... Trebuie să recunosc că femeia este o necesitate importantă. În ultima vreme, îmi aduc aminte din ce în ce mai des de mama. Femeia este o necesitate pînă şi pentru cel care n-o vrea...

Gîndurile nu-i dădeau pace lui Ridwan, purtîndu-l într-o altă lume. La un moment dat, se trezi întrebînd:

— Presupunînd că En-Nahhas Paşa ar cădea, tot n-aţi renunţa la ideea călătoriei?

— Lasă-l să rămînă cu belele lui[1] cel puţin pînă la întoarcerea mea din pelerinaj, bolborosi Paşa, făcînd un semn tăios cu mîna. Apoi, clătinînd din cap: Toţi sîntem nişte rătăciţi şi pelerinajul mai spală din păcate...

— Dumneata, Paşă, eşti un bun credincios şi cuviosia dumitale nedumereşte pe mulţi, bombăni Hilmi Izzat, rîzînd cinic.

— De ce? Credinţa este foarte generoasă. Numai un ipocrit poate pretinde nevinovăţia absolută. Ar fi o prostie să se creadă că toate păcatele ar distruge credinţa. Pe urmă, păcatele noastre aduc cu o joacă nevinovată, copilăreasca...

— Frumoase vorbe, n-am ce zice! îngăimă Ali Mahran, oftînd uşurat. Acum daţi-mi voie să vă mărturisesc cu toată sinceritatea că eu am văzut un semn rău în hotărîrea dumitale de a pleca în pelerinaj. M-am întrebat dacă nu cumva vrei să te pocăieşti cu adevărat, iar pentru noi o să se sfîrşească bucuriile vieţii...

Paşa rîse, cutremurîndu-se cu scaun cu tot.

— Tu eşti un diavol blestemat! Chiar aţi regreta dacă aţi afla că m-am pocăit cu adevărat?

— Ar fi ca şi cum ai ucide un prunc în faşă, bîlbîi Hilmi şi oftă.

— Măi afurisiţilor! Dacă un om ca mine ar vrea cu adevărat să se pocăiască, ar trebui să stea departe de ochii mari şi de obrajii rumeni şi să nu se mai dezlipească nicicînd de mormîntul Profetului – rugăciunea şi pacea asupra lui! îi linişti Paşa, rîzînd cu poftă.

— Hedjaz! exclamă Mahran, pe gînduri. Ce ştii dumneata despre Hedjaz? Mi-au vorbit despre el oameni care-l cunosc bine. Vei fi ca acela care caută adăpost în foc pentru a scăpa de pămîntul pîrjolit de soare...

---

1. În original, joc de cuvinte între numele propriu En-Nahhas şi numele comun *nuhs* (însemnînd „nenorocire, belea"), cu aceeaşi structură consonantică.

— S-ar putea să fie o propagandă mincinoasă la fel cu a englezilor, protestă Hilmi Izzat de formă. Ce, nu se află în tot Hedjazul obraji rumeni ca ai lui Ridwan?

— Nici chiar în paradis! se grăbi să sublinieze Abd er-Rahim Pașa. Apoi, bătînd în retragere: Dar noi, păcătoșilor, parcă vorbeam despre pocăință...

— Mai bine s-o lăsăm baltă, Pașă! sări Ali Mahran, străduindu-se să-l înduplece. Uiți că odată mi-ai povestit despre un sufi care s-a pocăit de șaptezeci de ori? Asta nu înseamnă că el a păcătuit tot de șaptezeci de ori?!

— Ba poate chiar de-o sută de ori! întări și Ridwan.

— Las' să fie și numai șaptezeci! Eu tot sînt mulțumit și cu-atît, se repezi Ali Mahran cu ton îngăduitor.

— Și mai rămîne vreun rest de viață? întrebă Pașa cu fața radiind de bucurie.

— Să ai parte de viață lungă, Pașă! Liniștește-ne! Spune-ne că asta e numai prima pocăință!...

— Și ultima!

— Vanitate! Înfumurare! Dacă ții cu tot dinadinsul să mă provoci, la întoarcerea din pelerinaj am să te întîmpin cu o lună plină lîngă mine și-atunci să te văd cum te descurci!

— Am să fac și eu la fel ca tine, diavole! Tu ești un mare tartor, Mahran! Un diavol de care omul nu poate scăpa și la care nu vrea nici să renunțe...

— Slavă lui Allah că-i așa!

— Slavă lui! repetară Ridwan și Hilmi într-un glas.

— Voi sînteți prietenii mei cei mai apropiați, declară Pașa cu mîndrie și solemnitate. Ce-ar fi viața fără prietenie? Viața e frumoasă... Frumusețea e amețitoare... Veselia e frumoasă... Iertarea e generoasă... Voi sînteți tineri și vedeți viața altfel decît o văd eu. Dar timpul o să vă învețe multe lucruri... Vă iubesc și pe voi și-mi place și viața! Vizita mea la casa lui Allah este un prilej să-i mulțumesc pentru toate astea, să-i cer iertare și să-mi arate calea cea bună.

— Ce prestanță! Ce cuvinte minunate! exclamă Ridwan, zîmbind cu admirație. Simt cum îmi vine inima la loc! Din vorbele dumneavoastră se face senin...

— Senin și încă ceva... adăugă Ali Mahran cu un ton mieros și priviri șirete. Ești un adevărat maestru al generației dumitale, Pașă!

— Iar tu ești un adevărat *iblis*[1], blestematule! Omul n-o scoate nicicum la capăt cu tine! Dacă într-o bună zi mi se va cere socoteală, spre tine o să arăt cu degetul!

— Spre mine? Ești nedrept, Pașă! Nu sînt decît sclavul dumneavoastră prea supus!...

— Nu ești decît un diavol! Un diavol și jumătate!

— De care omul are mare nevoie, nu-i așa?

— Așa este, împielițatule! încuviință Pașa cu un surîs șăgalnic.

— Am fost și voi rămîne în viața dumitale furtunoasă și plină o melodie veselă, un chip frumos și o fericire ce se reînnoiește mereu. Și mai ales să nu uiți zilele tinereții mele, Excelență parșivă!

— Ce vremuri! exclamă Pașa, oftînd. Ce vremuri au fost! De ce îmbătrînim, copii? Mare este înțelepciunea ta, Doamne! Apoi, porni să declame cu glas tărăgănat:

Sulița-mi semeață în față i-a stat,
Dar timpul netrebnic o rupse-ntr-un leat.

— În fața celui care făcea semne cu ochiul, nu-i așa? întrebă Ali Mahran, arcuindu-și sprîncenele. Mai bine-ai zice „în fața lui Mahran a stat"...

— Fiu de cîine, nu ne strica cheful cu palavrele tale!... Nu se cuvine să glumim la amintirea zilelor minunate. Lacrimile sînt uneori mai frumoase decît zîmbetul, mai umane și mai încărcate de recunoștință. Ascultați acest *bayt*[2]:

---

1. Unul dintre numele diavolului în credința musulmană. Cuvîntul este o formă coruptă după grecescul *diabolos*.
2. Vers alcătuit din două hemistihuri.

M-a alungat fără dojeni şi altă smintă
Decît pleşuvu-mi cap şi părul de argintă.

— Ce minunat sună vorba „smintă“!

— El-Hawadis![1]... El-Ahram!... El-Masri![2]... începu Ali Mahran să strige asemeni vînzătorilor de ziare.

— Nu tu eşti de vină, ci... îngăimă Paşa, încercînd să-l pună la punct.

— Ci dumneata! îi luă Mahran vorba din gură.

— Nici eu! Nici eu n-am nici o vină în ceea ce te priveşte. Cînd te-am cunoscut, arătai aşa de ispititor, că te-ar fi putut pizmui chiar şi *iblis*... Dar nu încerca să mă smulgi din atmosfera amintirilor. Da! Aşa!... Ascultaţi-l şi pe-acesta:

Frumoasa tinereţe acum m-a părăsit,
Cum toamna ramul tînăr de frunze s-a golit.

— „Ramul tînăr“ zici, Paşă? întrebă Ali Mahran, afectînd nedumerirea.

— Prietenul ăsta al vostru e un stîrv insensibil la poezie! izbucni Paşa cu indignare, uitîndu-se cînd la Ridwan, cînd la Hilmi, care abia îşi mai ţinea lacrimile de rîs. Dar în curînd o să-l ajungă şi pe el zilele şi tot ce e frumos o să devină amintire. Apoi, întorcîndu-se spre Ali Mahran: Mai ştii ce prieteni aveam pe vremuri, afurisitule?

— Ehei! Allah să-i ţină sănătoşi! Erau întruchiparea frumuseţii şi a eleganţei.

— Ce mai ştii despre Şakir Sulayman?

— A fost adjunct al ministrului de Interne şi un biet puişor într-o colivie la englezi pînă ce l-au scos la pensie, înainte de a împlini vîrsta, bineînţeles! Nu-mi mai aduc

---

1. În traducere, *Evenimentele* – nume al unei reviste cu ajutorul căruia s-a realizat un joc de cuvinte în textul arab.
2. În traducere, *Egipteanul* – nume al unui ziar.

aminte exact, trebuie să fi fost în al doilea sau al treilea cabinet al lui En-Nahhas... Acum cred că s-a retras la moşia de la Kom Hammada.

— De ce zile a avut parte!... Dar Hamid en-Nagmi?

— Cred că a fost cel mai puţin norocos dintre prietenii noştri dragi!... A pierdut totul şi-a rămas de izbelişte!

— Era destul de simpatic, dar un cartofor înrăit şi mare scandalagiu... Dar Ali Ra'fat?

— A ajuns, prin „strădania" lui, membru în consiliile de conducere ale cîtorva firme, dar din pricina proastei reputaţii – se zice – n-a putut ajunge ministru!

— Nu trebuie să dai crezare la tot ce se zice. Au ajuns în cabinet oameni a căror faimă a trecut şi graniţele ţării. Dar, aşa cum v-am spus de-atîtea ori, pentru noi se impune ca în viaţa publică să avem o comportare ireproşabilă. Pentru noi lucrul ăsta e mai necesar decît pentru oamenii obişnuiţi. Dacă vom reuşi să avem o astfel de conduită, n-o să îndrăznească nimeni să ne impute nimic. Mamelucii[1] au guvernat Egiptul veacuri de-a rîndul. Iar

---

1. Numele unei caste formate din sclavi (*mamluk*, „sclav alb", în opoziţie cu *'abd*, „sclav negru") capturaţi în războaie sau cumpăraţi, din care s-a constituit ulterior o anumită elită ce a servit în armată, la curte şi în cancelariile administraţiei publice. Profitînd de situaţia politică agitată din Egipt sub ultimii guvernatori din dinastia Ayyubizilor (1169-1250) şi de slăbirea guvernării otomane din Irak în secolul al XVIII-lea, ei au reuşit să pună mîna pe întreaga putere militară şi politică în cele două provincii arabe. Conducătorii lor şi-au luat în Egipt titlul de sultani şi au cîrmuit Egiptul şi Siria din 1250 pînă în 1517 într-o succesiune de două dinastii: Mamelucii Bahriţi (1250-1382), care şi-au luat numele de la zona unde au fost iniţial cantonaţi în insula Er-Rawda de pe Nil (în Egipt, Nilul este numit în mod curent *bahr*, „mare"), aceştia fiind în majoritate turci, şi Mamelucii Burghiţi (1382-1517), care şi-au luat numele de la turnurile (*burg* înseamnă „turn") Citadelei din Cairo, unde au fost cantonaţi; aceştia din urmă au fost în majoritate cerchezi.

urmaşii lor mai au şi astăzi influenţă şi sînt posesorii unor mari averi. Şi cine erau mamelucii? Nişte sclavi!... Trebuie să vă spun acum o poveste cu tîlc. Paşa tăcu puţin, probabil pentru a-şi aduna gîndurile risipite şi continuă: Eram pe vremea aceea preşedinte de tribunal. S-a întîmplat să am un proces civil în legătură cu o moştenire. Înainte de proces, cineva mi-a făcut cunoştinţă cu un tînăr – avea obrajii lui Ridwan şi talia lui Hilmi. Apoi, făcînd semn spre Mahran: Şi graţia acestui cîine din zilele tinereţii... Am fost prieteni o vreme, fără să ştiu mare lucru despre el, pînă în ziua procesului cînd m-am trezit cu persoana respectivă parte în litigiu. Mi-a stat mintea în loc! Credeţi-mă! Ce vă închipuiţi c-am făcut?

— Ce situaţie penibilă! se minună Ridwan.

— Am renunţat la procesul respectiv fără cea mai mică şovăială.

Ridwan şi Hilmi îşi exprimară aprobarea, dar Mahran întrebă aţîţat:

— Şi l-ai făcut să piardă lupta, nu-i aşa?!

— Nu numai atît! I-am plătit cu dobîndă pentru măgăria lui, continuă Paşa fără să dea nici o atenţie vorbelor lui Mahran. Da, da! Am curmat obrăznicia fără să stau pe gînduri! Omul care nu ştie să se poarte nu valorează pentru mine nici doi bani. Să ştiţi că englezii nu sînt neamul cel mai inteligent din lume. Francezii şi italienii, de pildă, sînt mult mai rafinaţi şi mai subţiri decît ei. Dar englezii ştiu să se poarte. Numai aşa au ajuns stăpînii lumii... Frumuseţea ieftină şi vulgară n-are nici un preţ...

— Şi pentru că pe mine m-ai păstrat, trebuie să înţeleg c-aş fi un om de caracter?! întrebă Mahran, gata să pufnească în rîs.

— Caracterul se manifestă în fel şi chip! zise Paşa destul de serios, admonestîndu-l cu degetul, ca pe copii.

Sultanatul Mamelucilor a luat sfîrşit în anul 1517, cînd cuceritorul otoman Selim I a anexat Egiptul şi Siria la Imperiul Otoman. În Irak, mamelucii de origine cercheză au guvernat în perioada 1704-1831 cu titlul de paşi.

Judecătorul trebuie să fie onest și imparțial, ministrul trebuie să aibă simțul datoriei și al responsabilității, prietenul trebuie să fie sincer și credincios. Tu ești un scandalagiu și o limbă otrăvită, după cum bine știi, ba de multe ori chiar un ticălos, dar ai o calitate pe care ți-o apreciez enorm – ești credincios pînă la sacrificiu...

— Aah! Ce n-aș da să mă fi înroșit la față!

— Allah nu-i cere nimănui mai mult decît poate! Și adevărul ăsta este: sînt foarte mulțumit de credința ta. În plus, mai ești și însurat și ai și copii și asta este încă o virtute pe care n-o poate aprecia decît cel care a cunoscut tăcerea casei și știe că ea devine un chin la bătrînețe.

— Eram convins că la bătrînețe omul preferă liniștea, îngăimă Ridwan.

— Tinerii au o imagine eronată a bătrîneții, iar bătrînii se îndurerează cînd își aduc aminte de tinerețe. Dar ia spune-mi, Ridwan, tu ce mai zici despre însurătoare?

— Nu mi-am schimbat părerea, Pașă! Este exact aceea pe care o știi!... răspunse Ridwan cu fața crispată.

— Și n-ai de gînd să renunți la ea?

— Nu cred!

— De ce?

— Lucru ciudat! Nu-mi prea dau bine seama care este motivul, dar femeia mi se pare a fi o făptură ce stîrnește repulsia.

— Păcat! se lamentă Pașa cu o privire tristă în ochii ofiliți. Nu vezi că Ali Mahran este însurat și are și copii și că prietenul tău Hilmi se gîndește și el să se însoare? Îmi pare rău pentru tine! La fel de rău ca și pentru mine! Totdeauna am fost descumpănit cînd am citit sau am auzit vorbindu-se despre frumusețea feminină, dar am ținut la părerea mea numai din respect pentru mama. Am iubit-o nespus de mult! Și-a dat ultima suflare în brațele mele, în vreme ce lacrimile îmi curgeau șiroaie, peste fruntea ei. Aș vrea tare mult să-ți poți învinge durerea, Ridwan!...

— Bărbatul poate trăi și fără femeie, îngăimă Ridwan cu privirea rătăcită și cu o expresie întunecată. Nu-i nici o nenorocire!

— Bărbatul poate trăi fără femeie, așa cum spui, dar asta înseamnă o mare nenorocire!... S-ar putea să nu-ți pese de întrebările altora, dar vei ajunge să te întrebi tu însuți, și-atunci nu știu ce-o să-ți răspunzi. S-ar putea ca femeia să-ți provoace repulsie, dar de ce nu le provoacă și celorlalți?! Cînd vei ajunge să-ți pui singur întrebări, va fi nespus de greu. Un sentiment ce seamănă cu o boală cumplită, căreia n-o să-i găsești leac! Va fi cel mai nesuferit tovarăș în singurătate! S-ar putea să-ți fie rușine de tine însuți să mai disprețuiești femeia, dar să fii nevoit s-o disprețuiești pînă la sfîrșitul zilelor...

— Am avut parte de-o noapte minunată și mai ales veselă... așa cum se cade înainte de despărțire... bombăni Ali Mahran, pufnind exasperat.

— Dar e vorba de despărțirea pentru pelerinaj! răspunse Abd er-Rahim Pașa, cu un surîs straniu și șăgalnic. Ce știi tu despre despărțirea de cei care pleacă în pelerinaj?

— O să-mi iau rămas-bun rugîndu-mă lui Allah și-o să te întîmpin oferindu-ți flori și obrăjori, și-atunci să te văd cum te descurci!

— Nu pot decît să mă las în voia lui Allah cel preaputernic, răspunse Pașa pe gînduri, bătînd darabana cu degetele-i subțiri în măsuța fragilă din fața lui.

51

La întretăierea străzii Şerif cu Qasr en-Nil, exact în faţa cafenelei Ritz, Kamal se trezi pe neaşteptate faţă în faţă cu Husein Şaddad. Se opriră brusc, holbîndu-se unul la altul fără a le veni să-şi creadă ochilor.

— Husein! strigă Kamal.

— Kamal! strigă celălalt.

Îşi strînseră mîinile călduros, cu ochii şi faţa radiind de fericire.

— Ce surpriză minunată, după atîta vreme!

— Ce bucurie, într-adevăr! Te-ai schimbat tare mult, Kamal! Dar hai să nu exagerăm! Aceeaşi statură, aceeaşi înfăţişare subţiratică! Nu pricep însă ce-i cu mustaţa asta respectabilă şi cu ochelarii ăştia clasici... şi cu bastonul ăsta sever?! Şi cu *tarbuş*! Cine mai poartă astăzi *tarbuş* în afară de tine?!

— Şi tu te-ai schimbat destul de mult! Te-ai cam îngrăşat... În orice caz, mai mult decît mi-aş fi închipuit! Aşa e moda la Paris acum? Unde-i Husein de pe vremuri?

— Dar Parisul de pe vremuri unde-i?... Dar Hitler?... Dar Mussolini?... Ce să-i faci? Asta-i viaţa! Tocmai mă pregăteam să intru la Ritz ca să beau un ceai. Nu vrei să-mi ţii de urît?

— Cu multă plăcere!

Se abătură spre cafenea, intrară şi se aşezară la o masă chiar în spatele ferestrei ce dădea spre stradă. Husein Şaddad ceru un ceai, iar Kamal o cafea. Pe urmă se contemplară îndelung, zîmbindu-şi nedumeriţi. Husein

se îngrășase și devenise lat în spete. Dar ce-o fi făcut în viața lui?! O fi colindat peste nouă mări și țări, așa cum își dorea demult? Ochii lui, în ciuda zîmbetului, au o privire destul de gravă. Trecuse un an de la întîlnirea cu Budur în strada Fu'ad I și se lecuise în răstimpul ăsta de iubirea răscolită, ba chiar ajunsese să uite cu totul de familia Șaddad. Și iată că ivirea lui Husein îi trezi din nou sufletul din amorțeală și din amintirile trecutului cu bucuriile și durerile lor.

— Cînd te-ai întors din străinătate?

— Cam de vreun an...

Atîta timp! Și n-a încercat să-l caute deloc! Dar ce rost ar avea să-i reproșeze, de vreme ce și el l-a dat uitării și-a putut trăi și fără prietenia lui de-atîția ani?!

— Dac-aș fi știut că te-ai întors, te-aș fi căutat, îngăimă Kamal.

— M-am întors și m-au năpădit tot felul de griji. N-ai auzit ce ni s-a întîmplat?

— Ba da! răspunse Kamal laconic și trist. Mi-a spus prietenul nostru Ismail Latif.

— Am auzit c-a plecat în Irak de vreo doi ani. Mi-a spus mama... Și-așa, cum îți ziceam, m-am trezit aici copleșit de un noian de griji... Pe urmă a mai trebuit și să lucrez!... Să lucrez zi și noapte!

Acesta era Husein Șaddad ediția 1944! Cel care socotea munca o rușine! Oare o fi avut parte de viața pe care și-o dorise?!

— Ți-amintești cînd ne-am văzut ultima oară?

— Hehei!...

Sosirea ospătarului cu ceaiul și cafeaua nu-i îngădui să-și continue vorba.

— Dă-mi voie să-ți spun eu! Cred că era în 1926...

— Aferim pentru memoria ta! Apoi, pierdut în gînduri: Șaptesprezece ani petrecuți în Europa!...

— Povestește-mi și mie cum a fost acolo!

— Hai să mai amînăm puțin discuția asta... Poate altădată... Pentru acum pot să-ți rezum în cîteva cuvinte:

Au fost plimbări și bucurii ca în vis... M-am îndrăgostit de o pariziancă dintr-o familie înstărită și m-am căsătorit cu ea... Apoi au venit războiul și mutarea în sud... falimentul tatei... munca în magazinul socrului meu... M-am întors în Egipt fără soție, pentru a-i pregăti o situație. Ce vrei mai mult de-atît?

— Copii ai?

— Nu!...

Părea că nu-i face prea mare plăcere să vorbească. Dar ce mai rămăsese din vechea prietenie, ca să regrete? Și totuși se simți grozav de ispitit să bată la porțile trecutului și insistă cu întrebările:

— Și ce mai spui despre vechea ta filosofie?

— M-au înghițit treburile de ani și ani... murmură Husein, zîmbind ironic. N-a mai rămas din vechea mea filosofie decît un banal om de afaceri!...

Unde este acum sufletul lui Husein de odinioară? Acea oază de bucurie spirituală unde-și găsea întotdeauna refugiu? N-a mai rămas din el decît amintirea. În fața lui se află un străin, un bărbat corpolent care va continua să se îngrașe. Sufletul lui Husein pare să se fi mutat în trupul lui Riyad Qildis. Nu-l mai recunoaște pe bărbatul de lîngă el și nu-i mai leagă decît un trecut aproape uitat, un trecut pentru care ar fi dat orice să-l reînvie.

— Și-acum cu ce te ocupi?

— M-a ajutat un prieten de-al tatei și-am fost angajat la cenzură. Lucrez de la miezul nopții și pînă în zori. În plus, mai fac și niște traduceri din presa europeană...

— Și cînd ești mai liber?

— Mai niciodată! Trudesc fără preget, fiindcă nu voi putea să-mi aduc soția în Egipt decît atunci cînd o să am o casă și-o masă, adică atunci cînd o să-i pot asigura niște condiții pe măsura celor cu care este obișnuită. Ți-am spus că părinții ei sînt oameni cu dare de mînă. Cînd m-am însurat, treceau și-ai mei drept oameni bogați...

Rosti vorbele astea rîzînd, ca și cînd ar fi vrut să bagatelizeze lucrurile. Din fericire, gîndi Kamal, m-am

consolat de multă vreme în ceea ce te privește. Dacă nu s-ar fi întîmplat așa, aș plînge pentru tine cu lacrimi de sînge.

— Dar tu cu ce te mai ocupi, Kamal? Mi-amintesc că erai pasionat de cultură.

Îți mulțumesc din adîncul sufletului că ți-ai adus aminte! Cel puțin atît! Știe foarte bine că pentru Husein este la fel de mort și de străin cum îi pare și lui bărbatul care-i stă acum în față. Murim și înviem cu toții de nenumărate ori în fiecare zi. Îi spuse:

— Sînt profesor de limba engleză...

— Profesor! Da... da! Acum mi-aduc aminte și alte detalii. Parcă doreai să te faci scriitor?!

Iarăși capitolul dorințelor neîmplinite!

— Am publicat o serie de articole în revista *El-Fikr*. Sper că în curînd o să adun o parte din ele într-un volum.

— Tu ești fericit, de vreme ce visele adolescenței ți s-au împlinit! zise Husein, zîmbind trist. S-ar spune că te-ai născut sub o stea norocoasă. Pe cînd eu!...

Kamal izbucni în hohote. „Tu ești fericit!" Asta-i bună! Cuvintele sunau foarte ciudat în urechile lui. La fel de ciudat ca tonul cu care fuseseră rostite și din care răzbătuse o invidie adevărată. Se trezise așa, pe neașteptate, și fericit, și invidiat! Și de către cine? Tocmai de odrasla familiei Șaddad!

— Viața ta concentrată pe chestiuni practice este cea mai bună! se grăbi Kamal să spună ceva amabil.

— N-am avut de ales! se simți Husein dator să se scuze. Singura mea dorință este acum să mai refac ceva din starea de odinioară...

Un timp nu mai spuse nici unul nimic. Kamal îl cercetă atent, simțind cum îi reînvie imagini din trecut.

— Și familia ta ce mai face? întrebă fără să-și dea bine seama ce vorbește.

— Bine!... răspunse Husein, ridicînd din umeri nepăsător.

— Aveai o soră mai mică, insistă Kamal, după o uşoară şovăire. I-am uitat numele... Ce mai face?

— Budur! S-a măritat anul trecut.

— Bravo! Copiii noştri au ajuns să se căsătorească!...

— Dar tu nu te-ai însurat?

Chiar nu-şi aduce aminte?

— Nu!

— Ar trebui să te grăbeşti, căci altfel pierzi trenul...

— L-am pierdut de mult! recunoscu, surîzînd şăgalnic.

— Te-nsori cînd nici nu te-aştepţi! Ascultă-mă ce-ţi spun! Nici mie nu-mi trecea prin cap să mă-nsor, şi uite c-au trecut zece ani de cînd am făcut-o!...

— Spune-mi, cum ţi se pare viaţa aici, după ce-ai stat atîţia ani în Franţa? mai întrebă Kamal, ridicînd sprîncenele în aşteptare.

— După invazie, viaţa în Franţa a devenit un calvar. Aici viaţa e mult mai plăcută şi mai liniştită. Adăugă apoi, cu nostalgie: Dar Parisul!... Unde-i Parisul?...

— Şi de ce, atunci, n-ai mai rămas în Franţa?

— Nu puteam să trăiesc la nesfîrşit pe spinarea socrului meu! Cînd războiul m-a împiedicat să plec, aveam scuze, dar în momentul cînd plecarea a devenit posibilă, trebuia s-o fac!

Să fie o urmă a vechiului orgoliu?!

Apoi se simţi împins către o aventură şi mai primejdioasă şi nu rezistă ispitei.

— Ce mai face prietenul nostru Hasan Selim? întrebă pe ocolite.

— Nu mai ştiu nimic despre el! îi răspunse sec, după ce-l privi nedumerit.

— Cum aşa?

— Nu mai există nici o legătură între noi de vreo doi ani de zile, îi lămuri Husein, privind pe fereastră.

— Vrei să zici că... îngăimă Kamal, fără să-şi poată ascunde uimirea şi încurcătura.

Nu mai găsi cuvinte să ducă fraza pînă la capăt. Se simţea picat din cer. Să fi revenit Aida în El-Abbassiyya?

Divorțată? Încercă din răsputeri să nu se mai gîndească la asta.

— Tocmai plecase în Iran cînd mi-a vorbit Ismail Latif despre el, continuă Kamal, silindu-se să pară calm.

— Sora mea n-a rămas cu el acolo decît o lună și s-a întors singură în țară, explică Husein trist. Apoi, cu glasul aproape stins: Allah să fie îndurător cu ea!

— Cum? izbucni Kamal, încît atrase atenția clienților de la mesele vecine.

— Nu știai? întrebă Husein nedumerit. S-a stins din viață anul trecut, cam pe vremea asta...

— Aida?!

Celălalt clătină din cap afirmativ. Kamal se simți puțin stînjenit, dîndu-și seama că rostise numele cu glas tare, fără să adauge nici o vorbă de consolare. Dar nu rămase în cumpănă decît o clipă, căci toate vorbele i se păreau lipsite de noimă. Vîltoarea morții porni să i se învolbureze în cap. Simțea numai mirare și groază. Nici tristețe, nici durere!

— Ce veste tristă mi-a fost dat să aud! șopti în cele din urmă. Să ai parte de viață lungă! Regret nespus de mult că s-a întîmplat nenorocirea asta!...

— S-a întors singură din Iran, continuă Husein relatarea. A rămas cu mama o lună de zile și pe urmă s-a recăsătorit cu Anwar Bek Zaki, inspectorul-șef de limba engleză. Dar n-au trăit împreună decît două luni, căci curînd după aceea a căzut bolnavă... Am internat-o la spitalul copt, dar a murit cu zile. Așa a fost să fie...

Cum să urmărească toate întîmplările astea în repeziciunea lor nebunească? Dar parcă rostise numele lui Anwar Bek Zaki! Ăsta este inspectorul-șef de la învățămînt. Probabil că s-a întîlnit cu el de mai multe ori, fără să aibă habar că Aida e soția lui. Doamne! Dar acum își aduce bine aminte că în urmă cu vreun an a însoțit cortegiul soției inspectorului. Să fi fost vorba de Aida? Dar cum de nu s-a întîlnit atunci cu Husein?

— Tu ai fost prezent la înmormîntare?

— Nu! A murit înainte de revenirea mea în Egipt.

— Am făcut parte din cortegiul ei, fără să știu că e vorba de sora ta! rosti Kamal consternat.

— Cum așa?

— Am aflat la școală că a murit soția inspectorului nostru și că procesiunea urmează să plece din piața El-Ismailiyya. Nu văzusem anunțul despre deces în ziare. Am plecat împreună cu ei și am însoțit cortegiul pînă la moscheea Cerkes. Asta se întîmpla acum un an...

— Vă mulțumesc pentru osteneală!... murmură Husein abătut.

Dacă moartea ei s-ar fi întîmplat în 1926, și-ar fi pierdut mințile sau și-ar fi pus și el capăt zilelor, pe cînd astăzi a primit vestea fără să tremure. Dar i se pare nespus de ciudat că a însoțit cortegiul fără să știe. Pe-atunci nu se eliberase încă de amărăciunea lăsată de căsătoria lui Budur. Gîndurile-i erau încă stăpînite de familia ei. Parcă se vede și-acum apropiindu-se de Anwar Bek Zaki pentru ai prezenta condoleanțe și luînd apoi loc în cortegiu. Își amintește perfect sicriul îmbrăcat în mătase albă. Auzise explicația unor colegi din apropierea lui că defuncta era încă mireasă, că era cea de a doua soție a inspectorului și că murise din cauza unei pneumonii. A condus sicriul, fără să fi știut că însoțește la mormînt chiar trecutul său. Și cine era soțul ei? Un bărbat de peste cincizeci de ani, care mai fusese o dată însurat și-avea și copii. Cum de consimțise îngerul timpurilor trecute, îngerul tinereții tale să se mărite cu el? Tu socoteai că ea nu se va căsători niciodată cu un bărbat din această lume și-acum afli că a mai și divorțat, ba chiar a acceptat să fie a doua soție a unui bărbat oarecare. Va trebui să treacă multă vreme pînă ce se va potoli furtuna din pieptul tău, pe care-au stîrnit-o uimirea și deznădejdea, nedumerirea și consternarea în fața mormîntului în care-ai adunat ultimele bucurii ale viselor tale, ultimele secrete ale trecutului și tinereții tale, ce nu se va mai întoarce nici în amintire. Și dacă există cu adevărat durere, înseamnă că tu n-ai suferit pe cît se cuvenea pentru ce ai pierdut.

— Dar ce l-a apucat pe Hasan Selim? întrebă Kamal indignat.

— Ticălosul se încurcase cu o funcţionară de la reprezentanţa Belgiei în Iran. Răposata, soră-mea, n-a fost în stare să-şi calce pe inimă şi să treacă peste infamia lui şi i-a cerut să divorţeze... rezumă Husein, clătinînd din cap cu dispreţ.

În astfel de momente, omul nu se mai poate consola decît cu gîndul că nici postulatul lui Euclid[1] s-ar putea să nu fie o axiomă absolută!

— Şi copiii ei unde sînt?

— La bunica dinspre tată.

Dar ea unde-o fi? Şi ce s-o fi întîmplat cu ea într-un an? Oare e cu putinţă să se fi întîlnit cu Fahmi, cu domnul Ahmad Abd el-Gawad şi cu Na'ima?

Husein Şaddad se ridică brusc de pe scaun, de parcă l-ar fi smuls o mînă nevăzută.

— Trebuie să plec acum... Aş vrea să ne mai întîlnim! De obicei, iau masa de seară aici, la Ritz.

— Sper să ne revedem... murmură Kamal puţin derutat.

Îşi strînseră mîna şi se despărţiră. Kamal presimţea că nu-l va mai întîlni a doua oară, avînd un sentiment straniu de uşurare, pentru că, de fapt, nici nu dorea să-l mai revadă. Părăsi cafeneaua, simţindu-se mai singur ca oricînd... Era îndoliat pentru Aida... pentru Husein... şi pentru tot ce avusese mai frumos în viaţă.

---

1. Euclid sau Eukleides (sec. III î.Hr.), matematician grec din Alexandria, autor al lucrării *Elementele*, considerată baza geometriei elementare, care conţine şi celebrul postulat ce-i poartă numele.

52

În liniștea ultimei străji a nopții, cineva porni să bată cu putere în poarta casei familiei Șawkat din Es-Sukkariyya. Bătăile continuară cu insistență pînă ce se treziră toți ai casei. Cînd slujnica deschise, țîșniră înăuntru picioare grele, călcînd apăsat, împrăștiindu-se în curte și pe scară, blocînd cele trei apartamente. Ibrahim Șawkat se ivi în ușa salonului cu fața răvășită de somn, gîrbovit de ani și se trezi față în față cu un ofițer vînjos, înconjurat de cîțiva soldați și agenți.

— Ce s-a întîmplat? întrebă el uimit. Allah să ne apere de rău!

— Ești tatăl lui Ahmad Ibrahim și al lui Abd el-Mun'im Ibrahim care locuiesc în casa asta? întrebă ofițerul destul de nepoliticos.

— Da! răspunse Ibrahim, pălind.

— Avem ordin să perchiziționăm întreaga casă...

— Dar de ce, domnule comisar?

— Începeți perchiziția! le porunci subordonaților, fără să dea atenție întrebării lui.

Agenții se îndreptară spre camere pentru a executa ordinul.

— De ce-mi perchiziționați apartamentul? întrebă Ibrahim Șawkat, din ce în ce mai uluit.

Comisarul nu-i dădu nici de data asta atenție. În clipa aceea apăru Khadiga, nevoită să părăsească dormitorul invadat de agenți, înfășurată într-un șal negru și începu să țipe ca o furie:

— În țara asta nu mai există nici un respect pentru femei. Ce, noi sîntem hoți, domnule comisar?

Țipa la el, privindu-l drept în ochi. Și deodată i se păru că mai văzuse fața asta cîndva, cu mult înainte de a se arăta semnele bătrîneții pe ea. Dar cînd? Și unde?... Nu încape nici o îndoială că el este! Nu s-a schimbat prea mult. Dar cum îl cheamă?

— Dumneata n-ai fost ofițer la circumscripția El-Gamaliyya, acum douăzeci-treizeci de ani? începu Khadiga să-l descoasă fără menajamente.

Comisarul ridică ochii spre ea, surprins. Se uită și Ibrahim Șawkat nedumerit, cînd la unul, cînd la celălalt.

— Numele dumitale e Hasan Ibrahim, nu-i așa?

— De unde mă cunoașteți?

— Sînt fiica domnului Ahmad Abd el-Gawad și sora lui Fahmi Ahmad, pe care l-au ucis gloanțele englezilor în timpul revoluției, zise ea, încercînd să-i înmoaie inima. Nu vă mai aduceți aminte de el?

— Allah să fie milostiv cu el!

— Eu sînt sora lui... continuă ea pe un ton rugător. Cum admiteți să fie violată casa noastră așa... sub ochii dumneavoastră?

— Noi executăm ordinele, *hanem*... zise comisarul încurcat, ca și cum ar fi vrut să-și ceară scuze, și se uită în altă parte.

— Dar de ce, domnule comisar, doar sîntem oameni cinstiți!

— Așa-i! o asigură comisarul... Dar... vedeți... băieții dumneavoastră nu sînt la fel...

— Bine, dar sînt nepoții vechiului dumitale prieten, insistă Khadiga tulburată.

— Ce să facem? Executăm ordinele primite de la Interne... răspunse comisarul neputincios, fără să aibă curajul s-o privească în față.

— Dar n-au făcut nimic rău... Sînt copii buni... Vă jur!

Agenții se întoarseră în salon fără să fi găsit nimic compromițător și comisarul le ordonă să părăsească apartamentul. Apoi se întoarse spre cei doi soți care stăteau în fața lui năuciți și le spuse cu ton blînd, privindu-i înțelegător.

— Din păcate, aveam informații că în apartamentele loc se țin niște întruniri suspecte.

— Minciuni, domnule comisar! Zvonuri fără nici un temei! se repezi să nege Khadiga.

— Aș dori să fie așa cum spuneți, dar am ordin să-i conduc acum la arest, unde urmează să stea pînă ce sînt anchetați. Sper ca rezultatul să fie în favoarea lor...

— Chiar îi luați la circumscripție cu dumneavoastră? întrebă Khadiga, pierită. Glasul îi tremura și o podidiră lacrimile. Asta... Asta nu pot să cred... Iartă-i, domnule comisar! Te implor pe viața copiilor dumitale!...

— Îmi pare tare rău, dar nu pot. Am ordin expres să-i ridic. Bună seara!

— L-au luat, tușică... bombăni Karima, care stătea în ușa apartamentului. L-au luat la închisoare!...

Khadiga aruncă o privire împietrită și coborî la parter, unde dădu nas în nas cu Sawsan care privea mohorîtă din ușă spre curte. Se uită și Khadiga în aceeași direcție și-i văzu pe Abd el-Mun'im și pe Ahmad escortați de reprezentanții legii. Nu se putu stăpîni și izbucni într-un țipăt sfîșietor, pornit din străfundurile sufletului. Încercă să pornească pe urmele lor, dar Sawsan o prinse de mînă și o opri. Se întoarse spre ea și vru să protesteze.

— Liniștește-te! N-au dat peste nimic compromițător. N-au nici o dovadă împotriva lor. Nu alerga după ei, dacă vrei să aperi demnitatea copiilor dumitale.

— Ești de invidiat pentru liniștea ta, strigă soacra la ea cu ură.

— O să se întoarcă acasă cu bine, murmură Sawsan înfiorată, dar plină de încredere. Liniștește-te!

— De unde ştii?

— Sînt sigură de ce-ţi spun!...

Nu dădu atenţie vorbelor lui Sawsan şi se întoarse spre Ibrahim, plesnindu-şi palmele.

— Nu mai există bună-cuviinţă pe lumea asta! Eu îi spun că sînt sora lui Fahmi, iar el îmi răspunde că are ordin... De ce o fi luînd Domnul zilele oamenilor buni şi i-o fi ţinînd în viaţă pe ticăloşi?

— O să perchiziţioneze şi casa din Bayna el-Qasrein, se adresă Sawsan socrului ei. Am auzit un agent şoptindu-i comisarului că ştie bine casa bunicului din Bayna el-Qasrein, iar ajutorul lui i-a propus să facă perchiziţie şi acolo, pentru a se convinge dacă n-au ascuns manifeste la ei.

— Alerg la mama! strigă Khadiga. Poate este Kamal în stare să facă ceva. Doamne, simt că iau foc...

Îşi luă pardesiul din mers şi plecă din Es-Sukkariyya cu sufletul la gură. Afară adia o boare răcoroasă. Nu se iviseră încă zorii, dar cocoşii îşi dădeau binefe, vestind dimineaţa. Străbătu într-un suflet El-Ghuriyya şi traversă Es-Sagha spre En-Nahhasin. La poartă era postat un agent, iar în curte altul. Urcă treptele scării, gîfîind.

Familia se trezise la ţîrîitul prelung al soneriei. Coborîse *umm* Hanafi ameţită de somn şi cînd îşi dăduse seama despre ce e vorba se pornise să ţipe îngrozită:

— Poliţia!

Kamal alergase alertat de ţipetele ei şi în curte se întîlnise cu comisarul.

— Ce doriţi? îl întrebase destul de alarmat.

— Îi cunoaşteţi pe Abd el-Mun'im şi pe Ahmad Ibrahim? întrebase comisarul, solemn.

— Firește! Sînt unchiul lor!

— Ce meserie aveţi?

— Sînt profesor la Şcoala Spătarului.

— Avem ordin să perchiziţionăm casa!

— Dar pentru care motiv, vă rog? Ce acuzație mi se aduce?

— Căutăm niște manifeste pe care e posibil ca cei doi tineri să le fi ascuns aici.

— Exclus! Vă asigur că în casa noastră nu există nici un manifest. Dar dacă țineți neapărat, poftiți!

Kamal observase că bărbatul cu care vorbise poruncise agenților să ocupe scara și terasa și că intrase în casă numai el. Comisarul nu făcuse o perchiziție în adevăratul sens al cuvîntului și nu răscolise nimic, ci se mulțumise să treacă dintr-o cameră în alta, aruncînd priviri superficiale peste biroul și rafturile lui cu cărți.

— Ați controlat și casa lor? îl întrebase Kamal, după ce-și mai venise în fire.

— Da!... După o scurtă pauză, adăugase: Acum sînt la arest, la circumscripție.

— Ați găsit vreo probă împotriva lor? se interesase Kamal, îngrijorat.

— Nădăjduiesc că lucrurile nu vor ajunge aici, dar ancheta o va face parchetul, îi răspunsese comisarul cu o amabilitate neobișnuită în astfel de situații.

— Vă mulțumesc pentru bunăvoință!

— Și să nu uitați că nu v-am mișcat nimic din casă, mai adăugase comisarul, zîmbind calm.

— Am observat, domnule! Vă rămîn foarte îndatorat!

— Dumneavoastră sînteți frate cu răposatul Fahmi? îl întrebase, întorcîndu-se spre el.

— Da! răspunsese Kamal mirat. L-ați cunoascut pe fratele meu?

— Am fost prieteni, Allah să fie milostiv cu el!

— Sînt încîntat... Apoi, întinzîndu-i mîna: Kamal Ahmad Abd el-Gawad.

— Hasan Ibrahim, comisarul circumscripției El-Gamaliyya, îi răspunsese bărbatul, întinzîndu-i mîna. Aici mi-am început cariera ca tînăr locotenent și în cele din urmă am

revenit aici – de data asta, comisar. Pe urmă, ridicînd din umeri: Am avut ordin expres. Doresc să nu se confirme nimic care să impună condamnarea lor.

În clipa aceea, ajunse pînă la ei glasul precipitat al Khadigăi, care povestea mamei și Aișei, printre sughițuri, ce se întîmplase în Es-Sukkariyya.

— Asta e mama băieților, zise comisarul. Strașnică memorie! M-a recunoscut imediat și mi-a adus aminte și de răposatul Fahmi. Dar asta s-a întîmplat după ce-am făcut o perchiziție amănunțită. Încearcă s-o liniștești!

Coborîră scările împreună. Cînd ajunseră la primul etaj, de după ușă se ivi capul Aișei, care țipă la el, clocotind de furie și aruncîndu-i priviri vrăjmașe:

— De ce ridicați în puterea nopții copiii oamenilor, fără nici un motiv?

Comisarul se uită la ea vădit încurcat, apoi lăsă capul în pămînt și răspunse destul de cuviincios:

— O să se întoarcă acasă în curînd, sper...

După ce coborîră cîteva trepte, îl întrebă pe Kamal:

— E mama dumitale?

— Nu! E sora mea! răspunse Kamal, zîmbind trist. N-are decît patruzeci și patru de ani, dar a avut parte numai de nenorociri. A ajuns de nerecunoscut.

Comisarul se uită la el nedumerit, se gîndi să-l mai întrebe ceva, dar șovăi puțin și apoi renunță. Cînd ajunseră în curte, își strînseră mîinile.

— Aș putea să-i văd la arest? întrebă Kamal, înainte de a se despărți.

— Da!

— Mulțumesc!

După ce-l conduse pînă la poartă, Kamal se întoarse în salon, încercînd să le liniștească pe femei:

— O să mă duc dimineață să-i văd. N-avem nici un motiv să ne îngrijorăm. După anchetă, o să le dea drumul acasă...

Khadiga nu-și mai putea stăvili lacrimile.

— Nu mai plînge! țipă Aișa nervoasă. Ajunge cu atîta plîns! Nu-i nici o nenorocire! N-ai auzit că o să se întoarcă acasă?!

— Nu știu! scînci Khadiga. Nu știu! Copiii mei să ajungă la închisoare?!

Amina tăcea, ca și cînd tristețea și supărarea i-ar fi luat graiul.

— Comisarul mă cunoaște, zise Kamal, străduindu-se să le liniștească. A fost prieten cu răposatul Fahmi. Mi s-a părut un om de ispravă. Consider că s-a purtat peste măsură de binevoitor în timpul perchiziției. Sînt convins că o să fie cumsecade și în continuare.

În clipa aceea, mama ridică privirea nedumerită.

— Hasan Ibrahim, o lămuri Khadiga, la fel de inimoasă. Nu ți-aduci aminte de el, mamă? Cînd i-am spus că sînt sora lui Fahmi, mi-a răspuns fără să-i pese: „Noi executăm ordinele, *hanem*...". Blestemat să fie cu ordinele lui cu tot!...

Amina îl luă pe Kamal deoparte și începu să-l descoasă, tulburată peste măsură.

— Nu mai înțeleg nimic, fiul meu! Pentru ce i-au arestat?

Kamal rămase o vreme descumpănit, neștiind ce-ar fi mai nimerit să-i răspundă.

— Guvernul îi bănuiește pe nedrept că ar urzi ceva împotriva lui, îi spuse în cele din urmă.

— Soră-ta zice că l-ar fi arestat pe Abd el-Mun'im pentru că ar fi cu Frații Musulmani! Nu mai pricep nimic! De ce-i prigonesc pe musulmani?!

— Guvernul, mamă, bănuiește că uneltesc împotriva lui...

— Și Ahmad? A zis că el ar fi... Am uitat cum mi-a spus că le zice, fiul meu...

— Comunist. După părerea guvernului, comuniștii ar fi la fel de primejdioși ca și Frații Musulmani...

— Comuniștii? Sprijinitorii domnului nostru Ali?

Comuniştii, adică *şuyu'iyyin*, sînt cu totul altceva decît *şi'iyyin*, adică şiiţii, mamă... se trudi Kamal să-i explice, zîmbind pe sub mustaţă. Ei sînt un partid care se împotriveşte şi guvernului, şi englezilor...[1]

Şi cînd o să le dea drumul? întrebă femeia, oftînd încurcată. Uită-te la sărmana soră-ta cum se mai frămîntă! Guvernul şi englezii! N-au mai găsit altă casă decît a noastră?

1. Confuzie rezultată din faptul că cele două cuvinte provin de la aceeaşi rădăcină, *şy'*, cu sensul general de „a fi răspîndit, a fi comun".

53

Cînd chemarea la rugăciune spintecă liniștea adîncă a zorilor, comisarul circumscripției Al-Gamaliyya îi chemă la el în birou, cu un militar înarmat în spatele lor. Comisarul îi dădu ordin să iasă și rămase singur cu cei doi frați. Îi măsură pe sub sprîncenele încruntate de sus și pînă jos, apoi rămase cu ochii ațintiți asupra lui Abd el-Mun'im și-l întrebă:

— Cum te cheamă? Ce vîrstă și ce profesie ai?

— Abd el-Mun'im Ibrahim Șawkat... Douăzeci și cinci de ani... Anchetator la Direcția de Cercetări din Ministerul Învățămîntului! răspunse Abd el-Mun'im cu voce calmă, dar fermă.

— Cum de încalci legile statului tocmai dumneata care veghezi la respectarea lor?

— N-am încălcat nici o lege! Noi activăm în mod public, scriem în ziare, rostim predici la moschei... Cei care cheamă la credința în Allah n-au nimic de ascuns!...

— N-au avut loc adunări conspirative în casa ta?

— Nu! Au fost simple întruniri între prieteni, pentru a schimba păreri și a ne consulta în legătură cu chestiuni de *fiqh*[1].

— Și, printre părerile astea, n-a fost cumva și instigarea la o atitudine dușmănoasă față de un anumit aliat?

---

1. Cunoașterea dreptului divin; jurisprudența ce decurge din codul sacru musulman.

— Vă gîndiți la Marea Britanie, domnule? Ea este pentru noi cel mai perfid dușman, domnule! Un stat care ne încalcă suveranitatea, folosind tancurile împotriva noastră, nu poate fi socotit aliat!...

— Dumneata ești un om instruit și s-ar cuveni să înțelegi că starea de război îngăduie și lucruri care în condiții de pace nu sînt permise.

— După părerea mea, Marea Britanie este principalul nostru dușman...

— Iar dumneata? îl întrerupse comisarul, adresîndu-se de data asta lui Ahmad.

— Ahmad Ibrahim Șawkat... Douăzeci și patru de ani... Redactor la revista *El-Insan el-Gadid*, răspunse Ahmad cu un zîmbet ironic mijind în ochi.

— Avem informații foarte grave despre articolele dumitale extremiste... Și, pe deasupra, toată lumea știe că revista asta are o proastă reputație...

— Articolele mele nu fac altceva decît să apere principiile de dreptate socială...

— Dumneata ești comunist?

— Sînt socialist... După cum știți prea bine, sînt atîția deputați care fac propagandă pentru socialism... Și-apoi legea nu-i socotește nici pe comuniști culpabili, cîtă vreme nu recurg la violență...

— Înțeleg că trebuie să așteptăm pînă ce întrunirile organizate seară de seară în apartamentul dumitale se vor preschimba în acte de violență?

Se întrebă dacă nu cumva comisarul are informații și în legătură cu manifestele sau cu conferințele ținute în timpul nopții.

— Nu mă întîlnesc în casă decît cu prieteni apropiați. Niciodată n-am fost mai mult de patru-cinci persoane. Și nici nu ne-a trecut vreodată prin cap să recurgem la violență.

— Sînteți intelectuali... oameni cu carte... Sînteți însurați. Aveți și familii, nu-i așa? N-ar fi mai bine să vă

vedeți de treburile voastre și să nu vă puneți singuri pielea la saramură?

Comisarul scăpă un rîs scurt, ca și cînd ar fi fost fără voia lui.

— În timpul perchiziției, am aflat că sînteți nepoții răposatului Ahmad Abd el-Gawad. Unchiul vostru Fahmi mi-a fost bun prieten. Cred să știți că și-a pierdut viața în floarea tinereții, în vreme ce colegii lui care și-au văzut de treabă au ajuns la cele mai înalte demnități... De ce vreți să vă tăiați craca de sub picioare?...

— Dați-mi voie să vă întreb, domnule, ce s-ar fi întîmplat cu Egiptul dacă nu și-ar fi dat viața unchiul meu și alții ca el? întrebă Ahmad, înțelegînd secretul amabilității comisarului.

— Chibzuiți bine la sfatul meu și renunțați la filosofia asta goală, care nu face decît să vă primejduiască viața. Apoi se ridică și-i anunță sec: O să rămîneți la arestul nostru pînă la anchetă. Vă doresc noroc!

Părăsiră biroul unde îi escortase un caporal și doi soldați înarmați, coborîră la parter și, după cîțiva pași, cotiră spre un beci întunecos și umed. Îi întîmpină un gardian care le deschise o ușă, luminîndu-le trecerea cu o lanternă. Se treziră într-o încăpere de mărime mijlocie, cu tavanul înalt și cu o mică ferestruică zăbrelită în partea de sus a zidului. Înăuntru se aflau mai mulți arestați, printre care doi tineri ce păreau să fie studenți și trei bărbați desculți, cu chipuri aspre. Imediat ce se închise ușa, rămaseră în beznă, numai că lumina lanternei și intrarea lor îi treziseră pe ceilalți.

— Nu stau jos, căci umezeala mă ucide, îi șopti Ahmad fratelui său. E mai bine să stăm pînă dimineață în picioare.

— Mai devreme sau mai tîrziu tot o să trebuiască să ne așezăm. Parcă poți să știi cînd o să părăsim beciul ăsta?

— Trebuie să stați jos, le zise un glas din întuneric, pe care-l ghiciră a fi al unuia dintre studenți. Nu e lucru plăcut, dar e mai ușor decît să rămîi în picioare zile în șir.

— Sînteți de mult aici?

— De trei zile.

Urmară cîteva clipe de tăcere.

— De ce-ați fost arestați?

— Din motive politice, după cît se pare, mormăi Abd el-Mun'im, fără să dea alte explicații.

— În sfîrșit, iată că cei arestați pentru motive politice sîntem acum în majoritate... continuă același glas, rîzînd. Pînă la venirea dumneavoastră eram în minoritate.

— Și ce vi se pune pe umeri? încercă Ahmad să-l tragă de limbă.

— Spuneți mai întîi dumneavoastră, doar sînteți mai noi. Cu toate că nu mai e nevoie să întreb, după ce-am văzut că unul dintre dumneavoastră poartă barbă.

— Dar dumneavoastră? întrebă Ahmad zîmbind în beznă.

— Amîndoi sîntem studenți la Drept și ni se aduce învinuirea că am fi difuzat manifeste subversive...

— Ați fost prinși asupra faptului? insistă Ahmad, tresărind.

— Din păcate, da!...

— Și despre ce era vorba în manifeste?

— O declarație referitoare la împărțirea pămîntului în Egipt...

— Bine, dar asemenea lucruri sînt publicate în ziare chiar și în condiții severe, cum ar fi legea marțială...

— Așa este, numai că la asta se mai adăugau și niște indicații și îndemnuri însuflețitoare.

Ahmad zîmbi și simți că tristețea începe să-l părăsească.

— Nouă nu ne e teamă atît de lege, cît de arestare... adăugă vocea din întuneric.

— Dar evoluția lucrurilor prevestește o schimbare generală...

— Oricare-ar fi schimbarea, noi vom fi întotdeauna ținta atacurilor.

— Ia mai terminați cu sporovoiala asta și lăsați-ne să dormim! se înălță un glas dur și necioplit, care reuși să-l

trezească și pe celălalt tînăr. Acesta căscă prelung și întrebă nedumerit:

— S-a făcut dimineață?

— Nu, dar amicii voștri se socotesc la *gharza*[1]... zise glasul necioplit, în zeflemea.

— Auzi! Să mă arunce în temniță fără vreun alt motiv în afară de faptul că sînt cuvios și cred în Allah! mormăi Abd el-Mun'im, oftînd, aproape de urechea fratelui său.

— Dar ce vină am eu, care nici măcar nu cred în el? îi șopti Ahmad, părînd că se amuză.

Se lăsă tăcerea și fiecare rămase cu gîndurile lui. Ahmad se întreba curios de motivele arestării celorlalți – furt, scandal, beție? Scrisese de multe ori despre oamenii de rînd, stînd la biroul lui masiv, îmbrăcat întotdeauna într-un costum elegant. Acum are în sfîrșit prilejul să se întîlnească direct cu ei – reprezentanții poporului, care blestemă sau sforăie nepăsători. În raza firavă a lanternei zărise pentru cîteva clipe chipurile palide și nemulțumite. Un bărbat se scărpina de zor în cap și la subsuori. Probabil că acum păduchii se tîrăsc grăbiți spre el și spre fratele lui... Acesta este poporul pentru care trăiești și nu trebuie să te înspăimînte gîndul apropierii de el. Bărbatul căruia îi revine sarcina de a izbăvi omenirea trebuie să înceteze cu sforăitul, să devină conștient de rolul său istoric și să se ridice la luptă pentru salvarea omenirii. Același motiv ne-a adunat aici, în acest loc întunecos și umed, chiar dacă aparținem unor curente și orientări diferite... Fratele musulman și comunistul la un loc cu bețivul și cu hoțul... Ne deosebim numai prin capacitatea de a rezista și prin noroc... „N-ar fi mai bine să vă vedeți de treburile voastre?" – așa suna sfatul comisarului. Am o soție la care țin foarte mult. Am un venit destul de frumușel. Realitatea este că în calitatea lui de slujbaș și de tată, de soț sau de fiu, un individ poate fi mulțumit

---

1. Cafenea populară din Egipt, în care se consuma în mod clandestin și haşiş.

sau chiar fericit, dar în calitatea lui de om se va confrunta întotdeauna cu greutăți, cu conflicte de conștiință, cu condamnarea altora și chiar cu moartea. Aproape că-i e totuna dacă va fi condamnat la închisoare sau va fi pus în libertate, de vreme ce la orizont nu se întrevede decît poarta solidă și sumbră a închisorii. Gîndurile i se împrăștiară cu totul pentru cîtăva vreme, apoi porni să se întrebe din nou: „De fapt, ce mă împinge pe calea asta primejdioasă? Probabil tocmai omul din mine! Omul conștient de sine, de datoria lui în fața lumii, de rolul său istoric. Ceea ce îl deosebește pe om de celelalte făpturi este tocmai această capacitate de a se autocondamna la moarte de bunăvoie...".

Simți umezeala pătrunzîndu-i în picioare și oboseala strecurîndu-i-se în încheieturi. Sforăitul din colț continua în ritm statornic. Printre zăbrelele ferestruicii se iviră în sfîrșit primele fire plăpînde ale zorilor...

54

Doctorul părăsi dormitorul, urmat de Kamal. Ajunseră în salon și se opriră. Nici unul nu îndrăznea să vorbească. Kamal, trist și abătut, privea fix în ochii lui, vrînd parcă să-i ceară ajutor.

— Îmi pare rău, dar trebuie să-ți spun că este vorba de o paralizie totală.

Își simți pieptul strîngîndu-i-se cu putere.

— E o stare foarte gravă? întrebă derutat.

— Firește! În plus, a mai făcut și o pneumonie. Injecțiile astea o s-o mai liniștească puțin...

— Și nu există nici o speranță de vindecare?

— Viața omului se află în mîna lui Allah! răspunse doctorul după ce ezită cîteva clipe. După aprecierea oricărui medic, o situație ca asta nu poate să dureze mai mult de trei zile...

Kamal primi prevestirea morții cu sînge rece. Îl conduse pe doctor pînă la poartă și se întoarse din nou în camera Aminei. Mama dormea sau cel puțin așa părea. De sub pătura groasă nu i se zărea decît fața palidă și gura închisă într-un rictus ciudat.

— Ce-a zis doctorul? Ce are? se repezi Aișa cu o ploaie de întrebări.

— Nu mai vorbește, stăpîne! se plînse *umm* Hanafi, care stătea nemișcată la capul patului. N-a mai scos nici un cuvînt...

„Și nici n-o să mai scoată vreunul de-aici încolo", își zise Kamal în gînd.

— O creştere a tensiunii însoțită de o răceală ușoară. Injecţiile o să-i facă bine...

— Mi-e frică, bîigui Aişa, vorbind mai mult pentru ea. Ce-o să mă fac, dacă o să rămînă aşa multă vreme?

— I-ai anunțat? o în ebă Kamal pe *umm* Hanafi.

— Da, stăpîne... O să vină îndată și *sitt* Khadiga şi *si* Yasin... Dar ce-are, stăpîne? Azi-dimimeață era complet sănătoasă...

Era! Într-adevăr! Și el poate să depună mărturie că era!

Trecuse prin salon ca de obicei, înainte de a pleca la Şcoala Spătarului, şi primise chiar din mîna ei ceașca de cafea.

— Azi să nu ieşi din casă, o prevenise el. Vremea e cam rece.

— Cum aş putea să nu mă duc să-l vizitez pe sfîntul nostru? răspunsese cu zîmbetul ei timid.

— Atunci, fă cum vrei! se supărase el. Dar nu pricep de ce te încăpăţînezi să te duci cu orice preț!... N-au intrat zilele în sac.

— Domnul să te păzească! răspunsese ea, privindu-l cu reproș.

— Domnul nostru să-ţi facă zilele fericite! îi urase el, părăsind salonul.

Fusese ultima lor conversaţie. Pe la amiază, l-au anunţat de îmbolnăvirea mamei și s-a întors însoțit de medicul care părăsise casa cu cîteva clipe în urmă. Așadar, n-au mai rămas decît trei zile! Dar el cîte zile o mai fi avînd de trăit?

— Cînd și cum s-a întîmplat, ia spune-mi? o întrebă pe Aişa, apropiindu-se de ea cu multă blîndețe.

— Stăteam amîndouă în salon, se apucă să povestească *umm* Hanafi în locul ei. S-a dus în dormitor să-şi ia paltonul şi mi-a zis: „După ce termin vizita la El-Husein, o să trec și pe la Khadiga...“. Imediat ce a intrat în dormitor, aud o bufnitură, ca și cînd ar fi căzut ceva.

Alerg înăuntru și o găsesc întinsă între pat și dulap... Mă duc lîngă ea și o strig numaidecît pe *sitt* Aișa...

— Am fost în dormitor cît ai bate din palme, întregi Aișa. Și-am găsit-o întinsă în locul ăsta. Am purtat-o împreună pînă la pat și-am întrebat-o ce-i cu ea, dar n-am mai primit nici un răspuns. N-a mai scos o vorbă... Cînd o să mai vorbească, fratele meu?

— Cînd o să vrea Allah, răspunse el stînjenit.

Se dădu cîțiva pași înapoi și se așeză ostenit pe canapea, fără să-și ia ochii de la fața palidă și împietrită a mamei. Trebuie să privească la ea îndelung, căci în curînd n-o s-o mai vadă. Și camera asta o să primească altă înfățișare, după cum o să se schimbe întreaga casă. N-o să mai rostească nimeni cuvîntul „mamă". Nu s-a gîndit nici o clipă la suferința pe care i-o va pricinui moartea ei. Nu se obișnuise încă îndeajuns cu moartea? Ba da! Are o vîrstă și o experiență care ar trebui să-l ferească de durere. Și totuși, nu! Gîndul despărțirii pentru totdeauna e mult prea trist! Ciudat! Inima lui care a îndurat atîtea mai poate suferi încă, de parcă asta ar fi prima nenorocire care-l lovește! Acum, mai mult ca oricînd, înțelege cît de mult i-a iubit pe toți, cît de mult a iubit tot ce există pe lumea asta! Sînt sentimente de care omul nu-și dă seama decît în clipa despărțirii. Numai în clipa asta gravă, sufletul este inundat de imaginile unor locuri, momente și întîmplări care se revarsă, asemeni unui torent, cotropindu-l, făcînd să tremure inima pînă i se sfîșie fibrele. În memorie, lumina se îngemănează cu întunericul, albastrul zorilor curge peste grădina de pe terasă, căldura mangalului de la vremea cafelei se suprapune cu farmecul legendelor, uguitul porumbeilor se amestecă pe neașteptate cu niște cîntece duioase. A fost o iubire ca nici o alta, s-o știi, inima mea nestatornică! Mîine o să recunoști că moartea l-a răpit de lîngă tine pe omul cel mai drag! Și ochii ți se vor topi iarăși în lacrimi... Și tot așa după fiecare pierdere, pînă ce părul cărunt va fi o mustrare. Privești mereu viața ca pe o tragedie... Este un romantism

copilăresc... Privește-o cu bărbăție! Privește-o ca pe o dramă, al cărei sfîrșit firesc este moartea! Mai bine întreabă-te pînă cînd ai să-ți irosești viața în van! Toți se sting în jurul tău, dar ei au făurit un edificiu. Tu ce-ai făcut?

*

La auzul unor pași repezi, se trezi brusc din visare și se pomeni cu Khadiga dînd buzna în odaie, cu fața îngrozită. O văzu oprindu-se lîngă pat și strigînd-o pe mamă-sa în neștire. Pe urmă, porni să-i descoasă cum s-a întîmplat. Țipetele ei îi răscoliră durerea într-atît, încît se văzu nevoit să părăsească dormitorul, de teamă să nu-l podidească lacrimile în fața lor. Se așeză în salon unde i se alăturară după cîteva minute Yasin, Zenoba și Ridwan. Le vorbi despre boala mamei, fără prea multe detalii, apoi rămase singur cu Yasin.

— Ce ți-a spus doctorul? întrebă acesta îngrijorat.

— Paralizie și pneumonie. În cel mult trei zile se va prăpădi...

— Nu există putere și forță în afara lui Allah! murmură Yasin, mușcîndu-și buzele. Sărmana! Nu s-a plîns de nimic în ultimele zile? se mai interesă el, parcă dorind să se agațe de un fir de pai.

— Nu! După cum bine știi, nu-i plăcea să se plîngă. Dar cîteodată părea foarte obosită...

— Ce bine-ar fi fost dacă o duceai mai din vreme la un doctor!...

— Nimic nu-i displăcea mai tare decît să-i vorbești de doctor... Nici nu voia să audă de asta!

— Poate c-ar fi mai bine s-o ducem la spital, unchiule, propuse Ridwan, venind din camera bunicii.

— Nu-i nevoie! răspunse Kamal, clătinînd din cap cu tristețe. Farmacistul o să trimită o asistentă cunoscută să-i facă injecțiile...

Rămaseră multă vreme tăcuți, cu chipurile împietrite.

— Ce face Karima? întrebă Kamal într-un răstimp, aducîndu-și aminte de un lucru pe care buna-cuviință îl obliga să nu-l uite.

— Săptămîna asta trebuie să nască, cel puțin așa zice doctorița...

— Allah s-o ajute! șopti Kamal.

— O să-i vină odrasla pe lume, iar el stă la arest, mormăi Yasin.

Se auzi soneria și se trezi cu Riyad Qildis. Kamal îi ieși în întîmpinare și-l conduse la el în bibliotecă.

— Am întrebat de tine la școală și mi-a spus secretarul vestea asta tristă, zise Riyad în timp ce urcau. Cum se simte?

— A paralizat și doctorul crede că n-o mai duce mai mult de trei zile...

— Și nu se mai poate face nimic? întrebă Riyad, îndurerat. Mai bine pentru ea că este inconștientă și nu știe ce-o așteaptă. Apoi, cu ironie, în timp ce se așezau: Dar parcă noi știm ce ne așteaptă?

Riyad zîmbi, fără să scoată o vorbă, și Kamal continuă:

— Mulți socotesc că moartea e un bun prilej pentru a medita la moarte. Eu cred că ar fi mai nimerit să folosim prilejul pentru a medita la viață.

— Cred că ai dreptate, îl aprobă Riyad, zîmbind. Ori de cîte ori auzim de moartea cuiva, trebuie să ne întrebăm ce-am făcut cu viața noastră...

— În ceea ce mă privește, pot să spun că n-am făcut nimic cu viața mea... Tocmai la asta mă gîndeam cînd ai venit tu...

— Nu te mai frămînta atît, ești abia la jumătatea drumului.

Poate că da, poate că nu. Dar omul trebuie să mediteze îndelung la visele care-l ispitesc. Sufismul este un mod sigur de evadare, după cum și venerarea științei de dragul secretelor ei este tot o evadare. Trebuie să acționezi! Trebuie să muncești! Iar munca, la rîndul ei, are nevoie de credință, de convingere. Întrebarea care se pune este

cum să ne creăm pentru noi înşine o convingere, o credinţă solidă în viaţă?

Am socotit că mi-am îndeplinit îndatoririle faţă de viaţă prin ataşamentul faţă de profesia mea de dascăl şi prin articolele filosofice pe care le-am scris, răspunse Kamal evaziv.

Fără doar şi poate că ţi-ai îndeplinit... o datorie, încuviinţă Riyad cu indulgenţă.

Pentru restul îndatoririlor mi-am făcut mustrări de conştiinţă ca orice trădător...

Trădător?

Să-ţi spun ce-a zis nepotul meu Ahmad, cînd l-am vizitat la arestul circumscripţiei, înainte de a fi transferat în lagăr, îngăimă Kamal, oftînd.

Apropo... Ce noutăţi mai aveţi despre ei?

Au fost transferaţi, împreună cu mulţi alţii, în lagărul de la Et-Tor...

— Şi cel care crede în Allah, şi cel care nu crede în el? Aşa, la grămadă?

— Dacă vrei să duci o viaţă liniştită, dragul meu, trebuie să crezi în primul rînd în guvern... În orice caz, lagărul este mai uşor decît procesul, după părerea mea...

Asta-i o părere. Dar cine ştie?!... Şi cînd o să ia sfîrşit situaţia asta jalnică? Şi cînd o să se pună capăt legii marţiale? Cînd o să revenim la o guvernare normală şi la Constituţie? Şi mai ales cînd vor fi egiptenii trataţi ca oameni?!

Riyad începu să-şi învîrtă agitat verigheta pe deget, apoi adăugă trist:

Cînd? Cînd? Şi ce putem face?... Dar începuseşi să povesteşti ce ţi-a zis Ahmad, cînd l-ai vizitat la arest.

Da!... Mi-a spus că viaţa înseamnă muncă şi căsătorie şi că asta reprezintă o îndatorire socială generală. Nu-i acum cazul să vorbim despre obligaţiile individului faţă de profesia sau faţă de soţia lui. Îndatorirea socială generală este însă revoluţia veşnică, neîntreruptă. Şi asta înseamnă să acţionăm perseverent pentru înfăptuirea

tendinței generale a vieții, adică evoluția spre dezvoltarea ei, spre progres... Acesta este idealul suprem...

— Frumoasă părere, n-am ce zice, dar să știi că ea lasă loc pentru tot felul de contradicții... comentă Riyad dus pe gînduri.

— Așa-i ! Tocmai de aceea a și fost de acord cu el fratele și adversarul său politic, Abd el-Mun'im. Așa am înțeles și eu convingerea lui – un îndemn la credință, oricare ar fi nuanța sau țelul ei. Ăsta este și motivul pentru care încerc să-mi explic deprimarea prin mustrările de conștiință pe care se cuvine să le aibă orice trădător. S-ar părea că e simplu să trăiești în turnul egoismului tău, dar e foarte greu să mai fii și fericit în turnul ăsta. Și mai ales dacă vrei să fii cu adevărat om...

— Ăsta-i un semn bun. Prevestește o schimbare radicală, care e pe cale să se producă, declară Riyad, luminat de fericire, cu toate că momentul nu era deloc potrivit pentru asta.

— Nu-ți bate joc de mine ! îl preveni Kamal. Eu n-am reușit încă să găsesc un răspuns pentru problema credinței. Lucrul pe care îl știu cu certitudine și cu care mă consolez este faptul că lupta nu s-a încheiat și că nici nu se va încheia decît atunci cînd îmi vor mai fi rămas de trăit doar trei zile, ca mamei... Oftă adînc și urmă : Și știi ce-a mai zis ? Eu am încredere în viață și în oameni, mi-a zis tînărul, și mă socotesc dator să lupt pentru înfăptuirea idealurilor lor, cîtă vreme cred că ele reprezintă adevărul, fiindcă a nu proceda astfel înseamnă să fii laș și să evadezi. În același timp, mă simt dator să mă ridic împotriva idealurilor lor, dacă socotesc că ele sînt false, căci a nu proceda astfel înseamnă să fii trădător. Acesta este sensul revoluției veșnice.

Riyad ascultă, clătinînd din cap aprobator. Apoi, văzînd pe fața lui Kamal semnele oboselii, se scuză :

— Eu trebuie să mă retrag acum. Nu vrei să mă însoțești pînă la stația de tramvai ? Poate că o scurtă plimbare în aer liber o să-ți mai liniștească nervii...

Se ridicară şi părăsiră împreună încăperea. La primul etaj se treziră nas în nas cu Yasin, care nu-l cunoscuse decît în treacăt pe Riyad. Kamal îl invită să iasă împreună cu ei şi se scuză pentru cîteva minute, să treacă prin camera mamei. Intră şi o găsi în aceeaşi stare în care o lăsase. Khadiga stătea în pat la picioarele bătrînei, cu ochii înroşiţi de plîns şi cu faţa posomorîtă, căci sufletul ei nu mai cunoscuse alinarea din clipa cînd cei doi fii fuseseră răpiţi de lîngă ea. Zenoba stătea şi ea tăcută pe canapea, alături de Aişa şi de *umm* Hanafi. Aişa trăgea adînc dintr-o ţigară, în timp ce privirile-i agitate rătăceau prin cameră fără nici un rost.

— Ce mai face? se interesă Kamal.

— Nu vrea cu nici un chip să-şi revină... se lamentă Aişa cu un ton ascuţit ce trăda mai mult nemulţumirea decît durerea.

Ochii lui se opriră pentru cîteva clipe asupra Khadigăi. Se priviră îndelung, cu înţelegere şi disperare. Apoi ieşi, alăturîndu-se celor doi bărbaţi care-l aşteptau.

Porniră pe stradă cu paşi domoli. Traversară Es-Sagha spre El-Ghuriyya, fără să scoată un cuvînt. Cînd ajunseră în Es-Sanadiqiyya, îl văzură pe şeicul Mitwalli Abd es-Samad coborînd spre El-Ghuriyya cu paşi rari, sprijinindu-se în baston. Privirea i se stinsese cu totul şi mîinile îi tremurau groaznic.

— Pe unde e drumul spre rai?... bolborosea el, întorcîndu-şi faţa în dreapta şi în stînga.

— Prima uliţă la dreapta... îi răspunse un trecător în glumă.

— Îţi vine să crezi că bărbatul ăsta are zece ani peste sută? îl întrebă Yasin pe Riyad Qildis.

— Bărbat nu mai e în nici un caz, mormăi Riyad, zîmbind îngăduitor.

Kamal privea spre şeic Mitwalli cu afecţiune şi compătimire, căci îi aducea aminte de tatăl lui. Pentru el, şeicul era un monument al cartierului, aşa cum erau Calea

Veche, moscheea Qalawun[1] sau bolta Qirmiz. Cei mai mulți oameni se purtau față de el cu înțelegere, dar bătrînul nu scăpă de răutatea cîtorva copii, care începură să-l sîcîie, fluierîndu-i în față și ținîndu-se buluc în urma lui, imitîndu-i gesturile și mișcările nesigure.

Îl conduseră pe Riyad pînă la stația de tramvai și rămaseră cu el pînă îl văzură urcîndu-se. Apoi se întoarseră în El-Ghuriyya împreună. Kamal se opri la un moment dat și-i zise fratelui său:

— Cred că e vremea să te duci la cafenea...

— Nu! protestă Yasin. De data asta, o să rămîn cu tine.

— Dar nu-i cîtuși de puțin nevoie, se străduí să-l înduplece Kamal, care cunoștea cel mai bine firea fratelui său.

— Așa cum este mama ta, este și mama mea, insistă Yasin, trăgîndu-l de mînă.

Kamal privi la Yasin și simți un fel de teamă pentru el. Într-adevăr, e plin de viață, deși s-a făcut cît o cămilă. Dar pînă cînd o să mai poată duce viața asta plină de capricii și excese? Își simți inima ticăind de teamă, dar gîndurile îi zburară imediat spre lagărul de la Et-Tor. „Eu am încredere în viață și în oameni!“ Așa a zis. „Și mă socotesc dator să lupt pentru înfăptuirea idealurilor lor, cîtă vreme cred că ele reprezintă adevărul, fiindcă a nu proceda astfel înseamnă să fii laș și să evadezi. În același timp, mă simt dator să mă ridic împotriva idealurilor lor, dacă socotesc că ele sînt false, căci a nu proceda astfel înseamnă să fii trădător.“ S-ar putea să te întrebi ce este adevărat și ce este fals, dar probabil că îndoiala este și ea un fel de evadare ca și sufismul, ca și venerarea științei

---

1. Al-Mansur Qalawun, al șaselea sultan al Egiptului (1279-1290) din dinastia Mamelucilor Bahriți. De la el a rămas un complex arhitectural specific, alcătuit dintr-o moschee și un mausoleu, în care se află mormîntul său și al succesorului său, An-Nasir Muhammad.

de dragul secretelor ei. Oare este cu putință să fii un dascăl ideal, un soț ideal și un revoluționar veșnic?

În dreptul dughenei lui Eș-Șarqawi, Yasin se opri, adresîndu-se lui Kamal:

— Știi, Karima m-a rugat să-i cumpăr niște mărunțișuri pentru pruncul pe care-l așteaptă. Hai să intrăm puțin, te rog...

Cînd se văzură înăuntru, Yasin începu să înșire toate lucrușoarele de care avea nevoie – niște scutece, o *taqiyya*, cîteva cămășuțe... Tot privind prin rafturi, Kamal socoti că n-ar strica să-și cumpere o cravată cernită pentru apropiatul doliu, căci cea pe care o cumpărase la moartea tatălui se cam ponosise, după ce o purtase un an întreg.

— O cravată neagră, vă rog, îi zise vînzătorului, după ce termină cu Yasin.

Își luă fiecare pachetul său și ieșiră.

Asfințitul se prefira molcom cînd părăsiră dugheana, pornind spre casă cu pas domol, unul lîngă umărul celuilalt.

La Editura POLIROM

au apărut

George Orwell – *Jurnale*
Julio Cortázar – *Pagini neaşteptate*
Tracy Chevalier – *Făpturi uluitoare*
Yan Lianke – *În slujba poporului*
Dubravka Ugrešić – *Ministerul durerii*
Ognjen Spahić – *Copiii lui Hansen*
Günter Grass – *Aparatul de fotografiat*
Anchee Min – *Perla Chinei*
Adam Ross – *Mr. Peanutt*
Phillip Roth – *Umilirea*
Alberto Moravia – *Amorul conjugal*
George Orwell – *O gură de aer*
Truman Capote – *Cu sînge rece*
Cormack McCarthy – *Meridianul sîngelui*
Ian McEwan – *Durabila iubire*
Irving Stone – *Bucuria vieţii*
José Saramago – *Călătorie prin Portugalia*
Günter Grass – *Secolul meu*
John Steinbeck – *Către un zeu necunoscut*
María Dueñas – *Iubirile croitoresei*
Truman Capote – *Harfa de iarbă. Arborele nopţii şi alte povestiri*
W. Somerset Maugham – *Ploaia şi alte povestiri*
John Cheever – *Povestiri. Integrala prozei scurte*
Alessandro Baricco – *O poveste*
Bernhard Schlink – *Minciuni de vară*
Sam Savage – *Ţipătul leneşului*
Aleksandar Hemon – *Proiectul Lazarus*
Naghib Mahfuz – *Trilogia Cairoului. Strada Zahărului*

în pregătire:

Donna Tartt – *Micul prieten*

www.polirom.ro

Redactor: Mădălina Vatcu
Coperta: Laurenţiu Midvichi
Tehnoredactor: Cornelia Păduraru

Bun de tipar: aprilie 2011. Apărut: 2011
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. BOX 266
700506, Iaşi, Tel. & Fax: (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11;
(0232) 21.74.40 (difuzare); E-mail: office@polirom.ro
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53 • C.P. 15-728
Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: office.bucuresti@polirom.ro

PRINT multicolor
Str. Bucium nr. 34 Iaşi
tel.: 0232/211225
fax: 0232/211252
office@printmulticolor.ro
www.printmulticolor.ro
SERVICII TIPOGRAFICE COMPLETE

Contravaloarea timbrului literar se depune în contul
Uniunii Scriitorilor din România
Nr. RO44RNCB5101000001710001 BCR UNIREA

BIBLIOTECA POLIROM
PROZĂ XX

În acest al treilea volum al *Trilogiei Cairoului*, întîlnim un tată de familie îmbătrînit, depăşit de noutăţile Egiptului, acum în plin avînt al „civilizării". Strănepoţii săi au rupt legăturile cu tradiţia: unul e comunist convins, altul fundamentalist şi amîndoi militează pentru o lume mai bună. Cel de-al treilea începe o promiţătoare carieră politică şi o relaţie homosexuală cu un politician cunoscut.

„Cînd e citită în contextul trilogiei pe care o încheie, *Strada Zahărului* vine cu o tehnică mai sigură a dialogurilor, iar procedeul introspecţiei este la el acasă."

World Literature Today

„Mahfuz aduce în *Strada Zahărului* politica Egiptului şi a lumii din febra celui de-al Doilea Război Mondial. De la microuniversul familiei, al oraşului, autorul trece la dramele războiului, iar micile certuri de familie din primele volume devin acum dezbateri politice care dau naraţiunii un ritm mai vioi."

Boston Globe

ISBN (vol. I-III) 978-973-46-1859-0
ISBN 978-973-46-1961-0
9 789734 619610

www.polirom.ro

POLIROM

Foto copertă: © Brooklyn Museum/Flickr.com